

NARAVOSLOVJE 1

KOZMOLOGIJA IN GEOGRAFIJA

PLINIJ STAREJŠI

HISTORIA
SCIENTIAE

Prevod: Matej Hriberšek

Plinij Starejši
Naravoslovje 1

Zbirka HISTORIA SCIENTIAE
Urednik zbirke Matjaž Vesel

Plinij Starejši

Gaius Plinius Secundus Maior

Prevod
Jezikovni pregled

Oblikovna zasnova
Prelom

Založnik
Za založnika
Glavni urednik založbe

Tisk
Naklada

Prva izdaja, prvi natis.

Knjiga je bila pripravljena v okviru večletnega knjižnega projekta v obdobju 2010–2012, ki ga je sofinancirala Javna agencija za knjigo RS.

NARAVOSLOVJE

1. Kozmologija in geografija

NATURALIS HISTORIA (1–6)

Matej Hriberšek
Mateja Pogačar

Mateja Goršič
Brane Vidmar

Založba ZRC, ZRC SAZU
Oto Luthar
Aleš Pogačnik

Littera picta, d. o. o., Ljubljana
500 izvodov

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

5(37):929Plinius S.G.
913(3)
5"652"

PLINIUS Caecilius Secundus, Gaius, maior, 23-79
Naravoslovje. 1, Kozmologija in geografija : knjige 1-6 / Plinij
Starejši ; [prevod Matej Hriberšek]. - 1. izd., 1. natis. - Ljubljana :
Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012. - (Zbirka Historia scientiae)

Prevod dela: Naturalis historia 1-6

ISBN 978-961-254-425-6
265275392

© 2012, Založba ZRC, ZRC SAZU

Vse pravice pridržane. Noben del te izdaje ne sme biti reproduciran, shranjen ali prepisan v kateri koli obliki oz. na kateri koli način, bodisi elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali kako drugače, brez predhodnega pisnega dovoljenja lastnikov avtorskih pravic (copyrighta).

Plinij Starejši

NARAVOSLOVJE 1

Knjige 1–6

Kozmologija in geografija

KAZALO

Prevodu na pot.	7
Posvetilno pismo	9
1. knjiga, Vsebina <i>Naravoslovja</i>	15
2. knjiga, Kozmologija	151
3. knjiga, Geografija: Evropa	215
4. knjiga, Geografija: Evropa	251
5. knjiga, Geografija: Afrika, Azija	281
6. knjiga, Geografija: Azija	317

PREVODU NA POT

Prevod prvih šestih knjig Plinijevega *Naravoslovja* je uvodni del obsežnega prevodnega projekta, v katerem bo v prihodnjih letih izšel integralni prevod tega monumentalnega dela (predvidoma v še štirih, tematsko zaokroženih knjigah), ki je močno zaznamovalo ne le antično, ampak tudi srednjeveško kulturo, vedno znova pa buri tudi duhove modernih raziskovalcev.

Začne se s posvetilnim pismom tedaj še princu in bodočemu cesarju Titu Flaviju Vespazijanu, nadaljuje pa se s 1. knjigo, ki je po vsebinski zasnovi posebnost. V njej Plinij po poglavjih in paragrafi predstavi vsebino vseh preostalih 36 knjig, vsebini vsake knjige pa doda tudi seznam virov, tj. seznam domačih in tujih piscev, na katere se je opiral pri pisanju, ter nekaj statističnih podatkov. Druga knjiga je posvečena kozmologiji in astronomiji (opis sveta, nebesni pojavi, štirje elementi sveta, njihove lastnosti in učinkovanje), knjige 3–6 pa geografiji antičnega sveta; v njih Plinij strnjeno in večinoma suhoparno z navajanjem golih dejstev in stvarnih podatkov predstavi tedaj znani naseljeni svet: Evropo, Afriko in Azijo, znana morja in otoke.

Pri vsaki knjigi je zaradi preglednosti na začetku dodan tudi seznam vsebine, povzet po 1. knjigi. Majhne arabske številke v prevodu označujejo poglavja izvirnika, velike arabske številke pa paragrafe (pri citiranju Plinija navajamo številko paragrafov).

Besedilo v oglatih oklepajih, ki pogosto dopolnjuje prevod, je prevajalčev dodatek, nujen za lažje razumevanje pomena izvirnega besedila, ki ga poleg enciklopedične kratkosti pogosto zaznamujejo tudi lapidarnost, ne- navadni obrati, drzne elipse, inkonciniteta, parenteze, perifraze in afektiran besedni red.

Naravoslovje zaradi številnih realij potrebuje obsežen komentar; ta je za prvih šest knjig zaradi svoje obsežnosti, ki je posledica stotin dejstev, citatov in aluzij, ki zahtevajo vsaj osnovno pojasnilo, izjemoma pripravljen v posebni knjigi, skupaj s spremno študijo, seznamom uporabljenih Plinijevih virov, imenskim in stvarnim kazalom ter bibliografijo.

Matej Hriberšek

Miklavž na Dravskem polju, december 2012

PLINIJ SEKUND POZDRAVLJA SVOJEGA CESARJA VESPAZIJANA

1 Knjige *Naravoslovja*, dela, ki je za Kamene tvojih Kviritov novost in je zadnji plod moje ustvarjalnosti, sem sklenil v bolj sproščeno zaupnem pismu posvetiti tebi, preljubeznivi Vladar; ta tvoj naziv naj popolnoma drži, medtem ko se naziv Največji stara skupaj s tvojim očetom.

»Saj si navadno menil,
da te igračke moje nekaj vredne so«,

da mimogrede omehčam verz svojega rojaka Katula – tudi ta vojaški izraz poznaš –; Katul se je namreč, kot veš, z zamenjavo prvih zlogov izkazal za nekoliko tršega, kot je hotel, da bi veljal v očeh svojih dragih prijateljev Veranija in Fabula. **2** Obenem želim s svojim drzno objestnim pristopom doseči, da bi se uresničilo to, nad čimer si pred kratkim v odgovoru na neko drugo moje predrzno pismo potožil, da se ne zgodi, namreč da bi na neki način prišlo v akte in da bi vsi vedeli, kako tvoji podrejeni živijo v enakih razmerah kot ti. **3** Slavil si triumf, bil si cenzor, šestkrat konzul in nosilec tribunske oblasti in opravljal si funkcijo, ki je še uglednejša od teh in si z njo izkazoval čast svojemu očetu ter obenem tudi viteškemu stanu: bil si prefekt pretorijanske straže in vse to si <ti> svoji državi v korist; zame pa si še vedno isti, kot si bil takrat, ko sva si v vojaškem taboru delila šotor, in tvoja izjemna usoda te ni prav nič spremenila, razen da lahko storiš toliko dobrega, kolikor hočeš.

4 Medtem ko je drugim na voljo vse naštetu, da te častijo, nam za to, da

ti prijateljsko izkazujemo spoštovanje, ostane samo še drznost: to torej pripiši sebi in kljub naši krivdi za to oprosti sebi. Ne poznam več nobenega sramu in kljub temu nisem dosegel ničesar, saj mi v vsej svoji veličini prihajaš nasproti po drugi poti in me z močjo svoje nadarjenosti odrivaš še bolj na stran. **5** Ni ga človeka, za katerega bi v bolj pravem pomenu besede dejali, da v njem blesti moč govornišтва, neomejena ljudskotribunska oblast zgovornosti. S kako donečim glasom gromko slaviš očeta! S kako prodornim glasom rad hvališ brata! Kako uspešen si na področju pesništva! O, kako izjemna je plodovitost tvojega duha! Domislil si se tudi načina, kako posnemati brata!

6 Toda kdo bi mogel neustrašno ocenjevati te dosežke, če se ima namen podvreči sodbi tvojega genija, še zlasti če je bila ta sodba izvabljená? Vendar pa je razlika, če kdo delo objavi ali če ti ga poimensko posveti. Tedaj bi lahko dejal: »Zakaj bereš take stvari, vladar? Napisane so za nizko ljudstvo, za množico kmetov, obrtnikov in končno tudi za tiste, ki imajo čas za ukvarjanje z znanostjo. Zakaj se postavljaš za sodnika? Ko sem se lotil tega dela, te na tej naslovnici še ni bilo. Vedel sem, da si prevelik, da bi lahko pomislil, da se boš spustil semkaj.« **7** Vrh tega obstaja <tudi za pisce> neka možnost javno zavrniti učene kritike. Izkoristi jo tudi Mark Ciceron, o čigar genialnosti ni prav nobenega dvoma, in se pusti braniti zagovorniku: »Ne <pišem> za zelo učene ljudi. Nočem, da bi to bral Manij Perzij, hočem, da bere Junij Kong.« In če je bil Lucilij, ki je utemeljitelj posmehljivo satiričnega sloga, mnenja, da mora to povedati, Cicero pa, da si mora ta citat izposoditi, še posebno ko je pisal o državi, koliko bolj upravičeno se mi branimo pred kakim kritikom?

8 Toda jaz sem si zdaj s posvetilom odvzel to možnost obrambe, kajti velika razlika je, ali nekomu sodnik pripade po žrebu ali si ga izbere, in prav tako so priprave <na gostijo> drugačne, če je gost povabljen ali če se pojavi nenapovedano. **9** Ko so v žaru volilne tekme kandidati Katonu, temu sovražniku podkupovanja, ki je užival tako ob volilnih porazih kot ob nekupljenih častnih službah, dajali v hrambo znatne vsote denarja, so javno govorili, da počnejo to, kar je tedaj v medčloveških odnosih veljalo za najzanesljivejši dokaz neomadeževanosti. In to je bil povod za znameniti Ciceronov vzdih: »Oj, srečnež Mark Porcij, ki si ga nihče ne drzne prositi kaj nepoštenega!« **10** Ko se je Lucij Scipion Azijatik skliceval na tribune, med katerimi je bil tudi Grakh, je s tem izpričeval, da lahko o njem presoja celo sodnik, ki mu je sovražen. Tako vsakdo, ko nekoga izbere, tega postavi za najvišjega razsodnika pri svoji zadevi. Od tod tudi izraz sklicevanje <provocatio>.

11 Vem, da k tebi, ki med ljudmi zasedaš najvišje mesto, ki si obdarjen

z vrhunsko zgovornostjo in najvišjo izobraženostjo, tudi tisti, ki prihajajo na sprejem, da te pozdravijo, pristopajo globoko spoštljivo in da skrbijo za to, da so te stvari, ki ti jih posvečajo, vredne. Toda kmetje in številna ljudstva, ki nimajo kadil, bogovom žrtvujejo <samo> mleko in soljen zdrob in nikomur se ni štel v zlo, da bogove časti na tak način, kot le zmore.

12 V svoji nepremišljenosti sem naredil tudi to, da sem ti posvetil te knjige, katerih pisanje je zahtevalo razmeroma malo truda. Njihova vsebina ni plod genialnosti, ki se v nas skriva v zelo povprečni meri, v njih pa tudi ni ne zastranitev ne govorov ne dialogov ne čudežnih dogodkov ali različnih dogodivščin, torej nekoristne snovi, o kateri je sicer prijetno poročati in mikavno prebirati jo: **13** v njih je govor o naravi, to je o življenju, in sicer o njegovem najpomembnejšem področju, tako da je bilo treba večino stvari predstaviti ali z okorno preprostimi ali s tujimi, včasih celo barbarskimi izrazi, za katere se v predgovoru že vnaprej opravičujem. **14** Pot, ki sem jo ubral, ni steza, ki bi jo utrlj <mnogi> pisci in po kateri bi si duh želel potovati. Pri nas ni nikogar, ki bi se lotil istega podjetja, in tudi pri Grkih ni nikogar, ki bi sam obravnaval vsa ta področja. Večinoma iščemo prijetnejše plati znanstvenega dela; tematike, o katerih se govori, da so jih z neizmerno natančnostjo obravnavali drugi, pa so zaradi <zahtevnosti> snovi zagnjene v trdo temo. Treba se je bilo dotakniti čisto vseh področij, ki jih Grki imenujejo zaokrožena izobrazba <*tês enkykliou paideías*>, čeprav so neznana ali pa so veleumni posamezniki o njih podali zgolj domneve; o drugih področjih pa je bilo objavljeno toliko, da so nam postala že zoprna. **15** Težka naloga je zastarele stvari posodobiti, novim dati pomen, vsakdanje narediti sijajne, nejasne razsvetliti, zoprne narediti mikavne, negotovim dati verodostojnost, vsem stvarjem pa pripisati njihovo <pravo> naravo in naravi vse njene lastnosti. In zato je tudi za tiste, ki jim to ne uspe, povsem lepo in častno, da so se sploh odločili za to.

16 Vsaj jaz menim, da tistim, ki so premostili vse težave in so se <pri svojem znanstvenem delu> odločili, da bodo raje koristili in s tem pomagali kot pa ugajali in postali popularni, pripada prav poseben položaj; sam sem to storil že v drugih svojih delih in odkrito priznam, da občudujem Tita Livija, nadvse slavnega pisca, da je v eni od knjig svojega zgodovinskega dela, v katerem posega nazaj do začetka mesta <Rim>, začel takole: »Pridobil sem si že dovolj slave in lahko bi užival v brezdelju, če se ne bi nemirni duh hranil z delom.« Vsekakor bi se bolj spodobilo, da bi to svoje delo napisal v slavo ljudstva, ki je zmagovalec nad svetom, in v slavo rimstva, ne v svojo slavo.

Njegova zasluga bi bila večja, če bi pri svojem podjetju vztrajal iz ljubezni do dela, ne zavoljo svojega duha, in če bi to naredil za rimsko ljudstvo, ne zase.

17 Dvajset tisoč obravnave vrednih dejstev – temu našemu delu bi morali, kot pravi Domicij Pizon, reči ne knjige, ampak zakladnica – smo na podlagi okoli 2000 prebranih knjig, ki se jih učenjaki zaradi težko razumljive snovi le redko lotevajo, stotih najboljših piscev zbrali v 36 knjigah, dodali pa smo še kopico zadev, ki jih ali naši predhodniki še niso poznali ali pa jih je življenje odkrilo pozneje. **18** Ne dvomimo, da je veliko stvari, ki smo jih prezrli tudi mi. Smo namreč ljudje, zaposleni z vsakdanjimi opravili, in s tem se ukvarjamo v prostem času, to je ponoči, da ne bi kdo med vami mislil, da za temu namenjene ure žrtvujemo svoj službeni čas. Dneve posvečamo vam, medtem ko spimo toliko, kolikor je treba za dobro počutje, zadovoljni že samo s tem plačilom, da smo, kot pravi Varon, medtem ko tuhtamo o teh zadevah, več ur živi. **19** Bedeti namreč zagotovo pomeni živeti. Iz teh razlogov in zaradi teh težav si ne upam ničesar obljubiti; prav to, o čemer ti pišem, omogočaš ti. Na tem temelji zaupanje mojega dela, to je njegova vrednost. Veliko je stvari, ki so videti izjemno dragocene samo zato, ker so posvetilni darovi svetiščem.

20 Sicer smo o vseh vas, o tvojem očetu, o tebi in o tvojem bratu, govorili v posebnem delu o zgodovini našega časa, ki smo jo začeli tam, kjer jo je končal Avfidij. »Kje pa je ta zgodovina?« boš vprašal. Že zdavnaj je bila končana in je v postopku za odobritev, sicer pa je bilo določeno, naj jo izročijo mojemu nasledniku, da me ne bi kdo obsodil, da sem se v svojem življenju kakorkoli predajal častihlepju. Zato tistim, ki zasedajo moje mesto, privoščim, sam pa tudi svojim potomcem, ker vem, da bodo tekmovali z nami, tako kot smo sami tekmovali s svojimi predhodniki. **21** Potrditev za to mojo naravnost boš dobil v dejstvu, da sem na začetek teh svojih knjig dodal imena <uporabljenih> strokovnih piscev. Po mojem mnenju je prijazno in izraz plemenitega čuta za poštenost, da priznaš, kdo so tisti, ki so ti pomagali k uspehu, in da ne narediš tako, kot je naredila večina teh, s katerimi sem se ukvarjal. **22** Vedi namreč, da sem pri primerjavi strokovnih piscev ugotovil, da so od najnovejših piscev prav najzanesljivejši dobesedno prepisovali starejše avtorje, ne da bi jih navedli kot vir; ni jih gnala plemenita Vergiljeva vnema, da bi tekmovali <s predhodniki>, ne odkritosrčnost Cicerona, ki v *Državi* prizna, da sledi Platonu, v *Tolažbi* ob hčerini smrti reče: »Sledim Krantorju«, in prav tako v <dialogu> *O dolžnostih*: »Sledim Panajtiju«; in ti sam veš, da je treba te knjige ne le imeti vsak dan v rokah, ampak se jih je tre-

ba učiti na pamet. **23** Vsekakor je lastnost nizkotnega duha in neustvarjalnega uma, da se raje pusti zasačiti pri kraji, kot da vrne tisto, kar si je izposodil, še zlasti tedaj, kadar obresti prinašajo dobiček.

24 Grki so pri naslavljanju izjemno uspešni: eni so <svoje delo> naslovili *Kerion*, kar pomeni satovje, drugi *Amaltejin rog*, kar pomeni rog obilja, tako da bi lahko v taki knjigi upal celo na požirek petelinjega mleka; dalje <so tu naslovi> *Vijolice*, *Muze*, *Pandekte*, *Priročniki*, *Travnik*, *Tablica*, *Improvizacije*: ob takšnih naslovih bi človek lahko zamudil določene sodne roke. Ko pa se boš poglobil v ta dela – ej, bogovi in boginje! – kakšen nič boš našel v njih! Naši pisci so bolj okorni <in dajejo naslove> *Starožitnosti*, *Primeri in Veščine*, najbolj šegavi *Delovne nočne urice*, po mojem zato, ker je bil pisec *bibaculus* <popivalček> in mu je bilo Bibakul <Popivalček> tudi ime. Malo manj posrečena naslova navaja Varon v svojih satirah: *Poldrugi Odisej* in *Zložljiva tabla*. **25** Pri Grkih je take šaljive naslove prvi opustil Diodor in je svojo zgodovino naslovil *Knjižnica*. Slovníčar Apion – ta, ki ga je cesar Tiberij imenoval cimbale sveta, čeprav bi lahko veljal za boben samohvale – je napisal, da tistemu, ki mu je posvetil kakšno svoje delo, podarja nesmrtnost.

26 Ni mi žal, da si nisem izmislil nobenega bolj zabavnega naslova; in da ne bi dajal vtisa, da se nasploh posmehujem Grkom, bi želel, da bi me imeli za enakega tistim znamenitim začetnikom slikarstva in kiparstva, za katere boš v teh knjigah našel podatke, da so svoje dokončane umetnine in celo tiste, ki se jih ne naveličamo občudovati, označili tako, da so nanje obesili pripis, kot na primer »To je delal Apel« ali »<To je delal> Poliklejt«, kakor da bi bila umetnost vedno znova v začetni fazi svojega razvoja in nedovršena, tako da je ob muhastih kritikah umetniku ostala možnost, da se umakne in da mu oprostijo, če izjavi, da bi popravil sleherno opaženo pomanjkljivost, če ga ne bi prekinili. **27** Pravi dokaz njihove skromnosti je, da so vsa dela naslovili kot svoja najnovejša in kakor da bi jih pri vsakem usodno naključje odtrgalo od njih. Po mojem mnenju so le tri umetnine take, o katerih poročajo, da njihov napis »Naredil ta in ta« pove, da so dovršene; te bom omenil na ustreznih mestih. Iz tega je razvidno, da je bil umetnik povsem prepričan, da je njegov umetniški izdelek vrhunski, in zato so bile vse te umetnine predmet hude zavisti.

28 Odkrito priznam, da je mojim knjigam mogoče veliko dodati, in to ne samo tem, ampak tudi vsem drugim, ki sem jih izdal, tako da se s tem obenem zaščitim pred tistimi malenkostnimi kritikastri – tako bi jih pravilneje poimenoval –, saj slišim, da stoiki, dialektiki in epikurejci – od

slovničarjev sem namreč to vedno pričakoval – vedno kaj mukoma rojevajo proti mojim knjigam o slovnici in da že deset let kar naprej doživljajo splave, ker še sloni hitreje povržejo.

29 Toda kakor da ne bi vedel, da je proti Teofrastu, navadnemu človeku, ki se je v govorništvu tako zelo odlikoval, da je zato dobil vzdevek božanski, napisala spis celo ženska in da je iz tega izšel pregovor *Izbrati si drevo, na katero boš obešen*. **30** Ne morem si kaj, da ne bi citiral besed Katona Cenzorja, ki so kot nalašč za to priložnost, iz katerih bo jasno, da so takšni kritikastri, ki z zavistnim kritiziranjem znanja drugih hlepijo po lastni slavi, prežali celo na Katona, ko je pisal svoje delo *O vojaški disciplini*, <na Katona,> ki se je vojskovanja učil pod Scipionom, še več, celo pod Hanibalom, in ki tudi ni mogel prenašati Afričana, ko je kot vojskovodja naznanil triumf; v tisti knjigi je dejal: »Kaj torej? Jaz vem: če bo ta spis javno objavljen, bo veliko takih, ki ga bodo dlakocepsko kritizirali, a še najbolj ti, ki niso deležni resnične hvale. Njihove govorance sem kar preslišal.« **31** Tudi Plankova opazka je bila duhovita, ko so mu povedali, da Azinij Polion pripravlja proti njemu govore, ki jih namerava izdati ali sam ali pa po njegovi smrti njegovi osvobodenci, da Plank nanje ne bi mogel replicirati; dejal je: »Z mrtvimi se spopadajo samo strašila.« S tem stavkom je tako sijajno zavrnil tiste <Polionove> govore, da so v učenih krogih obveljali za vrhunec nesramnosti.

32 Torej bomo varni tudi pred vitilitigatorji <nergavimi kritiki napak> – to besedo je Katon prefinjeno zložil iz *vitia* <napake> in *litigatores* »prepirljivci«; ali počnejo kaj drugega, kot da se prepirajo ali iščejo prepir? – izpeljali preostali del svojega načrta.

33 Ker pa sem moral upoštevati, da imaš zaradi svojih opravil v skupni blagor le malo časa, sem temu pismu dodal seznam vsebine posameznih knjig in se na moč potrudil, da ti jih ne bi bilo treba brati. S tem boš tudi drugim omogočil, da jih ne bodo brali v celoti, ampak da bo vsak, ki bo želel kako vsebino, poiskal samo to in bo vedel, kje jo najde. To je pred mano v naši književnosti storil Valerij Soran v svojih knjigah, ki jih je naslovil *Epop-tide*.

1. KNJIGA

Vsebina 'Naravoslovja'

Vsebina 2. knjige

Poglavje	§
1.	1–4 Ali je svet končen in ali je <samo> en.
2.	5 O njegovi obliki.
3.	6–9 O njegovem gibanju. Zakaj se imenuje <i>mundus</i> <svet>.
4.	10–13 O prvinah.
5.	14–27 O bogu.
6.	28–46 O naravi planetov.
7.	47–48 O luninih in sončnih mrkih. O noči.
8.	49–52 O velikosti zvezd.
9.–10.	53–57 Odkritja posameznikov pri opazovanju neba.
11.	58 O gibanju Lune.
12.	59–61 Gibanja planetov in osnovne zakonitosti o njihovem sijnanju.
13.–14.	62–76 Zakaj so isti planeti videti enkrat bolj oddaljeni, drugič bližje.
15.	77–78 Splošne zakonitosti planetov.
16.	79–80 Vzrok za spreminjanje njihovih barv.
17.	81 Gibanje sonca. Vzrok za neenakost dnevov.
18.	82 Zakaj strele pripisujejo Jupitru.
19.	83 Razdalje med zvezdami.
20.	84 Glasbena razglabljanja o zvezdah.
21.	85–88 Geometrična razglabljanja o svetu.
22.–23.	89–94 O zvezdah, ki se nenadoma pojavijo. O lasatih zvezdah. Njihova narava, položaj in vrste.
24.	95 Hiparhova dognanja glede določanja zvezd. O čudežnih nebesnih pojavih na podlagi zgodovinsko izpričanih primerov.
25.	96 Bakle, izstrelki.
26.	96 Bruna na nebu, razpoka na nebu.
27.	97 O barvah neba. O nebesnem ognju.

- 28.–29. **98** O nebesnih vencih. O krogih, ki se nenadoma pojavijo.
30. **98** <Daljši sončni mrki.>
31. **99** Več sonc.
32. **99** Več lun.
33. **100** Dnevna svetloba ponoči.
34. **100** Žareči ščiti.
35. **100** Samo enkrat opažen nebesni pojav.
36. **100** O šviganju zvezd sem in tja.
37. **101** O zvezdah, imenovanih Kastorji.
38. **102–104** O zraku.
- 39.–41. **105–110** O stalnih vremenskih pojavih.
40. **107** O vzhodu Pasje zvezde.
41. **108–110** O stalnem vplivu letnih časov.
42. **111** O nestalnih vremenskih pojavih. O deževju in zakaj dežuje kamenje.
43. **112–113** O grmenju in bliskanju.
- 44.–48. **114–130** Kako nastane odmev. Vetrovi: vrste, narava, opažanja <o njih>.
49. **131–132** Eknefias, tifon.
50. **133–134** Vrtinčniki, presteri, vrtinci in druge nenavadne vrste viharjev.
- 51.–56. **135–146** O strelah.
51. **135–136** V katerih deželah strele ne udarjajo in zakaj.
52. **137** Vrste strel in čudežni pojavi.
- 53.–55. **138–145** Etruščanska in rimska opažanja o strelah.
54. **140–141** O klicanju strel.
55. **142–145** Splošno s strelah.
56. **146** V katere predmete strele nikoli ne udarijo.
57. **147** Deževanje mleka, krvi, mesa, železa, volne in opeke.
58. **148** <Žvenketanje orožja in donenje trobent, ki se je zaslišalo z neba>.
59. **149–150** O kamnih, ki padajo z neba. Kaj je o tem povedal Anaksagora.
60. **151** Mavrica.
61. **152** Lastnosti toče, snega, slane, megle, rose. Videzi oblakov.
62. **153** Posebnosti neba na <različnih> krajih.
63. **154–159** Narava zemlje.
64. **160** O njeni obliki.

65. **161–165** Ali obstajajo Antipodi.
66. **166** Kako je voda povezana z zemljo. Teorija o rekah.
67. **167–170** Ali Ocean obdaja zemljo.
68. **171–175** Kateri del zemlje je poseljen.
69. **176** Zemlja je v središču sveta.
70. **177** O nagnjenosti zemeljskih pasov.
71. **178–179** O neenakosti podnebij.
72. **180** Kje mrkov ni opaziti in zakaj.
73. **181** Zakaj so dnevi v različnih deželah različno dolgi.
74. **182** Gnomonična opažanja o tej tematiki.
- 75.–76. **183–185** Kje in kdaj ni nobenih senc. Kje jih ni dvakrat na leto. Kje sence padajo na nasprotno stran.
77. **186–187** Kje so dnevi najdaljši in kje najkrajši.
78. **187** O prvi sončni uri.
79. **188** Kako se opazujejo dnevi.
80. **189–190** Razlike med ljudstvi glede na podnebne pasove.
- 81.–83. **191–196** O potresih. O zemeljskih razpokah. Znamenja bližajočega se potresa.
84. **197–198** Zaščitni ukrepi pred bližajočim se potresom.
85. **199** Čudežna zemeljska dogodka, ki sta se po izročilu zgodila le enkrat.
86. **200** Čudežni dogodki ob potresih.
87. **201** Na katerih krajih so se morja umaknila.
88. **202** Teorija o nastajanju novih otokov.
89. **202–203** Kje in kdaj so nastali.
90. **204** Katere dežele so ločila morja.
91. **204** Kateri otoki so se združili s kopnim.
92. **205** Katere dežele so se v celoti spremenile v morja.
93. **205** Katere dežele so se same zmanjšale.
94. **206** Mesta, ki jih je pogoltnilo morje.
95. **207–208** Oddušniki.
96. **209** O deželah, ki se nenehno tresejo. O otokih, ki nenehno plavajo.
97. **210** Kraji, kjer ne dežuje.
98. **210–211** Kopica zemeljskih čudežnih pojavov.
99. **212–218** Kako nastopata plima in oseka.
100. **219** Kje plimovanje ne nastopa na ustaljeni način.
- 101.–105. **220–224** Čudežne posebnosti morja.
102. **221** Kako Luna vpliva na Zemljo in morje.
103. **222** Kako vpliva Sonce.

104. **222–223** Zakaj je morje slano.
 105. **224** Kje je morje najgloblje.
 106. **224–234** Čudežne posebnosti izvirov in rek.
 107.–110. **234–238** Čudežne posebnosti ognja v povezavi z vodo.
 108. **235** O malti.
 109. **235** O nafti.
 110. **236–238** Kateri kraji vedno gorijo.
 111. **239–241** Čudežne posebnosti ognja same kot take.
 112. **242–248** Izmera celotne Zemlje.
 113. **248** Načelo harmonične skladnosti sveta.

Skupaj: Dejstva, poročila in opažanja: 417

Viri

Domači pisci

Mark Varon. Sulpicij Gal. Cesar Tit Cezar. Kvint Tuberon. Tulij Tiron. Lucij Pizon. Tit Livij. Kornelij Nepot. Seboz. Celij Antipater. Fabijan. Antias. Mucijan. Cecina, ki je pisal o etruščanskem nauku. Tarkvicij, ki <je> prav tako <pisal o etruščanskem nauku>. Julij Akvila, ki <je> prav tako <pisal o etruščanskem nauku>. Sergij Plavt.

Tuji pisci

Hiparh. Timaj. Sozigen. Petoziris. Neheps. Pitagorejci. Pozejdonij. Anaksimander. Epigen. Evdoks. Demokrit. Kritodem. Trazil. Gnomonik Serapion. Evklid. Filozof Kojran. Dikajarh. Arhimed. Onezikrit. Eratosten. Piteas. Herodot. Aristotel. Ktezias. Artemidor iz Efeza. Izidor iz Haraksa. Teopomp.

Vsebina 3. knjige

Poglavje	§
	Lege <dežel>, plemena, morja, mesta, pristanišča, gore, reke, razdalje ter sedanja in nekdanja ljudstva:
	<1–4 Predgovor.>
1.	<5 Evropa.>
2.	<6 Hispanija.>
3.	7–17 Betike.
4.	18–30 Tostranske Hispanije.
5.	31–37 Narbonske province.
6.–10.	38–75 Italije do Lokrov.
	<38–46 Italija.>
	<47–49 9. regija Italije.>
	<50–52 7. regija Italije.>
9.	53–70 <1. regija Italije.> Tibera. Rim.
	<71–75 3. regija Italije.>
1.–14.	76–94 64 otokov, med njimi:
11.	76–79 Balearov.
12.	80–82 Korzike.
13.	83–85 Sardinije.
14.	86–94 Sicilije.
15.–20.	95–122 Italije od Lokrov do Ravene.
	<95–98 Velika Grčija.>
	<99–105 2. regija Italije.>
	<106–109 4. regija Italije.>
	<110–111 5. regija Italije.>
	<112–114 6. regija Italije.>
20.	115–122 <8. regija Italije.> O Padu.
21.–22.	123–128 Italije onstran Pada.
	<123–125 11. regija Italije.>

- <126–128 10. regija Italije.>
- 23. **129–132** Histrije.
 - 24. **133–138** Alp in alpskih ljudstev.
 - 25. **139–140** Ilirika. Liburnije.
 - 26. **141–145** Dalmacije.
 - 27. **146** Norikov.
 - 28. **147–148** Panonije.
 - 29. **149–150** Mezije.
 - 30. **151–152** Otokov Jonskega in Hadrijatskega morja.

Skupaj: ... mest in plemen,
 ... slavnih rek,
 ... slavnih gora,
 ... otokov,
 ... izginulih mest ali plemen,
 ... dejstev, poročil in opažanj.

Viri

Domači pisci

Turanij Gracil. Kornelij Nepot. Tit Livij. Katon Cenzor. Mark Agripa. Mark Varon. Božanski Avgust. Varon iz Ataksa. Antias. Higin. Lucij Vetus. Pomponij Mela. Kurion oče. Celij. Aruncij. Seboz. Licinij Mucijan. Fabricij Tusk. Lucij Atej. <Atej> Kapiton. Verij Flak. Lucij Pizon. Gelijan. Valerijan.

Tuji pisci

Artemidor. Polihistor Aleksander. Tukidid. Teofrast. Izidor. Teopomp. Metrodor iz Skepse. Kalikrat. Ksenofont iz Lampsaka. Diodor iz Sirakuz. Nimfodor. Kalifan. Timagen.

Vsebina 4. knjige

Poglavje	§	
		Lege <dežel>, plemena, morja, mesta, pristanišča, gore, reke, razdalje ter sedanja in nekdanja ljudstva.
1.–10.	1–22	Epira. Ahaje.
	<1–4	Epir.>
	<5	Akarnanija.>
	<6	Ajtolija.>
	<7–8	Lokrida in Fokida.>
	<9–11	Peloponez.>
	<12–14	Ahaja.>
	<15	Mesenija.>
	<16	Lakonija.>
	<17–19	Argolida. >
	<20–22	Arkadija.>
11.–13.	23–28	Grčije.
	<23–24	Atika.>
	<25–27	Bojotija.>
	<28	Dorida.>
14.–15.	29–31	Tesalije.
16.	32	Magnezije.
17.	33–39	Makedonije.
18.	40–51	Trakije.
19.–23.	52–74	Otokov pred temi deželami, med njimi:
20.	58–62	Krete.
21.	63–64	Evboje.
22.	65–67	Kikladov.
23.	68–74	Sporadov.
24.	75–79	Helesponta. Ponta. Majotide.
25.–26.	80–91	Dakije. Sarmatije. Skitije.
27.	92–97	Otokov Ponta.
28.–29.	98–101	Germanije.

- 30. **102–104** 96 otokov v Galskem oceanu, med njimi Britanije.
- 31. **105–106** Belgijske Galije.
- 32. **107** Lugdunske Galije.
- 33. **108–109** Akvitalske Galije.
- 34. **110–112** Tostranske Hispanije od Oceana sem.
- 35. **113–118** Luzitanije.
- 36. **119–120** Otokov v Atlantskem morju.
- 37. **121–122** Izmera celotne Evrope.

Skupaj: ... mest in plemen,
 ... slavnih rek,
 ... slavnih gora,
 ... otokov,
 ... izginulih mest ali plemen,
 ... dejstev, poročil in opažanj.

Viri

Domači pisci

Katon Cenzor. Mark Varon. Mark Agripa. Božanski Avgust. Varon iz Ataksa. Kornelij Nepot. Higin. Lucij Vetus. Pomponij Mela. Licinij Mucijan. Fabricij Tusk. Atej Kapiton. Filolog Atej.

Tuji pisci

Polibij. Hekataj. Helanik. Damast. Evdoks. Dikajarh. Timosten. Eratosten. Efor. Slovníčar Krates. Serapion iz Antiohije. Kalimah. Artemidor. Apolodor. Agatokles. Timaj s Sicilije. Mirzil. Polihistor Aleksander. Tukidid. Doziad. Anaksimander. Filistid iz Malosa. Dionizij. Aristid. Kalidem. Menajhmos. Aglaosten. Antiklejd. Heraklid. Filemon. Ksenofont. Piteas. Izidor. Filonid. Ksenagoras. Astinom. Stafil. Aristokrit. Metrodor. Kleobul. Pozejdonij.

Vsebina 5. knjige

Poglavje	§	
		Lege <dežel>, plemena, morja, mesta, pristanišča, gore, reke, razdalje ter sedanja in nekdanja ljudstva:
1.	1–21	Obeh Mavretanij.
2.	22	Numidije.
3.	23–25	Afrike.
4.	26–30	Sirt.
5.–6.	31–40	Kirenajke.
7.	41–42	Otokov okoli Afrike.
8.	43–46	Notranjih predelov Afrike.
9.–11.	47–64	Egipta: Hore, Tebaide, Nila.
12.	65	Dela Arabije ob Egiptovskem morju.
13.–14.	66–69	Idumeje, Sirije, Palestine, Samarije.
15.	70–73	Judeje.
16.	<74	Dekapole.>
17.	75–78	Fenicije.
18.–19.	79–82	Kojlesirije, antiohijske Sirije.
20.–21.	83–90	Evfrata.
22.	91–93	Kilikije in plemen, ki mejijo nanjo.
23.	94	Izavrije, dežele Omanadov.
24.	94	Pizidije.
25.	95	Likaonije.
26.	96	Pamfilije.
27.	97–99	Gore Tavros.
28.	100–102	Likije.
29.	103–109	Karije.
30.	110–111	<Lidije.>
31.	112–120	Jonije.
32.	121–123	Ajolide.
33.	124–127	Troade in ljudstev, ki mejijo nanjo.
34.–39.	128–140	212 otokov pred Azijo. Med njimi:

- 35. **129–131** Cipra.
- 36. **132–134** Rodosa, Kosa.
- 37. **135** Samosa.
- 38. **136–138** Hiosa.
- 39. **139–140** Lezbosa.
- 40. **141–144** Helespont. Mizija.
- 41. **145** Frigija.
- 42. **146–147** Galatija in plemena, ki mejijo nanjo.
- 43. **148–150** Bitinija.
- 44. **<151** Otoki Propontide.>

Skupaj: ... mest in plemen,
 ... slavnih rek,
 ... slavnih gora,
 ... 118 otokov,
 ... izginulih mest ali plemen,
 ... dejstev, poročil in opažanj.

Viri

Domači pisci

Agripa. Svetonij Pavlin. Mark Varon. Varon iz Ataksa. Kornelij Nepot. Higin. Lucij Vetus. Mela. Domicij Korbulon. Licinij Mucijan. Cesar Klavdij. Aruncij. Livij sin. Seboz. Akti triumfov.

Tuji pisci

Kralj Juba. Hekataj. Helanik. Damast. Dikajarh. Bajton. Timosten. Filonid. Ksenagoras. Astinom. Stafil. Dionizij. Aristotel. Aristokrit. Efor. Eratosten. Hiparh. Panajtij. Serapion iz Antiohije. Kalimah. Agatokles. Polibij. Astrolog Timaj. Herodot. Mirzil. Polihistor Aleksander. Metrodor. Pozejdonij, ki je napisal *Obplutje* ali *Potopis*. Sotades. Pirander. Aristarh iz Sikiona. Evdoks. Antigen. Kalikrat. Ksenofont iz Lampsaka. Diodor iz Sirakuz. Hanon. Himilkon. Nimfodor. Kalifan. Artemidor. Megasten. Izidor. Kleobul. Aristokreon.

Vsebina 6. knjige

Poglavje	§	
		Lege <dežel>, plemena, morja, mesta, pristanišča, gore, reke, razdalje ter sedanja in nekdanja ljudstva:
1.	1–4	Ponta, Mariandinov.
2.	5–7	Paflagonov.
3. (8.)	8–9	Kapadokov.
	(23–24)	
4.	10–14	Temiskirska pokrajina in plemena v njej, Heniohi.
5.	15–17	Pokrajina Kolika in plemena, plemena Ahajcev, druga plemena na istem območju.
6.	18	Kimerijski Bospor.
7.	19–22	Majotida, plemena okoli Majotide.
<8.	23–24	Kapadoki.>
9.	25	Mala Armenija, Velika Armenija.
10.	26–28	Reka Kirov, reka Araks.
11.	29	Albanija, Hiberija in
12.	30–31	Kavkaška vrata, ki mejijo <nanju>.
13.	32	Otoki v Pontu.
14.	33–35	Plemena v smeri od Skitskega oceana.
15.	36–40	Kaspijsko in Hirkanijsko morje.
16.	41–42	Adiabena.
17.	43–45	Medija, Kaspijska vrata.
18.	46–49	Plemena okoli Hirkanijskega morja.
19.	50–52	Plemena Skitov.
20.	53–55	Območja v smeri od Eojskega oceana, Seri.
21.–23.	56–80	Indijci.
22.	65–70	Ganges.
23.	71–80	Ind.
24.	81–91	Taprobana.
25.	92–95	Arijani in plemena, ki mejijo nanje.
26.	96–106	Morske poti v Indijo.

- 27. **107a** Karmanija.
- 28. **107b–111** Perzijski zaliv.
- 29. **112–116** Kraljestva Partov.
- 30.–31. **117–141** Mezopotamija.
- 31. **127–141** Tigris.
- 32. **142–162** Arabija.
- 33. **163–168** Zaliv Rdečega morja.
- 34. **169–177** Trogoditika.
- 35. **178–197** Etiopija.
- 36. **198–201** Otoki Etiopijskega morja.
- 37. **202–205a** O Otokih blaženih.
- 38. **205b–210** Primerjava dežel glede na njihove razsežnosti.
- 39. **211–220** Razdelitev dežel na vzporednike in enako dolge sence.

Skupaj: 1195 mest,
 576 plemen,
 115 slavnih rek,
 38 slavnih gora,
 108 otokov,
 95 izginulih mest ali plemen,
 2214 dejstev, poročil in opažanj.

Viri

Domači pisci

Mark Agripa. Mark Varon. Varon iz Ataksa. Kornelij Nepot. Higin. Lucij Vetus. Pomponij Mela. Domicij Korbulon. Licinij Mucijan. Cesar Klavdij. Aruncij. Seboz. Fabricij Tusk. Tit Livij sin. Seneka. Nigidij.

Tuji pisci

Kralj Juba. Hekataj. Helanik. Damast. Evdoks. Dikajarh. Bajton. Timosten. Patroklos. Demodamant. Klejtarh. Eratosten. Aleksander Veliki. Efor. Hiparh. Panajtij. Kalimah. Artemidor. Apolodor. Agatokles. Polibij. Timaj s Sicilije. Polihistor Aleksander. Izidor. Amomet. Metrodor. Pozejdonij. Onezikrit. Nearh. Megasten. Diognet. Aristokreont. Bion. Dalion. Simonid mlajši. Bazilid. Ksenofont iz Lampsaka.

Vsebina 7. knjige

Poglavje	§
<1.	1–8 O ljudeh.>
2.	9–32 Nenavadne telesne lastnosti <različnih> ljudstev.
3.	33–37 Čudni porodi.
4.	38–40 O razmnoževanju človeka. Trajanje nosečnosti od 7 do 13 mesecev po znamenitih primerih.
5.	41–44 Znaki <otrokovega> spola pri nosečnicah pred porodom.
6.	45–46 Nenaravni porodi.
7.	47 Otroci, ki so jih izrezali iz maternice.
8.	47 Kateri <otroci> so vopiski.
9.	48–49 O spočetju ljudi. O rojevanju ljudi.
10.	50–56 Primeri podobnosti.
11.	57–60 Primeri zelo številnega potomstva.
12.	61–62 Starostna meja plodilne zmožnosti.
13.	63–67 Nenavadne lastnosti menstruacije pri ženskah.
14.	67 Teorija o spočetju.
15.	68–72 Poročila o zobeh. Poročila o otrocih.
16.	73–75 Primeri izjemnih velikosti.
17.	76–77 Prezgodaj dozoreli otroci.
18.	77–80 Posebne telesne lastnosti.
19.	81–83 Primeri izjemne moči.
20.	84 Izjemna hitrost.
21.	85 Primeri izjemnega vida.
22.	86 Nenavadno oster sluh.
23.	87 Telesna vzdržljivost.
24.	88–90 Spomin.
25.	91–92 Čilost duha.
26.	93–94 Blagost, velikodušnost.
27.	95–99 Primeri najslavnejših dejanj.
28.	100 Tri najvišje odlike v isti osebi, največja poštenost.

29. **101–106** Največji pogum.
30. **107–109** Izjemni geniji.
31. **110–119** Kdo so bili najmodrejši ljudje.
32. **119** Najkoristnejša življenjska pravila.
33. **119** O prerokovanju.
34. **120** Mož, ki je veljal za najboljšega.
35. **120** Najspodobnejše ženske.
36. **121–122** Primeri največje predanosti.
- 37.–39. **123–127** Može, ki so se odlikovali na področju znanosti in umetnosti.
37. **123–124** V astronomiji, slovnici, medicini.
38. **125** V geometriji, arhitekturi.
39. **126–127** V slikarstvu, v kiparstvu v bronu, marmorju in slonovini, v cizelerstvu.
40. **128–129** Izjemno visoke cene za ljudi.
41. **130–132** O najvišji sreči.
42. **133** Redki primeri trajne sreče v isti družini.
43. **134** Izjemni primeri spremenljivosti sreče. Dvakratni proskribiranec.
44. **135–138** Izjemni primeri časti.
45. **139–146** Deset najsrečnejših stvari, združenih v enem samem človeku.
46. **147–150** Nezgode božanskega Avgusta.
47. **151** Katere ljudi so bogovi imeli za najsrečnejše.
48. **152** Za koga so ukazali, naj se ga še za časa njegovega življenja časti kot boga. Čudežna strela.
49. **153–159** O zelo dolgih življenjskih dobah.
50. **160–165** Različni načini rojevanja.
51. **166–170** Različni primeri bolezni.
52. **171–172** O smrti.
53. **173–179** Ljudje, ki so bili že pokopani, a so oživel.
54. **180–186** Primeri nenadne smrti.
55. **187** O pogrebu.
56. **188–190** O manih, o duši.
57. **191–209** Iznajditelji in njihove iznajdbe v času življenja.
58. **210** Pri katerih zadevah so ljudstva prvič soglašala. O starih črkah.
59. **211** Kdaj so se pojavili prvi brivci.
60. **212–215** Kdaj so se pojavile prve ure.
- Skupaj: Dejstva, poročila in opažanja: 747.

Viri

Domači pisci

Verij Flak. Gnej Gelij. Licinij Mucijan. Mazurij Sabin. Agripina, Klavdijeva žena. Mark Ciceron. Azinij Polion. Mark Varon. Mesala Ruf. Kornelij Nepot. Vergilij. Tit Livij. Kord. Melis. Seboz. Kornelij Celz. Valerij Maksim. Trog. Nigidij Figul. Pomponij Atik. Askonij Pedijan. Fabijan. Katon Cenzor. Akti. Fabij Vestalis.

Tuji pisci

Herodot. Aristeas. Bajton. Izigon. Krates. Agatarhid. Kalifan. Aristotel. Nimfodor. Apolonid. Filarh. Damon. Megasten. Ktezias. Tavron. Evdoks. Onezikrit. Klejtarh. Duris. Artemidor. Zdravnik Hipokrat. Zdravnik Asklepiad. Heziod. Anakreont. Teopomp. Helanik. Damast. Efor. Epigen. Beroz. Petoziris. Neheps. Polihistor Aleksander. Ksenofont. Kalimah. Demokrit. Zgodovinar Diil. Straton, ki je pisal proti Eforovemu delu *O iznajdbah*. Heraklid Pontski. Asklepiad, ki je pisal o vsebinah tragedij. Filostefan. Hegezias. Arhemah. Tukidid. Mnezigejton. Ksenagoras. Metrodor iz Skepse. Antiklejd. Kritodem.

Vsebina 8. knjige

Poglavje	§
1.–11.	1–32 O slonih.
1.	1–3 O njihovi inteligenci.
2.	4–5 Kdaj so jih prvič vpregli.
3.	6 O njihovi učljivosti.
4.	7–8 Nenavadne posebnosti v njihovem ravnanju.
5.	9–15 O naravnem instinktu divjih zveri za prepoznavanje nevarnosti, ki jim grozijo.
6.	16–17 Kdaj so v Italiji prvič videli slone.
7.	18–23 Njihovi spopadi.
8.	24–26 Kako jih lovijo.
9.	27 Kako jih krotijo.
10.	28–31 O njihovi kotitvi in drugih <telesnih> lastnostih.
11.	32 Kje živijo. Mržnja med njimi in kačami velikankami.
12.	33–34 O spretnosti živali.
13.	35 O kačah velikankah.
14.	36–37 Izjemno velike kače.
15.	38 O živalih Skitije. O živalih severa, o bizonih in o turih.
16.	39–40 Los, ahliš, bonaz.
17.–21.	41–60 O levih.
17.	41–43 Kako se razmnožujejo.
18.	46–47 Katere vrste levov obstajajo.
19.	48–52 Katere so posebnosti njihove narave.
20.	53 Kdo je v Rimu prvi priredil spopad levov in kdo je vanj vključil zelo veliko levov.
21.	54–60 Kateri Rimljan jih je prvi vpregel v jarem. Izredna dejanja levov.
22.	61 Človek, ki ga je kača velikanka prepoznala in rešila.
23.–24.	62–64 O panterjih.

24. **64** Sklep senata in zakoni glede zveri iz Afrike.
Kdo je v Rimu prvi pokazal panterje in
kdaj. Kdo jih je pokazal zelo veliko.
25. **65–66** O tigrih. Kdaj so v Rimu prvič videli tigrico. O
nagonu tigric, kadar ujamejo njihov zarod.
26. **67–68** O kamelah; njihove vrste.
27. **69** O kamelopardalu; kdaj so ga prvič videli v Rimu.
28. **70** O risu. O kepih.
29. **71** O nosorogu.
30. **72–75** O risu in sfinjah. O krokotah. O zamorskih mačkah.
31. **76** Kopenske živali Etiopije.
32. **77** Prav tako Indije. Žival, ki ubija s pogledom.
33. **78–79** O plazilcih baziliskih.
34. **80–84** O volkovih. Izvor pripovedke o volkodlakih.
35. **85–87** Različne vrste kač.
36. **88** O ihnevmonu.
37. **89–90** O krokodilu.
38. **91–94** O skinku.
39. **95** O povodnem konju.
40. **96** Kdo je v Rimu prvi pokazal
povodnega konja in krokodila.
41. **97–101** Zdravila, ki so jih odkrile živali.
42. **102–103** Kako živali napovedujejo nevarnosti.
43. **104** Ljudstva, ki so jih uničile živali.
44. **105–106** O hijenah.
45. **107** O korokotah. O mantihorasih.
46. **108** O divjih oslih.
- 47.–49. **109–111** O dvoživkah: o bobrih, o vidrah. O
morskem teletu. O gekonih.
50. **112–120** O jelenih.
51. **120–122** O kameleonu.
52. **123–124** O drugih živalih, ki menjujejo barvo: o
severnem jelenu, o likaonu, o tosu.
53. **125** O ježevcu.
54. **126–131** O medvedih, o njihovih mladičih.
55. **132** O pontskih miših in alpskih miših.
56. **133–135** O ježih.
57. **136–137** O levomorcu. Risi.
58. **138** Jazbeci, veverice.
59. **139–140** O polžih.

60. **141** O kuščarjih <kuščaricah>.
- 61.–63. **142–153** Lastnosti psov. Primeri njihovega odnosa do gospodarjev. Kdo so bili tisti, ki so pse vzrejali za vojaške namene.
62. **151** O njihovem razplodu.
63. **152–153** Zdravila proti steklini.
- 64.–67. **154–166** Lastnosti konj.
- 64.–65. **154–162** O njihovih zmožnostih. Nenavadni dogodki, povezani s štirivpregami.
66. **163–165** Razplod konj.
67. **166** Kobile, ki jih oplodi veter.
68. **167–170** O oslih; njihov razplod.
69. **171–175** Lastnosti mul in drugih vprežnih živali.
70. **176–183** O govedih; njihov razplod.
71. **184–186** Apis v Egiptu.
- 72.–75. **187–199** Lastnosti ovac.
72. **187–189** Njihov razplod.
73. **190–193** Vrste in barve volne.
74. **194–197** Vrste oblačil.
- <75. **198–199** Pasma ovac. Mufloni.>
76. **200–204** Lastnosti koz in njihov razplod.
77. **205–209** Prav tako prašičev.
- 78.–79. **210–214** O divjih prašičih. Kdo je prvi ustanovil vivarije.
80. **215–216** O opicah.
81. **217–219** O različnih vrstah zajcev.
82. **220–224** O poldivjih živalih.
83. **225–228** Katerih živalskih vrst na določenih krajih ni.
84. **229** Kje in katere živali škodujejo samo prišlekom. Kje in katere živali škodujejo samo domorodcem.

Skupaj: Dejstva, poročila in opažanja: 787.

Viri

Domači pisci

Mucijan. Procilij. Verij Flak. Lucij Pizon. Kornelij Valerijan. Katon Cenzor. Fenestela. Trog. Akti. Kolumela. Vergilij. Varon. Lucilij. Metel Scipion. Kornelij Celz. Nigidij. Trebij Niger. Pomponij Mela. Mamilij Sura.

Tuji pisci

Kralj Juba. Polibij. Herodot. Antipater. Aristotel. Naravoslovec Demetrij. Demokrit. Teofrast. Evant. Skopas, ki je pisal o olimpijskih zmagovalcih. Kralj Hieron. Kralj Atal. Kralj Filometor. Ktezias. Duris. Filist. Arhitas. Filarh. Amfiloh iz Aten. Anaksipolis s Tasosa. Apolodor z Lemnosa. Aristofan iz Mileta. Antigon iz Kime. Agatokles s Hiosa. Apolonij iz Pergamona. Aristander iz Aten. Bakhij iz Mileta. Bion iz Solov. Hajreas iz Aten. Diodor iz Priene. Dion iz Kolofona. Epigen z Rodosa. Evagon s Tasosa. Evfronij iz Aten. Hegezias iz Maroneje. Menander iz Priene in Menander iz Herakleje. Pesnik Menekrat. Androtion, ki je pisal o poljedelstvu. Ajshrion, ki <je> prav tako <pisal o poljedelstvu>. Lizimah, ki <je> prav tako <pisal o poljedelstvu>. Dionizij, ki je prevedel Magona. Diofan, ki je naredil izvlečke iz Dionizija. Kralj Arhelaj. Nikander.

Vsebina 9. knjige

Poglavje	§
	Lastnosti vodnih živali.
<1.	1 Predgovor.>
1.	1–3 Zakaj največje živali živijo v morju.
2.	4–7 Pošasti Indijskega morja.
3.	8 Katere zveri so največje v vsakem oceanu.
4.	9–11 O videzu Tritonov in Nereid. O videzu morskih slonov.
5.	12–15 O kitih; o orkah.
6.	16–19 Ali ribe dihamo. Ali spijo.
7.–10.	20–33 O delfinih.
8.	24–28 Ljudje, ki so jih <delfini> vzljubili.
9.	29–32 Na katerih krajih lovijo ribe v sodelovanju z ljudmi.
10.	33 Druge nenavadne posebnosti, povezane z njimi.
11.	34 O pliskavkah.
12.–13.	35–39 O želvah.
12.	35–38 Katere vrste vodnih želv obstajajo in kako jih lovijo.
13.	39 Kdo je prvi začel sekati želvje oklepe.
14.	40 Razdelitev vodnih živali po vrstah.
15.	41–42 O morskih teletih <medvedjicah> ali tjulnjih. Kateri nimajo dlak in kako povržejo.
16.	43 Koliko je ribjih vrst.
17.	44–46 Katere ribe so največje.
18.	47–48 Kordile, pelamide, tuni. Deli teh rib v slanici. Izbrani kosi tunine <apolekti>, narezani slani kosi tunine <kibiji>.
19.	49 Amiasi, skuše.
20.	50–53 Katerih rib v Pontu ni. Katere priplavajo vanj. Katere se vrnejo drugod.
21.	54 Zakaj ribe skačejo iz vode. Mečarica.
22.	55 Preroška znamenja, ki so jih dale ribe.
23.	56 Pri kateri vrsti rib ni samcev.

24. 57 Katere ribe imajo v glavi kamenček. Katere se pozimi skrivajo. katerih pozimi ni mogoče uloviti razen ob določenih dnevih.
25. 58 Katere se skrivajo poleti. Na katere ribe vplivajo zvezde.
26. 59 O ciplju.
27. 60 O jesetru.
28. 61 O lupusu, o azelu.
29. 62–63 O skaru, o musteli.
30. 64–66 Vrste trlj. Sarg.
31. 67 Izjemne cene za ribe.
32. 68 Iste vrste rib niso povsod priljubljene.
33. 69 O škrpah. O luskah.
34. 70 Ribe, ki se oglašajo, in ribe brez škrp.
35. 71 Ribe, ki prihajajo na kopno. Ribolovna obdobja.
36. 72 Razdelitev rib glede na obliko teles. Razlika med rombi in »vrabci«. O dolgih ribah.
37. 73 O ribjih plavutih in načinu plavanja.
38. 74–75 Jegulje.
39. 76–77 Murene.
40. 78 Vrste ploščatih rib.
41. 79–80 Prilep. Njegovo učinkovanje.
42. 81 Katere ribe spreminjajo barvo.
43. 82 O morski lastovki. O ribi, ki se ponoči sveti. O rogati ribi. O morskem zmaju.
44. 83 O ribah, ki nimajo krvi. Katere ribe imenujejo mehke.
45. 84 O sipi. O lignju. O pokrovačah. Katere ribe letijo zunaj vode.
- 46.–48. 85–93 O polipih.
47. 88 O plovečem polipu.
49. 94 O plovečem navpliju.
- 50.–52. 95–103 Lupinarji.
50. 95–96 O rarogih.
51. 97–102 Vrste rakov. O raku samotarcu. O morskih ježkih. O polžih. O pokrovačah.
52. 102–103 Vrste školjk.
53. 104–105 Kaj vse morje ponuja za razkošje.
- 54.–59. 106–123 O biserih.
54. 106–109 Kako nastajajo in kje.
55. 110–111 Kako jih iščejo.
56. 112–115 Katere vrste velikih biserov <unikatnikov> obstajajo.

57. **116–117** Na kaj je treba biti pri njih pozoren.
Kakšne so njihove lastnosti.
58. **117–121** Anekdote, povezane z njimi.
59. **122–123** Kdaj so jih v Rimu prvič začeli uporabljati.
- 60.–65. **124–141** Lastnosti škrlatnikov.
60. **124–128** O vólkih.
61. **129–132** Vrste vólkov.
62. **133–135** Kako z njimi barvajo volno.
63. **136–137** Kdaj so v Rimu začeli uporabljati škrlat.
Kdaj široke pasove in pretekste.
64. **138** O oblekah, barvanih s škrlatom.
65. **139–141** O barvanju z ametistom, o tirkem
škrlatu, o karmezinu, o kaparju.
66. **142** O leščurju in čuvaju leščurja.
67. **143–145** O inteligenci vodnih živali. Skat, morski bič,
skolopendre <morske strige*>, glanis. O ribi ovnu.
- 68.–69. **146–150** Bitja, ki so po svoji naravi med živalmi in rastlinami.
68. **146–147** O morskih koprivah.
69. **148–150** O spužvah. Njihove vrste in kje rastejo.
O tem, da so spužve živa bitja.
70. **151–153** O morskih psih.
71. **154** O morskih živalih, ki jih obdaja kremenasta lupina.
Katere morske živali nimajo nobenega občutja.
O drugih nižjih morskih živalskih vrstah.
72. **155** O strupenih morskih živalih.
73. **156** O boleznih rib.
- 74.–77. **157–166** O njihovem razmnoževanju.
74. **157–164** Posebnosti njihovih načinov razmnoževanja.
75. **165** Katere ribe v sebi ležejo jajca in katere so živorodne.
76. **166** Katerim se pri drstitvi pretrga trebuh,
nato pa se znova zaceli.
77. **166** Katere imajo maternice. Katere se same oplodijo.
78. **167** Koliko najdlje živijo ribe.
- 79.–80. **168–170** Kdo je prvi uvedel ribnike. O ostrigah.
81. **171–172** Kdo je prvi uvedel bazene za murene.
Posebnosti ribnikov.
82. **173–174** Kdo je prvi ustanovil gojišča za polže.
83. **175–178** Kopenske ribe.
84. **179** O miših v Nilu.
85. **180–182** Kako lovijo ribe antiase.

86. **183** O morskih zvezdah.
87. **184** O izjemnih lastnostih prstov.
88. **185–186** O sovraštvi in prijateljstvi med vodnimi živalmi.

Skupaj: Dejstva, poročila in opažanja: 650.

Viri

Domači pisci

Turanij Gracil. Trog. Mecenat. Alfij Flav. Kornelij Nepot. Mimograf Laberij. Fabijan. Fenestela. Mucijan. Elij Stilon. Seboz. Melis. Seneka. Ciceron. Emilij Macer. Mesala Korvin. Trebij Niger. Nigidij.

Tuji pisci

Aristotel. Kralj Arhelaj. Kalimah. Demokrit. Teofrast. Trazil. Hegezidem. Sudin. Polihistor Aleksander.

Vsebina 10. knjige

Poglavje	§
	Lastnosti ptic.
1.	1–2 O noju.
2.	3–5 O feniksu.
3.	6–11 Vrste orlov.
4.	12–15 Njihove lastnosti.
5.	16–17 Kdaj so postali znamenja legij.
6.	18 O orlu, ki se je pognal na grmado deklice.
7.	19 Jastreb.
8.	20 Ptič sankvalis. Imuzul.
9.–11.	21–27 Kragulji.
9.	21–22 Buteon.
10.	23–24 Na katerih krajih ujede in ljudje družno lovijo ptice.
11.	25–27 Katera ptica je edina, ki jo ubijejo pripadniki lastne vrste. Katera ptica znese po eno jajce.
12.	28 Škarniki.
13.	29 Razdelitev ptic po vrstah.
14.	30–31 O pticah, ki naznanjajo nesrečo. V katerih mesecih vrane ne naznanjajo nesreče.
15.	31–33 O krokarjih.
16.	34–35 O uharici.
17.	36–37 O pticah, ki več ne obstajajo ali so neznane.
18.	38 Katere ptice se izvalijo z repom naprej.
19.	39 O čukih.
20.	40–41 O Marsovem detlu.
21.	42 O pticah, ki imajo ukrivljene kremplje.
22.–25.	43–50 O pticah, ki imajo prste.
22.	43–44 O pavih.
23.	45 Kdo je prvi ubil pava za hrano. Kdo je uvedel pitanje <pavov>.
24.	46–49 O petelinih.

25. 50 Kako jih skopijo. O petelinu, ki je spregovoril.
26. 51 O gosi.
27. 52–54 Kdo je prvi uporabil gosja jetra.
28. 55 O komagenu.
29. 56–57 Henalopeke, henerote, divji petelini, otide.
30. 58–60 Žerjavi.
31. 61–62 O štokrljah.
- 32.–33. 63–69 O drugih pticah, ki sodijo v vrsto širokonožcev.
32. 63 O labodih.
33. 64–69 O tujih pticah, ki prihajajo: prepelice, glotide, kihram, mala uharica.
34. 70–71 O naših pticah, ki odhajajo, in kam odhajajo: lastovke, drozgi, kosi, škorci.
35. 72–73 O pticah, ki na skrivnem izgubijo perje. Grlica, grivar.
36. 73 Katere ptice ostanejo vse leto. Katere ostanejo pol leta, katere tri mesece. Kobilarji, smrdokavre.
37. 74 Memnonide.
38. 74 Meleagride.
39. 75 Selevkide.
40. 75 Ibis.
41. 76–79 Na katerih krajih ptic ni.
- 42.–45. 80–87 Katere ptice spreminjajo barvo in glas.
42. 80 O rodu ptic pevk.
43. 81–85 O slavicah.
44. 86 O črnoglavkah. Eritaki, fenikuri.
45. 87 Ojnanta, kobilar.
46. 88 Obdobje gnezdenja ptic.
47. 89–91 Vodomci. Vodomske dnevi, ko je morje primerno za plovbo.
48. 91 O drugih <vrstah> iz rodu vodnih ptic.
- 49.–51. 92–103 Spretnost ptic pri gradnji gnezd.
49. 92–95 Izjemni dosežki lastovk. Obrežne <lastovke>.
50. 96–98 Akantilida.
51. 99–103 Čebélar.
52. 104–109 O golobih.
53. 110 Njihovi občudovanja vredni podvigi in cene zanje.
54. 111–113 Razlike v letenju in hoji ptic.
55. 114 Breznožnice ali kipseli.
56. 115 O prehranjevanju ptic. Kozomolzi. Plateja.
57. 116 O prirojenem nagonu ptic. Lišček, bik, ant.

- 58.–60. **117–125** O pticah, ki govorijo.
58. **117** Papige.
59. **118–120** Srake, ki se hranijo z želododm.
60. **121–125** Razburjenje rimskega ljudstva zaradi govorečega krokarja.
61. **126–127** Diomedove ptice.
62. **128** Katere živali se ne naučijo ničesar.
63. **129** O pitju ptic. O škrlatnoliski.
64. **130** Polojniki.
- 65.–66. **130–131** O prehranjevanju ptic.
66. **131** Pelikani.
- 67.–68. **132–134** O pticah iz tujih krajev.
67. **132** Faleride, fazani, numidijske ptice.
68. **133–134** Plamenci, atageni, morski vrani, planinske vrane, zajčjenožci.
69. **135** O novih pticah. Vibioni.
70. **136–138** O mitoloških pticah.
71. **139–140** Kdo so bili ti, ki so uvedli pitanje kokoši, in katera konzula sta prva to prepovedala.
72. **141–142** Kdo je prvi zgradil preletalnice. O Ezopovi skledi.
- 73.–80. **143–167** O razmnoževanju ptic.
73. **143** Katere <živali> razen ptic nesejo jajca.
74. **144–150** Vrste in lastnosti jajc.
75. **151–153** Napake ptic, ki valijo jajca, in sredstva proti njim.
76. **154–155** Cesaričino prerokovanje iz jajc.
77. **156** Katere kokoši so najboljše.
78. **157** Njihove bolezni in zdravila zanje.
79. **158–165** Tri vrste čapelj.
80. **166–167** Kaj so klopotci. Kaj zaprtki. Kaj zaprtniki. Kako se jajca najbolje shranjujejo.
81. **168** Katere ptice edine kotijo žive mladiče in jih hranijo z mlekom.
82. **169–170** Katere kopenske živali ležejo jajca. Razmnoževanje kač.
- 83.–87. **171–190** Razmnoževanje kopenskih živali.
84. **183–184** Kakšna je lega živali v maternici.
85. **185–187** Pri katerih živalih je njihov izvor še vedno neznanka.
86. **188** O močeradiah.

- 87. **189–190** Katere živali nastajajo iz nezaplojenih bitij. Katere se rodijo, a same ne zaplodijo ničesar. Katere živali so brezspolne.
- 88.–89. **191–193** O čutih živali.
- 88. **191–192** Vse živali imajo tip. Prav tako okus. Katere imajo izjemen vid, katere izjemen voh, katere izjemen sluh. O krtih. Ali imajo ostrige sluh.
- 89. **193** Katere ribe imajo najostrejši sluh.
- 90. **194–195** Katere ribe imajo najbolj izostren voh.
- 91.–93. **196–200** Različnost živali glede na prehranjevanje.
- 92. **197** Katere živali živijo od strupov.
- 93. **198–200** Katere živali živijo od zemlje. Katere ne poginejo od lakote ali žeje.
- 94. **201–202** O razliki pri pitju.
- 95. **203–206** Katere živali živijo v medsebojnem sovraštvu.
- 96. **207–208** Prijateljstvo med živalmi in njihova medsebojna naklonjenost. Primeri naklonjenosti kač.
- 97. **209–210** O spanju živali.
- 98. **211–212** Katere živali sanjajo.

Skupaj: Dejstva, poročila in opažanja: 794.

Viri

Domači pisci

Manilij. Kornelij Valerijan. Akti. Umbricij Melior. Mazurij Sabin. Antistij Labeon. Trog. Kremucij. Mark Varon. Emilij Macer. Melis. Mucijan. Nepot. Fabij Piktore. Tit Lukrecij. Kornelij Celz. Horacij. Dekulon. Higin. Sazerna. Nigidij. Mamilij Sura.

Tuji pisci

Homer. Femona. Filemon. Bojos, ki je pisal o preobrazbah v ptice. Hilar, ki je pisal o ptičjegledju. Aristotel. Teofrast. Kalimah. Ajshil. Kralj Hieron. Kralj Filometor. Arhitas iz Tarenta. Amfiloh iz Aten. Anaksipolis s Tassosa. Apolodor z Lemnosa. Aristofan iz Mileta. Antigon iz Kime. Agatokles s Hiossa. Apolonij iz Pergamona. Aristander iz Aten. Bakhij iz Mileta. Bion iz Solov. Hajreas iz Aten. Diodor iz Priene. Dion iz Kolofona. Demokrit. Diodor iz Nikaje. Epigen z Rodosa. Evagon s Tassosa. Evfronij iz Aten. Juba.

Androtion, ki je pisal o poljedelstvu. Ajshrion, ki <je> prav tako <pisal o poljedelstvu>. Lizimah, ki <je> prav tako <pisal o poljedelstvu>. Dionizij, ki je prevedel Magona. Diofan, ki je naredil izvlečke iz Dionizija. Nikander. Onezikrit. Filarh. Heziod.

Vsebina 11. knjige

Poglavje	§
1.	1–4 Vrste žuželk. Bistroumna domiselnost narave na tem področju.
2.	5–8 Ali žuželke dihaajo. Ali imajo kri.
3.	9–10 O njihovem telesu.
4.–22.	11–70 O čebelah.
5.	13–15 Kakšen red vlada pri njihovem delu.
6.	16 Kaj je pri njihovem delu gumijasta osnova. Kaj je smolnati vosek. Kaj je zadelavina.
7.	17 Kaj je eritaka ali sandaraka ali kerint.
8.	18–19 Iz katerih cvetov nastajajo njihovi proizvodi.
9.	19 Navdušenci nad ukvarjanjem s čebelami.
10.	20–26 Organiziranost njihovega dela.
11.	27–28 O trotih.
12.	29–31 Kakšne so lastnosti medu.
13.	32 Katere so najboljše vrste medu.
14.	33–37 Katere vrste medu <najdemo> na posameznih krajih.
15.	38–45 Kako jih preizkušajo. Med iz vresja ali tetralike ali sisira.
16.	46–51 Kako se čebele razmnožujejo.
17.	52–54 Kakšen sistem <kraljevske> vladavine poznajo.
18.	55–58 Da so včasih čebelji roji tudi dobro znamenje.
19.	59–62 Vrste čebel.
20.	63–64 O boleznih čebel.
21.	65–67 Sovražniki čebel.
22.	68–69 Kako čebele obdržati skupaj.
23.	70 Kako nadomestiti njihovo izgubo.
24.	71–74 O osah in sršenih. Katere živali si prisvojijo zarod drugih.
25.–27.	75–78 O asirski sviloprejki.

26. 76 O sviloprejkinih ličinkah in o sviloprejkinih bubah. Kdo je iznašel svilen obleko.
27. 77–78 O koški sviloprejki. Kako izdelujejo koško obleko.
- 28.–29. 79–85 O pajkih.
28. 79–84 Kateri med njimi predejo <mreže>.
29. 85 Razmnoževanje pajkov.
30. 86–91 O škorpijonih.
31. 91 O gekonih.
32. 92–95 O škržatih. O tem, da so brez ust in brez odprtine za izločanje hrane.
33. 96 O krilih žuželk.
34. 97–100 O hroščih. Kresnice. Druge vrste hroščev.
35. 101–107 O kobilicah.
36. 108–111 O mravljah.
37. 112 Zlataste metuljeve bube, obad, metulji.
38. 113 O tistih živalih, ki nastajajo iz lesa ali v lesu.
39. 114–115 Živali, ki jih imajo ljudje za zajedavski mrčes. Katera žival je najmanjša. Poletne živali.
40. 116 Žival, ki nima odprtine za izločanje hrane.
41. 117–118 Molji, kantaride, komarji. Žival snega.
42. 119 Žival ognja, piralida ali pirotokon.
43. 120 Enodnevnica.
- 44.–45. 121–235 Lastnosti in opisi vseh živali po posameznih telesnih delih.
44. 121–122 Katere imajo čope, katere grebene.
45. 123–128 Vrste rogov. Katere živali imajo gibljive rogove.
46. 129 O glavah. Katere živali nimajo glav.
47. 130–131 O dlaki.
48. 132 O kosteh glave.
49. 133–135 O možganih.
50. 136–137 O ušesih. Katere živali nimajo ušes. Katere živali slišijo brez ušes in brez sluhovoda.
51. 138 O obrazu. O čelu. O obrveh.
- 52.–57. 139–157 O očeh.
52. 139–140 Katere živali nimajo oči. Katere imajo samo po eno oko.
53. 141 O različnosti oči.
54. 142–147 Način, kako deluje vid. Tisti, ki vidijo ponoči.
55. 148–153 O lastnostih zenice. Katere živali ne mežikajo. Katerim iztaknjene oči znova zrastejo.

56. **154–155** O trepalnicah. Katere živali nimajo trepalnic.
Katere jih imajo samo na eni strani.
57. **156–157** Katere živali nimajo lic.
58. **157** O ličnicah.
59. **158** O nosnicah.
60. **159** O ustih, o ustnicah, o bradi, o čeljustih.
- 61.–64. **160–170** O zobeh.
61. **160–162** Različne vrste zob. Katere živali nimajo zob
na obeh straneh, katere imajo votle zobe.
62. **163–165** O zobeh kač. O njihovem strupu.
Katere ptice imajo zobe.
63. **166–167** Omembe vredne posebnosti zob.
64. **168–170** Določanje starosti prežvekovalcev po zobeh.
65. **171–174** O jeziku. Katere živali nimajo jezika.
O žabjem kvakanju. O nebu.
66. **175–176** O mandeljnih. Jeziček, poklopec. Sapnik, požiralnik.
67. **177–178** Tilnik, vrat, hrbtenica.
68. **179–180** Grlo, žrelo, želodec.
- 69.–71. **181–187** O srcu.
69. **181–182** O krvi, o duši.
70. **183–185** Katere živali imajo največja srca, katere
najmanjša, katere imajo po dve srci.
71. **186–187** Kdaj so začeli pregledovati drobovje.
72. **188** O pljuči. Katere živali imajo največja pljuča, katere
najmanjša. Katere v notranjosti nimajo ničesar
drugega kot pljuča. Vzrok za hitrost živali.
- 73.–76. **189–196** O jetrih.
73. **189–190** O glavnem delu drobovja. Opažanja haruspikov o tem.
Katere živali in na katerih mestih imajo po dvojca jetra.
74. **191–192** O žolču. Katere živali imajo dvojni žolč in
kje. Katere živali nimajo žolča. Katere živali
imajo žolč na drugem mestu kot v jetrih.
75. **193–195** Kako žolč deluje.
76. **196** Katerim živalim jetra naraščajo in se manjšajo
skupaj z Luno. Opažanja haruspikov o
tem in izjemna čudežna znamenja.
77. **197–198** Prepona. Narava smeha.
78. **199** O trebuhu. Katere živali nimajo
trebuha. Živali, ki edine bruhamo.
79. **200–203** Tanko črevo človeka, tanko črevo
živali, podtrebušje, debelo črevo.

80. **204–205** O péči. O vranici. Katere živali nimajo vranice.
81. **206** O ledvicah. Kje imajo živali po štiri ledvice. Katere živali nimajo ledvic.
82. **207** Prsi, rebra.
83. **208** Mehur. Katere živali nimajo mehurja. Lakotnici <boki>. O opnah.
84. **209–211** Maternica. O rodilih. O maternici. O svinjski maternici, o svinjski potrebušini s seski.
85. **212–213** Katere živali imajo tolščo, katere imajo loj. O njunih lastnostih. Katere živali ne otolstijo.
86. **214** O mozgu.
87. **215–216** O kosteh. O hrbtenici. Katere živali nimajo ne kosti in ne hrbtenice. Hrustanec.
88. **217–218** O kitah. Katere živali nimajo tetiv.
- 89.–92. **219–226** <Žile> odvodnice, <žile> dovodnice.
89. **219–220** Katere živali nimajo ne dovodnic in ne odvodnic. O krvi. O znoju.
90. **221–223** Pri katerih živalih se kri najhitreje zgosti, pri katerih se ne strdi. Katere živali imajo zelo gosto kri, katere zelo redko in katere je nimajo.
91. **224–225** Katere živali ob določenih obdobjih v letu sploh nimajo krvi.
92. **226** Ali je kri najpomembnejša.
93. **227** O koži.
94. **228–231** O laseh in poraščenosti kože. Pri katerih živalih so usta v notranjosti kosmata in pri katerih so kosmati podplati.
95. **232–235** O dojkah. Katere ptice nimajo prsi. Omembe vredna dejstva o živalskih seskih.
- 96.–97. **236–242** O mleku.
96. **236–239** Katera je edina žival, ki sesa med tekom. O mlezivu. O sirih. Iz katerih vrst mleka siri ne nastanejo. O sirišču. Vrste živil iz mleka.
97. **240–242** Različne vrste sirov.
- 98.–113. **243–272** Razlike med udi človeka in udi drugih živali.
99. **244–245** O rokah, o prstih.
100. **246** Podobnost opic <s človekom>.
101. **247–248** O nohtih.
102. **249** O kolenih in kolenskih zgibih.
103. **250–251** Katerih deli človeškega telesa so povezani z verskim čaščenjem.

- 104. **252** Krčne žile.
- 105. **253–254** O hoji. O nogah in o golenih.
- 106. **255** O kopitih.
- 107. **256–257** Noge ptic.
- 108. **258–260** Noge živali, od dveh do sto. O pritlikavcih.
- 109. **261–262** O spolovilih. O dvospolnikih.
- 110. **263** O modih. Tri vrste polmož.
- 111. **264–265** O repih.
- 112. **266–271** O živalskih glasovih.
- 113. **272** O dodatno priraščenih <odvečnih> udih.
- 114. **273–276** Znamenja vitalnosti in značaja, ki jih
daje oblika človekovih udov.
- 115. **277–279** O dihanju. O prehrani.
- 116. **280–281** Katere živali same ne poginejo, če zaužijejo
strup, vendar ubijejo živali, ki jih okusijo.
- 117. **282** Kaj človeku povzroča moteno prebavo.
Sredstva proti prebavnim motnjam.
- 118. **283** Kako pridobimo telesno težo. Kako jo zmanjšamo.
- 119. **284** Katere stvari potešijo lakoto in žejo,
če jih samo poskusimo.

Skupaj: Dejstva, poročila in opažanja: 2700.

Viri

Domači pisci

Mark Varon. Higin. Skrofa. Sazerna. Kornelij Celz. Emilij Macer. Vergilij. Kolumela. Julij Akvila, ki je pisal o etruščanskem nauku. Tarkvicij, ki <je> prav tako <pisal o etruščanskem nauku>. Umbricij Melior, ki <je> prav tako <pisal o etruščanskem nauku>. Katon Cenzor. Domicij Kalvin. Trog. Melis. Fabijan. Mucijan. Nigidij. Mamilij. Opij.

Tuji pisci

Aristotel. Demokrit. Neoptolem, ki je pisal o čebelarstvu. Aristomah, ki <je> prav tako <pisal o čebelarstvu>. Filisk, ki <je> prav tako <pisal o čebelarstvu>. Nikander. Menekrat. Dionizij, ki je prevedel Magona. Empedokles. Kalimah. Kralj Atal. Apolodor, ki je pisal o strupenih živalih. Hipokrat. Herofil. Erazistrat. Asklepiad. Temizon. Stoik Pozejdonij. Menander iz

Priene in Menander iz Herakleje. Evfronij iz Aten. Teofrast. Heziod. Kralj Filometor.

Vsebina 12. knjige

Poglavje	§
1.–2.	1–5 Lastnosti dreves. Njihov sloves.
3.–63.	6–135 O tujih drevesih.
3.–5.	6–12 Platana.
3.	6–7 Kdaj so prvič prišle v Italijo in od kod.
4.	8 Njihova narava.
5.	9–12 Z njimi povezana čuda.
6.	13 Pritlikave platane. Kdo je prvi začel obrezovati parke.
7.	14–16 Citronovec. Kako se sadi.
8.–17.	17–32 Drevesa Indije.
9.	20 Kdaj so v Rimu prvič videli ebenovec. Katere vrste ebenovca obstajajo.
10.	21 Indijski trn.
11.	22–23 Indijska figa.
12.	24 Drevo pala. Njen sadež ariera.
13.	25 Opisi indijskih dreves brez imena. Lanonosna indijska drevesa.
14.	26–29 Poprova drevesa. Vrste popra. Bregma. Zingiber ali zimpiber <ingver>.
15.	30–31 Klinček. Likij ali Hironov piksakant.
16.	32 Makir.
17.	32 <Trsni> sladkor.
18.	33–34 Drevesa ljudstva Arijane, prav tako Gedrozijske in prav tako Hirkanijske.
19.	35–36 Prav tako Baktrijske. Bdelij ali broh ali malaha ali maldak. Skordasti. Ponaredbe, preveritve in cene za vse dišave in začimbe.
20.	37 Drevesa Perzide.
21.	38–39 Drevesa otokov Perzijskega morja. Drevo bombaževca.
22.	39 Drevo kinas. Iz katerih dreves na Vzhodu izdelujejo platno.

23. 40 Kraji, kjer drevju listje ne odpade.
24. 41 Na kakšne načine drevesa dajejo sadove.
25. 41 O kost<os>u.
26. 42–46 O nardi. Njenih 12 različnih vrst.
27. 47 Kopitnik.
28. 48–49 Amom, amomida.
29. 50 Kardamom.
- 30.–32. 51–65 O pokrajini, ki je domovina kadila.
31. 55–57 O drevesih, ki dajejo kadilo.
32. 58–65 Lastnosti in vrste kadila.
- 33.–34. 66–71 O miri.
34. 67 O drevesih, ki jo dajejo.
35. 68–71 Lastnosti in vrste mire.
36. 72 O mastiksu <mastihi>.
37. 73–76 O ladanu, storbu.
38. 77–78 O enhajmu.
39. 78 Drevo bratus.
40. 79–81 Drevo stobrus.
41. 82–84 O srečnosti Arabije.
42. 85–94 O cimetu, kinamomu in ksilokinamu.
43. 95–98 Kasija.
44. 98 Kankam, alojin les.
45. 99 Serihat, gabalij.
46. 100–102 Mirobalan.
47. 103 Fenikobalan.
48. 104–106 O dišečem trstu.
49. 107 Hamonijak <amonijak, <h>amonski gumi>.
50. 108 Sfagnos.
51. 109 Kipros.
52. 110 Aspalat, erizispektron.
53. 111 Maron.
54. 111–123 O balzamovcu, balzamu in balzamovem lesu.
55. 124–125 Stirak<s>.
56. 126 Galban.
57. 127 Panaks.
58. 128 Dežen.
59. 129 Malobatron.
60. 130–131 Omfakij.
61. 132–133 Brion <brij>, ojnanta, masaris.
62. 134 Elata ali spata.

63. 135 Cimet komak.

Skupaj: Dejstva, poročila in opažanja: 469.

Viri

Domači pisci

Mark Varon. Mucijan. Vergilij. Fabijan. Seboz. Pomponij Mela. Fabij Prokul. Higin. Trog. Klavdij Cezar. Kornelij Nepot. Sekstij Niger, ki je v grščini pisal o medicini. Kasij Hemina. Lucij Pizon. Tuditan. Antias.

Tuji pisci

Teofrast. Herodot. Kalisten. Izigon. Klejtarh. Anaksimén. Duris. Nearh. Onezikrit. Poliklejt. Olimpiodor. Diognét. Nikobul. Antiklejd. Hares iz Mitilene. Menajhmos. Dorotej iz Aten. Likos. Antaj. Efip. Dinon. Adimant. Ptolemaj, Lagov sin. Marzias iz Makedonije. Zoil, prav tako <iz Makedonije>. Demokrit. Amfiloh. Aristomah. Polihistor Aleksander. Juba. Apolodor, ki je pisal o dišavah. Zdravnik Heraklid. Zdravnik Botris. Arhedem prav tako <zdravnik>. Dionizij prav tako <zdravnik>. Demokles prav tako <zdravnik>. Evfron prav tako <zdravnik>. Mnezid prav tako <zdravnik>. Diagoras prav tako <zdravnik>. Jolas prav tako <zdravnik>. Heraklid iz Tarenta. Ksenokrat iz Efeza.

Vsebina 13. knjige

Poglavje	§	
		O tujih drevesih.
1.–5.	1–25	O mazilih.
1.	1–3	Kdaj so se pojavila.
2.	4–18	Njihove vrste in 21 njihovih sestav.
3.	19	Dišeči posipni praški, mazilne usedline. Preizkušanje mazil.
4.	20–23	Kako huda je potrata za mazila.
5.	24–25	Kdaj so jih Rimljani prvič uporabili.
6.–9.	26–50	O palmah.
7.	28–35	O njihovih lastnostih.
8.	36–38	Kako jih sadijo.
9.	39–50	49 vrst njihovih plodov in posebnosti.
10.–13.	51–55	Drevesa Sirije.
10.	51	Pistacija, kotane, damaščanske slive, mikse.
11.	52–53	Cedra. Katera drevesa imajo hkrati triletne plodove.
12.	54	Terebinta.
13.	55	Ruj.
14.–28.	56–90	Drevesa Egipta.
14.	56–57	Aleksandrinska figa.
15.	58	Ciprska figa.
16.	59	Rožičevce.
17.	60–61	Breskev. Na katerih drevesih plodovi neprenehoma rastejo.
18.	62	Kuki.
19.	63–65	Egiptovski trn.
20.	66–67	8 vrst gumija. Sarkokola.
21.–27.	68–89	O papirjercu.
21.	68–70	O uporabi papirusa. Kdaj se je začela.
22.	71–73	Kako nastaja.
23.	74–77	9 vrst papirusa.

- 24. **78–80** Preverjanje papirusov.
- 25. **81** Pomanjkljivosti papirusov.
- 26. **82–83** O lepilu za papiruse.
- 27. **84–89** O Numovih knjigah.
- 28. **90** Drevesa Etiopije.
- 29.–31. **91–103** Atlasovo drevo. O citrusovem drevesu.
- 29. **91–95** O mizah iz citrusovega lesa.
- 30. **96–102** Kaj na njih cenijo ali grajajo.
- 31. **103** Citrona.
- 32. **104–110** Lotos.
- 33. **111** Drevesa Kirenajke. Paliur.
- 34. **112–113** 9 vrst granatnega jabolka. Balavstij.
- 35.–47. **114–134** Drevesa Azije in Grčije.
- 35. **114** Epikaktis. Resje. Knidoško zrno ali timelaja ali hamelaja ali pirosahna ali knestor ali kneoron.
- 36. **115** Tragij, tragakanta.
- 37. **116–117** Tragos ali skorpion, tamariska ali brija, ostris.
- 38. **118** Evonim.
- 39. **119** Drevo lev.
- 40. **120** Andrahla.
- 41. **121** Kokigija, afarka.
- 42. **122–123** Ferula.
- 43. **124–126** Tapsija.
- 44. **127** Kaprovec ali kinosbaton ali ofios stafila.
- 45. **128** Sarifa.
- 46. **129** Kraljevi trn.
- 47. **130–134** Kitiz.
- 48.–49. **135–138** Drevesa in grmi v našem morju.
- 50. **139** Drevesa in grmi v Rdečem morju.
- 51. **140–141** Drevesa in grmi v Indijskem morju.
- 52. **142** Drevesa in grmi v Trogoditskem morju.
Fikos por ali pas, morski brion <brij; morska solata>, Izidini lasje, veka Harit.

Skupaj: Dejstva, poročila in opažanja: 468.

Viri

Domači pisci

Mark Varon. Mucijan. Vergilij. Fabijan. Seboz. Pomponij Mela. Fabij Prokul. Higin. Trog. Klavdij Cezar. Kornelij Nepot. Sekstij Niger, ki je v grščini pisal o medicini. Kasij Hemina. Lucij Pizon. Tuditan. Antias.

Tuji pisci

Teofrast. Herodot. Kalisten. Izigon. Klejtarh. Anaksimen. Duris. Nearh. Onezikrit. Poliklejt. Olimpiodor. Diognet. Nikobul. Antiklid. Hares iz Mitilene. Menajhmos. Dorotej iz Aten. Likos. Antaj. Efi. Dinon. Adimant. Ptolemaj, Lagov sin. Marzias iz Makedonije. Zoil prav tako <iz Makedonije>. Demokrit. Amfiloh. Aristomah. Polihistor Aleksander. Juba. Apolodor, ki je pisal o dišavah. Zdravnik Heraklid. Botris prav tako <zdravnik>. Arhedem prav tako <zdravnik>. Dionizij prav tako <zdravnik>. Demokles prav tako <zdravnik>. Evfron prav tako <zdravnik>. Mnezid prav tako <zdravnik>. Diagoras prav tako <zdravnik>. Jolas prav tako <zdravnik>. Heraklid iz Tarenta. Ksenokrat iz Efeza.

Vsebina 14. knjige

Poglavje	§
<1.	1-7> Sadonosna drevesa.
2.	8-9 O lastnostih vinskih trt.
3.	10-19 Kako jih sadijo. O lastnostih grozdja in skrbi, ki jo zahteva.
4.	20-43 91 vrst trt in grozdja.
5.	44-52 Posebnosti vinogradništva in vinogradov.
6.	53-57 O iznajdbi medice <medenega vina>.
7.	58 O lastnostih vina.
8.	59-72 50 plemenitih vin.
9.	73-76 38 plemenitih vin iz čezmorskih dežel.
10.	77-79 7 vrst slanega vina.
11.	80-85 O 17 vrstah rozinovega vina, kuhanega mošta in sladkega vina.
12.	86 3 vrste manj kakovostnega vina.
13.	87 Nedavni začetek pridelave plemenitih vin v Italiji.
14.	88-91 Predpisi kralja Romula o vinu.
15.	92-93 Katera vina so uporabljali starodavniki.
16.	94-95 O Opimijevev vinu. Pomembna dejstva o vinskih shrambah.
17.	96-97 Kdaj so prvič postregli štiri sorte vina.
18.	98-99 5 uporab divje vinske trte. Kateri sok je po naravi najbolj hladen.
19.	100-112 66 vrst umetnega vina.
20.	113 Medena voda ali apomel ali melikrat.
21.	114-115 Medeni kis.
22.	116-118 12 čudežnih vrst vina.
23.	119 Katerih vrst vina ni dovoljeno uporabljati pri žrtvovanjih.
24.-25.	120-130 S kakšnimi postopki začinjajo mošt. O smoli, o rezinah.

26. **131** O kisu. O drožeh.
 27. **132–136** Posode za vino. O kleteh.
 28. **137–148** O pijanosti.
 29. **149–150** Pijača iz vode in žita, ki ima enak učinek kot vino.

Skupaj: Dejstva, poročila in opažanja: 510.

Viri

Domači pisci

Kornelij Valerijan. Vergilij. Celz. Katon Cenzor. Sazerna, oče in sin. Skrofa. Mark Varon. Decij Silan. Fabij Piktor. Trog. Higin. Verij Flak. Grecin. Julij Atik. Kolumela. Mazurij Sabin. Fenestela. Tergila. Makcij Plavt. Fabij Dosen. Scevola. Lucij Elij. Atej Kapiton. Kota Mesalin. Lucij Pizon. Pompej Lenaj. Fabijan. Sekstij Niger. Vibij Rufin.

Tuji pisci

Heziod. Teofrast. Aristotel. Demokrit. Kralj Hieron. Kralj Filometor. Kralj Atal. Arhitas. Ksenofont. Amfiloh iz Aten. Anaksipolis s Tasosa. Apolodor z Lemnosa. Aristofan iz Mileta. Antigon iz Kime. Agatokles s Hiosa. Apolonij iz Pergamona. Aristander iz Aten. Bakhij iz Mileta. Bion iz Solov. Hajreas iz Aten. Herest prav tako <iz Aten>. Diodor iz Priene. Dinon iz Kolofona. Epigen z Rodosa. Evagon s Tasosa. Evfronij iz Aten. Androtion, ki je pisal o poljedelstvu. Ajshrion, ki <je> prav tako <pisal o poljedelstvu>. Lizimah, ki <je> prav tako <pisal o poljedelstvu>. Dionizij, ki je prevedel Magona. Diodor, ki je naredil izvlečke iz Dionizija. Zdravnik Asklepiad. Erazistrat prav tako <zdravnik>. Komiad, ki je pisal o pripravi/pridelavi vina. Aristomah, ki <je> prav tako <pisal o pridelavi vina>. Hikezij, ki <je> prav tako <pisal o pridelavi vina>. Zdravnik Temizon. Onezikrit. Kralj Juba.

Vsebina 15. knjige

Poglavje	§
1.–8.	1–34 Lastnosti sadonosnih dreves.
1.	1–6 O oljki. Kako dolgo so jo gojili samo v Grčiji. Kdaj se je prvič pojavila v Italiji, v Hispaniji in v Afriki.
2.	7–8 Kakšne so lastnosti olive in olja ob prvem stiskanju.
3.	9–12 O olju. Kraji pridobivanja in stopnje kakovosti olja.
4.	13–18 15 vrst oliv.
5.	19 O lastnostih olja.
6.	20–23 Gojenje oljk. O shranjevanju oliv. Kako je treba pridobivati olje.
7.	24–32 48 vrst umetnega olja. Drevo kiki <kloščevac*> ali kroton ali sibi ali divji sezam.
8.	33–34 Oljna pena <usedlina*>.
9.–34.	35–117 Vse vrste sadja in njihove lastnosti.
9.	35–36 4 vrste pinijevih orehov.
10.	37–38 4 vrste vrabčjih jabolk. 4 vrste kutin.
11.	39–40 9 vrst granatnih jabolk. 7 vrst breskev.
12.	41–43 12 vrst sliv.
13.	44–46 O perzeji.
14.	47–48 30 vrst jabolk. Kdaj je prišlo tuje sadje v Italijo in od kod.
15.	49–52 Katero sadje je prišlo nazadnje.
16.	53–56 41 vrst hrušk.
17.	57–58 O cepljenju različnih vrst sadja in o pravni pomiritvi strel.
18.	59–67 O shranjevanju sadja in grozdja.
19.	68–73 29 vrst fig.
20.	74–78 Zgodovinske anekdote o figah.
21.	79–83 O kaprifikaciji.
22.	84 3 vrste nešpelj.
23.	85 4 vrste skorševih plodov.

24. **86–91** 9 vrst orehov.
 25. **92–94** 8 vrst kostanjev.
 26. **95** Rožiči.
 27. **96–97** O mesnatih sadežih. O murvah.
 28. **98–99** O jagodičnici.
 29. **100–101** O grozdnih jagodah. Lastnosti jagod.
 30. **102–104** 9 vrst češenj.
 31. **105** Drenulje. Mastike.
 32.–33. **106–110** 13 različnih sokov.
 <34. **111–117** Kratek povzetek lastnosti sadja.>
 35.–38. **118–126** Mirta.
 36.–38. **119–126** Zgodovinske anekdote o mirti. 11 njenih vrst.
 39.–40. **127–138** Lovor. 13 vrst lovorja.

Skupaj: Dejstva, poročila in opažanja: 520.

Viri

Domači pisci

Fenestela. Fabijan. Vergilij. Kornelij Valerijan. Celz. Katon Cenzor. Sazerna, oče in sin. Skrofa. Mark Varon. Decij Silan. Fabij Piktora. Trog. Higin. Verij Flak. Grecin. Julij Atik. Kolumela. Mazurij Sabin. Tergila. Kota Mesalin. Lucij Pizon. Pompej Lenaj. Makcij Plavt. Fabij Dosen. Scevola. Lucij Elij. Atej Kapiton. Sekstij Niger. Vibij Rufin.

Tuji pisci

Heziod. Teofrast. Aristotel. Demokrit. Kralj Hieron. Kralj Filometor. Kralj Atal. Arhitas. Ksenofont. Amfiloh iz Aten. Anaksipolis s Tasosa. Apolodor z Lemnosa. Aristofan iz Mileta. Antigon iz Kime. Agatokles s Hiosa. Apolonij iz Pergamona. Aristander iz Aten. Bakhij iz Mileta. Bion iz Solov. Hajreas iz Aten. Herest prav tako <iz Aten>. Diodor iz Priene. Dinon iz Kolofona. Epigen z Rodosa. Evagon s Tasosa. Evfronij iz Aten. Androtion, ki je pisal o poljedelstvu. Ajshrion, ki <je> prav tako <pisal o poljedelstvu>. Lizimah, ki <je> prav tako <pisal o poljedelstvu>. Dionizij, ki je prevedel Magona. Diofan, ki je naredil izvlečke iz Dionizija. Zdravnik Asklepiad. Erazistrat prav tako <zdravnik>. Komiad, ki je pisal o pridelavi vina. Aristomah, ki

<je> prav tako <pisal o pridelavi vina>. Hikezij, ki <je> prav tako <pisal o pridelavi vina>. Zdravnik Temiston. Onezikrit. Kralj Juba.

Vsebina 16. knjige

Poglavje	§	
		Lastnosti gozdnih dreves.
1.	1–4	Ljudstva brez dreves.
2.	5–6	Čuda na severu, povezana z drevesi.
3.–13.	7–34	O želodorodnih drevesih.
3.	7–8	Državljanski venec.
4.	9–10	O izvoru vencev.
5.	11–14	Komu so bili podarjeni listnati venci.
6.	15–17	13 vrst želodov.
7.	18	O bukvi.
8.	19–25	O drugih želodih.
9.	26–27	O oglju. O šiški.
10.–13.	28–34	Obilje plodov, ki jih rodijo ista drevesa poleg želoda.
11.	30–31	Kahris <mačica>.
12.	32	Kermes <barvarski kapar, škrlatnica>.
13.	33–34	Agarik <macesnovka, macesnova goba>.
14.	35	Lubje <skorjo> katerih dreves uporabljajo.
15.	36–37	O škodlah.
16.	38	O piniji.
17.	39	O obmorskem boru.
18.	40–42	O smreki, o jelki.
19.	43–49	O macesnu, o tedi <cemprinu*>.
20.	50–51	O tisi.
21.	52	Postopki pridobivanja tekoče smole. Kako pridobivajo cedrij.
22.	53–55	Postopki pridobivanja zgoščene smole. Kako se kuha rezina.
23.	56–61	Zopisa.
24.–29.	62–72	Drevesa, katerih les je zelo drag.
24.	62–64	4 vrste jesena.
25.	65	2 vrsti lipe.

26. **66–67** 10 vrst javorja.
27. **68–69** Brusk, molusk, kloček.
28. **70–71** 3 vrste pušpana.
29. **72** 6 vrst bresta.
- 30.–31. **73–77** Lastnosti dreves glede na njihova rastišča.
30. **73–75** Katera rastejo v gorah. Katera rastejo na ravninah.
31. **76–77** Katera rastejo na suhih krajih. Katera rastejo na vlažnih krajih. Katera rastejo povsod.
32. **78** Razdelitev vrst.
33. **79–81** Katerim drevesom listje ne odpade. Rododendron <oleander>. Katerim drevesom ne odpade vse listje. Na katerih krajih nobenemu drevesu listje ne odpade.
34. **82–84** O lastnostih odpadajočih listov.
35. **85–86** Pri katerih drevesih je listje različnih barv. 3 vrste topolov. Katero listje spreminja svojo obliko.
36. **87–88** Katero listje se vsako leto obrača.
37. **89** Obdelava in uporaba palmovih listov.
38. **90–92** Nenavadne posebnosti, povezane z listjem.
39. **93–95** Naravni red v življenju rastlin.
40. **95–96** Katera drevesa nikoli ne cvetijo. O brinu.
41. **97–102** O oploditvi dreves. O brstenju. O razvijanju plodov.
42. **103–104** Po kakšnem vrstnem redu cvetijo.
43. **105–106** O drenu. V katerem obdobju posamezna drevesa obrodijo.
44. **107** Drevesa, ki rodijo vse leto. Drevesa, ki rodijo vsaka tri leta.
45. **108** Katera drevesa ne obrodijo. Katera veljajo za nesrečna.
46. **109–110** Katera zelo zlahka izgubijo plod ali cvet.
47. **111** Katera drevesa ne obrodijo povsod.
48. **112** Kako posamezna drevesa obrodijo.
49. **113** Katera drevesa obrodijo, še preden zraste listje.
50. **114–116** Drevesa, ki obrodijo dvakrat. Drevesa, ki obrodijo trikrat.
51. **117–119** Katera drevesa se zelo hitro postarajo. Katera <se postarajo> zelo počasi. Prezgodaj dozoreli plodovi. Pozno dozoreli plodovi.
52. **120** Na katerih drevesih raste več različnih vrst plodov. Kratajg <seme pušpanovega ploda>.
- 53.–56. **121–130** Razlike med drevesi glede na debela in glede na veje.
53. **121–124** Lotos ali grški bob.
54. **125** O vejah.

55. **126** O lubju <skorji>.
56. **127–130** O koreninah.
57. **131–133** Drevesa, ki so ponovno vzniknila sama od sebe.
58. **134** Na katere načine drevesa zrastejo <sama od sebe>.
- 58.–60. **134–142** Razlike v naravi, ki ne rojeva vsega povsod.
59. **135–138** Kje nekatera drevesa ne rastejo.
60. **139–142** O cipresah.
61. **143** Da na <določenih> tleh pogosto zrastejo rastline, ki prej tam še niso rastle.
62. **144–152** O bršljanu.
63. **153–155** O smilaksu <smilaki>.
- 64.–71. **156–180** O vodnih rastlinah.
- 64.–66. **156–172** O trstu. 28 vrst trstik. O trstu za puščice, za pisanje in za piščali. O orhomenski trstiki, o ptičarski trstiki in o ribiški trstiki.
67. **173** O vinogradniški trstiki. O jelši.
68. **174–175** O vrbi. 8 vrst vrbe.
69. **176–177** Katere rastline poleg vrbe so še uporabne za privezovanje.
70. **178** O bičju <ločju*>, o svečah, o trstu, o kritini.
71. **179–180** O bezgu, o robidah.
72. **181–183** O drevesnih sokovih.
73. **184–187** O lastnostih različnih vrst lesa.
- 74.–75. **188–194** O sečnji dreves.
76. **195–207** O sapinu <jelki*>. O velikosti dreves.
77. **208–211** Netiva iz lesa.
78. **212** Katera drevesa ne trohnijo, katera ne razpokajo.
79. **213–219** Zgodovinska dejstva o obstojnosti lesa.
80. **220–221** Vrste lesnih črvov.
81. **222–224** Uporaba lesa v gradbeništvu.
82. **225** Uporaba lesa v mizarstvu.
83. **226–228** O lepljenju lesa.
84. **229–233** O rezanih lesenih platicah <furnirju*>.
- 85.–89. **234–240** Starost dolgo živečih dreves.
85. **234–235** Drevesa, ki jih je posadil Afričan Starejši. 500 let staro drevo v mestu Rim.
86. **236** Drevesa, ki obstajajo od ustanovitve Rima.
87. **237** Drevesa v predmestjih, ki so še starejša od Rima.

88. **238** Drevesa, ki jih je posadil Agamemnon.
Drevesa iz prvega leta trojanske vojne.
Drevesa pri Troji iz časa, ko se je imenovala
Ilion, iz obdobja pred trojansko vojno.
89. **239–240** Prav tako v Argosu. Drevesa, ki jih je
posadil Herakles. Drevesa, ki jih je posadil
Apolon. Drevo, starejše od Aten.
90. **241** Katere drevesne vrste imajo
najkrajšo življenjsko dobo.
91. **242** Drevesa, ki slovijo po kakem dogodku.
- 92.–93. **243–247** Rastline, ki rastejo na tleh. Katere rastline živijo
na drevesih in katere ne morejo rasti na zemlji. 9
vrst teh rastlin. Kasitas, hifear, stelis, hipofajston.
O lastnostih omele in podobnih rastlin.
94. **248** O izdelavi ptičjega lepila.
95. **<249–251** Zgodovinska dejstva o omeli>
- Skupaj: Dejstva, poročila in opažanja: 1135.

Viri

Domači pisci

Mark Varon. Fecial. Nigidij. Kornelij Nepot. Higin. Mazurij. Katon. Mucijan. Lucij Pizon. Trog. Kalpurnij Bas. Kremucij. Sekstij Niger. Kornelij Bokh. Vitruvij. Grecin.

Tuji pisci

Polihistor Aleksander. Heziod. Teofrast. Demokrit. Homer. Matematik Timaj.

Vsebina 17. knjige

Poglavje	§	
		Lastnosti gojenih dreves.
1.	1–9	Neverjetne cene, dosežene za drevesa.
2.	10–24	Vpliv podnebnih razmer na drevesa. V katero smer neba morajo biti obrnjeni vinogradi.
3.	25–41	Kakšna zemlja je najboljša.
4.	42–48	O 8 vrstah zemlje, s katerimi gnojijo Grki, v Britaniji in v Galijah.
5.	49	O uporabi pepela.
6.	50–55	O gnoju.
7.	56	Katere rastline povečujejo rodovitnost zemlje, katere jo ožgejo.
8.	57	Kako je treba uporabljati gnoj.
9.–21.	58–98	Kako se sadijo drevesa.
10.	59	Katera zrastejo iz semen.
11.	60–64	Katera se nikoli ne izrodijo.
12.	65–66	Katera zrastejo iz sadik.
13.	67–68	Katera zrastejo iz odtrganih mladik.
14.	69–75	O prestavitvi drevesnic.
15.	76–78	O sajenju brestov.
16.	79–87	O jamah.
17.	88	O razdaljah med drevesi.
18.	89–91	O senci.
19.	92–94	O deževnici, ki kaplja z dreves.
20.	95	Katera drevesa rastejo počasi in katera hitro.
21.	96–98	Katera zrastejo iz potaknjencev.
22.–26.	99–122	O cepljenju.
22.	99	Kako so ga iznašli.
23.	100	Očeslanje <cepljenje na oko, okulacija>.
24.	101–114	Vrste cepljenja.
25.	115–117	O cepljenju trte.

- 26. **118–122** Emplastracija.
- 27. **123** Katera zrastejo iz veje.
- 28. **124** Katere se sadijo s sadikami in kako.
- 29. **125–126** Gojenje oljk.
- 30. **127–138** Razdelitev zasaditvenih opravil po letnih časih.
- 31. **139–140** O okopavanju in kopičenju zemlje <okrog rastlin>.
- 32. **141–143** O vrbovju.
- 33. **144–146** O trstičih.
- 34. **147–151** O drugih drevesih, primernih za to, da jih razsekajo na palice in kole.
- 35. **152–214** Urejanje vinogradov in drevesnih nasadov.
- 36. **215** Ukrepi, ki preprečujejo, da bi živali ogrožale grozdje.
- 37. **216–240** Bolezni dreves.
- 38. **241–245** Čudežna znamenja, ki jih dajejo drevesa.
- 39.–47. **246–267** Zdravila za drevesne bolezni.
- 40. **249** Kako je treba namakati.
- 41. **250** Omembe vredne posebnosti, povezane z namakanjem.
- 42. **251** O narezavanju <razanju>.
- 43. **252–254** Kako je treba okopavati. Rezanje dreves.
- 44. **255–256** Kaprifikacija.
- 45. **257** Napake pri obrezovanju.
- 46. **258** O gnojenju.
- 47. **259–267** Zdravilna sredstva za drevesa.

Skupaj: Dejstva, poročila in opažanja: 1380.

Viri

Domači pisci

Kornelij Nepot. Katon Cenzor. Mark Varon. Celz. Vergilij. Higin. Sazerna, oče in sin. Skrofa. Kalpurnij Bas. Trog. Emilij Macer. Grecin. Kolumela. Julij Atik. Fabijan. Mamilij Sura. Desij Mund. Gaj Epidij. Lucij Pizon.

Tuji pisci

Heziod. Teofrast. Aristotel. Demokrit. Teopomp. Kralj Hieron. Kralj Filometor. Kralj Atal. Kralj Arhelaj. Arhitas. Ksenofont. Amfiloh iz Aten.

Anaksipolis s Tasosa. Apolodor z Lemnosa. Aristofan iz Mileta. Antigon iz Kime. Agatokles s Hiosa. Apolonij iz Pergamona. Bakhij iz Mileta. Bion iz Solov. Hajreas iz Aten. Herest prav tako <iz Aten>. Diodor iz Priene. Dinon iz Kolofona. Epigen z Rodosa. Evagon s Tasosa. Evfronij iz Aten. Androtion, ki je pisal o poljedelstvu. Ajshrion, ki <je> prav tako <pisal o poljedelstvu>. Lizimah, ki <je> prav tako <pisal o poljedelstvu>. Dionizij, ki je prevedel Magona. Diofan, ki je naredil izvlečke iz Dionizija. Aristander, ki je pisal o čudežnih znamenjih.

Vsebina 18. knjige

Poglavje	§	
		Lastnosti poljščin.
1.	1–5	Vnema starodavnikov za poljedelstvo.
2.	6–8	Kateri je bil prvi venec Rimu. O vencu iz klasja.
3.	9–14	O oralu.
4.	15–21	Kolikokrat in kdaj je bilo žito v Rimu poceni.
5.	22–25	Kateri slavní možje so pisali o poljedelstvu.
6.	26–31	Na kaj je treba biti pozoren pri nakupu zemljišča.
7.	32–38	O legi podeželskih hiš.
8.	39–48	Predpisi starodavnikov o poljedelstvu.
9.	48	Vrste poljščin.
10.–29.	49–116	Lastnosti žita po njegovih vrstah.
11.	62	O piri.
12.,	63–70,	O pšenici.
16.–17.,	76–77,	
19.–21.	81–95	
13.–15.,	71–75,	O ječmenu.
18.	78–80	
14.	72–74	O polenti.
15.	75	O tizani.
16.	76	O tragosu.
17.	76–77	O škrobu.
19.–20.	81–93	O siligini, o similagini. O rži ali oliri. O seminu ali zeji. O drugih vrstah žita na Vzhodu.
22.	96	O sezamu. O erizimu ali irionu. O horminu.
23.	97–99	O mletju <phanju> žita.
24.	100	O prosu.
25.	101	O baru <italijanskem prosu, laškem muhviču>.
26.	102–104	O drožeh <kvasu*, kvasilu*>.
27.	105–106	Postopek peke kruha in vrste kruha.
28.	107–108	Kdaj so se v Rimu pojavili peki.

29. <109–116 O aliki <pšenu dvozrnice.>>
 30.–36. 117–136 O sočivju.
 30. 117–122 Bob.
 31. 123 Grah.
 32. 124 Vrste čičerke.
 33. 125 Fižoli.
 34. 125–130 O repah.
 35. 131–132 O <rumenih> kolerabah <kavlah>.
 36. 133–136 O volčjem bobu.
 37.–43. 137–148 Krmne rastline.
 37. 137–138 Grašica.
 38. 139 Ervum <grašica*, leča*, čičerka*, grahor*>.
 39. 140 Silicija <grško seno*>.
 40. 141 Rž ali azija.
 41. 142 Mešana krma.
 42. 143 O okinu. Ervilija.
 43. 144–148 Lucerna.
 44. 149–156 Oves. Bolezni poljščin.
 45. 157–162 Zdravilna sredstva.
 46. 163–166 Kaj je treba sejati na posamezne vrste tal.
 47. 167–170 Različni načini sejanja pri raznih ljudstvih.
 48. 171–173 Vrste plugov <lemežev>.
 49. 174–183 Oranje.
 50. 184–187 O brananju, pletju in okopavanju.
 51. 188–190 O največji rodovitnosti tal.
 52. 191 Način, kako isto polje zasejati dvakrat letno.
 53. 192–194 Gnojenje.
 54. 195–197 Preizkušanje semen.
 55. 198–200 Kolikšen delež vsake od žitnih vrst
 je treba posejati na en oral.
 56.–61. 201–229 O obdobjih sejanja.
 57. 207–217 Razdelitev zvezd po dnevih in znaki za
 poljedelska opravila, ki se pojavijo na zemlji.
 61. 228–229 O maku.
 62.–74. 230–320 Kaj je treba vsak mesec narediti na polju.
 68. 251–263 O senu.
 69.–70. 278–292 Vzroki za nerodovitnost in protisredstva.
 71. 295 O kmečkih opravilih v tem obdobju.
 72. 296–300 O žetvah.
 73. 301–308 O skladiščenju žita.

- 74. **309–320** O trgatvi in jesenskih opravilih.
- 75. **321–325** Nauk o Luni.
- 76. **326–330** Nauk o vetrovih.
- 77. **331–339** Razmejevanje polj.
- 77.–90. **340–365** Napovedovanje vremena <...>
- 78. **340–346** Po Soncu.
- 79. **347–350** Po Luni.
- 80. **351–353** Po zvezdah.
- 81. **354** Po grmenju.
- 82. **355–356** Po oblakih.
- 83. **357** Po meglah.
- 84. **357–358** Po zemeljskih ognjih.
- 85. **359** Po vodah.
- 86. **360** Po samih nevihtah.
- 87. **361–363** Po vodnih živalih.
- 88. **364** Po štirinožnih živalih.
- 89.–90. **<365** Po triperesni detelji <trifoliju>. Po posodah.>

Skupaj: Dejstva, poročila in opažanja: 2060.

Viri

Domači pisci

Mazurij Sabin. Kasij Hemina. Verij Flak. Lucij Pizon. Kornelij Celz. Turanij Gracil. Decim Silan. Mark Varon. Katon Cenzor. Skrofa. Sazerna, oče in sin. Domicij Kalvin. Higin. Vergilij. Trog. Ovidij. Grecin. Kolumela. Tuberon. Lucij Tarucij, ki je v grščini pisal o zvezdah. Diktator Cezar, ki <je> prav tako <v grščini pisal o zvezdah>. Sergij Plavt. Sabin Tiron. Fabijan. Mark Ciceron. Kalpurnij Bas. Atej Kapiton. Mamiliј Sura. Atij, ki je napisal delo *Praksidik*.

Tuji pisci

Heziod. Teofrast. Aristotel. Demokrit. Kralj Hieron. Kralj Filometor. Kralj Atal. Kralj Arhelaj. Arhitas. Ksenofont. Amfiloh iz Aten. Anaksipolis s Tasosa. Apolodor z Lemnosa. Aristofan iz Mileta. Antigon iz Kime. Agatokles s Hiosa. Apolonij iz Pergamona. Aristander iz Aten. Bakhij iz Mileta. Bion iz Solov. Hajreas iz Aten. Herest prav tako <iz Aten>. Diodor iz Priene. Dinon iz Kolofona. Epigen z Rodosa. Evagon s Tasosa. Evfronij iz Aten. Androtion,

ki je pisal o poljedelstvu. Ajshrion, ki <je> prav tako <pisal o poljedelstvu>. Lizimah, ki <je> prav tako <pisal o poljedelstvu>. Dionizij, ki je prevedel Magona. Diofan, ki je naredil izvlečke iz Dionizija. Tales. Evdoks. Filip. Kalip. Dozitej. Parmenisk. Meton. Kriton. Ojnopid. Konon. Evktemon. Harpal. Hekataj. Anaksimander. Sozigen. Hiparh. Arat. Zoroaster. Arhibij.

Vsebina 19. knjige

Poglavje	§	
1.–6.	1–25	Lastnosti lana in izjemna dejstva o njem.
2.	7–15	17 njegovih izjemno kakovostnih vrst.
3.	16–18	Kako ga sejejo in obdelujejo.
6.	23–25	Kdaj so v gledališčih prvič uporabili ponjave.
7.–9.	26–31	O lastnostih bodalice.
8.	28–30	Kako jo obdelujejo.
9.	31	Kdaj so jo prvič uporabili.
10.	32	O volnonosni čebuli.
11.	33–35	Katere rastline zrastejo in živijo brez korenine. Katere zrastejo in jih ni mogoče posejati.
12.	36	Mizi, iton, geranij.
13.	37	O gomoljikah.
14.	38	Pezike.
15.–16.	38–46	O laserpiciju in laserju. Maspēt. Magidaris.
17.	47	O bro<š>ču.
18.	48	O milnici.
19.–20.	49–60	Mikavnost vrtov.
21.	60	Razdelitev rastlin razen žitaric in grmovnic.
22.–37.	61–124	Lastnosti, vrste in opisi 10 vrtnih rastlin.
31.	98–100	O koreninah, cvetovih in listih vseh vrtnih rastlin. Katerim vrtnim rastlinam odpadajo listi.
<32.	101–107	Česen.
33.	108–110	Por.
34.	111–116	Zdravilna sredstva za zemljo.>
35.	117–118	Koliko časa raste vsaka posamezna rastlina.
36.	119–122	Lastnosti semen; kako se sejejo posamezna semena.
37.	123–124	Pri katerih rastlinah obstaja samo ena vrsta in pri katerih jih je več.
38.–55.	125–172	Lastnosti, vrste in opisi 23 začimb, posajenih v vrtu.
48.	162–163	Rastlina, ki nastane iz lastne solze.

56. **173–175** Ferula. Konoplja.
 57. **176–177** Bolezni vrtnih rastlin.
 58.–59. **178–182** Zdravilna sredstva.
 60. **183–185** Kako se uničujejo mravlje. Sredstva proti gosenicam in proti mušicam. Katerim rastlinam koristi slanica. Postopek namakanja vrtov.
 61.–62. **186–189** O sokovih in okusih vrtnih rastlin. O kreši <draguši*, piperitidi>, rožmarinu <libanotidi> in repušici <smirniju>.

Skupaj: Dejstva, poročila in opažanja: 1144.

Viri

Domači pisci

Makcij Plavt. Mark Varon. Decim Silan. Katon Cenzor. Higin. Vergilij. Mucijan. Celz. Kolumela. Kalpurnij Bas. Mamilij Sura. Sabinij Tiron. Licinij Macer. Kvint Birij. Vibij Rufin. Cezenij, ki je pisal o vrtovih. Kastričij, <ki je> prav tako <pisal o vrtovih>. Firm, <ki je> prav tako <pisal o vrtovih>. Potit, <ki je> prav tako <pisal o vrtovih>.

Tuji pisci

Herodot. Teofrast. Demokrit. Aristomah. Menander, ki je pisal o stvareh, koristnih za življenje. Anaksilaj.

Vsebina 20. knjige

Poglavje	§
	Zdravila iz vrtnih rastlin.
<1.>-2.	1-4 Iz divje kumare 26.
3.	5-8 Iz elaterija 27.
4.	9 Iz kačje ali tavajoče kumare 5.
5.	10 Iz gojene kumare 9.
6.	11-12 Iz lubenice 11.
7.	13 Iz buče ali somfa 1.
8.	14-17 Iz kolokinte <kolokintide> 13.
9.	18-19 Iz rep 9.
10.	20 Iz divje repe 1.
11.	21 Iz ogrščice <repe> ali buniya ali buniade 5.
12.	22 Iz armoracije 1.
13.	23-28 Iz gojene redkve 43.
14.-15.	29-32 Iz pastinaka. Iz hibiska <sleza> ali plejstolohije ali divje molohe <slezenovca> 11. Iz stafilina ali tavajoče pastinake 22.
16.	33 Iz gingidija 1.
17.	34-35 Iz siserja <motovilca> 11.
18.	36-37 Iz sila <sesele> 12.
19.	38 Iz omana 11.
20.	39-43 Iz čebule 27.
21.	44-47 Iz drobnjaka <»razrezljivega pora«> 32.
22.	48-49 Iz glavnatega pora 39.
23.	50-57 Iz česna 61.
24.	58 Iz ločike <solate> 42; iz kozje ločike <solate> 4.
25.	59 Iz kajzapon 1. Iz izatide <siline> 1. Iz divje ločike <solate> 7.
26.	60-68 Iz hirakija <škržolice*> 17.
27.	69-71 Iz pese 24.
28.	72 Iz lejmonija ali nevroida 4.

29. 73 Iz divje cikorije, imenovane tudi ambubaja, 4.
 30. 74 Iz cikorije ali hresta ali pankratija 12.
 31. 75 Iz hedipnoide 4.
 32. 76–77 Iz 2 vrst seride <endivije> 7 zdravil.
 33.–34. 78–89 Iz zelja 87.
 35. 90–91 Iz zeljnega brsta.
 36. 92–95 Iz divjega zelja 27.
 37. 96 Iz lapsane 1.
 38. 96 Iz morskega zelja 1.
 39. 97–101 Iz morske čebul<ic>e 24.
 40. 102–106 Iz bulb <čebul> 30.
 41. 107 Iz bulbine 1. Iz bljuvalne bulbe <čebule>.
 42. 108–109 Iz gojenega beluša 17.
 43. 110–111 Iz divjega beluša <korude> ali ormina
 ali lidijskega beluša 24.
 44. 112–115 Iz zelene 17.
 45. 116 Iz apiastra <medenike, melise> ali melisofila
 <»čebelnega lista«, »medenega zelišča».
 46. 117 Iz oluzatra ali hipozelina <»konjskega peteršilja«,
 »konjske zelene«> 11. Iz oreozelina <»gorskega
 peteršilja«, »gorske zelene«> 2. Iz heliozelina
 <»močvirskega peteršilja«, »močvirske zelene«> 1.
 47. 118 Iz peteršilja 1. Iz buzelina <»govejega
 peteršilja«, »goveje zelene«> 1.
 48. 119–124 Iz bazilike <ocima> 28.
 49. 125–126 Iz rukvice 12.
 50. 127–130 Iz kreše 42.
 51. 131–143 Iz rutice 84.
 52. 144–146 Iz divje mete 20.
 53. 147–151 Iz mete 41.
 54. 152–155 Iz polaja 25.
 55. 156–157 Iz divjega polaja 19.
 56. 158 Iz nepete <»mačje mete«> 9.
 57. 159–162 Iz kumine 16. Iz divje kumine 26.
 58. 163–164 Iz amija 10.
 59. 165–167 Iz kaprovca 18.
 60. 168 Iz luštreka ali panaksa 3.
 61. 169 Iz goveje kunile 5.
 62. 170 Iz kokošje kunile ali origana <dobre misli> 5.
 63. 171 Iz kunilagine 8.

64. 172 Iz mehke kunile 2,
65. 173 Iz libanotide <rožmarina> 2.
Iz gojene <vrtne> kunile 3.
66. 174 Iz piperitide <»poprove rastline«> ali silikvastra 5.
67. 175 Iz origana <dobre misli> onitide ali prasija 6.
68. 176 Iz tragorigana <»kozlovskega origana«,
»kozlovske materine dušice«> 9.
69. 177–180 Iz 3 vrst heraklejskega origana
<dobre misli> 30 zdravil.
70. 181 Iz lepidija <vrtne kreše> 3.
71. 182–184 Iz gita <črnike, črne <zamorske>
kumine> ali melantija 23.
72.–73. 185–195 Iz janeža ali aniceta <aniketa> 61.
74. 196 Iz kopra 9.
75. 197 Iz sakopenija ali sagapena 13.
76. 198–203 Iz belega maka 2. Iz črnega maka 8. Kako je treba
zbirati rastlinski sok. O uspavalu <omamilu>.
O opiju. Kritika napitkov, ki jih imenujejo
protibolečinski, protivročinski, prebavni in črevesni.
Iz divjega maka 2. Iz mekonija.
77. 204 Iz poljskega maka <maka rojasa> 2.
78. 205–206 Iz maka keratitide <»roženega maka«>
ali glavkija ali paralija 5.
79. 207–208 Iz heraklejskega maka ali afroda <»penastega maka«>
2. »Skozi glavice« <dià kodyôn; makov sok <mleček>>.
80. 209 Iz maka titimala <mlečka> ali iz
paralija <obalnega maka> 3.
81. 210–215 Iz tolščaka <portulaka>, imenovanega tudi peplis, 45.
82. 216–218 Iz koriandra 21.
83. 219–221 Iz lobode 14.
84. 222–230 Iz slezenovca <malve> malope 46. Iz malve
malahe 1. Iz malve altaje ali plejstolohije 19.
85. 231–233 Iz divje kislice ali oksalide ali kanterijske
kislice ali rumeksa 1. Iz koničaste kislice
<oksilapata> 7. Iz vodne kislice <hidrolapata>
2. Iz konjske kislice <hipolapata> 6.
86. 234–235 Iz gojene kislice 21. Iz goveje kislice <bulapata> 1.
87. 236–240 Iz 3 vrst gorčice <gorjušice> 48 zdravil.
88. 241 Iz adarke 48.
89. 241–244 Iz črne mete ali prazija <<navadnega> somraka>
ali linostrofa ali filopajda ali filoharesa 29.

- 90. **245–246** Iz materine dušice <timijana> 19.
- 91. **247–248** Iz sizimbrija ali timbraja 13.
- 92. **249–251** Iz lanenega semena 27.
- 93. **252** Iz ščira <amaranta> 6.
- 94. **253** Iz planinskega štrbca <medvedovega korena, hadrijana, kopra> ali atamantika 7.
- 95. **254** Iz komarčka <koromača, koprc, feniklja> 23.
- 96. **255–258** Iz konjskega komarčka <koromača, koprc, feniklja> ali mirzineja 5.
- 97. **259** Iz konoplje 7.
- 98. **260–261** Iz ferule 8.
- 99. **262–263** Iz bodaka <osata> ali skolima 6.
- 100. **264** Priprava terijake <terijaka>.

Skupaj: Zdravila, poročila in opažanja: 1606.

Viri

Domači pisci

Katon Cenzor. Mark Varon. Pompej Lenaj. Gaj Valgij. Higin. Sekstij Niger, ki je pisal v grščini. Julij Bas, ki <je> prav tako <pisal v grščini>. Celz. Antonij Kastor.

Tuji pisci

Demokrit. Teofrast. Orfej. Menander, ki je pisal o stvareh, koristnih za življenje. Pitagora. Nikander.

Zdravniki

Hipokrat. Hrizip. Diokles. Ofion. Heraklid. Hikezij. Dionizij. Apolodor iz Kitiona. Apolodor iz Tarenta. Praksagoras. Plejstonik. Medij. Dievh. Kleofant. Filistion. Asklepiad. Kratevas. Petronij. Diodot. Jolas. Erazistrat. Diagoras. Andreas. Mnezid. Epiharm. Damion. Dalion. Sozimen. Tlepolem. Metrodor. Solon. Likos. Tebanka Olimpiada. Filin. Petrih. Mikion. Glavkias. Ksenokrat.

Vsebina 21. knjige

Poglavje	§
<1.	1–2 Lastnosti cvetov in cvetnih vencev <kit, girland>.
2.	3 O venčkah. O cvetnih vencih <kitah>.
3.	4–5 Kdo si je izmislil mešanje cvetov. Kdaj so prvič uporabili izraz <i>corollae</i> <venčki> in zakaj.
4.	6 Kdo je prvi podaril vence s srebrnimi in zlatimi listi. Zakaj so jih poimenovali <i>corollaria</i> <venčki>. O lemniskih <barvastih venčnih trakovih>. Kdo jih je prvi izcizeliral.
5.	7 Kako velik sloves so venci uživali pri starodavnikih.
6.	8–9 Strogost starodavnikov glede vencev.
7.	10 Koga je rimsko ljudstvo počastilo s tem, da ga je ovenčalo s cvetjem.
8.	11 Spleteni venci. O sešitih <povezanih> vencih. O nardovih vencih. O svilenih vencih.
9.	12–13 Anekdota o kraljici Kleopatrin v povezavi z venci.
10.	14–21 O vrtnici. 12 njenih vrst.
<73.>	121–125 <32 zdravil.>
11.	22–24 3 vrste lilije.
<74.>	126–127 <21 zdravil.>
11.	Rastlina, ki zraste iz svoje lastne solze.
12.	25 3 vrste narcise.
<75.>	128–129 <16 zdravil.>
13.	26 Semena katerih rastlin barvajo, zato da zrastejo obarvani <cvetovi>.
14.–37.	27–63 Kako posamezne vrste rož rastejo, kako jih sadijo in gojijo.
14.	27 3 barve vijolice.
<76.>	130–131 <17 zdravil.> 5 vrst rumenkaste vijolice <10 zdravil>.
15.	28 Ognjič <meseček, prstanec; <kalužnica*>. Kraljevi cvet.

16. **29–30** Bakar <divja narda>.
<77.> **132–133** <17 zdravil.>
Kombret. <1 zdravilo.>
17. **31–34** Žafran <krokus>.
<81.> **137–138** <20 zdravil.>
Kje so najboljše cvetice. Katere cvetice so uporabljali v času trojanske vojne.
18. **35–39** O lastnostih vonjav.
19. **40–42** Perunika <iris>.
<82.> **139** <2 zdravili.>
20. **43** Špajka <baldrijan>.
<83.> **140–144** <41 zdravil.>
21. **44** Vrednik <polij> ali tevtrij.
<84.> **145–147** <18 zdravil.>
Katera cvetica je zjutraj ene barve, opoldne druge in ob sončnem zahodu tretje.
22. **45–46** Katere vrste blaga se kosajo s cveticami.
23. **47** Amarant <ščir>.
24. **48** Plavica <modrica, glavinec>.
<84.–85.> **145–148** <2 zdravili.>
Holohriz <čistozlat>. <3 zdravila.>
25. **49** Petilij. Belion.
26. **50** Hrizokoma <zlatolasa, zlatolasica>
ali hrizitida <zlatocvet>.
<85.> **148** <6 zdravil.>
27. **51** Katere grmovnice dajejo cvetje za vence.
28. **52** Katere grmovnice dajejo listje za vence.
- 29.–30. **53–55** Bluščec <melotron>. Spiraja <oslad ali kalina <kostenika, liguster>.> Dobra misel <origano>. Volčin ali kasija, 2 vrsti. Čebelji list ali čebelnica <medenika, melisa>.
<86.> **149–150** <21 zdravil.>
- 29., 37. **53; 63** Medena detelja <melilot>, imenovana tudi kampanska pleteničica.
<87.> **151** <13 zdravil.>
30. **54–55** 3 vrste detelje <trilistja>.
<88.> **152–153** <4 zdravila.>
Mišomor<ec> <mišja smrt, miofon>.
31. **56–57** 2 vrsti materine dušice <timijana>.
<89.> **154–157** <33 zdravil.>
Rastline, ki se razmnožujejo s cvetovi, ne s semeni.

32. 58 Oman <alent, koniza>.
33. 59 Jupitrov cvet. Hemerokales <enodnevna lepotnica>.
- <90.–91.> 158–159 <6 zdravil.>
Helenij. <5 zdravil.> Floks <plamen>.
Katere rastline imajo dišeče veje in liste.
34. 60 Abraščica <pelin>.
- <92.–93.> 160–163 <22 zdravil.>
Adonij <»Adonisova rožica«>. 2 vrsti rastlin, ki
se same razmnožujejo. Kamilica <1 zdravilo>.
35. 61 Amarak <majaron> ali sampsuh.
- <93.> 163 <11 zdravil.>
36. 62 Niktegret <»ponočnica«> ali henamiha
<»gosje strašilo«> ali niktalops
<niktalopa; »ponočividnica«>.
- 37.–39. 63 Po kakšnem časovnem zaporedju rastejo cvetice.
38. 64–66 Venčna vetrnica <anemona> ali frenij.
- <94.–97.> 164–170 <10 zdravil.>
Rastlina ojnanta <sovec ali <močvirski> oslad>.
<6 zdravil.> Melantij <»črni cvet«>. Helihriz
<»zlata vitica«, smilj>. <11 zdravil.> Meček
<gladiola>. Hiacint <hiacinta>. <8 zdravil>.
39. 67–68 Lučca <lihnida>.
- <97.–99.> 171–172 <7 zdravil.>
Ifij. 2 vrsti potosa <»hrepenenja«>. 2 vrsti
orzina <orzine>. Zimzelen ali pritlikavi
lovor <hamajdafna>. <4 zdravila.>
Katera rastlina je vedno zelena.
40. 69 Življenjska doba posameznih cvetic.
41. 69–71 Katere rastline je treba zaradi čebel posaditi
med cvetice. Voščica <cerinta <kerinta>>.
- 42.–43. 72–73 O hrani čebel.
44. 74–76 O njihovih boleznih in zdravilih zanje.
45. 77–78 O medu, ki povzroča blaznost.
46. 79 O medu, ki se ga muhe ne dotaknejo.
47. 80–81 O čebelnjakih. O panjih in skrbi zanje.
48. 82 Ali čebele trpijo lakoto.
49. 83–85 O pridobivanju voska. Katere vrste voska
so najboljše. O punskem vosku.
- 50.–108. 86–184 Uporaba samoraslih rastlin pri
posameznih ljudstvih, njihove lastnosti
in njihove čudežne posebnosti.

50. **86** Jagode. Bljušč. Lobodika.
 <100.–101.> **173–174** <4 zdravila.> 2 vrsti batisa <morskega komarčka>. <2 zdravili>. Travniški pastinak <travniška pastinaka>. Vrbov hmelj.
51. **87** Kolokazija.
 <102.> **174** <2 zdravili.>
52. **88–89** Antalij <sladki lešnik>. Antilij ali antil. <6
 <103.–106.> **175–183** zdravil.> Ojton. Katere korenine ne poženejo ničesar nad zemljo: arahidna <grahor, čistnik>, arak <grášica>. Hondrila <»hrustančnica«>. Hipohojrida. Kavkalida. Entrisk. Skandiks <skandika, krebujica>, imenovana tudi tragopog<on> <kozja brada>. Partenij <»deviška zel«> ali levkant <»belo zelišče«> ali amarak <»majaron«> ali perdikij <»jerebičnica«> ali zidna zel <zidni cvet>. <8 zdravil>. Trihnon ali strihnon ali halikakab ali kalias ali doriknij ali manik<on> <»norčevska zel«, »blaznica«> ali perit<on> ali nevrada <»živčna zel«> ali morij ali moli. <3 zdravila.> Korhor. <6 zdravil.> Afaka. Ahipnos. Epipetron <»skalna zel«, »skalnica«>. Katere rastline nikoli ne cvetijo in katere zmeraj.
53. **90** 3 vrste rumenika <divjega žafrana>.
 <107.> **184** Bodičaste vrste rastlin.
- 54., 58. **91; 98** Eringa <možina>. Sladki koren <sladki les>. Tribul <tribol; zobačica>. Gladež. Feos ali stojba. Hipofaes <trnati mleček>.
55. **92–93** 4 vrste koprive. Mrtva kopriva. Škorpijon <škorpijonska zel>.
56. **94–96** Akorna. Levkakant <beli akant>. Halkeos <bakrena zel; bakreni cvet>. Rumenik <divji žafran>. Poliakant. Oslovski pušpan <oslovska zelenika, onopiks>. Helksina. Skolim. Kameleon <kameleonska zel>. Tetraliks <tetralika>. Atraktilida ali fonos. Trnova mastika <trnova mastiha, trnov mastiks>.
57. **97** Kaktos <kaktus, artičoka>. Steblo <pterniks>, kodeljica <semenski puh, semenska krona>, užitno dno.

59. **99** <Različne> vrste rastlin po njihovih
steblih. Vranja noga <detejnolisti trpotec*>.
Volovski jezik. <Pasja> kamilica.
60. **100** Razlike med rastlinami glede na liste: katerim
listi ne odpadejo. Katere rastline le deloma
zelenijo: posončnica. Adiant <venerini lasci>.
Rastline, katerih zdravila <pridobljena iz
njih> bodo opisana v naslednji knjigi.
61. **101** Rastlinske vrste s klasi: ahinops.
Alopekur <lisičji rep>. Stelefur ali ortiks
<ortiga> ali trpotec. Trialida.
62. **102** Perdikij <»jerebičnica«>. Ornitogala <ptičje mleko>.
63. **103** Rastline, ki rastejo po enem letu. Katere
cvetijo na vrhu in katere pri podnožju.
64. **104** Repinec, rastlina, ki rodi sadove v svoji notranjosti.
Opuntija, ki korenino razvije iz lista.
65. **105** Jasina <<plotni> slak>. Hondrila
<»hrustančnica«>. Pikrida <»grenica«,
skrka>. Katere rastline cvetijo vse leto.
66. **106** Katerim rastlinam zraste cvet prej
kot steblo, katerim zraste steblo prej
kot cvet. Katere cvetijo trikrat.
67. **107** Meček. 8 zdravil.
- <69.> **112–116** Tezejon <lanika*>.
68. **108–111** Zlati koren <asfodel> ali kraljeva paličica
<kraljevo žezlo, *hastula regia*>. Anterik ali albuk.
69. **112–116** 4 vrste ločja <ločka>. 4 zdravila.
70. **117–118** Papirjevec. 14 zdravil. Kiperida.
Kipejra <kurkuma*>.
71. **119** Holoshojn <bičevje*>.
72. **120** 10 zdravil iz dišečega ločja ali tevhitide.
78. **134** 8 zdravil iz asara <kopitnika>.
79. **135** 8 zdravil iz galske narde.
80. **136** 4 zdravila iz rastline, ki jo imenujejo fu.
82. **139** Žafranova usedlina <žafranova gošča,
krokomagma>. 2 zdravili.
108. **184** Pesoluta. 1 zdravilo.
109. **185** Pojasnitev grških izrazov za teže in mere.

Skupaj: Zdravila, poročila in opažanja: 730.

Viri

Domači pisci

Katon Cenzor. Mark Varon. Mazurij. Antias. Cepion. Vestin. Vibij Rufin. Higin. Pomponij Mela. Pompej Lenaj. Kornelij Celz. Kalpurnij Bas. Gaj Valgij. Licinij Macer. Sekstij Niger, ki je pisal v grščini. Julij Bas, ki <je> prav tako <pisal v grščini>. Antonij Kastor.

Tuji pisci

Teofrast. Demokrit. Orfej. Pitagora. Magon. Menander, ki je pisal o stvareh, koristnih za življenje. Nikander. Homer. Heziod. Muzaj. Sofokles. Anaksilaj.

Zdravniki

Mnezitej, ki je pisal o vencih. Kalimah, ki <je> prav tako <pisal o vencih>. Naravoslovec Fantias. Timarist. Simos. Hipokrat. Hrizip. Diokles. Ofion. Heraklid. Hikezij. Dionizij. Apolodor iz Kitiona. Apolodor iz Tarenta. Prak-sagora. Plejstonik. Medij. Dievh. Kleofant. Filistion. Asklepiad. Kratevas. Petronij Diodot. Jolas. Erazistrat. Diagoras. Andreas. Mnezid. Epiharm. Damion. Dalion. Sozimen. Tlepolem. Metrodor. Solon. Likos. Olimpiada iz Teb. Filin. Petrih. Mikion. Glavkias. Ksenokrat.

Vsebina 22. knjige

Poglavje	§
1.-7.	1-17 Pomen rastlin.
2.	2 O tem, da nekatera ljudstva uporabljajo rastline za lepoticenje.
3.	3-5 O barvanju oblačil, pa tudi o barvanju z barvilom iz galskega kotla. O šopih svete trave. O svetih vejicah <svetem zeleničju> in o zahtevi po zadoščenju.
4.	6-8 O travnatem vencu. O njegovi redkosti.
5.	9-10 Edini posamezniki, ki jim je bil podeljen.
6.	11-13 Edini centurion, ki mu je bil podeljen.
7.	14-17 Zdravila iz drugih venčnih rastlin.
8.-9.	18-22 Iz eringe <možine> ali eringija ali »sto glav« <»stoglavke«>.
10.	23 Iz akana 1 zdravilo.
11.	24-26 Iz sladkega korena <sladkega lesa> ali adipsa <»gasitelja žeje«, »odžejevalca«> 15 zdravil; iz stomatike <ustnega zdravila> 1 zdravilo.
12.	27 2 vrsti tribula, 12 zdravil.
13.	28 Stojba ali feos.
14.	29-30 Hipofaes <trnati mleček>. 2 vrsti. 2 zdravili.
15.	31-36 Iz koprive 61 zdravil.
16.	37-38 Iz mrtve koprive 7 zdravil.
17.	39 2 vrsti škorpijona <škorpijonske zeli>. 1 zdravilo.
18.	40 Levkakant <beli akant> ali filos ali ishiada ali poligonat <poligonatida>.
19.	41-42 Helksina, 12 zdravil.
20.	43-44 Iz perdikija <»jerebičnice«> ali partenija <»deviške zeli«> ali sideritide <»železne zeli«>, imenovane tudi vrčna zel ali asterk, 11 zdravil.
21.	45-47 Iz kameleona <kameleonske zeli> ali iksije ali ulofita ali kinozola, 2 vrsti, 12 zdravil. Mastika <mastiha, mastiks>.

22. 48 Iz koronopoda <vranje noge>.
23. 48–49 Iz volovskega jezika 14 zdravil.
24. 50 Iz lažnega volovskega jezika ali ehe <ehisa> ali doride <»Dorke«> 3 zdravila.
25. 51–52 Iz onohila ali arhebija ali onohela <onohelide> ali reksije ali enhrize 10 zdravil. Rastlina, katere korenine spreminjajo barvo.
26. 53–54 Iz kamilice <antemide> ali bele kamilice <levkantemide> ali levkantema ali hamajmela ali melantija, 3 vrste, 11 zdravil.
27. 55 Iz rastline lotos 3 zdravila.
28. 56 Iz lotometre 2 zdravili.
29. 57–61 Iz heliotrop<ij>a ali helioskop<ij>a ali verukarije <»bradavičnice«> 12 zdravil. Iz heliotrop<ij>a ali trikoka <»trizrnatnika«> ali skorpiura <»škorpijonovega repa«> 14 zdravil.
30. 62–65 Iz adianta <venerinih lascev> ali kalitriha ali trihomana ali politriha ali saksifrage, 2 vrsti, 28 zdravil. Grm brez korenine.
31. 66 Iz pikride <»grenice«, skrke> 1 zdravilo. Iz tezejona 1 zdravilo.
32. 67–72 Iz zlatega korena <asfodela> 51 zdravil.
33. 73–75 Iz halim<on>a <lobode> 14 zdravil.
34. 76 Iz akanta ali pajderota ali melampila 5 zdravil.
35. 77 Iz buplevra 5 zdravil.
36. 78 Iz bupresta 1 zdravilo.
37. 79 Iz elafoboska 9 zdravil.
38. 80–81 Iz skandike <skandihe; krebuljice> 8 zdravil. Iz entriska 2 zdravili.
39. 82 Iz jasine <<plotnega> slaka> 4 zdravila.
40. 83 Iz kavkalide 12 zdravil.
41. 84 Iz siona <koščice> 11 zdravil.
42. 85 Iz siliba.
43. 86–87 Iz skolima ali limonija <lejmonija> 5 zdravil.
44. 88–90 Iz sonka <škrbinke> 2 vrsti, 15 zdravil.
45. 91 Iz hondrija <kondrija> ali hondrile <kondrile> 6 zdravil.
46. 92–95 O gobanih. Poseben način njihovega razmnoževanja.
47. 96–99 O gobah. Znaki strupenih gob. 9 zdravil iz njih.
48. 100 Iz silfija 7 zdravil.
49. 101–106 Iz laserja <laserjevega soka> 39 zdravil.

50. **107–109** Iz propolisa <čebelje zadelavine> 5
zdravil. Iz medu 16 zdravil.
- 51.–52. **110–112** Iz medene vode 18 zdravil. Zakaj se z
vrsto hrane spreminja tudi značaj.
53. **113–114** Iz mulzuma <medice> 6 zdravil.
54. **115** Iz medenega napoja <medene pijače> 3 zdravila.
55. **116** Iz voska 8 zdravil.
56. **117–118** Kritika sestavljanja zdravil, ki jih pripravijo zdravniki.
- 57.–76. **119–159** Zdravila iz poljščin.
57. **119–121** Iz ozimnega žita <ozimne pšenice> 1 zdravilo. Iz
pšenice 2 zdravili. Iz plev 2 zdravili. Iz pire 1 zdravilo.
Iz otrobov 1 zdravilo. Arinka. Iz atere 2 zdravili.
58. **122–125** Moka po vrstah. 39 zdravil.
59. **126** Iz polente <»ričeta«> 8 zdravil.
60. **127** Iz polina <fine moke> 5 zdravil. Iz pulsa
<pulta, žgancev, zdroba> 1 zdravilo.
Iz papirne moke 1 zdravilo.
61. **128–129** Iz alike <pšena, ješprenja> 6 zdravil.
62. **130** Iz prosa 6 zdravil.
63. **131** Iz panika <laškega prosa> 4 zdravila.
64. **132–133** Iz sezama 7 zdravil. Iz sezamoida <»sezasosličnice«>
3 zdravila. Iz antikirika 4 zdravila.
65. **134–135** Iz ječmena 9 zdravil. Iz mišjega ječmena, ki ga Grki
imenujejo fojnikeja <feničanski ječmen>, 1 zdravilo.
66. **136** Iz ptizane <oluščenega ječmena,
ječmenovega zdroba> 4 zdravila.
67. **137** Iz škroba 8 zdravil.
68. **138–139** Iz ovsa 1 zdravilo.
69. **140–141** Iz kruha 21 zdravil.
70. **142–145** Iz boba <fižola> 14 zdravil.
71. **146–147** Iz leče 32 zdravil. Iz močvirske leče
<vodne leče> 2 zdravili.
72. **148–150** Iz elelisfaka ali sfaka, imenovanega
kadulja <žajbelj>, 13 zdravil.
73. **151–153** Iz čičerke in grahorja <čistnika> 26 zdravil.
74. **154–157** Iz volčjega boba <lupin<us>a> 35 zdravil.
75. **158** Iz irione <iriona> ali erizima, ki ga
Galci imenujejo vela, 15 zdravil.
76. **159** Iz hormina 6 zdravil.
77. **160** Iz ljulke 5 zdravil.

78. **161** Iz rastline miliarije <»prosene zeli«,
 »prosenke«> 1 zdravilo.
79. **161** Iz bromosa 1 zdravilo.
80. **162** Iz orobanhe ali kinomorijske 1 zdravilo.
81. **163** Proti živalcam v sočivju 1 sredstvo.
82. **164** Iz pene zita <os>a <piva> 1 zdravilo.

Skupaj: Zdravila, poročila in opažanja: 906.

Viri

Isti pisci kot v prejšnji knjigi in poleg teh Hrizerm, Eratosten in Alkaj.

Vsebina 23. knjige

Poglavje	§
	Zdravila iz gojenih dreves.
<1.	1 O Pomoni kot tekmici boginje Telus <Telure = Zemlje>>.
2.	2 Iz trt 20 zdravil.
3.	3–6 Iz listov in vitic trt 12 zdravil.
4.	7 Iz omfakija vinskih trt <soka nezrelih vinskih jagod> 14 zdravil.
5.	8–9 Iz ojnante <grozd<j>a divje trte> 21 zdravil.
6.	10 Iz svežega grozdja.
7.	11–12 Iz različnih vrst vloženega <konzerviranega> grozdja 11 zdravil.
8.	13 Iz grozdnih vitic 1 zdravilo.
9.	13 Iz pečk grozdnih jagod 6 zdravil.
10.	14 Iz tropin 3 zdravila.
11.	14 Iz terijakove <»protistrupne«> trte 4 zdravila.
12.	15–16 Iz posušenega grozda ali astafide <rozine> 17 zdravil.
13.	17–18 Iz divje astafide <rozine> ali stafide <ostrožnika*> ali pituitarije <protisluzne zeli> 12 zdravil.
14.	19–20 Iz labruske <divje trte, vinjage> ali taminijskega grozda, imenovanega tudi divja trta <vinika>, 12 zdravil.
15.	20 Iz salikastra <divje trte <vinike> »vrbovače«, »vrbovnice«, »vrbovke«> 12 zdravil.
16.	21–26 Iz bele <vinske> trte ali <i>ampelos leuke</i> ali bl<j>uščca ali melotra ali psilotra ali arhezostide ali kedrostide ali mad<os>a 31 zdravil.
17.	27–28 Iz črne trte ali brionije ali hejroneje ali ginajkante <»ženskega trna«> ali apronije 35 zdravil.
18.	29–30 Iz mošta 15 zdravil.

- 19.–20. **31–35** Iz falernca <falernskega vina> 6 zdravil.
 Iz albanca <albanskega vina> 2 zdravili. Iz
 surent<in>ca <surentskega vina> 3 zdravila.
21. **36** Iz setinca <setinskega vina> 1 zdravilo. Iz statanca
 <statanskega vina> 1 zdravilo. Iz signinca <signijca,
 signinskega <signijskega> vina> 1 zdravilo.
22. **37–40** Iz drugih vrst vina 14 zdravil.
- 22.–23. **37–44** 61 opažanj o vinih.
- 24.–26. **45–53** Katerim bolnikom jih je treba dajati, kdaj jih je treba
 dajati in kako jih je treba dajati. 91 opažanj o tem.
27. **54–58** Iz kisa 33 zdravil.
28. **59** Iz kisa, pripravljenega z morsko čebul<ic>o, 17 zdravil.
29. **60–61** Iz medenega <z medom pomešanega> kisa 7 zdravil.
 Iz oksialme <okisane slane omake> 7 zdravil.
30. **62** Iz sape <moštnega soka> 7 zdravil.
31. **63–65** Iz vinske usedline <vinske gošče,
 vinskih droži> 12 zdravil.
32. **66–67** Iz kisove usedline <kisove gošče,
 kisovih droži> 17 zdravil.
33. **68** Iz usedline <gošče, droži> sape
 <moštnega soka> 4 zdravila.
34. **69–70** Iz oljčnih listov 23 zdravil.
35. **71–72** Iz oljčnega cveta 4 zdravila. Iz same oljke 6 zdravil.
36. **73** Iz belih oliv 4 zdravila. Iz črnih oliv 3 zdravila.
37. **74–75** Iz amurke <oljne pene, oljne usedline,
 oljne gošče> 21 zdravil.
38. **76–78** Iz listov divje oljke 21 zdravil.
39. **79** Iz omfakija <olja nezrelih oliv> 3 zdravila.
40. **80–82** Iz olja divje trte 28 zdravil.
41. **83–84** Iz olja kloščevca <ricin<us>ovega olja> 16 zdravil.
42. **85** Iz mandljevega olja 16 zdravil.
43. **86** Iz lovorovega olja 9 zdravil.
44. **87** Iz mirtovega olja 20 zdravil.
45. **88–89** Iz olja pritlikave mirte ali olja bodeče mirte
 <»mirtovega trna«, bodeče lobodike>, iz cipresovega
 olja, iz citr<us>ovega olja, iz orehovega olja
 <olja laških orehov>, iz knidoškega olja <olja
 knidoškega semena>, iz mastikovega <mastikinega,
 mastiksovega> olja, iz olja behenovega oreha.

46. **90–91** Iz cipro<so>vega <heninega> olja in samega cipr<os>a 15 zdravil. Iz glevkinovega olja <olja, pomešanega z moštom> 1 zdravilo.
47. **92** Iz balzamovega olja 15 zdravil.
48. **93** Iz malobatra <olja divjega cimeta> 5 zdravil.
49. **94–95** Iz zobnikovega <blenovega> olja 2 zdravili. Iz volčjebobovega <lupinovega> olja 1 zdravilo. Iz narcisovega olja 1 zdravilo. Iz redkvinega olja 2 zdravili. Iz sezamovega olja 3 zdravila. Iz lilijevega olja 4 zdravila. Iz selg<it>skega olja 1 zdravilo. Iz iguvinskega <iguvijskega> olja.
50. **96** Iz oljčnega medu 2 zdravili. Iz smolnega olja 2 zdravili.
51. **97** Iz palm 9 zdravil.
52. **98** Iz palme behenovega oreha 3 zdravila.
53. **99** Iz palme elate 15 zdravil.
- 54.–83. **100–166** Zdravila iz cveta, listov, sadu, vej, lubja, soka, lesa, korenine in pepela posameznih vrst.
54. **100–103** O jabolkih 6 opažanj. O kutinah 25 opažanj. O vrabčjih jabolkih 1 opažanje.
55. **104** O sladkih jabolkih 6 opažanj. O trpkih jabolkih 1 opažanje.
56. **105** O citronah <limonah> 5 opažanj.
- 57.–58. **106–109** O granatnih jabolkih 23 opažanj. O stomatiki <ustnem zdravilu> 14 opažanj.
59. **110–111** Iz granatovčeve cvetne čaše <kitina> 15 zdravil.
60. **112–113** Iz cveta <divjega> granatovca <balavstija> 15 zdravil.
61. **114** Iz divjega granatovca.
62. **115–116** O hruškah 13 opažanj.
63. **117–125** O figah 111 opažanj.
64. **126–130** O divjih figah 42 opažanj.
65. **131** O rastlini erineon 3 opažanja.
66. **132** O slivah 4 opažanja.
67. **132** O breskvah 2 opažanji.
68. **133** O divjih slivah 2 opažanji.
69. **133** 2 zdravili iz drevesnega lišaja.
- 70.–71. **134–140** 39 zdravil iz murv.
72. **141** Iz stomatike <ustnega zdravila> ali arterijake ali panhresta <»vsestranskega zdravila«> 4 zdravila.
73. **141** Iz češenj 5 zdravil.
74. **142–143** Iz nešpelj 1 zdravilo. Iz skoršev <oskorušev> 2 zdravili.
75. **144–145** Iz mandljev 29 zdravil.

76. **146** Iz grških orehov 5 zdravil.
 77. **147–149** Iz <laških> orehov <»Jupitrovega želoda«> 24 zdravil.
 78. **150** Iz lešnikov <»abelskih orehov«> 3 zdravila.
 Iz pistacij 8 zdravil. Iz kostanja 5 zdravil.
 79. **151** Iz rožičev 5 zdravil. Iz drenulje 1 zdravilo. Iz jagodičnic.
 80. **152–158** Iz lovorja 69 zdravil.
 81. **159–163** Iz mirte 60 zdravil.
 82. **164** Iz mirtovca <mirtovega vina> 13 zdravil.
 83. **165–166** Iz bodeče mirte <»mirtovega trna«> ali pritlikave
 mirte ali ruska <bodeče lobodike, mišjega trna>.

Skupaj: Zdravila, poročila in opažanja: 1418.

Viri

Domači pisci

Gaj Valgij. Pompej Lenaj. Sekstij Niger, ki je pisal v grščini. Julij Bas, ki <je> prav tako <pisal v grščini>. Antonij Kastor. Mark Varon. Kornelij Celz. Fabijan.

Tuji pisci

Teofrast. Demokrit. Orfej. Pitagora. Magon. Menander, ki je pisal o stvareh, koristnih za življenje. Nikander. Homer. Heziod. Muzaj. Sofokles. Anaksilaj.

Zdravniki

Mnezitej. Kalimah. Naravoslovec Fancias. Timarist. Simos. Hipokrat. Hrizip. Diokles. Ofion. Heraklid. Hikezij. Dionizij. Apolodor iz Kitiona. Apolodor iz Tarenta. Praksagora. Plejstonik. Medij. Dievh. Kleofant. Filistion. Asklepiad. Kratevas. Petronij Diodot. Jolas. Erazistrat. Diagoras. Andreas. Mnezid. Epiharm. Damion. Dalion. Sozimen. Tlepolet. Metrodor. Solon. Likos. Olimpiada iz Teb. Filin. Petrih. Mikion. Glavkias. Ksenokrat.

Vsebina 24. knjige

Poglavje	§
	Zdravila iz divje rastočih dreves.
<1.	1–3 O slogi in neslogi v naravi.
	4–5 O izvoru medicine.>
2.	6 Iz italskega lotosa 6 zdravil.
3.	7 Iz želoda 13 zdravil.
4.	8 Iz črnikovega kaparja <kermezinske uši> 3 zdravila.
5.	9–10 Iz šiške 23 zdravil.
6.	11–12 Iz omele 9 zdravil.
7.	13 Iz kroglic želodonosnih dreves 1 zdravilo. Iz cera 8 zdravil.
8.	13 Iz hrasta plutovca <plutca> 2 zdravili.
9.	14 Iz bukve 4 zdravila.
10.	15–16 Iz ciprese 23 zdravil.
11.	17–19 Iz cedre 13 zdravil.
12.	20 Iz cedrovega storža 10 zdravil.
13.	21–22 Iz galbana 26 zdravil.
14.	23 Iz hamonijaka <amonijaka, <h>amonskega gumija> 24 zdravil.
15.	24 Iz stirak<s>a 12 zdravil.
16.	25–26 Iz dežna 17 zdravil.
17.	27 Iz sfagna ali sfaka ali briona <brija> 5 zdravil.
18.	27 Iz terebinta <terebinte, terpentinovega drevesa> 6 zdravil.
19.	28 Iz bora 8 zdravil.
20.	29–30 Iz pritlikave ciprese <skrečnika> 15 zdravil.
21.	31 Iz pitiuze 6 zdravil.
22.	32–36 Iz rezin <smol, cedik> 25 zdravil.
23.	37–39 Iz smole 27 zdravil.
24.	40 Iz piselaj<on>a <olja cedrove smole> ali palimpise <dvakrat kuhane smole> 16 zdravil.

25. 41 Iz pisasfalta <kamene <zemeljske> smole> 2 zdravili.
26. 41 Iz zopise <z ladij <skupaj z voskom> ostrgane smole> 1 zdravilo.
27. 41 Iz tede <tajde, smolovine> 1 zdravilo.
28. 42–43 Iz mastike <mrtvike, trišlje> 22 zdravil.
29. 44–45 Iz platane 15 zdravil.
30. 46 Iz jesena 5 zdravil.
31. 46 Iz javorja 1 zdravilo.
32. 47 Iz topola <jagnjedi> 8 zdravil.
33. 48–49 Iz bresta 16 zdravil.
34. 50 Iz lipe 5 zdravil.
35. 51–53 Iz bezga 15 zdravil.
36. 54–55 Iz brina 21 zdravil.
37. 56–58 Iz vrbe 14 zdravil. Iz amerijske vrbe 1 zdravilo.
38. 59–63 Iz konopljike 33 zdravil.
39. 64 Iz resja 1 zdravilo.
40. 65–66 Iz košeničice <žuke, brnistre> 5 zdravil.
41. 67–68 Iz mirike ali tamarike <tamariske, tamariše> 3 zdravila.
42. 69–72 Iz brije 19 zdravil.
43. 73 Iz krvavega grma 1 zdravilo.
44. 73 Iz silera 3 zdravila.
45. 74 Iz ligustra <kaline, kostenike, zimoleza> 8 zdravil.
46. 74 Iz jelše 1 zdravilo.
47. 75–80 Iz različnih vrst bršljana 39 zdravil.
48. 81 Iz kistosa 5 zdravil.
49. 82–84 Iz rdečejagodnega bršljana 2 zdravili. Iz pritlikavega bršljana 2 zdravili. Iz oponca <tetivice> 2 zdravili. Iz srobota <klematide> 2 zdravili.
50. 85–87 Iz trstike <trsta, trstenike> 19 zdravil.
51. 88 Iz papirusa, iz papira 3 zdravila.
52. 89 Iz ebenovca 5 zdravil.
53. 90 iz rododendrona <oleandra> 1 zdravilo.
54. 91–92 2 vrsti ruja <octovca>, 6 zdravil.
1 stomatika <ustno zdravilo>.
55. 93 Iz rdečega ruja 9 zdravil.
56. 94 Iz bro<š>ča 11 zdravil.
57. 95 Iz alisa <<divjega> bro<š>ča> 2 zdravili.
58. 96–98 Iz milnice ali strutija 16 zdravil. Iz apokina 2 zdravili.
59. 99–100 Iz rožmarina 18 zdravil.

60. **101** Iz kahrisa <kahrija> 5 zdravil.
61. **102** Iz sabinskega brina <smrdljivega brina> 7 zdravil.
62. **103** Iz selagine 2 zdravili.
63. **104** Iz samola 2 zdravili.
64. **105–106** Iz gumija 11 zdravil.
65. **107** Iz arabskega trna 4 zdravila.
66. **108** Iz belega trna <gloga> 2 zdravili.
Iz akantija 1 zdravilo.
67. **109–110** Iz akacije 18 zdravil. Iz aspalata
- 68.–69. **111–113** ali eriziskepra ali adipsateja ali diaksila 9 zdravil.
70. **114** Iz češminovega trnja 2 zdravili.
Iz pirakante 1 zdravilo.
71. **115** Iz paliura 10 zdravil.
72. **116** Iz bodike <božjega lesa, božjega drevca>
10 zdravil. Iz tise 1 zdravilo.
73. **117–120** Iz robid<nic> 51 zdravil. Iz stomatike
<ustnega zdravila> <1 zdravilo>.
74. **121–122** Iz črnega ribeza <kinosbata> 3 zdravila.
75. **123** Iz idajske robid<nic>e 3 zdravila.
76. **124** 2 vrsti krhlike, 5 zdravil.
77. **125–127** Iz likija <likijskega zdravila> 18 zdravil.
78. **128** Iz sarkokole <perzijskega gumija> 2 zdravili.
79. **129** Iz oporike 2 zdravili.
80. **129–131** Iz vrednika ali hamajdrije ali
hamajrope ali tevkrije 16 zdravil.
81. **132** Iz pritlikavega lovorja 6 zdravil.
82. **133** Iz volčina <hamelaje, »pritlikave oljke«> 6 zdravil.
83. **134** Iz »pritlikave fige« 8 zdravil.
84. **135** Iz pritlikavega <plazečega se> bršljana 1 zdravilo.
85. **135** Iz lapuha ali farfara ali farfugija 1 zdravilo.
86. **136** Iz pritlikavega macesna 2 zdravili. Iz
pritlikave ciprese 2 zdravili. Iz trtne <vinske>
čebule 6 zdravil. Iz čišljaka 1 zdravilo.
87. **137** Iz klinopodija ali kleopiketa ali zopirontija
ali okimoida <okimoejda> 3 zdravila.
88. **138** Iz klematide centunkula <srobotna slaka> 3 zdravila.
89. **139–140** Iz klematide ali aetita <ajtite> ali lagine 10 zdravil.
90. **141** Iz egiptovske klematide ali dafnoida <dafnoejda>
ali poligonoida <poligonoejda> 2 zdravili.
- 91.–92. **142–148** Iz kačnika 42 zdravil.

93. **149–150** Iz pehtrana <estragona> 2 zdravili.
94. **151** Iz aride <arisa, kapastega kačnika> 4 zdravila.
95. **152** Iz rmana <»tisočlistnika«> ali miriofila
<»tisočlistnice«> 7 zdravil.
96. **153** Iz psevdobunija <nepravega bunija> 4 zdravila.
97. **154** Iz dišeče krebujice <miride> ali mire ali
mirize <»dišeče korenine«> 8 zdravil.
98. **155** Iz ojnobrehe <ojnobrihe, ojnobrihide> 3 zdravila.
- 99.–102. **156–167** Rastline in magija.
99. **156** Iz korakezije in kalikije.
100. **157** Iz miniade <minijske zeli> ali korintijke
<korintske zeli> 1 zdravilo.
101. **158–159** Iz aprokse. Mnenja pitagorejcev o
ponovitvah <določenih> bolezni.
102. **160–167** Iz aglaofotide ali marmaritide. Iz ahajmenide
ali hipofobade. Iz teombrotija ali semnija.
Iz adamantide. Iz arianide. Iz teronarke. Iz
ajtiopide <etiopide> ali meroide. Iz ofiuze. Iz
talasajgle ali potamavgide. Iz teangelide. Iz
gelotofilide. Iz hestiatride ali protomedije ali
kasignete ali dionizonimfade. Iz heliantide ali
heliokalide. Iz hermeziade. Iz ajshinomene. Iz
krokide. Iz onoturide. Iz anakampserote.
103. **168** Iz erifije.
104. **168** Milnica; 1 zdravilo. Laktorija <laktorida*,
»mlečnica«>; 1 zdravilo. Vojaška zel; 1 zdravilo.
105. **169** Stratiot <vodna škarjica>; 5 zdravil.
106. **170** Rastlina iz glave kipa; 1 zdravilo.
107. **170** Rečna rastlina; 1 zdravilo.
108. **170** Rastlina jezik <»jezičnica«>; 1 zdravilo.
109. **171** Rastlina iz rešeta <sita>; 1 zdravilo.
110. **171** Rastlina z gnojišč; 1 zdravilo.
111. **171** Rastlina iz pasjega urina; 1 zdravilo.
112. **172** Rodar <<močvirski> oslad>; 3 zdravila.
113. **173–174** »Brezbožna zel« <»brezbožnica«, griževce>; 2 zdravili.
114. **175** Venerin glavnik; 1 zdravilo.
115. **175** Eksed; 1 zdravilo. Notija; 1 zdravilo.
116. **176** Filantrop <repinec*>; 1 zdravilo.
117. **177** Tordil ali sirej <sireon>; 3 zdravila.
118. **178–181** Pasja trava; 18 zdravil.
119. **182–183** Daktil <»prst«>; 5 zdravil.

120. **184–188** Grško seno <grški triplat>, imenovano
tudi silicija; 31 zdravil.

Skupaj: Zdravila, poročila in opažanja: 1176.

Viri

Domači pisci

Gaj Valgij. Pompej Lenaj. Sekstij Niger, ki je pisal v grščini. Julij Bas, ki <je> prav tako <pisal v grščini>. Antonij Kastor. Kornelij Celz.

Tuji pisci

Teofrast. Apolodor. Demokrit. Orfej. Pitagora. Magon. Menander, ki je pisal o stvareh, koristnih za življenje. Nikander. Homer. Heziod. Muzaj. Sofokles. Anaksilaj.

Zdravniki

Mnezitej. Kalimah. Naravoslovec Fancias. Timarist. Simos. Hipokrat. Hrizip. Diokles. Ofion. Heraklid. Hikezij. Dionizij. Apolodor iz Kitiona. Apolodor iz Tarenta. Praksagora. Plejstonik. Medij. Dievh. Kleofant. Filistion. Asklepiad. Kratevas. Petronij Diodot. Jolas. Erazistrat. Diagoras. Andreas. Mnezid. Epiharm. Damion. Sozimen. Tlepolem. Metrodor. Solon. Likos. Olimpiada iz Teb. Filin. Petrih. Mikion. Glavkias. Ksenokrat.

Vsebina 25. knjige

Poglavje	§	
		Lastnosti samoniklih rastlin. Pomen rastlin.
1.	1–3	O začetku njihove uporabe.
2.	4	Kateri pisci so v latinščini pisali o njihovi uporabi.
3.	5–7	Kdaj je njihovo poznavanje prišlo v Rim.
4.–5.	8–15	Kdo so bili prvi Grki, ki so pisali o njih.
6.	16–21	Zakaj so te <rastline> manj v rabi kot zdravila. Na čudežne načine najdene zeli. Šipek; 2 zdravili.
7.	22–25	Steblo kačnika <drakunkel < <i>Dracunculus caulis</i> >>; 1 zdravilo. Britanika <britanska zel>; 5 zdravil.
7.–39.	22–80	O najhujši bolečini. Odkritelji znamenitih rastlin.
8.	26–27	Moli; 3 zdravila.
9.	28	Zel dvanajstih bogov; 1 zdravilo.
10.	29	Potonika <pajonija> ali pentorob ali glikizida; 1 zdravilo.
11.	30–31	Asklepijeva panakeja <panaceja, vsezdravilna zel>; 2 zdravili.
12.	32	Heraklova panakeja <panaceja, vsezdravilna zel>; 3 zdravila.
13.	32	Hironova panakeja <panaceja, vsezdravilna zel>; 4 zdravila.
14.	33	Kentavrska panakeja <panaceja, vsezdravilna zel> ali farnakej; 2 zdravili.
15.	34	Heraklejski siderij; 4 zdravila.
16.		O Hironovi trti.
17.	35–37	Zobnik <blen>, imenovan tudi apolinar <»Apolonova zel«> ali alterkum; 5 vrst, 4 zdravila.
18.	38–41	Linozostida <golšec*> ali partenij ali Hermesova zel < <i>Hermu poa</i> >, imenovana tudi Merkurjeva zel; 2 vrsti, 22 zdravil.

19. **42–44** Ahilova sideritida <sporiš*> ali Heraklova panakeja <panaceja, vsezdravilna zel>, imenovana tudi milefolij <tisočlistnik> ali kraljeva skopa <kraljevi poganjek>; 6 vrst, 3 zdravila.
20. **45–46** Tevkrija ali hemionij ali splenij; 2 zdravili.
21. **47–53** <Črni> teloh <melampodij, Melampodova zel> ali helebor, imenovan tudi veratrum, 3 vrste; kako ga nabirajo in kako ga preizkušajo.
22. **54–55** 24 zdravil iz črnega teloha. Kako ga je treba jemati.
23. **56–58** Prav tako <kako je treba jemati> beli teloh. 23 zdravil iz njega. Komu se ne sme dajati.
- 24.–25. **59–61** 88 opazanj o obeh vrstah <teloha>.
26. **62** Mitridatova zel <mitridatija>; 2 zdravili.
27. **63** Skordotida ali skordij; 4 zdravila.
28. **64** Polemonija ali filetajrija ali hiliodinamija <»tisočmočnica«>; 6 zdravil.
29. **65** Evpatorija <repik*, gladišnik*>; 1 zdravilo.
30. **66–67** Tavžentroža* <zlati grmiček, griževnjak, stozlat, centavrij; plavica*, glavinec*> ali hironij <»Hironova zel«>. 20 zdravil.
31. **68** Mala tavžentroža <mali zlati grmiček, griževnjak, stozlat, centavrij; plavica*, glavinec*> ali libadij, imenovan tudi zemeljski žolč; 22 zdravil.
32. **69** Kentavrida triorhida <trimodna tavžentroža>; 2 zdravili.
33. **70** Klimen; 3 zdravila.
34. **71** Encijan <svišč, svedc>; 13 zdravil.
35. **72** Lizimaheja <pijavčnica*>; 8 zdravil.
36. **73–74** Pelin ali partenida ali botris <botrija> ali ambrozija; 5 zdravil.
37. **75–76** Lokvanj ali heraklejon ali ropalon ali malos, 2 vrsti; 14 zdravil.
38. **77–79** Evforbeja, 2 vrsti; 4 zdravila.
39. **80** Trpotec, 2 vrsti; 46 zdravil.
40. **81** Volovski jezik; 2 zdravili.
41. **81** Pasji jezik; 3 zdravila.
42. **82** Volovsko oko <primožek*> ali halka; 1 zdravilo.
- 43.–49. **82–88** Rastline, ki so jih našla posamezna ljudstva.
43. **82** Skitska zel <sladki koren>; 3 zdravila.
44. **83** Hipaka; 3 zdravila.
45. **83** Ishajmon; 2 zdravili.

46. **84** Kestros ali psihrotrof, imenovan tudi vetonika ali seratula <nazobčanka, zobatka>; 48 zdravil.
47. **85** Kantabrika <kantabrijska zel, kantabrijski slak>; 2 zdravili.
48. **86** Konsiligina <pljučnik*>; 1 zdravilo.
49. **87–88** Hiberida; 7 zdravil.
- 50.–53. **89–94** Rastline, ki so jih odkrile živali.
50. **89–90** Helidonija <lastovičja zel; <krvavi> mlečnik*>; 6 zdravil.
51. **91** Kanarija <pasja zel>; 1 zdravilo.
53. **92–94** Jesenček; 8 zdravil. Nepravi jesenček ali hondris. Na katerih krajih <rastejo> najmočnejše zeli. O tem, da v Arkadiji zaradi zeli pijejo mleko.
54. **95–98** Podrašec ali klematida ali kretika <»kretska zel«> ali plejstolohija ali večkorenska lohija, imenovana tudi zemeljsko jabolko; 22 zdravil.
55. **99–101** <Uporaba zdravil proti kačjim pikom.>
56. **102** Argemonija; 4 zdravila.
57. **103** Agarik <macesnovka, macesnova goba>; 33 zdravil.
58. **104** Ehij <»gadovec«*, »kačja zel«*>; 3 vrste; 2 zdravili.
59. **105–107** Sporiš <»sveta paša«, »sveta zel«> ali aristereon, imenovan tudi verbenaka, 2 vrsti; 10 zdravil.
60. **108** Blatarija <lučnik>; 1 zdravilo.
61. **108** Molemonij; 1 zdravilo.
62. **109** Petoprstnik ali petolistnik ali hamajzel<on>, imenovan tudi petlistnik; 33 zdravil.
63. **109** Ježek <sparganij>; 1 zdravilo.
64. **110–112** Korenje, 4 vrste; 18 zdravil.
65. **113** Terionarka; 2 zdravili.
66. **113** Persolata <repinec> ali arkejon; 8 zdravil.
67. **114–115** Kiklamin <ciklama>, imenovan tudi zemeljska gomoljika <zemeljski gomolj>; 12 zdravil.
68. **116** Kiklamin kizantem; 4 zdravila.
69. **116** Kiklamin hamajkis; 3 zdravila.
70. **117–118** Pevkedan <silj*>; 28 zdravil.
71. **119** Smrdljivi bezeg; 6 zdravil.
72. **119** Polemonija; 1 zdravilo.
73. **120** <Velikocvetni> lučnik ali verbask; 15 zdravil.
74. **121** Flomide; 2 zdravili. Flomida lihnnitis <lihnnitida; svetilčna flomida> ali trialida.

75. **122** Telifon <»ženskomorec«, »ženska smrt«> ali škorpion; 1 zdravilo.
76. **123** Frinij ali nevrada <»živčna zel«, »živčnica«> ali potirij; 1 zdravilo.
77. **124–125** Alkima <porečnik*«> ali damazonij ali liron; 18 zdravil.
78. **126** Peristerej <sporiš*«>; 6 zdravil.
79. **127–128** <Zdravila proti strupom.>
80. **129** Antirin <odolin> ali pararin ali divja lihnida <divji odolin>; 3 zdravila.
81. **130** Evplija; 1 zdravilo.
82. **131** Perikarp; 2 vrsti, 2 zdravili.
83. **132** Heraklejski <beli> lokvanj; 2 zdravili.
84. **133–134** Lingulaka <jelenov jezik*; zlatica*«>; 1 zdravilo.
85. **135** Kakalija ali leontika; 1 zdravilo.
86. **135** Kalitriha <»lepolaska«>; 1 zdravilo.
87. **136** <H>isop; 20 zdravil.
88. **137** Lonhitida; 4 zdravila.
89. **138–139** Ksifij <meček> ali fazganij; 4 zdravila.
90. **140–141** Psilij <bolhača*; trpotec*«> ali kinois <kinoida> ali kristalij <»kristalna zel«> ali sikelik <»sicilska zel«> ali kinomija <»pasjemušna zel«>; 16 zdravil.
- 91.–103. **142–164** Zdravila za oči.
92. **144–145** Kurja češnjica ali akor<on>, imenovan tudi mačje oko, 2 vrsti; 6 zdravil.
93. **146** Ajgilops <egilops>; 2 zdravili.
94. **147–150** Mandragora <alrauna> ali kirkej ali morij ali hipoflomon, 2 vrsti; 14 zdravil.
95. **151–154** Trobelika; 13 zdravil.
96. **155** Divji kremnos; 3 zdravila.
97. **155** Svinčenica; 1 zdravilo.
98. **155** *Capnos trunca* <rosnica*«, imenovana tudi petelinje noge <petelinji parkeljci>; 1 zdravilo.
99. **156** Košata <grmičasta> rosnica; 3 zdravila.
100. **157–158** Akor ali akorij; 17 zdravil.
101. **159** Kotiledon <popnjak*«, 2 vrsti; 61 zdravil.

102. **160–161** Veliki netresk <»vednoživ«> ali volovsko oko ali živalsko oko ali stergetron ali hipogez ali ambrozija ali amerimnon, imenovan tudi veliki sedum ali oko ali prstek; 31 zdravil. Mali netresk <»vednoživ«> ali erital<es> ali trital<es> ali erizital<es>, imenovan tudi izoet<es> ali sedum; 32 zdravil.
103. **162–164** Divja andrahla <divji tolščak <portulak>*>, imenovana tudi ilekebra <»dražilo«>; homulica*>; 32 zdravil.
104. **165** <Zdravila za nosna obolenja.>
105. **165–166** <Zdravila proti zobobolu.>
106. **167–169** Grint ali papos ali akantida ali senecion; 8 zdravil.
107. **170** Efemer<on>; 2 zdravili.
108. **171** Ščetica <Venerina ustnica>; 1 zdravilo.
109. **172–174** Batrahij <»žabja zel«>; zlatica>, imenovana tudi ranunkul ali strumos, 4 vrste; 13 zdravil.
110. **175** Stomatika <ustno zdravilo>, 2 vrsti.

Skupaj: Zdravila, poročila in opažanja: 1292.

Viri

Domači pisci

Gaj Valgij. Pompej Lenaj. Sekstij Niger, ki je pisal v grščini. Julij Bas, ki <je> prav tako <pisal v grščini>. Antonij Kastor. Kornelij Celz. Fabijan.

Tuji pisci

Teofrast. Apolodor. Demokrit. Juba. Orfej. Pitagora. Magon. Menander, ki je pisal o stvareh, koristnih za življenje. Nikander. Homer. Heziod. Muzaj. Sofokles. Ksant. Anaksilaj.

Zdravniki

Mnezitej. Kalimah. Naravoslovec Fancias. Timarist. Simos. Hipokrat. Hrizip. Diokles. Ofion. Heraklid. Hikezij. Dionizij. Apolodor iz Kitiona. Apolodor iz Tarenta. Praksagora. Plejstonik. Medij. Dievh. Kleofant. Filistion. Asklepiad. Kratevas. Petronij Diodot. Jolas. Erazistrat. Diagoras. Andreas. Mnezid. Epiharm. Damion. Sozimen. Tlepolem. Metrodor. Solon. Likos. Olimpiada iz Teb. Filin. Petrih. Mikion. Glavkias. Ksenokrat.

Vsebina 26. knjige

Poglavje	§
	Druga zdravila, razvrščena po vrstah.
1.	1 O novih boleznih.
2.	2 Kaj so lišaji.
3.	3–4 Kdaj so se prvič pojavili v Italiji.
4.	5–6 Prav tako karbunkel.
5.	7–8 Prav tako elefantiaza.
6.	9–11 Prav tako kolika.
7.	12–13 O novi medicini. O zdravniku Asklepiadu.
8.	14–17 Kako se je stara medicina spremenila.
9.	18–20 Proti magom.
10.	21–22 Lišaj; 2 vrsti; 5 zdravil.
11.	23 Prozerpinaka <»Prozerpinina zel«; ptičja dresen*, truskavec*>; 1 zdravilo.
12.	24–25
13.	26 Belis <belida; marjetica*>; 2 zdravili.
14.	26 Kondurd<um> <<poljska> milnica*>; 1 zdravilo.
15.	27–29
16.	30 Lapuh <behij> ali arkej<on> ali hamajlevka, imenovana tudi tusilagina <»kašeljna zel«>; 3 zdravila.
17.	31 Behij, imenovan tudi salvija <kadulja, žajbelj>; 4 zdravila.
18.	32
19.	33–35 Molon ali siron; 1 zdravilo. Amomon; 3 zdravila.
20.	36 Efedra ali anabazis <metlinka*>; 3 zdravila.
21.	37–38 Sretena <benedičica>; 3 zdravila.
22.	39 Tripolij; 3 zdravila.
23.	40 Gromfena <gromfajna>.
24.	40 Malundrum <lučca*>; 2 zdravili.
25.	40–41 Halket; 1 zdravilo. Molemonij; 1 zdravilo.
26.	42 Halus ali kotoneja <gabez*>; 5 zdravil.

27. 42 Hamajrops <navadni vrednik>; 1 zdravilo.
Stojhada <francoska sivka>; 1 zdravilo.
- <28. 43–45
29. 46 Astragal; 6 zdravil.
30. 47–48 Ladan; 13 zdravil.
31. 49 Hondris ali nepravi jesenček; 1 zdravilo.
Hipokistida ali orobetron, 2 vrsti; 8 zdravil.
32. 50 Laver <*širokolistna koščica> ali sion; 2 zdravili.
33. 50–51 Potamogejton <»obrečni sosed«; dristavec>;
8 zdravil. Statika <»ustavljavka«>.
34. 52–54 Keratija <»roževnica«>; 2 zdravili. Leontopodij <»levja
šapica«> ali levkeor<on> <»beli rep«> ali doripetron
ali toribetron ... Lagopus <»zajčja noga«>; 2 zdravili.
35. 55–56 Epitimon ali hipofej; 8 zdravil.
36. 57 Pknokomon <»gostolasnica«,
»gostodlačnica«>; 4 zdravila.
37. 58 Polipodij <»mnogonožnica«; sladka
koreninica>; 3 zdravila.
38. 59–61 Skamonija <čistilni slak>; 8 zdravil.
39. 62–65 Titimal <mleček> harakias ...
40. 66–67 Titimal <mleček> mirtit ali kariit; 21 zdravil.
41. 68 Titimal paralij <obmorski mleček> ali
titimalis <titimalida>; 4 zdravila.
42. 69 Titimal helioskopij <sončni mleček>; 18 zdravil.
43. 70 Titimal kiparitis <kiparisias;
cipresasti mleček>; 18 zdravil.
44. 70 Titimal platifil <širokolistni mleček> ali korimbit
<kobulasti mleček> ali amigdalit <mandljev
<mandljevolistni> mleček>; 3 zdravila.
45. 71 Titimal dendroid <drevesasti mleček> ali kobij ali
leptofil <tankolistni <nežnolistni> mleček>; 18 zdravil.
46. 72–73 Apij ishada ali divja redkev; 2 zdravili.
- <47.–49. 74–81
50. 82–83 Kretmon <morski komarček; <navadni>
morski koprc>; 11 zdravil. Kahri.
51. 84 Antilij <kretska kreša*>; 2 zdravili.
Antilida <skrečnik*>; 2 zdravili.
52. 84 Kepaja <»vrtovnica«; homulica*>; 1 zdravilo.
53. 85 Hiperejk <šentjanževka*> ali hamajpitis <hamajpitija;
rumeni skrečnik*> ali koris <šentjanževka*>; 9 zdravil.
54. 86 Karos ali hiperejk; 10 zdravil.

55. **87** Kalitriha <venerini lasci*; rjavi sršaj*>; 1 zdravilo.
Perpresa <kopitnik*>; 1 zdravilo. Hrizantem<a>
<krizantem<a>; »zlati cvet«, »zlatocvet«>; 1 zdravilo.
Antemida <<pasja> kamilica*>; 1 zdravilo.
56. **88** Silaus <zelen*>; 1 zdravilo.
57. **88** Fulvijeve <fulvijanska> zel.
- <58. **89–91**
59. **92** Spolovilna zel <gorska nebina*> ali
argemon <argemonija; peščeni mak*>.
60. **92–93** Hrizipova zel <hrizipejska zel, hrizipovka>; 1 zdravilo.
- <61. **94**
62. **95–96** Orhis <»mošnjica«, »modnica«> ali
serapiada <»Serapisova zel«>; 5 zdravil.
63. **97–99** Satirij <»satirska zel«>; 3 zdravila.
Eritrejski satirij; 4 zdravila.
- <64. **100–101**
65. **102** Lapagina ali molugina <lakota*>; 1
zdravilo. Asperugina; 1 zdravilo.
66. **103–106** Fikos <barvilni lišaj*; orseille*>, imenovan tudi morska haluga.
- <67. **107**
68. **108–110** Geranij <krvomočnica*; čapljevec*> ali miris
<mirida> ali mirtis <mirtida>, 3 vrste; 7 zdravil.
69. **111–112** Onotera ali onear <oneat; vrbovec*>; 3 zdravila.
- <70.–72. **113–118**
73. **119–120** Akta ali ebul <smrdljivi bezeg, habat*>. Hamajakta
<pritlikava akta; pritlikavi <smrdljivi> bezeg>.
- <74.–82. **120–131**
83. **132–135** Hipurida <»konjski rep«> ali efedron ali anabaza,
imenovana tudi konjski rep, 3 vrste; 17 zdravil.
84. **136** Stefanomelis.
85. **137** Erizital; 1 zdravilo.
- <86.–87. **138–147**
88. **148–149** Poliknemon; 1 zdravilo.
- <89.–90. **150–161**
91. **162** Arsenogon <»spočenjevalec samcev«>; 1 zdravilo.
Teligon <»spočenjevalec samic«>; 1 zdravilo.
92. **163** Mastos <»dojčnica«, »prsnica«>; 1 zdravilo.
93. **164** Ofris <»obrv«; mačje oko*>.

Skupaj: Zdravila, poročila in opažanja: 1019.

Viri

Domači pisci

Mark Varon. Gaj Valgij. Pompej Lenaj. Sekstij Niger, ki je pisal v grščini. Julij Bas, ki <je> prav tako <pisal v grščini>. Antonij Kastor. Kornelij Celz.

Tuji pisci

Teofrast. Apolodor. Demokrit. Juba. Orfej. Pitagora. Magon. Menander, ki je pisal o stvareh, koristnih za življenje. Nikander. Homer. Heziod. Muzaj. Sofokles. Ksant. Anaksilaj.

Zdravniki

Mnezitej. Kalimah. Naravoslovec Fancias. Timarist. Simos. Hipokrat. Hrizip. Diokles. Ofion. Heraklid. Hikezij. Dionizij. Apolodor iz Kitiona. Apolodor iz Tarenta. Praksagora. Plejstonik. Medij. Dievh. Kleofant. Filistion. Asklepiad. Kratevas. Petronij Diodot. Jolas. Erazistrat. Diagoras. Andreas. Mnezid. Epiharm. Damion. Sozimen. Tlepolem. Metrodor. Solon. Likos. Olimpiada iz Teb. Filin. Petrih. Mikion. Glavkias. Ksenokrat.

Vsebina 27. knjige

Poglavje	§
<1.	1–3> Druge vrste rastlin. Zdravila iz njih.
2.	4–10 Preobjeda ali telefon <»ženskemorec«> ali kamar ali pardalianh<es> <»davitelj leopardov«> ali škorpion; 4 zdravila.
3.	11–12 Ajtiopida; 4 zdravila.
4.	13 Agerat<on> <»ne starajoča se«>; 4 zdravila.
5.	14–20 Aloja; 29 zdravil.
6.	21 Alkeja; 4 zdravila.
7.	22 Alip<on> <»brezskrbnica«, »brežžalostnica«>; 1 zdravilo.
8.	23–24 Alsina <krišina*> za iste bolezni kot helksina; 5 zdravil.
9.	25 Androsak; 3 zdravila.
10.	26–27 Androsajmon <»moška kri«> ali askir<on>; 6 zdravil.
11.	28 Ambrozija ali botris <grozd<je>> ali artemizija <pelin*>; 3 zdravila.
12.	29 Anonida ali ononida; 5 zdravil.
13.	30 Anagir ali akop<on>; 6 zdravil.
14.	31 Anonima <anonimis; »brezimenka«>; 5 zdravil.
15.	32 Aparina <smolenec; lakota> ali omfalokarp <»popkasti plod«> ali filantrop <»človekoljub<nica>«>; 4 zdravila.
16.	33 Arktij ali arktur<on>; 5 zdravil.
17.	34 Asplen <»vraničnik«, »slezeničnik«>; sršaj*; slatinka*> ali hemionij <»poloselnik«>; 2 zdravili.
18.	35 Asklepiada <kokoševец*, lastovični koren*, lastovičnik*>; 2 zdravili.
19.	36 Aster <»zvezda«>; nebina*> ali bubin<on> <bubonij>; 3 zdravila.
20.	37 Askir<on> <šentjanževka*, krčnica*> in askiroejd<es>; 4 zdravila.
21.	38 Afaka <grašica*, bob*>; 3 zdravila.

22. 39 Alkibij <gadovec*>; 1 zdravilo.
23. 40 *Alectoros lophos* <petelinji greben>, imenovan tudi *crista* <škrobotec*>; muškatna kadulja*>; 2 zdravili.
24. 41–42 Alum, imenovan tudi kameni simfit <gabez*>; 14 zdravil.
25. 42 Rdečkasta alga; 1 zdravilo.
26. 43 Aktaja <črnoga>; 1 zdravilo.
27. 44 Divja trta; 4 zdravila.
28. 45–52 Pelin, 3 vrste; 48 zdravil.
29. 53 Morski pelin ali serif<on>; 2 zdravili.
30. 54 Balota ali črni por <črna meta*>; 3 zdravila.
31. 55 Botris <»grozd«> ali artemizija <divji pelin*>; 1 zdravilo.
32. 55 Brabila <črni trn*, trnulja*>; 1 zdravilo.
33. 56 Morski brion <»morski mah«>; 5 zdravil.
34. 57 Buplevron <»goveja pljuča«>; 1 zdravilo.
35. 57 Katananka <»prisilnica«>; 1 zdravilo. Kemos; 1 zdravilo.
36. 58 Kalik<s>; 3 zdravila.
37. 59 Kalik<s> ali anhuza ali rinoklija <rinokleja>; 2 zdravili.
38. 60 Kirkaja; 3 zdravila.
39. 61 Kirzij; 1 zdravilo.
40. 62–63 Kratajgonon, 2 vrsti; 8 zdravil.
41. 64 Krokodejlej <krokodilja zel>; 2 zdravili.
42. 65 Kinosorhis <»pasje modo«> ali orhis <»mošnjica«, »modnica«>; 4 zdravila.
43. 66–67 Hrizolahan <»zlata zelenjava«>; loboda>, 2 vrsti; 3 zdravila.
44. 68 Kukul ali strumus ali strihnos; 6 zdravil.
45. 69 Konferva; 2 zdravili.
46. 70 Knidoško zrno; 2 zdravili.
47. 71 Ščetica; 3 zdravila.
48. 72 Driopterida; 2 zdravili.
49. 73 Draba <poprovník*>; 1 zdravilo.
50. 74 Elatina; 2 zdravili.
51. 75 Empetros <»skalovnica«>, ki jo Rimljani imenujejo kalcifraga <»kamnolomnica«>; 4 zdravila.
52. 76 Epikaktis ali eleborina; 2 zdravili.
53. 76 Epimedij; 3 zdravila.
54. 77 Eneafil<on> <»devetlistnica«>; 3 zdravila.

55. **78–80** 2 vrsti praproti, ki jo Grki imenujejo pterida <»krilo«>, drugi blahnnon, prav tako telipterida <»ženska praprot«> in nimfajska pterida <»praprot Nimf«>; 11 zdravil.
56. **81** Volovje stegno.
57. **81** Galeopsis <galeopsida> ali galeobdol<on> ali galij; 6 zdravil.
58. **82** Sova <glavks, glavka>; 1 zdravilo.
59. **83** Ceduljka <glavkij>; 3 zdravila. Kolirij; 2 zdravili.
60. **84–87** Potonika <glikizida> ali pajonija ali pentorob<on>; 20 zdravil.
61. **88** Gnafalij ali hamajzel<on> <griževce>; 6 zdravil.
62. **89** Galidraga <dlakava ščetica>; 1 zdravilo.
63. **90** Holkos ali aristida.
64. **90** Hioseris; 1 zdravilo.
65. **91** Holosteon; 3 zdravila.
66. **92** Hipofajst<on>; 8 zdravil.
67. **93** Hipoglosa <podjezičnica> <širokolistna lobodika*>; 1 zdravilo.
68. **93** Hipekoon.
69. **93** Idaja <idajska zel>; 4 zdravila.
70. **94** Izopir<on> ali fazelij <petelinček*; rosnica*>; 3 zdravila.
71. **95** Latirida <križnolistni mleček*>; 2 zdravili.
72. **96** Leontopetal<on> <»levji list«> ali rapadij; 2 zdravili.
73. **97** Likaps <gadovec*>; 2 zdravili.
74. **98–99** Litosperm<on> <»kamenno seme«> železnik*> ali eksonih<on> ali diospir<on> <»Zevsova pšenica«> ali Heraklova zel; 2 zdravili.
75. **100** Kameni mah; 1 zdravilo.
76. **101** Limej <limeum>; 1 zdravilo.
77. **102** Levka ali mezolevkij ali levkada; 3 zdravila.
78. **103** Levkografida; 5 zdravil.
79. **104** Medij; 3 zdravila.
80. **105** Miozota <»mišje uho«> ali miozotida; 3 zdravila.
81. **106** Miager; 1 zdravilo.
82. **106** Nima; 1 zdravilo.
83. **107** Natriks <natrika> <gladež>; 1 zdravilo.
84. **108** Odontitida <»zobna zel«>; 1 zdravilo.
85. **109** Otona; 1 zdravilo.
86. **110** Onozma <onozmat>; 1 zdravilo.
87. **110** Onoprad<on>; 5 zdravil.

88. 111 Oziris; 4 zdravila.
89. 112 Oksis <zajčja deteljica>; 2 zdravili.
90. 112 Poliantem<on> <»mnogocvetnica«> ali batrahij
<»žabja zel«> <zlatičnica*>; 3 zdravila.
91. 113–117 Poligon <dresen*> ali poligonij ali talatias
<»morska zel«> ali karkinotron <»rakova zel«>
ali klema <»mladika«> ali mirtopetal <»mirtov
list«>, imenovan tudi sangvinarija <»krvna zel«>
ali orij <»gorska zel«>, 4 vrste; 33 zdravil.
92. 118 Pankratij <»vsezmožnica«, »vsemočnica«;
pankracij*>; 12 zdravil.
93. 119 Peplida ali figa ali mekonij ali mekon divji; 3 zdravila.
94. 120 Periklimen <kovačnik*; kosteničevje*;
kozji parkeljci*>; 5 zdravil.
95. 121 Pelekin <»sekirača«>; 2 zdravili.
96. 121 Poligala <»mnogomlečnica«> <grebenuša*>; 1 zdravilo.
97. 122–123 Poterij <»čašnica«> ali frinij ali nevrada
<»živčna zel«>; 4 zdravila.
98. 124 Falangitida ali falangij ali levkakanta
<»beli trn«; kosmuljek*>; 4 zdravila.
99. 125 Fitevma <»rastlina«; katanec*, reseda*>; 1 zdravilo.
100. 125 Filon <»list«> <golšec*>; 1 zdravilo.
101. 126 Felandrij <<vodni> sovec*>; 2 zdravili.
102. 126 Falerida <čužka*; pisanka*>; 2 zdravili.
103. 126 Poliriz<on> <»mnogokoreninčnica«>; 2 zdravili.
104. 127 Prozerpinaka <»Prozerpinina zel«; ptičja
dresen*, truskavec*>; 5 zdravil.
105. 128–130 Rekoma; 36 zdravil.
106. 131 Reseda <katanec>; 2 zdravili.
107. 131 Stojhada <čopasta sivka*>; 3 zdravila.
108. 132 Solan<um> <razhudnik>, ki ga Grki
imenujejo strihnon <strihnos>.
109. 133–136 Smirnij <repušica*>; 32 zdravil. Sinon; 2 zdravili.
110. 137–138 Telefij <homulica>; 4 zdravila.
111. 138 Trihoman<es>; 5 zdravil.
112. 138–139 Taliktron <talín>; 1 zdravilo.
113. 139–140 Tlaspi <plešec*; mošnjak*> ali
perzijska gorčica; 4 zdravila.
114. 141 Trahinija, 1 zdravilo.

- 115. **141** Tragonis ali tragij <»kozlovska zel«;
 »kozloduh«>; 3 zdravila.
- 116. **142** Tragos <»kozel«> ali škorpijon; 4 zdravila.
- 117. **142** Tragopog<on> <kozja brada> ali
 koma <»lasje«>; 1 zdravilo.
- 118. **143** O starosti rastlin.
- 119. **144** Kako povečati učinkovanje sleherne rastline.
- 120. **145–** Nadloge, značilne za različna ljudstva.
 146

Skupaj: Zdravila, poročila in opažanja: 602.

Viri

Domači pisci

Gaj Valgij. Pompej Lenaj. Sekstij Niger, ki je pisal v grščini. Julij Bas, ki <je> prav tako <pisal v grščini>. Antonij Kastor. Kornelij Celz.

Tuji pisci

Teofrast. Apolodor. Demokrit. Aristogejton. Orfej. Pitagora. Magon. Menander, ki je pisal o stvareh, koristnih za življenje. Nikander.

Zdravniki

Mnezitej. Kalimah. Timarist. Simos. Hipokrat. Hrizip. Diokles. Ofion. Heraklid. Hikezij. Dionizij. Apolodor iz Kitiona. Apolodor iz Tarenta. Praksagora. Plejstonik. Medij. Dievh. Kleofant. Filistion. Asklepiad. Kratevas. <Petronij Diodot.> Jolas. Erazistrat. Diagoras. Andreas. Mnezid. Epiharm. Damion. Sozimen. Tlepolem. Metrodor. Solon. Likos. Olimpiada iz Teb. Filin. Petrih. Mikion. Glavkias. Ksenokrat.

Vsebina 28. knjige

Poglavje	§	
1.	1–3	Zdravila iz živih bitij.
2.	4–9	Zdravila iz človeka.
3.	10–13	Ali imajo pri zdravljenju besede kak učinek.
4.–5.	14–29	Čudežna znamenja je mogoče potrditi in odvrniti.
4.–19.	30–69	226 zdravil iz moškega in opažanj o njem, 8 o dečku.
20.–23.	70–86	61 iz ženske.
24.–32.	87–122	Iz tujih živali.
24.	87–88	Iz slona 8 zdravil.
25.	89–90	Iz leva 10 zdravil.
26.	91	Iz kamele 10 zdravil.
27.	91–106	Iz hijene 79 zdravil.
28.	107–111	Iz krokodila 19 zdravil. Iz krokodiljih iztrebkov 11 zdravil.
29.	112–118	Iz kameleona 15 zdravil.
30.	119–120	Iz skinka 4 zdravila.
31.	121	Iz risa 5 zdravil.
32.	122	Iz povodnega konja 7 zdravil.
33.–41.	123–148	Skupna zdravila iz divjih ali udomačenih živali iste vrste.
33.	123–130	Uporaba mleka in 57 opažanj.
34.	131–132	Iz različnih vrst sira 12 zdravil.
35.	133–134	Iz masla 25 zdravil.
36.	135	Iz kislega mleka 1 zdravilo.
37.	136–142	Uporaba masti in 52 opažanj.
38.	143–144	O loju.
39.	145	O mozgu.
40.	146	O žolču.
41.	147–148	O krvi.
42.–80.	149–262	Posebna zdravila iz živali, razdeljena po boleznih: Iz merjasca 41 zdravil.

Iz svinje 60 zdravil.
 Iz jelena 52 zdravil.
 Iz volka 27 zdravil.
 Iz medveda 29 zdravil.
 Iz divjega osla 12 zdravil.
 Iz osla 76 zdravil.
 Iz poleje <prvega blata mladega osla> 3 zdravila.
 Iz divjega konja 11 zdravil.
 Iz žrebetovega siriščnika 1 zdravilo.
 Iz konja 42 zdravil.
 Iz konjskega siriščnika 1 zdravilo.
 Iz divjega goveda 2 zdravili.
 Iz goveda 81 zdravil.
 Iz bika 53 zdravil.
 Iz teleta 59 zdravil.
 Iz zajca 64 zdravil.
 Iz lisice 20 zdravil.
 Iz jazbeca 2 zdravili.
 Iz mačke 5 zdravil.
 Iz koze 124 zdravil.
 Iz kozla 31 zdravil.
 Iz kozlička 21 zdravil.

71. **235–236** O preizkušanju bikovega lepila in 7 zdravil iz njega.

Skupaj: Zdravila, poročila in opažanja: 1692.

Viri

Domači pisci

Mark Varon. Lucij Pizon. Antias. Verij Flak. Fabijan. Katon Cenzor. Servij Sulpicij. Licinij Macer. Celz. Mazurij. Sekstij Niger, ki je pisal v grščini. Bitos iz Durahija. Zdravnik Rabirij. Zdravnik Ofilij. Zdravnik Granij.

Tuji pisci

Demokrit. Apolonij, ki <so ga imenovali> tudi Mis. Melet. Artemon. Sekstij Antaj. Homer. Teofrast. Lizimah. Atal. Ksenokrat. Orfej, ki je pisal o stvarih s posebnimi lastnostmi. Arhelaj, ki <je> prav tako <pisal o stvareh s posebnimi lastnostmi>. Demetrij. Sotejra. Laida. Elefantida. Salpa. Olimpiada

iz Teb. Diotim iz Teb. Jolas. Andreas. Markion iz Smirne. Zdravnik Ajshin. Hipokrat. Aristotel. Metrodor iz Skepsisa. Zdravnik Hiketidas. Zdravnik Apel. Heziod. Bialkon. Kajkilij Bion, ki je pisal o zdravilnih učinkih <rastlin>. Anaksilaj. Kralj Juba.

Vsebina 29. knjige

Poglavje	§
	Zdravila iz živali.
1.	1–3 O izvoru medicine.
2.	4 O Hipokratu. Kdaj se je začela klinična medicina. Kdaj se je pojavila iatraliptika <masažno-mazilna medicina>.
3.	5 O zdravniku Hrizipu. O Erazistratu.
4.	5 O empirični medicini.
5.	6–11 O Herofilu. O drugih znamenitih zdravnikih. Kolikokrat se je spremenila medicinska metoda.
6.	12–13 Kdo je bil prvi zdravnik v Rimu in kdaj.
7.	14 Kakšno je bilo mnenje starih Rimljanov o zdravnikih.
8.	15–28 Napake medicine.
9.	29–34 35 zdravil iz različnih vrst volne <in 25 v naslednji knjigi, skupaj 60>.
10.	35–38 Iz ožzipa <lanolina> 32 zdravil <v naslednji knjigi 20, skupaj 52>.
11.	39–51 Iz jajc 22 <v naslednji knjigi 43, skupaj 65> Katera jajca so <i>sitista</i> <»pitana«>. Kako postanejo v celoti rumena.
12.	52–54 O kačjih jajcih.
13.	55–56 O pripravi komagena. 5 zdravil iz njega.
14.–39.	57–143 Zdravila iz živali, ki niso udomačene ali divje.
<14.	57–58 O psih <v medicini>.
<15.–39.	59–143 Zdravila, razdeljena po boleznih.>
<15.–33.	59–105 Proti strupom.>
<15.–22.	59–72 Kačji piki ali ugrizi.>
17.	61 O tem, da je blagohotna narava tudi v grde živali vsadila pomembna zdravila.
	64 Občudovanje narave, ki ne rojeva ničesar brez namena.
<22.	73 Strup gekonov.>
<23.	74–76 Strup močeradov.>

- <24.–26. 77–83 Strupi kač.>
 <27. 84–87 Ugrizi falangijev <temačnikov*>.>
 88–89 O ugrizih rovk <»pajčjih miši«>.
 <28.–29. 90–92 O pikih škorpionov in bolečinah <ki jih povzročijo>.>
 30. 93–96 O vrsti kantarid. <O lišajih in gobavostih.>
 <31. 97 Strupene vrste medu, zdravilo za tegobe, ki nastanejo zaradi ribjih jedi.>
 <32. 98–102 Ugriz steklega psa, ugriz kuščarice <kuščarja>.>
 <33. 103–105 Drugi strupi, na primer ugriz divje podlasice, strupi gliv in gob, škodljiva zdravila, strupeni napoji iz probjede, živo srebro, strupi za puščice.>
 <34.–36. 106–114 Proti boleznim glave.>
 <34. 106–110 Mesta plešavosti, izpadanje las.>
 <35. 111 Gnide <uši>, garjavost <krastavost <glave>>.>
 <36. 112–114 Glavoboli.>
 <37.–39. 115–143 Proti obraznim obolenjem.>
 <37. 115–116 Dlake na vekah.>
 <38. 117–132 Očesna obolenja, na primer bele pege <lise>, zamegljene <motne> oči, solzenja, zelene mreene, sive mreene, razjede <tvori> in drugo.>
 38. <119> »Gadje zdravilo« (*Theriace echeon*).
 <121> O gadji soli.
 <39. 133–139 Bolezni ušes, na primer bolečine v ušesih, naglušnost, razjede <tvori> in drugo.>
 39. <134> O pripravi ptičje masti.
 <39. 140–142 Bradavice, gobavosti, razjede <tvori>, golšavost <oteklost vratnih bezgavk>, oteženo dihanje in drugo.>
 143 Vnetje obušesnih žlez.>
 Iz ovna 5 zdravil in v naslednji knjigi 7, skupaj 12.
 Iz ovce 22 zdravil in v naslednji knjigi 55, skupaj 77.
 <Iz volne 35 zdravil in v naslednji knjigi 25, skupaj 60.>
 <Iz ožzipa <lanolina> 32 zdravil in v naslednji knjigi 20, skupaj 52.>
 Iz mezgov 1 zdravilo in v naslednji knjigi 5, skupaj 6.
 Iz konjev 1 zdravilo in v naslednji knjigi 3, skupaj 4.
 Iz psa 16 zdravil in v naslednji knjigi 41, skupaj 57.
 Iz steklega psa 3 zdravila in v naslednji knjigi 2, skupaj 5.
 Iz ihnevmona 1 zdravilo.
 Iz miši 14 zdravil in v naslednji knjigi 28, skupaj 42.

Iz pajčje miši <rovke> 4 zdravila in
v naslednji knjigi 1, skupaj 5.
Iz podleska 2 zdravili in v naslednji knjigi 3, skupaj 5.
Iz rovke 1 zdravilo in v naslednji knjigi 2, skupaj 3.
Iz podlasice 19 zdravil in v naslednji
knjigi 25, skupaj 44.
Iz gekona 4 zdravila in v naslednji knjigi 12, skupaj 16.
Iz ježa 5 zdravil in v naslednji knjigi 13, skupaj 18.
Iz ježevca 1 zdravilo in v naslednji knjigi 2, skupaj 3.
Iz kušcarice <kuščarja> 13 zdravil in
v naslednji knjigi 30, skupaj 43.
Iz močerada 1 zdravilo in v naslednji knjigi 3, skupaj 4.
Iz polža 6 zdravil in v naslednji knjigi 63, skupaj 69.
Iz aspide <»ščita«> 1 zdravilo in v
naslednji knjigi 3, skupaj 4.
Iz baziliska 4 zdravila.
Iz kače velikanke 6 zdravil in v
naslednji knjigi 4, skupaj 10.
Iz gada 14 zdravil in v naslednji knjigi 21, skupaj 35.
Iz kače 8 zdravil in v naslednji
knjigi 27 zdravil, skupaj 35.
Iz vodne kače 1 zdravilo.
Iz bove 4 zdravila in v naslednji knjigi 3, skupaj 7.
Iz enhidride 1 zdravilo in v naslednji knjigi 2, skupaj 3.
Iz drugih kač 8 zdravil in v naslednji knjigi 7, skupaj 15.
Iz škorpijona 4 zdravila in v naslednji knjigi 2, skupaj 6.
11 vrst pajkov in falangijev <temačnikov*>.
Iz njih 9 zdravil in v naslednji knjigi 27, skupaj 36.
Iz murna in »bika« 1 zdravilo in v
naslednji knjigi 7, skupaj 8.
Iz skolopendre <stonoge*> ali mnogonoge ali
tisočnoge ali stonoge ali prašička <oniska> ali jula
1 zdravilo in v naslednji knjigi 20, skupaj 21.
Iz polža slinarja 1 zdravilo in v
naslednji knjigi 3, skupaj 4.
<Iz gosenice 1 zdravilo in v naslednji
knjigi 2, skupaj 3.>
Iz deževnika <»zemeljskega črva«> 2 zdravili
in v naslednji knjigi 22, skupaj 24.
Iz črva z dreves 1 zdravilo in v
naslednji knjigi 4, skupaj 5.

Iz letečih bitij:

Iz orla 4 zdravila in v naslednji knjigi 3, skupaj 7.

Iz jastreba 8 zdravil in v naslednji knjigi 9, skupaj 17.

Iz petelina 31 zdravil in v naslednji knjigi 25, skupaj 56.

Iz kokoši 10 zdravil in v naslednji knjigi 22, skupaj 32.

<Iz jajc 22 zdravil in v naslednji knjigi 43, skupaj 65.>

<Iz komagena 5 zdravil in v naslednji knjigi 5, skupaj 10.>

Iz gosi 7 zdravil in v naslednji knjigi 15, skupaj 22.

<Iz laboda 1 zdravilo in v naslednji knjigi 5, skupaj 6.>

Iz krokarja 2 zdravili in v naslednji knjigi 4, skupaj 6.

Iz vrane 2 zdravili in v naslednji knjigi 1, skupaj 3.

Iz kragulja <skobca*> 2 zdravili in v naslednji knjigi 2, skupaj 4.

Iz škarnika <lunja*> 2 zdravili in v naslednji knjigi 6, skupaj 8.

Iz kenhrice 2 zdravili.

Iz štorke 2 zdravili in v naslednji knjigi 1, skupaj 3.

Iz race 4 zdravila in v naslednji knjigi 2, skupaj 6.

Iz jerebice 7 zdravil in v naslednji knjigi 7, skupaj 14.

Iz goloba 7 zdravil in v naslednji knjigi 25, skupaj 32.

Iz grivarja 2 zdravili in v naslednji knjigi 14, skupaj 16.

Iz Marsovega detla 1 zdravilo <in v naslednji knjigi 1, skupaj 2.>

Iz grlice 4 zdravila in v naslednji knjigi 5, skupaj 9.

Iz lastovke 9 zdravil in v naslednji knjigi 24, skupaj 33.

Iz sove 7 zdravil in v naslednji knjigi 2, skupaj 9.

<Iz čuka 1 zdravilo in v naslednji knjigi 1, skupaj 2.>

Iz <velike> uharice 2 zdravili in v naslednji knjigi 5, skupaj 7.

Iz netopirja 4 zdravila in v naslednji knjigi 12, skupaj 16.

Iz čebel 4 zdravila in v naslednji knjigi 8, skupaj 12.

Iz buprestide 5 zdravil in v naslednji knjigi 1, skupaj 6.

Iz smrekove gosenice <prelca> 2 zdravili <in v naslednji knjigi 4, skupaj 6.>

Iz skarabeja <hrošča> 1 zdravilo in v naslednji knjigi 7, skupaj 8.

Iz molja 4 zdravila in v naslednji knjigi 13, skupaj 17.

<O vrsti kantarid.>

Iz njih 5 zdravil in v naslednji knjigi 11, skupaj 16.
Iz stenice 9 zdravil in v naslednji knjigi 1, skupaj 11.
Iz muhe 7 zdravil in v naslednji knjigi 5, skupaj 12.
<Iz kobilic 4 in v naslednji knjigi 4, skupaj 8.>
Iz brezkrilih kobilic 1 zdravilo.
Iz mravelj 3 zdravila in v naslednji knjigi 5, skupaj 8.

Skupaj: Zdravila, poročila in opažanja: 621.

Viri

Domači pisci

Mark Varon. Lucij Pizon. Verij Flak. Antias. Nigidij. Kasij Hemina. Cicero. Plavt. Celz. Sekstij Niger, ki je pisal v grščini. Zdravnik Cecilij. Metel Scipion. Pesnik Ovidij. Licinij Macer.

Tuji pisci

Palajfat. Homer. Aristotel. Orfej. Demokrit. Anaksilaj.

Zdravniki

Botris. Apolodor. Arhedem. Aristogen. Ksenokrat. Demokrat. Diodor. Filozof Hrizip. Oros. Nikander. Apolonij iz Pitane.

Vsebina 30. knjige

Poglavje	§	
		Zdravila iz živali, preostala iz prejšnje knjige.
1.	1–2	O izvoru magije.
2.	3–11	Kdaj se je začela in kdo jo je začel. Kdo so bili tisti, ki so se ukvarjali z njo.
3.	12	Ali so se v Italiji ukvarjali z njo. Kdaj je senat prvič prepovedal žrtvovati ljudi.
4.	13	O druidih v Galijah.
5.–6.	14–18	O vrstah magije.
7.	19–20	Mnenje magov o krtih. 5 zdravil.
8.–53.	21–149	Druga zdravila, razdeljena po boleznih in pridobljena iz živalskih vrst, ki niso udomačene ali divje.
<6.–12.	21–40	Bolezni glave.>
<8.–9.	21–27	Zoboboli.>
<10.	28–30	Bolezni obraza.>
<11.	31–32	Bolečine v grlu, nahod <prehlad> in drugo.>
<12.	33–35	Angine.
	36–40	Golšavost <oteklost vratnih bezgavk>.>
<13.–33.	41–81	Zdravila za druge dele telesa.>
<13.	41	Bolečine v ramenih, psilotri <»golila«, »depilatorji«>.>
<14.	42–43	Bolečine v trebušni votlini <notranjih organih>.>
15.	44–46	Zdravilo iz polžev.
<16.	47–50	Bolečine v jetrih, oteženo dihanje in drugo.>
<17.	51–52	Bolečine v vranici.>
<18.	53–54	Bolečine v bokih, v ledjih <lumbago>, v kolkih <išias>.>
<19.	55–58	Oboleli za grižo, bolečine v trebušni votlini.>
<20.	59–64	Črevesna zapora <ileus> in druga želodčno-črevesna obolenja.>
<21.	65–68	Težave z mehurjem.>
<22.	69–71	Obolenja zadnjice.

- 72–75 Obolenja spolovil.>
- <23. 76–81 Krčne žile, putike <protini, podagre>, bolečine v nogah in sklepih, razjede <tvori>, bradavice.>
- <24.–42. 82–122 Obolenja, ki se jih je treba bati za celo telo.>
- <24. 82–84 Mnenje magov.>
- <25. 85 Prehladi.>
- <26. 86 Ohromitve <paralize>.>
- <27. 87–92 Božjasti <epilepsije, padavice; »komicijalne <volilne> bolezni«>.>
- <28. 93–94 Zlatenica <»kraljeva bolezen«>.>
- <29. 95–97 Oboleli na možganih, zdravila magov.>
- <30. 98–104 Kvartana <štiridnevna mrzlica, četrtica>.>
- <31. 105 Oboleli za vodenico.>
- <32. 106 Šen.>
- <33. 107 Karbunkel <tvor>.>
- <34. 108 Furunkel <tur>.>
- <35. 109 Opekline.>
- <36. 110 Živčni vozli <živčne zatrdline> in živčne bolečine.>
- <37. 111 Nohtni zadirki <zanohtnice>.>
- <38. 112 Krvavenje iz nosu.>
- <39. 113–118 Razjede.>
- <40. 119 Zlomi sklepov.>
- <41. 120–121 Brazgotine, kožna obolenja, na primer vitiligo <bele kožne lise>, garje, srbenje.>
- <42. 122 Vse, kar je treba odstraniti iz telesa, na primer puščice in izstrelki.>
- <43.–45. 123–131 Ženske bolezni.>
- <46. 132–134 Psilotri <»golila«, »depilatorji«>.>
- <47. 135–139 Otroške bolezni.>
- <48.–53. 140–149 Posebna zdravila iz živali.>
- <48. 140 Uspavala in dramilo.>
- <49. 141–143 Spolna dražila <afrodizijaki> in zaviralec <inhibitor> spolnosti.>
- <50. 144 Ušivost, glistavost.>
- <51. 145 Pijanost.>
- <52.–53. 146–149 Omembe in občudovanja vredna dejstva o živalih, ki sodijo v to knjigo.>
- Iz ovna 7 zdravil in v prejšnji knjigi 5, skupaj 12.
- Iz ovce 55 zdravil in v prejšnji knjigi 22, skupaj 77.
- Iz volne 25 zdravil in v prejšnji knjigi 35, skupaj 60.

Iz ojzipa <lanolina> 20 zdravil in v prejšnji knjigi 32, skupaj 52.
Iz mezgov 5 zdravil in v prejšnji knjigi 1, skupaj 6.
Iz konjev 3 zdravila in v prejšnji knjigi 1, skupaj 4.
Iz psa 41 zdravil in v prejšnji knjigi 16, skupaj 57.
Iz steklega psa 2 zdravili in v prejšnji knjigi 3, skupaj 5.
Iz vretice 1 zdravilo.
Iz miši 28 zdravil in v prejšnji knjigi 14, skupaj 42.
Iz pajčje miši <rovke> 1 zdravilo in v prejšnji knjigi 4, skupaj 5.
Iz podleska 3 zdravila in v prejšnji knjigi 2, skupaj 5.
Iz rovke 2 zdravili in v prejšnji knjigi 1, skupaj 3.
Iz podlasice 25 zdravil in v prejšnji knjigi 19, skupaj 44.
Iz gekona 12 zdravil in v prejšnji knjigi 4, skupaj 16.
Iz ježa 13 zdravil in v prejšnji knjigi 5, skupaj 18.
Iz ježevca 2 zdravili in v prejšnji knjigi 1, skupaj 3.
Iz kuščarice <kuščarja> 30 zdravil in v prejšnji knjigi 13, skupaj 43.
Iz močerada 3 zdravila in v prejšnji knjigi 1, skupaj 4.
Iz polža 63 zdravil in v prejšnji knjigi 6, skupaj 69.
Iz aspide <»ščita«> 3 zdravila in v prejšnji knjigi 1, skupaj 4.
Iz kače velikanke 4 zdravila in v prejšnji knjigi 6, skupaj 10.
Iz gada 21 zdravil in v prejšnji knjigi 14, skupaj 35.
Iz kače 27 zdravil in v prejšnji knjigi 8, skupaj 35.
Iz bove 3 zdravila in v prejšnji knjigi 4, skupaj 7.
Iz enhidride 2 zdravili in v prejšnji knjigi 1, skupaj 3.
Iz amfizbajne 3 zdravila.
Iz drugih kač 7 zdravil in v prejšnji knjigi 8, skupaj 15.
Iz škorpionja 2 zdravili in v prejšnji knjigi 4, skupaj 6.
11 vrst pajkov in falangijev <temačnikov*>.
Iz njih 27 zdravil in v prejšnji knjigi 9, skupaj 36.
Iz murna in »bika« 7 zdravil in v prejšnji knjigi 1, skupaj 8.
Iz triksalide <troksalide> 3 zdravila.
Iz friganiona 1 zdravilo.
Iz skolopendre <stonoge*> ali mnogonoge ali tisočnoge ali stonoge ali prašička <oniska> ali jula 20 zdravil in v prejšnji knjigi 1, skupaj 21.

Iz polža slinarja 3 zdravila in v
prejšnji knjigi 1, skupaj 4.
Iz gosence 2 zdravili in v prejšnji knjigi 1, skupaj 3.
Iz deževnika <»zemeljskega črva«> 22
zdravil in v prejšnji knjigi 2, skupaj 24.
Iz črva z dreves 4 zdravila in v prejšnji knjigi 1, skupaj 5.
Iz črva z rastlin 4 zdravila.
Iz herpeta <herpesa> 1 zdravilo.
Iz klopa 4 zdravila.

Iz letečih bitij:

Iz orla 3 zdravila in v prejšnji knjigi 4, skupaj 7.
Iz jastreba 9 zdravil in v prejšnji knjigi 8, skupaj 17.
Iz kostolomca <ribjega orla*;
jezerskega orla*> 3 zdravila.
Iz petelina 25 zdravil in v prejšnji knjigi 31, skupaj 56.
Iz kokoši 22 zdravil in v prejšnji knjigi 10, skupaj 32.
Iz jajc 43 zdravil in v prejšnji knjigi 22, skupaj 65.
<Iz komagena 5 zdravil in v prejšnji knjigi 5, skupaj 10.>
<Iz gosi 15 zdravil in v prejšnji knjigi 7, skupaj 22.>
Iz laboda 5 zdravil <in v prejšnji knjigi 1, skupaj 6.>
Iz otide <droplje> 2 zdravili.
Iz krokarja 4 zdravila in v prejšnji knjigi 2, skupaj 6.
Iz vrane 1 zdravilo in v prejšnji knjigi 2, skupaj 3.
Iz kragulja <skobca*> 2 zdravili in
v prejšnji knjigi 2, skupaj 4.
Iz škarnika <lunja*> 6 zdravil in v
prejšnji knjigi 2, skupaj 8.
Iz žerjava 2 zdravili.
Iz štorklje 1 zdravilo in v prejšnji knjigi 2, skupaj 3.
Iz ibisa 2 zdravili.
Iz čaplje 1 zdravilo.
Iz race 2 zdravili in v prejšnji knjigi 4, skupaj 6.
Iz merga 1 zdravilo.
Iz jerebice 7 zdravil in v prejšnji knjigi 7, skupaj 14.
Iz goloba 25 zdravil in v prejšnji knjigi 7, skupaj 32.
Iz grivarja 14 zdravil in v prejšnji knjigi 2, skupaj 16.
Iz čopastega škrjanca 4 zdravila.
Iz kukavice 1 zdravilo.

Iz Marsovega detla 1 zdravilo <in v
 prejšnji knjigi 1, skupaj 2.>
 Iz grlice 5 zdravil in v prejšnji knjigi 4, skupaj 9.
 Iz drozgov 3 zdravila.
 Iz kosa 1 zdravilo.
 Iz lastovke 24 zdravil in v prejšnji knjigi 9, skupaj 33.
 Iz sove 2 zdravili in v prejšnji knjigi 7, skupaj 9.
 Iz čuka 1 zdravilo <in v prejšnji knjigi 1, skupaj 2>.
 Iz smrdokavre 1 zdravilo.
 Iz <velike> uharice 5 zdravil in v
 prejšnji knjigi 2, skupaj 7.
 Iz vrabca 5 zdravil.
 Iz kobilarja 2 zdravili.
 Iz netopirja 12 zdravil in v prejšnji knjigi 4, skupaj 16.
 Iz škržatov 1 zdravilo.
 Iz čebel 8 zdravil in v prejšnji knjigi 4, skupaj 12.
 Iz os 2 zdravili.
 Iz buprestide 1 zdravilo in v prejšnji knjigi 5, skupaj 6.
 <Iz smrekove gosenice <prelca> 4 zdravila
 in v prejšnji knjigi 2, skupaj 6.>
 Iz skarabeja <hrošča> 7 zdravil in
 v prejšnji knjigi 1, skupaj 8.
 Iz molja 13 zdravil in v prejšnji knjigi 4, skupaj 17.
 O vrsti kantarid.
 Iz njih 11 zdravil in v prejšnji knjigi 5, skupaj 16.
 Iz stenice 2 zdravili in v prejšnji knjigi 9, skupaj 11.
 Iz muhe 5 zdravil in v prejšnji knjigi 7, skupaj 12.
 Iz kobilic 4 zdravila <in v prejšnji knjigi 4, skupaj 8.>
 Iz mravelj 5 zdravil in v prejšnji knjigi 3, skupaj 8.

Skupaj: Zdravila, poročila in opažanja: 854.

Viri

Domači pisci

Mark Varon. Nigidij. Mark Ciceron. Sekstij Niger, ki je pisal v grščini. Licinij Macer.

Tuji pisci

Evdoks. Aristotel. Hermip. Homer. Apion. Orfej. Demokrit. Anaksilaj.

Zdravniki

Botris. Apolodor. Menander. Arhedem. Aristogen. Ksenokrat. Diodor. Filozof Hrizip. Filip. Oros. Nikander. Apolonij iz Pitane.

Vsebina 31. knjige

Poglavje	§	
		Zdravila iz vodnih živali.
1.	1–3	Čudežne lastnosti voda.
2.	2–5	Razlike med vodami.
3.–17.	6–20	Zdravila. 266 opazanj.
3.	6–8	Katere vode koristijo očem.
4.	8	Katere vode naredijo ženske plodne.
		Katere zdravijo blaznost.
5.	9	Katere zdravijo obolele za <sečnimi> kamni.
6.	10	Katere zdravijo rane.
7.	10	Katere ohranjajo telesni plod.
8.	11–12	Katere odpravljajo vitiligo <bele kožne lise>.
9.	13	Katere obarvajo volno.
10.	14	Katere obarvajo ljudi.
11.	15	Katere spodbujajo spomin, katere povzročajo pozabo.
12.	15	Katere ostrijo čute, katere jih otopijo,
		katere naredijo glas zvonek.
13.	16	Katere povzročajo odpor do vina.
14.	17	Katere nadomeščajo olje.
15.	18	Katere so slane in grenke.
16.	19	Katere izvržejo kamenje, katere povzročajo
		smeh ali jok; katere naj bi zdravile ljubezen.
17.	20	Katere ostanejo tople tri dni po zajetju.
18.–20.	21–30	Čudežne lastnosti voda.
18.	21–24	V kateri vodah se potopi vse, v katerih se ne potopi nič.
19.	25–28	Smrtonosne vode; strupene ribe.
20.	29–30	Katere vode okamnijo ali naredijo kamen.
21.	31–35	O zdravilnem učinkovanju voda.
22.	36–37	O pomanjkljivostih voda.
23.	38–40	Preizkušanje voda.
24.	41	O Marcijevem vodovodu <aqua Marcia>.

25. **42** O Devičinem vodovodu <*aqua Virgo*>.
26. **43** Metoda iskanja voda.
27. **44–46** Znamenja prisotnosti voda.
28. **47–51** Razlika med vodami glede na vrste zemlje.
29. **52** Lastnosti voda po letnih časih.
30. **53–56** Zgodovinsko opažanje o vodah, ki se nenadoma pojavijo ali nenadoma usahnejo.
31. **57–58** Postopek izdelave vodovodne napeljave.
32. **59–61** Kako je treba uporabljali zdravilne vode in za katere vrste bolezni.
33. **62–66** Prav tako morsko vodo; 29 zdravil. Korist plovbe, 5 zdravil.
34. **67** Kako je mogoče sredi kopnega narediti morsko vodo, 1 zdravilo.
35. **68** Kako je mogoče pripraviti morskovodno *medico* <*talasomeli*>, 1 zdravilo.
36. **69** Kako je mogoče pripraviti <sladko>vodno *medico*, 1 zdravilo.
37. **70–71** Zdravilo proti tujim vodam.
38. **72** 6 zdravil iz vodnega maha.
- 39.–45. **73–105** 204 opažanja o vrstah soli, o njihovem pridobivanju in o zdravilih <iz njih>.
41. **84–89** 120 zgodovinskih primerov o pomenu soli. <85> Solna pena.
42. **90–92** Solni cvet, 20 opažanj. Slanica, 2 opažanj.
43. **93–94** O *garumu* <ribji omaki>, 15 opažanj.
44. **95–97** O *razsolu*, 8 opažanj.
45. **98–105** O lastnostih soli.
46. **106–122** O vrstah *solitra* <*natrona*, naravne sode>, o njihovem pridobivanju in zdravilih <iz njih>, 221 opažanj.
47. **123–131** O *spužvah*. 92 zdravil in opažanj.
- Skupaj: Zdravila, poročila in opažanja: 924.

Viri

Domači pisci

Mark Varon. Kasij iz Parme. Cicero. Mucijan. Celij. Celz. Trog. Ovidij. Polibij. Sornacij.

Tuji pisci

Kalimah. Ktezias. Evdik. Teofrast. Evdoks. Teopomp. Poliklejt. Juba. Likos. Apion. Epigen. Pelops. Apel. Demokrit. Trazil. Nikander. Komediograf Menander. Atal. Salustij Dionizij. Andreas. Nikerat. Hipokrat. Anaksilaj.

Vsebina 32. knjige

Poglavje	§
	Zdravila iz vodnih živali.
1.	1–6 Največja moč narave v sporih <med stvarmi>. Iz prilepa 2 zdravili.
2.	7 Iz skata 7 zdravil.
3.	8–9 Iz morskega zajčka 5 zdravil.
4.	10 Čudežne posebnosti Rdečega morja.
5.–9.	11–19 O inteligenci rib. Nenavadne lastnosti rib.
7.	16 Kje jedo iz roke.
8.	17 Kje ribe dajejo preroške odgovore. Kje prepoznajo glas.
9.	18–19 Kje so grenke, kje slane, kje sladke, kje niso neme. O tem, da <pri ribah> obstaja tudi naklonjenost ali nenaklonjenost do krajev.
10.	20 Kdaj je rimsko ljudstvo začelo uporabljati morske ribe. Odredba kralja Nume o ribah.
11.	21–24 O korali. 43 zdravil in opažanj.
12.	25 O sovraštvu med morskimi živalmi. Iz morskega biča 9 zdravil. Iz galea <pepelastega morskega psa>, iz trlje 15 zdravil.
13.–14.	26–41 O živalih, ki se prehranjujejo v vodi in na kopnem. O bobrovini. 56 zdravil in opažanj. Iz želve. 66 zdravil in opažanj.
15.–16.	42–44 Iz zlate orade 4 zdravila. Iz morske zvezde 7 zdravil.
17.	45–47 Iz morskega zmaja 3 zdravila. Iz nasoljene ribe 25 zdravil. Iz sardel 1 zdravilo. Iz kibijev <narezanih slanih kosov tuna>.
18.	48–52 Iz morskega vraga <morske spake> 6 zdravil. Iz rečnih žab 52 zdravil. Krastača. 32 opažanj o njih.
19.	53–56 Enhidrida; 3 zdravila. Rečni <potočni> raki; 45 zdravil. Morski raki; 7 zdravil. Iz rečnih školj 7 zdravil. Iz korakinov 4 zdravila. Iz morskega prašiča 2 zdravili.

20. **57–58** Iz morskega teleta <medvedjice> 10 zdravil.
Iz murene 1 zdravilo. Iz morskega konjička
9 zdravil. Iz morskih ježkov 11 zdravil.
21. **59–65** O ostrigah: 59 vrst, opažanj in
zdravil. Iz vólka 9 zdravil.
22. **66** Iz morske alge 2 zdravili.
23. **67–68** Morska miš <črepaha*>; 2 zdravili. Iz morskega
škorpijona 11 zdravil. Iz pijavk 6 zdravil.
Škrlatniki; 13 zdravil. Školjke; 5 zdravil.
24. **69–76** Ribja mast; 2 zdravili. Kalionimi; 3 zdravila.
Korakinov žolč; 1 zdravilo. Pokrovače; 1 zdravilo. Sipe;
24 zdravil. Iz ihtiokole <»ribjega lepila«> 5 zdravil.
25. **77–78** Batija <skat*, raža*>. Bakh <trska*> ali mizies
<mizien>; 2 zdravili. Morske uši; 2 zdravili.
26. **79–82** Morski pes <morski som*>; 4 zdravila. Kit; 1 zdravilo.
27. **83–87** Iz delfinov 8 zdravil. Kolutije ali korifije; 3 zdravila.
Alkionej <»vodomčevina«>; 7 zdravil. Tun; 5 zdravil.
28. **88–90** Mene <sprati*>; 16 zdravil. Skolopendra
<morska striga*>; 2 zdravili. Savrus
<skuša*, <sredozemski> šur*>; 1 zdravilo.
Iz školjk 1 zdravilo. Iz soma 15 zdravil.
- <29. **91–92** Iz trlj 1 zdravilo. Iz bobrovine 2 zdravili.
Iz žab 2 zdravili. Iz polžev 1 zdravilo.
30. **93** Iz stromba ali dolge školjke 6 zdravil.
Iz teteje <kozolnjaka*> 5 zdravil.
31. **94–101** Morsko zelje; 1 zdravilo. Mijaki <klapavice*>; 35
zdravil. Mituli <klapavice*>; 8 zdravil. Peloride
<orjaške zeve*, chame*>; 1 zdravilo. Serif; 2 zdravili. Iz
eritinov <»rdečih rib«, ribonov*, arbonov*> 2 zdravili.
32. **102–103** Iz morskega lista <»ribe podplata«> 1 zdravilo. Iz
robca 1 zdravilo. Blendiji <babice*>; 1 zdravilo. Iz
morske koprive <meduze*, morske vetrnice*> 2
zdravili. Iz morskih pljuč <meduze*, klobučnjaka*>
4 zdravila. Iz oniksov <»nohtov«> 4 zdravila.
33. **104–105** Iz vodne kače 1 zdravilo. Iz hidrosa <vodne kače*> 1
zdravilo. Iz ciplja 1 zdravilo. Iz pelamide 4 zdravila.
34. **106–108** Iz skiajne <grbe*> 1 zdravilo. Iz ostriža 4
zdravila. Iz skvatine <sklata*> 3 zdravila.
Zmaride <girice*>; 3 zdravila.
35. **109** Iz ofidija <brkatega huja*> 1 zdravilo.
36. **110–111** Iz bobra 4 zdravila. Iz briona 1 zdravilo.

- <37. **112** Iz morskega teleta <medvedjice> 2 zdravili. Iz bobrovine 3 zdravila. Iz morske mustele 1 zdravilo. Iz morske miši 1 zdravilo. Iz želv 1 zdravilo.>
38. **113–116** Iz ribe azela 1 zdravilo. Iz fagra 1 zdravilo. Iz kita 1 zdravilo.
- <39. **117–118** Iz strombov 4 zdravila. Iz tetej <kozolnjakov*> 1 zdravilo. Iz delfina 2 zdravili. Iz rečnih <potočnih> rakov 2 zdravili. Iz vodne <zelenene> žabe 1 zdravilo. Iz želve 1 zdravilo. Iz vólkov 3 zdravila. Iz bobrovine 1 zdravilo.
- <40. **119** Iz morskih rakov 1 zdravilo. Iz rečnih rakov 4 zdravila. Iz žab 1 zdravilo. Iz somov 1 zdravilo. Iz morskega biča 1 zdravilo.>
- <41. **120** Iz vólkov 3 zdravila. Iz bobrovine 1 zdravilo.>
42. **121–124** Iz polipa 1 zdravilo.
- <43. **125** Iz sip 1 zdravilo. Iz vólkov 1 zdravilo. Iz nasoljene ribe 1 zdravilo. Iz rečnih rakov 1 zdravilo. Iz rečnega soma 1 zdravilo.>
- <44. **126–127** Iz men <spratov*> 1 zdravilo. Iz soma 2 zdravili. Iz ostrížev 2 zdravili. Iz morskih rakov 1 zdravilo. Iz rečnega raka 2 zdravili. Iz kibija <narezanega slanega kosa tuna> 1 zdravilo. Iz žab 1 zdravilo. Iz nasoljenih rib 2 zdravili. Iz ribje omake 1 zdravilo. Iz morskih ježkov 1 zdravilo. Iz korakinov 2 zdravili. Iz trlj 2 zdravili. Iz škrlatnikov 1 zdravilo. Iz morskega škorpijona 1 zdravilo.>
45. **128** Iz glana <soma*> 1 zdravilo.
46. **129–134** Iz glavkiska 1 zdravilo.
- <47. **135–136** Iz tuna 5 zdravil. Iz morskih pljuč <meduze*, klobučnjaka*> 1 zdravilo. Iz morskega zajčka 3 zdravila. Iz rakov 1 zdravilo. Iz skolopender <morskih strig*> 1 zdravilo. Iz morske koprive <meduze*, morske vetrnice*> 1 zdravilo. Iz skata 1 zdravilo. Iz majhnih žab 3 zdravila. Iz pijavk 1 zdravilo. Iz bobrovine 1 zdravilo.>
- <48. **137** Iz delfina 2 zdravili. Iz morskega psa <morskega soma*> 1 zdravilo. Iz rečnih rakov 1 zdravilo.>
49. **138** Iz rubeliona <»rdeče ribe«, ribona*, arbona*> 1 zdravilo. Iz jegulje 1 zdravilo. Iz morskega grozda 1 zdravilo.
50. **139** Iz povodnega konja 1 zdravilo. Iz krokodila 1 zdravilo.

<51.–>52. **140–141** Iz adarke ali kalamohna <trstne pene>
3 zdravila. Iz trsta 8 zdravil.

53. **142–151** 176 imen vseh v morju živečih živali.

Skupaj: Zdravila, poročila in opažanja: 990.

Viri

Domači pisci

Licinij Macer. Trebij Niger. Sekstij Niger, ki je pisal v grščini. Pesnik Ovidij.
Kasij Hemina. Mecenat. Jakh. Sornacij.

Tuji pisci

Juba. Andreas. Salpa. Apion. Pelops. Apel. Trazil. Nikander.

Vsebina 33. knjige

Poglavje	§
<1.	1–3 Lastnosti kovin.
2.–25.	4–85 O zlatu.
3.	6–7 Kako so prvič začeli ceniti njegovo vrednost.
4.	8–13 O izvoru zlatih prstanov.
5.	14–16 O zalogah zlata pri starodavnikih.
6.–9.	17–36 O viteškem stanu. O pravici do nošenja zlatih prstanov.
7.	29–31 O dekurijah sodnikov.
9.	35–36 Kolikokrat se je spremenilo ime viteškega stanu.
10.	37 O zlatih in srebrnih darovih, podarjenih vojakom.
11.	38 Kdaj je bil podeljen prvi zlati venec.
12.	39–41 O drugi uporabi zlata pri ženskah.
13.	42–47 Zlata valuta <zlati denar>. Kdaj so prvič skovali bakreni, srebrni in zlati denar. Preden so začeli kovati te kovine <za denar>, kako so uporabljali baker. Kateri je bil najvišji denarni znesek pri prvi oceni premoženja. Kolikokrat in kdaj se je povečala vrednost bakra ali kovanega denarja.
14.	48–50 O pohlepu po zlatu.
15.	51–52 Ljudje, ki so imeli v lasti največ zlata in srebra.
16.	52–54 Kdaj so prvič uporabili srebrno okrasje v areni, kdaj v gledališču.
17.	55–56 V katerih obdobjih je bilo v erarju rimskega ljudstva največ zlata in srebra.
18.	57 Kdaj so prvič pozlatili <stropne> opaze.
19.	58–63 Iz katerih razlogov zlato uživa prav posebno veljavo.
20.	64–65 Postopek zlatenja.
21.	66–78 O odkrivanju zlata.
22.	79 O avripigmentu.
23.	80–81 O elektronu.

24. **82–83** Prvi zlati kipi.
25. **84–85** 8 zdravil iz zlata.
- 26.–29. **86–93** O hrizokoli.
27. **89–91** Njena uporaba v slikarstvu.
28. **92** 7 zdravil iz hrizokole.
29. **93** O hrizokoli zlatarjev ali santerni.
30. **94** Čuda narave pri spajkanju in izdelovanju kovinskih izdelkov.
31. **95–98** O srebru.
32. **99–100** O živem srebru.
33. **101** O stimiju <antimonu> ali stibiju ali alabastru ali larbazi ali platioftalmu.
34. **102–104** 7 zdravil iz njega.
35. **105–110** O srebrovi peni. 7 zdravil iz nje.
- 36.–41. **111–124** O miniju <cinobru>.
36. **111–112** Kakšno vlogo je imel v verskem življenju starodavnikov.
37. **113–114** O njegovem odkritju in izvoru.
- 38.–39. **115–117** O cinabari <cinobarju>.
40. **118–122** Vrste minija. Njegova uporaba v slikarstvu.
41. **123–124** O hidrargiru <umetnem živem srebru>.
42. **125** O pozlačevanju srebra.
43. **126** O zlatarskih oslicah <preizkusnih kamnih>.
- 44.–45. **127–128** Vrste srebra in njihovo preizkušanje.
45. **128–130** O zrcalih.
46. **131–132** O egiptovskem srebru.
47. **133–137** O nezmernem bogastvu. Kdo so bili največji bogataši.
48. **138** Kdaj je rimsko ljudstvo prvič dalo <prostovoljni> denarni prispevek.
49. **139–140** O razkošju pri srebrnem posodju.
50. **141–143** O zmernosti starodavnikov pri uporabi srebra.
51. **144** Kdaj so ležišča prvič okrasili s srebrom.
52. **145–146** Kdaj so izdelali čezmerno velike sklede. Kdaj so namizne nastavke <pladnje> okrasili s srebrom. Kdaj so izdelali timpanaste sklede.
53. **147–150** Nezmerne cene srebra.
54. **151–153** O srebrnih kipih.
55. **154–158** Znamenite umetnine iz srebra in njihovi umetniki.
56. **158–160** O silu <okri>. Kdo so bili prvi, ki so slikali s silom <z okro>, in kako.

57.–58. **161–164** Nebesno modra <barva>. 2 zdravili iz nje.

Skupaj: Zdravila, poročila in opažanja: 288.

Viri

Domači pisci

Domicijan Cezar. Junij Grakhan. Lucij Pizon. Mark Varon. Korvin. Pomponij Atik. Licinij Kalv. Kornelij Nepot. Mucijan. Bokh. Fecial. Fenestela. Valerij Maksim. Julij Bas, ki je v grščini pisal o medicini. Sekstij Niger, ki <je> prav tako <v grščini pisal o medicini>.

Tuji pisci

Teofrast. Demokrit. Juba. Zgodovinar Timaj. Avtorji, ki so pisali o zdravilih <pridobljenih> iz kovin: Heraklid. Andreas. Diagoras. Botris. Arhedem. Dionizij. Aristogen. Demokles. Mnezid. Zdravnik Atal. Ksenokrat prav tako <zdravnik>. Teomnest. Nimfodor. Jolas. Apolodor. Pazitel, ki je pisal o znamenitih umetninah. Antigon, ki je pisal o torevtiki. Menajhmos, ki <je> prav tako <pisal o torevtiki>.

Vsebina 34. knjige

Poglavje	§
1.–38.	1–137 O rudnikih bakra.
2.–5.	2–10 Vrste bakrove rude.
3.	5–8 Korintske vrste brona.
4.	9 Deloške vrste brona.
5.	10 Ajginske vrste brona.
6.	11–12 O svečnikih.
7.	13 O tempeljskem okrasju iz brona.
8.	14 O bronelih triklinijih <jedilnih blazinjakih>.
9.	15–17 Katera božja podoba v Rimu je bila prva izdelana iz brona. O izvoru in slavi kipov.
10.	18–19 Vrste in oblike kipov. O tem, da so bili starodavni kipi oblečeni v togo brez tunike.
11.	20–25 Kateri kipi so bili prvi v Rimu. Katerim možem so bili najprej postavljeni na državne stroške, katerim najprej na stebru, kdaj <so bili postavljeni> ladijski kljuni.
12.	26–27 Katerim tujcem so bili v Rimu postavljeni kipi na državne stroške.
13.	28–29 Katerim ženam so bili na javnem mestu postavljeni kipi. Kateri konjeniški spomenik je bil v Rimu prvi postavljen na državne stroške.
14.	30–31 Kdaj so vse kipe, ki so jih dali postaviti zasebniki, odstranili z javnih prostorov.
15.	32 Kateri je bil prvi kip, ki so ga dali na državne stroške postaviti tujci.
16.	33–35 O tem, da so tudi v Italiji že od nekdaj obstajali ulivalci kipov.
17.	36–38 O nezmernih cenah kipov.
18.	39–48 O najznamenitejših kolosih v Rimu.
19.	49–93 366 znamenitih del iz brona in znamenitih umetnikov.
20.	94–98 Razlike v bronu in v zlitinah. O piropu <»zlatem bronu«, »zlatobronu«>. O kampanijskem bronu.

21. **99** O vzdrževanju brona.
22. **100–104** O kadmiji <galmanu, kalamini>.
23. **105–106** 15 zdravil iz nje.
24. **107–108** 10 učinkovanih žganega bakra v medicini.
25. **108–109** O bakrovi žlindri. O bakrovem cvetu, o bakrovi okujini, o finejši bakrovi okujini. 47 zdravil iz njih.
26. **110–113** Zeleni volk. 18 zdravil iz njega.
27. **114–115** Hierakij.
28. **116** Bakreni skoleks. 18 zdravil iz njega.
29. **117–119** O halkitidi. 7 zdravil iz nje. Psorik <zdravilo proti garjam>.
30. **120** Sori. 3 zdravila iz njega.
31. **121–122** Misi. 13 zdravil iz njega.
32. **123–127** Halkant ali čevljarsko črnilo. 17 zdravil iz njega.
- 33.–34. **128–132** Pomfoliks <pomfoliga = talilniške saje>. Spodij <kovinska žlindra>. 6 zdravil iz njiju.
35. **133** 15 vrst antispodija <umetnih talilniških saj>.
36. **134** Smegma.
37. **135–136** O difrigu.
38. **137** O Servilijevi tretjini asa.
- 39.–46. **138–155** O rudnikih železa.
40. **140–141** Kipi iz železa. Cizelirani izdelki iz železa.
41. **142–146** Razlike pri železu. Kaljenje <utrjevanje> železa.
42. **147–148** O tako imenovanem živem železu.
43. **149–150** Sredstva proti rjavenju.
44. **151** 7 zdravil iz železa.
45. **152–153** 14 zdravil iz rje.
46. **154–155** 17 zdravil iz železove okujine. Vlažni obliž.
- 47.–56. **156–178** O rudnikih svinca.
47. **156–159** O belem svinču.
48. **160–163** O svinču, ki vsebuje srebro. O stagnu <kositru, cinu>.
49. **164–165** O črnem svinču.
50. **166–170** 15 zdravil iz svinca.
51. **171** 15 zdravil iz svinčeve žlindre.
52. **172** Spodij <žlindra> iz svinca.
53. **173–174** O molibdajni. 5 zdravil iz nje.
54. **175–176** Svinčevo belilo ali cerusa. 6 zdravil iz njega.
55. **177** Sandaraka. 11 zdravil iz nje.
56. **178** O areniku <arzeniku, avripigmentu, rumenem arzeniku>.

Skupaj: 258 zdravil, in sicer: proti pasjim ugrizom, za glavo, proti izpadanju las, za oči 25, za ušesa, nosnice, proti boleznim ust, proti gobavosti, za dlesni, zobe, jeziček, sluz, žrelo, mandlje, proti angini, kašlju, bljuvanju, za pljuča, želodec, proti naduhi, bolečinam v boku, za vranico, trebuh, pri bolečem napenjanju, griži, proti boleznim na zadnjici, proti boleznim spolnih organov, za zaustavljanje krvavitev, proti protinu, vodenici, razjedam, ranam 26, proti ognjoitvam, za kosti, pri zanohtnih prisadih, rdečici, hemoroidih, fistulah, žuljih, proti gnojnim izpuščajem, garjam, brazgotinam, za otroke, za ženske bolezni, kot depilacijsko sredstvo, za brzdanje spolnega nagona, za glas, proti blodnjam.

Skupaj Dejstva, poročila in opažanja: 915.

Viri

Domači pisci

Lucij Pizon. Antias. Verij. Mark Varon. Kornelij Nepot. Mesala Ruf. Pesnik Mars. Bokh. Julij Bas, ki je v grščini pisal o medicini. Sekstij Niger, ki <je> prav tako <pisal o medicini>. Fabij Vestalis.

Tuji pisci

Demokrit. Metrodor iz Skepse. Menajhmos, ki je pisal o torevtiki. Ksenokrat, ki <je> prav tako <pisal o torevtiki>. Antigon, ki <je> prav tako <pisal o torevtiki>. Duris, ki <je> prav tako <pisal o torevtiki>. Heliodor, ki je pisal o posvetilnih darovih Atencev. Pazitel, ki je pisal o znamenitih umetninah. Timaj. Avtorji, ki so pisali o zdravilih, pridobljenih iz kovin: Nimfodor. Jolas. Apolodor. Andreas. Heraklid. Diagoras. Botris. Arhedem. Dionizij. Aristogen. Demokles. Mnezid. Ksenokrat, Zenonov sin. Teomnest.

Vsebina 35. knjige

Poglavje	§	
1.	1–3	Sloves slikarstva.
2.	4–11	Sloves podob.
3.	12	Kdaj so se prvič pojavili ščiti s podobami. Kdaj so jih prvič razstavili v javnosti.
4.	13–14	Kdaj v zasebnih hišah.
5.	15–16	O začetkih slikarstva. O enobarvnih slikah. O prvih slikarjih.
6.	17–18	Starodavnost slik v Italiji.
7.	19–23	O rimskih slikarjih. Kdaj si je slikarstvo v Rimu prvič pridobilo ugled in zakaj. Kdo so bili tisti, ki so dali naslikati svoje zmage in jih javno razobesiti.
8.–10.	24–28	Kdaj so v Rimu prvič zaslovele tuje slike.
11.	29	Način slikanja.
12.–32.	30–50	O barvilih, z izjemo barvil iz kovin.
12.	30	O umetnih barvah.
13.	31–32	O sinopski okri. 11 zdravil iz nje.
14.	33–34	O rdeči okri. O lemnoški prsti. 9 zdravil iz nje.
15.	35	O egiptovski prsti.
16.	35	O okri. 3 zdravila iz rdeče okre.
17.	36	Levkofor <lepilo za zlato>.
18.	36	Parajtonijska belina.
19.	37	Meloško belilo.
20.	38	6 zdravil iz njega.
21.	38	Žgano svinčevo belilo. Eretrijska prst.
22.	39	6 zdravil iz nje. Sandaraka.
23.	40	Sandiks <sandika>.
24.	40	Sirsko rdečilo.
25.	41–43	Črnilo.
26.	44–45	Škrlatna barva.
27.	46	Indik. 3 zdravila iz njega.

28. 47 Armenij. 1 zdravilo iz njega.
29. 48 Apijsko zelenilo.
30. 48 Prstanska kreda.
31. 49 Katerih barv ni mogoče nanesti na mokro površino.
32. 50 S katerimi barvami so slikali starodavniki.
33. 51–52 Kdaj so prvič naslikali in razstavili gladiatorske spopade.
34. 53–57 O starodavnosti slikarstva.
- 34.–41. 53–149 405 znamenitih del in umetnikov na področju slikarstva.
35. 58–59 Prva slikarska tekma.
- 36.–37. 60–120 Kateri <slikarji> so slikali s čopičem.
38. 121 Kako utišati ptičje petje.
- 39.–41. 122–149 Kateri slikarji so slikali enkavstično z izžigalom ali vžigalom ali čopičem. Kaj je kdo na področju slikarstva iznašel prvi. Kaj je v slikarstvu najtežje. O slikarskih zvrsteh. Kdo je prvi poslikal kasetirani strop. Kdaj so prvič poslikali obokane strope. Izredne cene za slike. O talentu.
42. 150 <O barvanju oblačil.>
43. 151–152 Prvi iznajditelji plastike.
44. 153 Kdo je prvi naredil odtis obraza.
45. 154–157 14 znamenitih umetnikov plastike.
46. 158–165 O lončarskih izdelkih. O signijskih zmeseh.
- 47.–48. 166–169 Razlike med prstmi.
47. 166–168 O puteolskem prahu in drugih vrstah prsti, ki se spreminjajo v kamen.
48. 169 O zidovih iz opek, izdelanih iz gline in slame.
49. 170–173 O opečnatih zidovih in o izdelavi zidakov.
50. 174–177 O žveplu in njegovih vrstah. 14 zdravil.
51. 178–182 O bitumnu in njegovih vrstah. 27 zdravil.
52. 183–190 O galunu in njegovih vrstah. 44 zdravil iz njega.
53. 191 O samoški prsti. 3 zdravila iz nje.
54. 192 Vrste eretrijske prsti.
55. 193 Kako je treba prati prst za uporabo v zdravilne namene.
56. 194 O hioški prsti. 3 zdravila iz nje. O selinuzijski <selinunski> prsti. 3 zdravila iz nje. O pnigitidi. 9 zdravil iz nje. O ampelitidi <»trtni prsti«. 4 zdravila iz nje.
57. 195–198 Uporaba krede pri oblačilih. Kimolska prst. 9 zdravil iz nje. Sardinska in umbrijska prst. »Skala«.

58. **199–201** Srebrarska kreda. Zelo vplivni
osvobodenci in njihovi gospodarji.
59. **202** Galatska prst. Klupejska prst. Balearska prst.
Ebuzitanska prst. 4 zdravila iz njih.
- Skupaj: Zdravila, poročila in opažanja: 956.

Viri

Domači pisci

Govornik Mesala. Stari Mesala. Fenestela. Atik. Mark Varon. Verij. Kornelij Nepot. Dekulon. Mucijan. Melis. Vitruvij. Kasij Sever Longulan. Fabij Vestalis.

Tuji pisci

Avtorji, ki so pisali o slikarstvu: Pazitel. Apel. Melantij. Asklepiodor. Evfranor. Heliodor, ki je pisal o posvetilnih darovih Atencev. Metrodor, ki je pisal o arhitekturi. Demokrit. Teofrast. Slovníčar Apion. Avtorji, ki so pisali o zdravilih, pridobljenih iz kovin: Nimfodor. Jolas. Apolodor. Andreas. Heraklid. Diagoras. Botris. Arhedem. Dionizij. Aristogen. Demokles. Mnezid. Ksenokrat, Zenonov sin. Teomnest.

Vsebina 36. knjige

Poglavje	§
	Lastnosti kamnin.
1.–3.	1–8 Razsipniško zapravljanje za različne vrste marmorja. Kdo je imel v Rimu prvi stebre iz tujega marmorja. Kdo jih je prvi pokazal na javnih zgradbah.
4.	9–43 Kateri umetniki so se prvi proslavili v obdelovanju marmorja in kdaj. O Mavzoleju v Kariji. 225 znamenitih umetnin iz marmorja in znanih umetnikov.
5.	44–46 Kdaj so prvič uporabili marmor na zgradbah.
6.	47 Kdo je prvi sekal marmor in kdaj.
7.	48 Kdo je v Rimu prvi obložil stene z marmorjem.
8.	49–50 V katerem obdobju so v Rimu prišle v rabo posamezne vrste marmorja.
9.	51–53 Postopek sekanja marmorja. O vrstah peska, s katerimi ga sekajo.
10.	54 O naksoškem marmorju. O armenskem marmorju.
11.	54–58 O aleksandrinskih vrstah marmorja.
12.	59–61 O oniksu. O alabastritu. 6 zdravil iz njiju.
13.	62–63 O ligdinskem, koralitskem, alabandskem, tebanskem in sienitskem kamnu.
14.–15.	64–74 O obeliskih.
15.	72–74 O obelisku, ki stoji na Marsovem polju in nadomešča kazalec sončne ure.
16.–23.	75–100 O svetovnih čudesih.
17.	77–82 Egiptovska Sfinga. Piramide.
18.	83 Faros.
19.	84–93 Labirinti.
20.	94 Viseči vrtovi. Viseče mesto.
21.	95–97 O Artemidinem svetišču v Efezu.
22.	98 Čudesa drugih svetišč.

- 23. **99–100** O ubežnem kamnu. Sedemkrat odbijajoči se odmev. Zgradbe brez žeblov <klinov>.
- 24. **101–125** 18 čudovitih stavb v Rimu.
- 25. **126–130** O kamnu magnetu <magnetovcu>. 3 zdravila iz njega.
- 26. **130** Siroški kamen.
- 27.– 28. **131–133** O sarkofagu ali asoškem kamnu. 10 zdravil iz njega. O hernitu. O porosu <tufu, grohu>.
- 29. **134–135** O kostnih kamnih. O palmovih kamnih. O tajnarskih kamnih. O korskih kamnih. O vrstah črnega marmorja.
- 30. **136–138** O mlinskih kamnih. Pirit. 7 zdravil iz njega.
- 31. **139** Ostrakit. 4 zdravila iz njega. Amiant. 2 zdravila iz njega.
- 32. **140** Geod. 3 zdravila iz njega.
- 33. **140** Melitin <»medeni kamen«, »medenik«>. 6 zdravil iz njega.
- 34. **141–142** Gagat. 6 zdravil iz njega.
- 35. **143** Spongit <»gobasti kamen«, »gobnik«>. 2 zdravila iz njega.
- 36. **143** Frigijski kamen.
- 37. **144–145** Hematit <»krvavi kamen«, »krvavec«>. 5 zdravil iz njega. Shist <»razcepnik«, kalavec; skril(avec)>. 7 zdravil iz njega.
- 38. **146–148** Androdamant. 2 zdravila iz njega. Arabski kamen. Miltit ali hepatit <»jetrni kamen«, »jetrnik«>. Antrakit <antracit>.
- 39. **149–151** Aetit <»orlovski kamen«, »orlovec«>. Tafiuzijski kamen. Kalim.
- 40. **152** Samoški kamen. 8 zdravil iz njega.
- 41. **153** Arabski kamen. 2 zdravila iz njega.
- 42. **154–156** O plovcu. 9 zdravil iz njega.
- 43. **157–158** O medicinskih in drugih možnarjih. Etezijski kamen. Halazij.
- 44. **159** Sifnoški kamen. Mehki kamni.
- 45. **160–162** Zrcalni kamni.
- 46. **163** Fengit.
- 47. **164–165** O brusnih kamnih.
- 48. **166–167** O tufih.
- 49. **168–169** O lastnostih kremenov.
- 50. **170** O drugih gradbenih kamnih.
- 51. **171–172** Vrste zidov.
- 52. **173** O cisternah.
- 53. **174** O apnu.

54. **175** Vrste peska. Zmes peska in apna.
55. **176–177** Pomanjkljivosti zidov. O ometih.
56. **178–179** O stebrih. Vrste stebrov.
57. **180** 5 zdravil iz apna.
58. **181** O malti.
59. **182–183** O mavcu.
- 60.–64. **184–189** O tlakih.
60. **184** »Nepometena« sobana.
61. **185** Kdaj so v Rimu naredili prvi tlak.
62. **186–187** O tlakih na prostem.
63. **188** V grškem slogu izdelani tlaki.
64. **189** Kdaj so prvič izdelali talne mozaike. Kdaj
<so> prvič <izdelali> steklene oboke.
65. **190–191** Izvor stekla.
66. **192–195** Vrste stekla in postopek izdelave.
67. **196–199** O Obsijevih kamnih <obsijanskih
kamnih, obsidijanih>.
68. **200–201** Čudeži ognja.
69. **202–203** 3 zdravila iz ognja in pepela.
70. **204** Čudežna znamenja ognjišča.
- Skupaj: 89 zdravil iz njih: proti kačam 3, proti ugrizom zveri,
proti strupom, za glavo, oči, proti nočnim osepnicam,
za zobe, za zobne praške, za žrelo, proti oteklosti
vratnih bezgavk, za želodec, jetra, proti sluzi, za moda,
mehur, proti kamnom v sečniku, proti oteklim žlezam,
hemoroidom, protinu, za zaustavitev krvavitev, proti
bljuvanju krvi, proti izpahom, za blazneže, letargike,
božjastneže, melanholike, proti vrtoglavici, razjedam,
opeklinam, urezninam, zvinom, zmečkaninam,
znamenjem na koži, ožganinam, sušici, za dojke, proti
ženskim boleznim, karbunklom, kužni bolezni.
- Skupaj: Dejstva, poročila in opažanja: 434.

Viri

Domači pisci

Mark Varon. Gnej Galba. Cincij. Mucijan. Kornelij Nepot. Lucij Pizon. Kvint Tuberon. Fabij Vestalis. Anij Fecial. Fabijan. Seneka. Katon Cenzor. Vitruvij.

Tuji pisci

Teofrast. Pazitel. Kralj Juba. Nikander. Sotak. Sudin. Polihistor Aleksander. Apion Plejstonik. Duris. Herodot. Evhemer. Aristagoras. Dionizij. Artemidor. Butoridas. Antisten. Demetrij. Demotel. Likeas.

Vsebina 37. knjige

Poglavje	§
1.	1–3 Izvor draguljev.
2.	3–4 O dragulju tirana Polikrata.
3.	5–8 O dragulju kralja Pira.
4.	8–10 Najboljši kamnorezci <brusilci*>.
5.	11 Prva zbirka pečatnih prstanov v Rimu.
6.	12–17 Dragulji, ki so jih prepeljali ob triumfu Pompeja Velikega.
7.	18–20 Kdaj so prvič uvozili posodje iz jedavca <murinsko posodje>. Z njim povezano razkošje.
8.	21–22 Njegove lastnosti.
9.	23–26 O kristalu <kameni streli>.
10.	27–29 Zdravilo iz njega. Razkošje, povezano s kristalom.
11.–12.	30–51 O jantarju <sucinu>.
11.	30–46 Laži, ki so jih o njem razširili pisci.
12.	47–51 7 vrst jantarja. Zdravila iz njih.
13.	52–53 Linkurij <risurinjak>. 2 zdravili.
14.–15.	54–61 O diamantu <adamantu> ali anankitu <anancitu>. 6 vrst diamanta. 2 zdravili.
16.–19.	62–75 O smaragdih.
17.	65–66 12 vrst smaragdov.
18.	67–73 Njihove pomanjkljivosti.
19.	74–75 Dragulj tanos. Halkosmaragd <bakreni <broneni> smaragd>.
20.	76–79 O berilih. 8 vrst berilov. Njihove pomanjkljivosti.
21.	80–82 O opalih. 7 vrst opalov.
22.	83–84 Njihove pomanjkljivosti in načini preverjanja.
23.	85–89 O sardoniksu <sardonihi>. ... vrst sardoniksa. Njegove pomanjkljivosti.
24.	90–91 O oniksu <onihi>. ... vrst oniksa.
25.–26.	92–98 O karbunklih <ognjencih>.

- 25. **92–97** 12 vrst karbunklov.
- 26. **98** Njihove pomanjkljivosti in načini preverjanja.
- 27. **99** Antrakit <antracit>.
- 28. **100–102** Sandastros. Sandarez.
- 29. **103** Lihnida. 4 vrste lihnide.
- 30. **104** Karhedonijski <kartažanski> kamen.
- 31. **105–106** Sarda. 5 vrst sarde.
- 32. **107–109** O topazu. 2 vrsti topaza.
- 33. **110–112** O kalaini.
- 34. **113** O praziju. 3 vrste prazija.
- 35. **114** O niliju.
- 36. **114** O molohitidi <malahitu>.
- 37. **115–118** O jaspidi <jaspisu>. 17 vrst jaspisa.
Njegove pomanjkljivosti.
- 38. **119** O kianu. 3 vrste kiana.
- 39. **120** O sapirju <safirju>.
- 40. **121–124** Ametist. 5 vrst ametista. Sokondij. Sapen. Faranitida.
Afroditina veka ali anterot ali pajderot.
- 41. **125** Hijakint <hijacint>.
- 42. **126** O hrizolitu <»zlatem kamnu«,
»zlatokamnu«. 4 vrste hrizolita.
- 43. **127** O hrizelektu.
- 44. **128** Levkohriz. 3 vrste levkohriza.
- 45. **128** Melihrizi, ksutosi.
- 46. **129–130** Pajderot ali sangenon ali sienit.
- 47. **131** Asterija.
- 48. **132** Astrij.
- 49. **133** Astriot.
- 50. **133** Astol.
- 51. **134–135** Keravnija <»strelin kamen«>. 4 vrste keravnije. Bajtuli.
- 52. **136–138** Irida <»mavričnica«, »mavričnik«, »mavrični kamen«>.
- 53. **138** Leros.
- 54. **139–148** Ahati. 14 vrst ahatov. Akop. ... zdravil iz
njega. Alabastrit. ... zdravil iz njega. Alektorije
<»petelinčnice«, »petelinčniki«>. Androdamant.
Argirodamant <»srebrni diamant«>.
Antipat<es>. Arabski kamen. Aromatit. Azbest.
Aspizat <aspizata>. Atizoa. Amfidan ali
hrizokola. Afrodizijaka. Apsikt. Ajgiptila.

55. **149–150** Balaniti. Batrahitida <batrahit>. Bapt. Belosovo oko. Belos. Baropten ali baripa. Botriitida. Bostrihitida. Bukardija. Bronteja. Bolosi.
56. **151–156** Kadmitida. Kalaitida. Kapnit. Kapadokijski kamen. Kalaika. Katohitida. Katoptritida. Kepitida ali kepolatitida. Keramitida. Kinajdije. Keritida. Kirkos. Korzoid. Koralahat. Koralida. Krateritida. Krokallida. Kiitida. Halkofon. Helidonije. Helonije. Helonitida. Hloritida <kloritida>. Hoaspitida. Hrizolampida. Hrizopida. Ketionide.
57. **157–158** Dafneja. Diadoh. Difies. Dioniziada <Dionizov kamen>. Drakontiada <zmajev kamen>.
58. **159–161** Enkardija ali arista. Enorhida. Eksheben. Eritalida. Erotil ali amfikom ali hieromnemon. Evmek. Evmitres. Evpetal. Evrej. Evrotias. Evseb. Epimelas.
59. **162–164** Galaksias <»mlečni kamen«, »mlečnik«>. Galaktitida ali <»mlečnica«, »mlečni kamen«> ali levkogaja ali levkografitida ali sinehitida. Galaika. Gasinad. Glosopetra <»jezičnik«>. Gorgonija. Goniaja.
60. **165–169** Heliotrop<ij>. Hefajstitida <»Hefajstov kamen«>. Hermesovo spolovilo <»Hermesov sram«>. Heksekontalit. Hierakit <ali hierakitida = »kragulji (jastrebji, sokolji) kamen«>. Hamitida. Amonov <Hamonov> rog. Hormiskij. Hijajnije <»hijenski dragulji«>. Hematit <hematitida = »krvavec«> *meniou*.
61. **170** Idajski prsti <»prstniki«, »prstni kamni«>. Ikterias. Jupitrov dragulj ali drozolit. Indijski kamni. Ion.
62. **171–172** Lepidotis <lepidotida>. Lezboški kamen. Levkoftalm <»belo oko«>. Levkopojkil. Libanohrus. Limoniat <lejmoniat, limoniatida, lejmoniatida>. Liparski kamen <lipareja>. Lizimah. Levkohriz.
63. **173–174** Memnonski kamen <memnonija>. Medija <medeja, Medejin kamen>. Mekonitida. Mitraks <mitrak>. Moroh. Mormorij ali promnij ali aleksandrij. Mirit <miritida>. Mirmekias. Mirzinit. Mezolevk. Mezomelas <mezymelan>.
64. **175** Nazamonitida. Nebritida. Niparena.
65. **176–177** Ojka. Ombrija <»deževka«, »deževac«> ali notija. Onokardija. Oritis <oritida> ali sideritida. Ostrakias ali ostrakitida. Ostritida. Ofikardel. Obsijev kamen <obsijanski kamen = obsidian>.

66. **178–180** Panhrus. Pangon. Paner ali panerast. 4 vrste pontskih kamnov. Flogin ali hrizitida. Fojnikitida. Fikitida. Perilevk. Pajanitida ali gajanida.
67. **181–182** Sončev dragulj. Sagda. Samotrakijski kamen. Savritida. Sarkitida. Selenitida. Sideritida. Sideropojkil. Spongitida. Sinodontitida. Sirtitida <sirtska kamen <dragulj>>. Siringitida.
68. **183–184** Trihrus. Teliriz. Telikardij ali mukul. Traški kamen, 3 vrste. Tefritida. Tekolit.
69. **184** Venerini lasje. Vejski dragulj <vejentana>.
70. **185** Zatena. Zamilampis <zmilampis>. Zoraniskaja.
71. **186** Hepatitida. Steatitida. Adadova ledvica. Adadovo oko. Adadov prst. Trioftalm <»triočnik«>.
72. **187** Karkinias <»rakovec«>. Ehit <ehitida>. Skorpitida <škorpitida, »škorpionski kamen <dragulj>«, »škorpionovec«>. Skaritida. Triglitida. Ajgoftalm <kozje oko>. Hioftalm <svinjsko oko>. Geranit <geranitida = »žerjavovec«>. Aetit <aetitida = »orlovec«>. Mirmekitida <»mravljevec«>. Kantarias <»hroščevac«>. Likoftalm <»volčje oko«>. Taos <»pavovec«>. Timiktonija.
73. **188–192** Amohriz. Kenhrit. Driit. Kisitida. Narkisit <narcisit; narkisitida, narcisitida>. Kiamias. Piren<a>. Fojnikitida. Halazias. Piritida. Polizon. Astrapaja. Flogitida. Antrakitida. Enigros. Politriks <politriha>. Leontij. Pardalij. Drozolit. Melihrus <melikrus>. Melihlor <meliklor>. Krokias. Polias. Spartopolija. Roditida. Melitis <melita, melitida>. Halkitida. Sikitida. Bostrihitida. Hernit <hernitida>. Anankitida. Sinohitida. Dendritida.
74. **193–195** Kohlida <polževci>.
75. **196–197** O obliki draguljev.
76. **198–200** Postopek preverjanja.
77. **201–203** Primerjava narave po deželah. Primerjava proizvodov po njihovi vrednosti.

Skupaj: Dejstva, poročila in opažanja: 1300.

Viri

Domači pisci

Mark Varon. Akti triumfov. Mecenat. Jakh. Kornelij Bokh.

Tuji pisci

Kralj Juba. Ksenokrat, Zenonov sin. Sudin. Ajshil. Filoksen. Evripid. Nikander. Satir. Teofrast. Hares. Filemon. Demonstrat. Zenotemis. Metrodor. Sotak. Piteas. Timaj s Sicilije. Nikias. Teohrest. Azarubas. Mnazeas. Teomen. Ktezias. Mitridat. Sofokles. Kralj Arhelaj. Kalistrat. Demokrit. Ismenias. Olimpik. Polihistor Aleksander. Apion. Oros. Zoroaster. Zahalias.

2. KNJIGA

Kozmologija

Vsebina 2. knjige

Poglavje	§
1.	1–4 Ali je svet končen in ali je <samo> en.
2.	5 O njegovi obliki.
3.	6–9 O njegovem gibanju. Zakaj se imenuje <i>mundus</i> <svet>.
4.	10–13 O prvinah.
5.	14–27 O bogu.
6.	28–46 O naravi planetov.
7.	47–48 O luninih in sončnih mrkih. O noči.
8.	49–52 O velikosti zvezd.
9.–10.	53–57 Odkritja posameznikov pri opazovanju neba.
11.	58 O gibanju Lune.
12.	59–61 Gibanja planetov in osnovne zakonitosti o njihovem sijanju.
13.–14.	62–76 Zakaj so isti planeti videti enkrat bolj oddaljeni, drugič bližje.
15.	77–78 Splošne zakonitosti planetov.
16.	79–80 Vzrok za spreminjanje njihovih barv.
17.	81 Gibanje sonca. Vzrok za neenakost dneвов.
18.	82 Zakaj strele pripisujejo Jupitru.
19.	83 Razdalje med zvezdami.
20.	84 Glasbena razglabljanja o zvezdah.
21.	85–88 Geometrična razglabljanja o svetu.
22.–23.	89–94 O zvezdah, ki se nenadoma pojavijo. O lasatih zvezdah. Njihova narava, položaj in vrste.
24.	95 Hiparhova dognanja glede določanja zvezd. O čudežnih nebesnih pojavih na podlagi zgodovinsko izpričanih primerov.
25.	96 Bakle, izstrelki.
26.	96 Bruna na nebu, razpoka na nebu.
27.	97 O barvah neba. O nebesnem ognju.
28.–29.	98 O nebesnih vencih. O krogih, ki se nenadoma pojavijo.

30. **98** <Daljši sončni mrki.>
 31. **99** Več sonc.
 32. **99** Več lun.
 33. **100** Dnevna svetloba ponoči.
 34. **100** Žareči ščiti.
 35. **100** Samo enkrat opažen nebesni pojav.
 36. **100** O šviganju zvezd sem in tja.
 37. **101** O zvezdah, imenovanih Kastorji.
 38. **102–104** O zraku.
 39.–41. **105–110** O stalnih vremenskih pojavih.
 40. **107** O vzhodu Pasje zvezde.
 41. **108–110** O stalnem vplivu letnih časov.
 42. **111** O nestalnih vremenskih pojavih. O deževju in zakaj dežuje kamenje.
 43. **112–113** O grmenju in bliskanju.
 44.–48. **114–130** Kako nastane odmev. Vetrovi: vrste, narava, opazanja <o njih>.
 49. **131–132** Eknefias, tifon.
 50. **133–134** Vrtinčniki, presteri, vrtinci in druge nenavadne vrste viharjev.
 51.–56. **135–146** O strelah.
 51. **135–136** V katerih deželah strele ne udarjajo in zakaj.
 52. **137** Vrste strel in čudežni pojavi.
 53.–55. **138–145** Etruščanska in rimska opazanja o strelah.
 54. **140–141** O klicanju strel.
 55. **142–145** Splošno s strelah.
 56. **146** V katere predmete strele nikoli ne udarijo.
 57. **147** Deževanje mleka, krvi, mesa, železa, volne in opeke.
 58. **148** <Žvenketanje orožja in donenje trobent, ki se je zaslišalo z neba>.
 59. **149–150** O kamnih, ki padajo z neba. Kaj je o tem povedal Anaksagora.
 60. **151** Mavrica.
 61. **152** Lastnosti toče, snega, slane, megle, rose. Videzi oblakov.
 62. **153** Posebnosti neba na <različnih> krajih.
 63. **154–159** Narava zemlje.
 64. **160** O njeni obliki.
 65. **161–165** Ali obstajajo Antipodi.
 66. **166** Kako je voda povezana z zemljo. Teorija o rekah.

67. **167–170** Ali Ocean obdaja zemljo.
68. **171–175** Kateri del zemlje je poseljen.
69. **176** Zemlja je v središču sveta.
70. **177** O nagnjenosti zemeljskih pasov.
71. **178–179** O neenakosti podnebij.
72. **180** Kje mrkov ni opaziti in zakaj.
73. **181** Zakaj so dnevi v različnih deželah različno dolgi.
74. **182** Gnomonična opažanja o tej tematiki.
- 75.–76. **183–185** Kje in kdaj ni nobenih senc. Kje jih ni dvakrat na leto. Kje sence padajo na nasprotno stran.
77. **186–187** Kje so dnevi najdaljši in kje najkrajši.
78. **187** O prvi sončni uri.
79. **188** Kako se opazujejo dnevi.
80. **189–190** Razlike med ljudstvi glede na podnebne pasove.
- 81.–83. **191–196** O potresih. O zemeljskih razpokah. Znamenja bližajočega se potresa.
84. **197–198** Zaščitni ukrepi pred bližajočim se potresom.
85. **199** Čudežna zemeljska dogodka, ki sta se po izročilu zgodila le enkrat.
86. **200** Čudežni dogodki ob potresih.
87. **201** Na katerih krajih so se morja umaknila.
88. **202** Teorija o nastajanju novih otokov.
89. **202–203** Kje in kdaj so nastali.
90. **204** Katere dežele so ločila morja.
91. **204** Kateri otoki so se združili s kopnim.
92. **205** Katere dežele so se v celoti spremenile v morja.
93. **205** Katere dežele so se same zmanjšale.
94. **206** Mesta, ki jih je pogoltnilo morje.
95. **207–208** Oddušniki.
96. **209** O deželah, ki se nenehno tresejo. O otokih, ki nenehno plavajo.
97. **210** Kraji, kjer ne dežuje.
98. **210–211** Kopica zemeljskih čudežnih pojavov.
99. **212–218** Kako nastopata plima in oseka.
100. **219** Kje plimovanje ne nastopa na ustaljeni način.
- 101.–105. **220–224** Čudežne posebnosti morja.
102. **221** Kako Luna vpliva na Zemljo in morje.
103. **222** Kako vpliva Sonce.
104. **222–223** Zakaj je morje slano.
105. **224** Kje je morje najgloblje.

106. **224–234** Čudežne posebnosti izvirov in rek.
 107.–110. **234–238** Čudežne posebnosti ognja v povezavi z vodo.
 108. **235** O malti.
 109. **235** O nafti.
 110. **236–238** Kateri kraji vedno gorijo.
 111. **239–241** Čudežne posebnosti ognja same kot take.
 112. **242–248** Izmera celotne Zemlje.
 113. **248** Načelo harmonične skladnosti sveta.

Skupaj: Dejstva, poročila in opažanja: 417

Viri

Domači pisci

Mark Varon. Sulpicij Gal. Cesar Tit Cezar. Kvint Tuberon. Tulij Tiron. Lucij Pizon. Tit Livij. Kornelij Nepot. Seboz. Celij Antipater. Fabijan. Antias. Mucijan. Cecina, ki je pisal o etruščanskem nauku. Tarkvicij, ki <je> prav tako <pisal o etruščanskem nauku>. Julij Akvila, ki <je> prav tako <pisal o etruščanskem nauku>. Sergij Plavt.

Tuji pisci

Hiparh. Timaj. Sozigen. Petoziris. Neheps. Pitagorejci. Pozejdonij. Anaksimander. Epigen. Evdoks. Demokrit. Kritodem. Trazil. Gnomonik Serapion. Evklid. Filozof Kojran. Dikajarh. Arhimed. Onezikrit. Eratosten. Piteas. Herodot. Aristotel. Ktezias. Artemidor iz Efeza. Izidor iz Haraksa. Teopomp.

1 1 Za svet in vse tisto, kar so ljudje z drugim imenom želeli imenovati nebo in kar kot obod obdaja vse, je prav, da veljata za božanstvo, ki je večno, neizmerno, ki nikoli ni nastalo in nikoli ne bo propadlo. Raziskovati tisto, kar je zunaj njega, ljudem niti ne koristi niti človeški um v svojih domnevah tega ne more zajeti. **2** Svet je *svet*, večen, neizmeren, ves v vsem, še več, celo sam je vse, neskončen in podoben <nečemu> končnemu, gotov v vseh stvareh in podoben <nečemu> negotovemu, zunaj in znotraj vse zajemajoč v sebi, <po eni strani> delo narave in obenem narava sama. **3** Brezumno je, da so nekateri razmišljali o njegovih razsežnostih in so si drznili to objaviti in da so znova drugi ob teh <objavah predhodnikov> izkoristili trenutek ali pa se jim je ponudila priložnost, da so podali nauk o neskončnem številu svetov, tako da bi bilo treba verjeti v obstoj prav toliko narav, ali, če bi ena <sama narava> spočenjala vse <svetove>, <v obstoj> prav toliko sonc in lun in drugih nebesnih teles, ki so že v enem <samem svetu> neizmerljiva in nepreštevna; kakor da se pri razmišljanju, ki stremlji za neko mejo, na koncu ne bodo vedno porajala ena in ista vprašanja oziroma, če bi to neskončnost lahko pripisali naravi, stvarnici vsega, bi te iste lastnosti ne mogli zlahka doumeti na eni sami, še posebej tako veliki stvaritvi. **4** Brezumno je, res, prav brezumno je iti ven iz tega sveta in tako, kakor da bi bilo povsem znano že čisto vse v njem, preiskovati stvari zunaj njega, kakor da bi se z merjenjem neke stvari lahko ukvarjal kdo, ki ne pozna svoje mere, ali kakor da bi človeški um mogel videti stvari, ki jih svet sam ne zajema.

2 5 Da je oblika sveta zaokrožena, tako da je videti kot popolna krogla, kažeta zlasti njegovo ime in dejstvo, da ljudje zanj soglasno uporabljajo izraz *orbis*, to pa razkrivajo tudi stvarni argumenti, ne le zato, ker se takšen lik z vsemi svojimi deli usmerja k sebi, prenašati mora samega sebe, se obdaja in oklepa, ne potrebuje nobenih spojev in z nobenim od svojih delov ne čuti ne konca in tudi ne začetka, pa tudi ne le zato, ker je kot tak najprimernejši za krožno gibanje, s katerim se, kot bo kmalu razvidno, znova in znova krožno giblje, ampak nam to potrjujejo tudi naše oči, ker je za kroglo, kjerkoli jo gledamo, videti, da je izbočena in da se nahaja na sredini, kar bi v primeru drugačnega lika ne bilo mogoče.

3 6 O tem, da se ta njegova oblika z nedopovedljivo hitrostjo v štiriin-dvajseturnem obdobju večno in neutrudno krožno giblje naokrog, sončni vzhodi in zahodi torej ne puščajo nobenega dvoma. Ali je zvok, ki nastaja ob nenehnem kroženju tako velike zaobljene gmote, neizmeren in presega naše slušne zmožnosti, bi vsaj jaz le stežka povedal in, pri Herkulu, prav tako

<stežka> tudi, ali je zven zvezd, ki se sočasno vrtijo in krožijo s svojimi oblami, ljubko in neverjetno prijetno ubrano sozvočje. Za nas, ki živimo znotraj sveta, ta tiho drsi tako podnevi kot ponoči.

7 To, da so vanj vtisnjene neštene podobe vseh živali in stvari in da ni, kot opazamo pri ptičjih jajcih, spolzko in vseskozi gladko telo, kar so trdili zelo slavni strokovnjaki, potrjujejo stvarni dokazi, kajti iz semen vseh stvari, ki padajo od tam, nastajajo neštene strah vzbujajoče podobe, ki se predvsem in večinoma pomešajo v morju, vrh tega pa nam dokazuje tudi vid: tukaj podoba medveda, tam <podoba> bika, znova drugje <podoba> črke, na sredi nad tečajem pa je bel krog.

8 Vsekakor me k takemu mnenju nagiba tudi dejstvo, da <glede tega> soglašajo <različna> ljudstva: Grki so ga namreč poimenovali z izrazom okras in tudi mi smo ga po njegovi popolni in dovršeni lepoti poimenovali *mundus*. *Caelum* smo ga nedvomno poimenovali zato, ker je izcizeliran <*caelatum*>, kot razlaga Mark Varon. **9** To <razlago> podpirata tudi naravni red stvarstva, saj je tako imenovani živalski krog razdeljen na dvanajst živalskih podob, in ustaljenost Sončevega teka skozi te podobe, ki ostaja nespremenljiv že toliko stoletij.

4 10 Opažam, da tudi glede prvin ni dvoma, da so štiri: najvišja prвина je ogenj, ki je vir za vsa tista očesa bleščečih se zvezd; naslednja <prvina> je zrak, ki so ga Grki in naši rojaki poimenovali z isto besedo: *aer*; ta daje življenje, prodira skozi vse stvarstvo in je tesno pomešan z vsem; z njegovo močjo sredi <vesoljnega> prostora lebdi Zemlja skupaj s četrtem elementom, vodo.

11 Tako z vzajemnim prepletom različnosti med njimi nastaja povezava in težke prvine lahkim preprečujejo, da bi poletele v zrak, nasprotno pa lahke prvine, ki težijo k temu, da se dvigajo navzgor, težkim <preprečujejo>, da bi strmoglavile na tla. Tako z enakomernim pritiskom v različne smeri vse prvine ostajajo na svojem mestu, tesno pa jih drži skupaj nenehno kroženje sveta; in s tem ko se ta <na svoji krožni poti> vedno vrača <na izhodišče>, je Zemlja v vesolju na najnižjem delu in v središču; Zemlja vztrajno lebdi kot tečaj za vesoljstvo in ohranja v ravnovesju stvari, s pomočjo katerih <sama> prosto lebdi in tako edina ostaja negibna, medtem ko se vesolje okoli nje vrti; sama ostaja povezana z vsem in vse se opira nanjo.

12 Med njo in nebom v istem zraku visi sedem zvezd, ločenih z določenimi razdaljami, ki jih zaradi njihovega premikanja imenujemo tavajoče zvezde, čeprav nobene zvezde ne tavajo manj kot te. Na sredi med njimi je Sonce, ki je največja in najmočnejša <zvezda>, ki je gospodar ne le časov in

dežel, ampak tudi zvezd in neba. **13** Če upoštevamo vsa njegova dela, se spodobi, da verjamemo, da je Sonce duh, oziroma natančneje, um vsega sveta, da je najvišje vodilno počelo in božanstvo narave. To namreč prinaša stvarjem svetlobo in odnaša temo, to skriva in osvetljuje druge zvezde, to glede na potrebe narave uravnava menjave letnih časov in vedno znova porajajoče se leto, to razprši temačnost neba in razjasni celo oblake človeškega duha, to posoja svojo luč tudi drugim zvezdam, je nadvse sijajno, izjemno, vse vidi, vse tudi sliši; kot opažam, je Homer, prvo ime književnosti, to lastnost uvidel samo pri njem.

5 14 Zato menim, da je iskanje podobe in oblike boga lastnost človeške slabosti. Kdorkoli je bog, če sploh je <kak> drug bog <kot Sonce>, in v kateremkoli predelu <vesoljstva>, je ves <en sam> čut, ves <en sam> vid, ves <en sam> sluh, ves <ena sama> duša, ves <en sam> duh, ves sam <svoj>. Verjeti, da obstaja nešteto bogov in <da obstajajo> tudi takšni, ki ustrezajo tudi človeškim napakam, kot na primer Spodobnost, Sloga, Um, Nada, Honor, Blagost, Zvestoba, ali, o čemer je bil prepričan Demokrit, samo dva, Kazen in Nagrada, to meji na še večjo slaboumnost. **15** Krhki in trpeči rod smrtnikov je, zavedajoč se svoje slabotnosti, božanstva razvrstil v skupine tako, da vsakdo posebej časti tisto <božanstvo>, ki ga najbolj potrebuje. In tako najdemo pri različnih ljudstvih različna imena božanstev in pri istih ljudstvih nešteta božanstva; v skupine so razvrščena tudi božanstva podzemlja, dalje bolezní in celo nadloge, medtem ko jih mi trepetaje od strahu želimo pomiriti. **16** Zato je bilo tudi na Palatinu na državne stroške posvečeno svetišče Mrzlice, ob svetišču Larov svetišče Orbone, na Eskvilinu pa tudi oltar Zle usode.

Zato lahko sklepamo, da je nebeščanov več kot ljudi, ker posamezniki ustvarjajo prav toliko bogov, s tem da privzemajo svoje zasebne Junone in Genije, tuja ljudstva pa imajo za bogove tudi nekatere živali, celo nekatere odvratne živali, pa še mnoge stvari, za katere nas mora biti še bolj sram omeniti jih, s tem da prisegajo pri smrdljivih jedeh in drugih podobnih stvareh. **17** Verjeti, da bogovi med seboj sklepajo tudi zakonske zveze in da se iz teh zakonov v tako dolgem obdobju ni rodil noben potomec, dalje, da so nekateri vedno stari in sivolasi, drugi mladeniči in otroci, črne polti, krilati, šepavi, rojeni iz jajca in izmenoma en dan živi in drugi dan mrtvi, to pa sodi skorajda že med otročje prismođarije; vse meje nesramnosti pa presegajo izmišljotine, da med bogovi prihaja do zakonolomstev, dalje <da se med njimi razvnamajo> prepíri in sovraštvo in da obstajajo tudi bogovi kraje in zločina!

18 Za smrtnika je bog tisti, ki pomaga smrtniku, in to je pot k večni slavi. Po tej poti so šli rimski veljaki, to pot zdaj skupaj s svojimi otroki z božanskim korakom ubira največji vladar vseh časov, Vespazijan Avgust, ki prihaja na pomoč izčrpanemu svetu. **19** Najstarejša navada, kako izkazati hvaležnost zaslužnim posameznikom, je, da takšne osebe postavijo med božanstva. Tudi imena drugih bogov in zvezd, ki sem jih navedel zgoraj, namreč izvirajo iz oseb, zaslužnih za ljudi.

Kdo bi namreč v luči te razlage narave ne priznal, da je smešno, da se <bogovi> med sabo imenujejo Jupiter ali Merkur ali drugi drugače in da obstaja nebeški način poimenovanja? **20** Da tisto najvišje bitje, katerokoli že je, skrbi za zadeve ljudi in da se ne omadežuje s tako žalostno in raznotero službo: naj to verjamemo ali o tem dvomimo? Le stežka bi se dalo presoditi, kaj je za človeški rod koristnejše, ker eni bogov sploh ne častijo, drugi pa jih častijo na sramoten način. **21** So sluge v službi tujih kultov in nosijo bogove na prstih, častijo tudi pošasti, prepovedujejo in si izmišljajo jedi ter si nalagajo tako stroga pravila, da ne morejo niti mirno spati. Ne odločajo se niti za zakonske zveze niti za otroke, skratka sploh za nobeno stvar, če jim tega ne potrdijo ugodni žrtveni obredi. Drugi goljufajo celo na Kapitolu in krivo prisegajo pri Jupitru, metalcu strel, in tem njihovi zločini pomagajo, drugim pa njihovi sveti obredi nalagajo kazni.

22 Umrljivo človeštvo si je kljub temu izmislilo božanstvo, ki je vmes med tema dvema pojmovanjema, da je domneva o bogu še manj umevna: po vsem svetu namreč, na vseh krajih in ob vsaki uri glasovi vseh <ljudi> kličejo in imenujejo samó Srečo, samo njo obtožujejo, samo njo dolžijo, samo o njej razmišljajo, samo njo hvalijo, samo njo grajajo in jo z žaljivkami častijo, mnogi menijo, da je begotna in spremenljiva ter slepa, nestalna, nestanovitna, negotova, raznotera in zaščitnica nevrednežev. Njej pripisujejo vse izgube, njej pripisujejo vse dobičke in je edina, ki v celotnem obračunu smrtnikov zapolni obe strani; tako zelo smo podvrženi usodi, da velja za boga sama usoda, ki dokazuje, da je bog negotov.

23 Druga skupina <ljudi> zavrača tudi usodo in pripisuje dogodke svoji zvezdi in <njenemu> stanju ob rojstvu, <saj menijo,> da bog poda svoj sklep enkrat za vselej za vse ljudi v prihodnje, preostali čas pa v miru uživa. Ta miselnost se je začela zakoreninjati in k njej se urno zatekata tako izobrazena srenja kot neomikana sodrga. **24** No, in od tod svarila, ki jih dajejo bliski, naznanila preročišč, prerokbe haruspeksov in pri ptičjegledju stvari, ki so popolnoma nepomembne, kot so kihanje in spotiki. Božanski Avgust

je razkril, da si je tistega dne, ko je skoraj postal žrtev upora vojakov, narobe obul levi čevlji. **25** Vse to nič hudega sluteče smrtnike bega, tako da je med tem gotovo samo to, da ni nič gotovega in da ga ni bolj klavnega in nadutega bitja od človeka; druga živa bitja namreč skrbijo samo za hrano in te dovolj zagotavlja narava sama po sebi v svoji dobrohotnosti, vsekakor pa imajo prednost, ki jo je treba ceniti bolj kot vse dobrine, in sicer dejstvo, da ne razmišljajo o slavi, o denarju, o častihlepju in vrh vsega o smrti.

26 A pri tem je za življenje koristno verovati, da bogovi skrbijo za človeške zadeve in da so kazni za hudodelstva včasih sicer pozne, ker boga zaposluje tako hudo breme, vendar nikoli niso neučinkovite, in da človek ni bil ustvarjen takoj za njim zato, da bi bil zaradi malovrednosti ponižan na raven zveri. **27** Glavna tolažba za nepopolnost narave v primeru človeka pa je, da niti bog ni zmožen vsega, kajti ne more narediti samomora, če bi hotel, to pa je najboljši privilegij, ki ga je dal človeku v tako hudih življenjskih nadlogah; da smrtnikom ne more podeliti nesmrtnosti ali mrtvih priklicati v življenje in da ne more doseči, da tisti, ki je živel, ni živel ali da tisti, ki je opravljal častno službo, te ni opravljal, ter da nima prav nobene oblasti nad preteklostjo, razen nad tem, da jo lahko pozabi, in – da svojo povezanost z bogom podpremo tudi s šaljivimi razlogi –, da ne more povzročiti, da bi dvakrat deset ne bilo dvajset ali številne podobne stvari, v katerih se nedvomno lepo zrcali moč narave, in da je <narava> tisto, kar imenujemo bog. Najbrž ne bo neskladno z namenom, da smo naredili zastranitev k tej problematiki, ker je predmet splošne obravnave, saj je vprašanje boga večna téma.

6 28 Zdaj se vrnimo k drugim delom narave. Zvezde, za katere smo dejali, da so pritrjene na nebo, niso, kot je prepričano preprosto ljudstvo, dodeljene posameznim med nami ter pripisane smrtnikom skladno z usodo slehernega med njimi glede na svoj sijaj, in sicer svetle bogatašem, manjše revežem, temne onemoglim; te zvezde ne vzhajajo vsaka skupaj s človekom, ki mu je pripisana, in ko se nagibajo k zatonu, ne naznanjajo, da nekdo umira. **29** Med nami in nebom ni tako tesne povezave, da bi bil tudi sij zvezd tam tako minljiv kot naša usoda. Kadar za zvezde mislimo, da padajo, te zato, ker posrkajo preveč tekočega hraniva, njegov presežek oddajajo s svojo ognjeno močjo; opažamo, da se to dogaja tudi pri nas z oljem, ko prižgemo oljenke. **30** Sicer pa imajo nebesna telesa, ki prepletajo svet in so s tem, ko so vanj vpletene, z njim zraščena, večno naravo. Njihov vpliv na Zemljo je velik in ta <nebesna telesa> je bilo mogoče tako zelo natančno raziskati zaradi njihovih učinkov, zaradi njihove svetlosti in zaradi velikosti, kot bomo pokazali na

ustreznem mestu. Nauk o nebesnih krogih bo primerneje predstaviti, ko bo govor o Zemlji, ker se v celoti navezuje nanjo, le z omembo odkriteljev živalskega kroga ne bomo odlašali. **31** Izročilo navaja, da je njegovo nagnjenost prvi odkril Anaksimander iz Mileta v času 58. olimpijade in s tem široko odprl vrata <raziskovanju> stvarstva; ozvezdja v njem naj bi nato odkril Kleostrat, in sicer najprej <ozvezdji> Ovna in Strelca, <nebesno> sfero pa dosti prej Atlant.

Zdaj pa nebesno telo pustimo in obravnavajmo vsa druga <telesna>, ki so med nebom in Zemljo.

32 Zagotovo držijo naslednja dejstva: da je najvišja zvezda tista, ki jo imenujejo Saturn, da je zato videti najmanjša, da kroži po največji krožnici in da je najkrajši čas njegove vrnitve na izhodiščni položaj trideset let, da pa kroženja vseh tavajočih zvezd, med njimi tudi Sonca in Lune, potekajo v smeri, ki je nasprotna smeri kroženja sveta, to je v levo, svet pa vedno naglo drvi v desno. **33** In čeprav jih svet zaradi nenehnega kroženja z neizmerno hitrostjo dviguje kvišku in jih žene proti zahodu, kljub temu z nasprotnim gibanjem potujejo vsaka po svoji poti. Zato se dogaja, da zrak, ki je zaradi večnega kroženja sveta stisnjen na eno stran, ne okrepeni v negibno maso, ampak se razprši, ker ga trk zvezd iz nasprotne smeri razbije in raznese. **34** Saturnova zvezda pa je po naravi hladna in zaledenela; daleč pod njo je Jupitrova krožnica, in ker se zato giblje hitreje, svoj krožni tek sklene v dvanajstih letih. Tretja zvezda je Marsova, ki jo nekateri imenujejo tudi Herkulova, ta zaradi bližine Sonca žari v ognju, kroženje pa sklene v približno dveh letih; in zaradi Marsovega premočnega žarenja ter zaradi Saturnovega ledenega mraza je Jupiter, ki leži med njima, deležen pravega razmerja njunega učinkovanja in postane zvezda z blagodejnim vplivom. **35** Nato sledi Sončeva pot, ki je razdeljena na 360 delov, toda da se, če opazujemo sence <na sončni uri>, te znova vrnejo k <začetnim> oznakam, se vsakemu letu doda po 5 dni in četrtno dneva. In iz tega razloga se vsakemu četrtemu letu doda en vrinjeni dan, da se štetje časa uskladi s Sončevim tekom.

36 Pod Soncem kroži ogromna zvezda, imenovana Venera, ki se giblje z izmenljivim tekom in je po vzdevkih tekmeč Sonca in Lune. In res: kadar se pojavi prej <kot Sonce> in vzide pred svitom, se imenuje Lucifer, ker kakor drugo Sonce prej prinaša dan; ko pa nasprotno zasije po sončnem zahodu, se imenuje Vesper, ker podaljšuje dan in nadomešča Luno. **37** To njeno lastnost je prvi opazil Pitagora s Samosa okoli 42. olimpijade, kar je bilo leta 142 me-
sta Rim. Že po velikosti presega vse druge zvezde, je pa tako svetla, da je edi-

na zvezda, katere žarki ustvarjajo sence. Zato je pri njenem poimenovanju velika konkurenca: eni jo namreč imenujejo Junonina <zvezda>, drugi Izidina <zvezda>, tretji <zvezda> Matere bogov. **38** Pod njenim vplivom nastaja vse na Zemlji; ob obeh njunih vzhodih prši plodilno roso in z njo napolnjuje ne le kali zemlje, ampak spodbuja tudi razmnoževanje vseh živih bitij. Svoje kroženje po živalskem krogu sklene v 348 dneh in, kot navaja Timaj, ni od Sonca nikoli oddaljena več kot 46 stopinj.

39 Podobne lastnosti ima tudi Merkurjeva zvezda, ki je Veneri najbližja in jo nekateri imenujejo Apolonova zvezda, vendar ji po velikosti in moči nikakor ni podobna; potuje po nižji krožnici, krožno pot konča devet dni prej, včasih sije pred sončnim vzhodom, včasih po sončnem zahodu in po navedbah Kidena in Sozigena od Sonca nikoli ni oddaljena več kot 22 stopinj. Zato imata ti dve zvezdi tudi posebne lastnosti in nimata skupnih z zgoraj omenjenimi: **40** opazamo namreč, da so te od Sonca oddaljene četrtno ali tretjino neba, pogosto jih opazijo tudi nasproti Sonca in vse imajo pri opisovanju krožne poti druge, večje obhodne dobe, o katerih je treba spregovoriti pri predstavitvi teorije o velikem letu.

41 Toda bolj kot vse druge žanje občudovanje zadnja zvezda, ki je Zemlji najbližja in jo je narava iznašla kot zdravilo proti temi: Luna. Ta je s svojimi različnimi oblikami in s svojim obtekom begala misli opazovalcev, ki so bili nejevoljni, da o najbližji zvezi vedo najmanj; **42** vedno raste ali pojema, zdaj je ukrivljena v srpasta roglja, zdaj razdeljena na dve enaki polovici, zdaj zaobljena v krog, madežasta in nenadoma znova bleščeče svetla, ogromna polna krogla in nenadoma je ni več: enkrat sije vso noč, drugič vziđe pozno in del dneva <s svojim sijem> podpira svetlobo Sonca; se pomrači in je ob mrku kljub temu vidna; ob izteku meseca je skrita, vendar pa takrat ne verjamejo, da doživlja mrk; **43** a enkrat je nizko, drugič visoko, in to ne vedno na en in isti način, ampak je enkrat blizu neba, drugič se dotika gora, enkrat visoko zgoraj na severu, drugič daleč spodaj na jugu. Vse te lastnosti je na njej kot prvi med ljudmi opazil Endimion; zato izročilo govori o njegovi ljubezni do nje. Vsekakor nismo hvaležni tistim, ki so nam s svojim trudom in marljivostjo razsvetlili ta vir svetlobe; in zaradi nenavadne bolezni človeškega duha je ljudem všeč v anale zapisovati poročila o prelivanju krvi in pobojih, da se z zločini človeštva seznanijo tisti, ki ne poznajo samega sveta.

44 <Luna> je torej najbližja tečaju in ima zato najmanjši krožni obhod; v 27 dneh in eni tretjini dneva premeri enako pot, kot jo Saturn, ki je najvišja zvezda, opravi, kot je bilo povedano, v 30 letih. Nato se dva dneva pomudi

v konjunkciji s Soncem in najpozneje trideseti dan znova začne iste mene, in najbrž je Luna ta, ki nas je poučila o vsem, kar je mogoče opazovati na nebu: **45** da je leto treba deliti na obdobja 12 mesecev, ker sama prav tolikokrat doseže Sonce, ko se vrne na začetek svoje poti; da ji tako kot drugim zvezdam vlada sij Sonca, kajti Luna v celoti sije s svetlobo, ki si jo izposodi od Sonca, in takšno svetlobo opazimo migotati v odsevu na vodi; da s svojo precej blago in nepopolno močjo vlago zato samo sprosti in jo tudi poveča, sončni žarki pa jo posrkajo; da zato opažamo, da sveti s spremenljivo svetlobo, ker je, kadar se nahaja nasproti Soncu, polna, druge dni pa sama Zemlji kaže toliko svetlobe, kolikor je sama prejema od Sonca; **46** da v konjunkciji ni vidna, ker vso svetlobo, ki jo je vsrkala na strani, obrnjeni stran od nas, usmeri k viru, iz katerega jo je prejela; da pa se zvezde nedvomno hranijo z zemeljsko vlago, ker je včasih mogoče opaziti, da je polovica njene krogle madežasta, kajti njena običajna moč ne zadostuje, da bi srkala še naprej; da namreč madeži niso nič drugega kot Zemljina nečistoča, ki jo pritegne nase skupaj z vlago; da pa so njeni in Sončevi mrki, ki so pri celotnem opazovanju narave najčudovitejši pojav, znanilci njenih velikosti.

7 47 Jasno je namreč: da se Sonce skrije, ker pred njega pride Luna, in da se Luna skrije, ker se nasproti nje postavi Zemlja, in učinkovanje je tudi obrnjeno; da iste sončne žarke s svojo vmesno postavitvijo Luna jemlje Zemlji in Zemlja Luni; da tedaj, ko Luna stopi vmes <med Sonce in Zemljo>, Zemljo nenadoma prekrije tema in po drugi strani Zemljina senca zatemni Luno; da noč ni nič drugega kot Zemljina senca; da je oblika te sence podobna stožcu in obrnjeni vrtavki, ker se dotakne Lune samo s konico in se ne dvigne više kot ona, saj se nobeno drugo nebesno telo ne zatemni na enak način in taka <stožčasta> oblika se vedno konča s konico. **48** Da sence izginjajo z razdaljo, dokazujejo ptice, ki letijo zelo visoko. Meja med sencami je tam, kjer je konec zraka in začetek etra. Nad Luno je vse čisto in polno dnevne svetlobe. Mi pa ponoči vidimo zvezde tako, kot vidimo druge luči v temi, in iz teh razlogov se Luna ponoči pomrači. Ne Sončevi ne Lunini mrki pa niso stalni in tudi ne nastopajo vsak mesec zaradi nagnjenosti živalskega kroga in zaradi že omenjenih raznoterih nihanj v Luninem gibanju, ker se gibanje nebesnih teles ne ujema vedno do delčka stopinje natančno.

8 49 Ta teorija dviguje človeške duhove v nebo in jim, ko od tam opazujejo, nekako razkriva velikost treh največjih delov narave. Luna bi z gibanjem med Zemljo in Soncem gotovo ne mogla Sonca v celoti odtegniti Zemlji, če bi bila Zemlja večja kot Luna. Kot tretje bosta obe opažanji razkrili neznansko

razsežnost Sonca, tako da njegove velikosti ni treba raziskovati s tem, da jo dokazujemo z očmi in domnevami, in sicer: **50** da je neizmerno, ker sence vrste dreves, razpotegnjenih ob cestah v še toliko milj, meče na enakih razdaljah, kakor da je v središču celotnega prostora; dalje, ker ob enakonočju stoji navpično nad glavami vseh prebivalcev južnega pasu hkrati; prav tako tudi, ker sence prebivalcev ob severnem povratniku opoldne padajo proti severu, ob sončnem vzhodu pa proti zahodu, kar bi se nikakor ne moglo dogajati, če bi bilo Sonce dosti večje od Zemlje; pa tudi zato, ker ob vzhodu po širini presega goro Ida, saj jo široko oklepa na desni in levi, še zlasti, ker ga od nje ločuje tolikšna razdalja.

51 Lunin mrk na nedvoumen način razkriva velikost Sonca, tako kot Sonce ob svojem mrku razkriva majhnost Zemlje. Ker namreč obstajajo tri oblike senc in ker je znano:

- da ima senca, ki pada, podobo valja in da je neskončno dolga, če je predmet, ki meče senco, enako velik kot vir svetlobe;

- da ima senca podobo pokonci stoječe vrtavke, tako da je čisto spodaj najožja in na podoben način neskončno dolga, če je predmet večji kot vir svetlobe;

- da nastane podoba stožca, ki se na vrhu izteče v konico, če je predmet manjši kot vir svetlobe, in da takšno senco vidimo ob Luninem mrku, **52** je jasno, da ni prav nobenega pomisleka več, da je Sonce večje od Zemlje, in to nedvomno izpričujejo tudi tiha dokazila narave: zakaj se namreč Sonce v razdelitvi izmenjujočih se letnih časov pozimi odmakne <od Zemlje> oziroma zakaj z nočno temo poživlja Zemljo? Nedvomno bi Zemljo sežgalo in to tudi počne na enem od njenih delov. Tako veliko je Sonce.

9 53 Prvi Rimljan, ki je objavil razlago obeh mrkov, je bil Sulpicij Gal, ki je bil konzul skupaj z Markom Marcelom. Toda tedaj je bil vojaški tribun in dan prej, preden je Pavel premagal kralja Perzeja, ga je vojskovodja pripe-ljal pred vojsko, da je napovedal mrk in s tem razblinil njihov strah, kmalu pa je o tem napisal tudi knjigo. Pri Grkih je bil začetnik teh raziskav Tales iz Mileta, ki je v četrtem letu 48. olimpijade napovedal Sončev mrk, in ta je nastopil v času vladavine kralja Aliata leta 170 od ustanovitve Rima. Za njima je pot obeh zvezd za 600 let napovedal Hiparh, ki je <v svojem delu> zajel določitve mesecev <različnih> ljudstev, dneve in ure ter lege krajev in vidne kote različnih ljudstev, in čas izpričuje, da je to dosegel le tako, da je bil kot zaupnik udeležen pri načrtih narave.

54 Mogočni možje, ki ste se povzdignili nad človeško naravo, ko ste do-

umeli zakonitost, ki usmerja tako velika božanstva, in sramotnega madeža rešili ubogega človeškega duha, ki se je ob mrkih bal zločinov ali nekakšne smrti zvezd – ta strah sta očitno čutila vzvišena pesnika Stezihor in Pindar ob Sončevem mrku –, medtem ko so ob Luninem mrku ljudje sumili, da gre za čarovne uroke, in so ji skušali pomagati z neubranim rožljanjem; v strahu pred tem pojavom se je atenski vojskovodja Nikias, ki ni poznal vzroka zanj, bal odpeljati ladjeve iz pristanišča in je s tem uničil moč Atencev: vsa čast vašemu geniju, razlagalci neba, ki ste bili zmožni dojeti naravo, tvorci razlage, s katero ste premagali bogove in ljudi! **55** Kdo bi namreč ob opazovanju teh dejstev in ustaljenih trudapolnih muk zvezd (tako so namreč sklenili poimenovati mrke) ne oprostil svoji usodi, da je ljudi ustvarila umrljive?

Zdaj se bom na kratko in v glavnih točkah dotaknil dejstev, povezanih s temi pojavi, tako da jih bom pojasnil samo na tistih mestih, kjer je nujno, in sicer na kratko, kajti takšna argumentacija v zasnovi tega dela ni predvidena in dejstvo, da vzrokov za vse stvari ni mogoče podati, ni nič manj presenetljivo kot dejstvo, da pri nekaterih stvareh zagotovo držijo.

10 56 Gotovo je, da se mrki ciklično ponavljajo na 223 mesecev, da Sončevi mrki nastopajo samo ob Lunini zadnji ali prvi fazi, ki jo imenujejo konjunkcija, Lunini mrki pa samo ob polni luni, in sicer vedno tostran mesta, kjer je nastopil zadnji mrk; da pa vsako leto mrki obeh zvezd nastopajo ob določenih dnevih in urah pod Zemljo; da jih tedaj, ko nastopijo nad njo, kljub temu ni mogoče videti povsod, včasih zaradi oblakov, pogosteje pa zato, ker zemeljska krogla stoji na poti oboku neba. **57** Pred manj kot 200 leti je prodorno bistrourni Hiparh odkril, da včasih Lunin mrk nastopi v petem mesecu pred prejšnjim Luninim mrkom, Sončev mrk pa v sedmem mesecu pred prejšnjim Sončevim mrkom, da se Sonce nad Zemljo skrije dvakrat v 30 dneh, vendar ga enkrat vidijo eni, drugič drugi. Pri tem čudežnem pojavu je najbolj izjemno, da se to zgodi enkrat z njene zahodne strani, drugič pa z vzhodne, ker je enotno mnenje, da se Luna pomrači zaradi Zemljine sence; in <odkril je tudi,> zakaj neki se je, čeprav mora biti senca, ki povzroča pomračitev, ob sončnem vzhodu pod Zemljo, enkrat že zgodilo, da je Luna ob zahodu doživela mrk, medtem ko sta bili obe zvezdi vidni nad Zemljo. Tudi v našem času se je namreč v letu, ko sta bila cesarja Vespazijana konzula, in sicer oče tretjič, sin pa drugič, zgodilo, da so v 15 dneh zaman iskali obe zvezdi.

11 58 Ni dvoma, da ima Luna roglja vedno obrnjena stran od Sonca in da je obrnjena proti vzhodu, če raste, če pojema, pa proti zahodu; da sije od

drugega dne naprej vsak dan 47,5 minute dlje, dokler ne postane polna, in pri pojemanju vsak dan 47,5 minute manj; da je znotraj 14. stopinje Sonca vedno skrita. Ta dokaz pripelje do sklepa, da so tavajoče zvezde večje kot Luna, ker se včasih pojavijo že pri sedmih stopinjah; vendar pa njihova višina <oz. oddaljenost> povzroči, da so videti manjše. Prav tako sij Sonca preprečuje, da bi podnevi videli zvezde stalnice, čeprav se te bleščijo enako kot ponoči, in to je jasno vidno ob Sončevem mrku in v zelo globokih vodnjakih.

12 59 Tri od tavajočih zvezd, za katere smo zgoraj povedali, da so nad Soncem, so skrite, dokler potujejo skupaj z njim; vzidejo pa zjutraj, a nikoli v odmaknjenosti več kot 11 stopinj <od Sonca>. Pozneje njihovo pot usmerjajo njegovi žarki in v trikotni razporeditvi, 120 stopinj oddaljeni od Sonca, dosežejo jutranje postanke, imenovane tudi prvi, nato pa, ko so v nasprotnem položaju, to je v oddaljenosti 180 stopinj <od Sonca>, nastopijo njihovi večerni vzhodi; nato se vnovič z druge strani na oddaljenosti 120 stopinj <od Sonca> približujejo večernim postankom, ki jih imenujejo tudi drugi, dokler jih Sonce ne dohiti pri 12 stopinjah in jih skrije, kar imenujejo večerni zahodi. **60** Planet Mars, ki je bliže Soncu, tudi v kvadratni razporeditvi občuti sončne žarke, in sicer na oddaljenosti 90 stopinj, zato sta tudi njegovi gibanji po obeh vzhodih poimenovani prvo in drugo 90-stopinjsko gibanje. Mars v znamenjih živalskega kroga miruje po šest mesecev (drugače po dva meseca), medtem ko drugi planeti v enem in drugem položaju ostanejo manj kot štiri mesece.

61 Spodnja dva planeta pa sta v večerni konjunkciji podobno skrita, in ko ju Sonce zapusti, nastopita njuna jutranja vzhoda na oddaljenosti prav toliko stopinj. In tedaj dosežeta skrajno točko svoje oddaljenosti ter sledita Soncu, ga dohitita, se ob jutranjem vzhodu skrijeta in potujeta mimo njega. Nato zvečer na enaki razdalji vzhajata vse do meja, ki smo jih omenili; za njimi se vračata nazaj k Soncu in ob večernem zahodu izgineta. Tudi planet Venera ima dva postanka, jutranjega in večernega, po obeh vzhodih, in sicer na skrajnih točkah svoje oddaljenosti; trajanje Merkurjevih postankov je prekratko, da bi jih lahko zaznali.

13 62 Tak je proces sijanja in skrivanja planetov, a je zaradi gibanja še bolj zapleten in spremljajo ga številni čudežni pojavi, kajti <planeti> spreminjajo svoje velikosti in barve, isti <planeti> se pomikajo proti severu in odmikajo proti jugu in opazimo jih enkrat bližje Zemlje ali drugič nenadoma bližje neba. In čeprav bo naša obravnava teh vprašanj v marsičem drugačna kot pri naših predhodnikih, priznavamo, da smo hvaležni tudi tistim, ki so

prvi predstavili raziskovalne metode; naj le nihče ne obupa nad tem, da generacije vedno napredujejo.

63 Vse to se dogaja iz več vzrokov. Prvi vzrok so krogi, ki jih Grki pri planetih imenujejo apsíde, kajti morali bomo uporabljati grške izraze. Vsak planet ima svoje apsíde, ki so drugačne kot apsíde nébesa, kajti Zemlja med obema tečajema, ki ju imenujemo pola, je središče neba in tudi živalskega kroga, ki leži poševno med poloma. Vsa ta dejstva potrjuje metoda uporabe šestila, ki je nikoli ni mogoče izpodbijati. Iz središča vsakega planeta torej izhajajo druge, posebne apsíde, zato imajo planeti različne krožnice in neenaka gibanja, ker so notranje apsíde nujno krajše.

64 Najvišje nad središčem Zemlje so torej apsíde: za Saturn v Škorpijonu, za Jupiter v Devici, za Mars v Levu, za Sonce v Dvojčkih, za Venero v Strelcu, za Merkur v Kozorogu, in sicer v sredini vsakega <nebesnega znamenja>; na nasprotni strani so apsíde, ki so najnižje in tudi najbližje središču Zemlje. Zaradi tega se zdi, da se <planeti> premikajo počasneje, kadar potujejo po najvišji krožnici, ne zato, ker bi pospeševali ali upočasnjevali svoja naravna gibanja, ki so za te planete stalna in so zanje značilna, ampak zato, ker se črte, potegnjene z najvišje apsíde do središča, nujno približajo druga drugi, tako kot napére na kolesih; in isto gibanje glede na bližino središča enkrat občutimo kot hitrejšo, drugič kot počasnejšo.

65 Drugi vzrok za višine <planetov> je, da imajo apsíde, ki so najvišje od njihovega središča, v drugih znamenjih, in sicer Saturn v 21. stopinji Tehnice, Jupiter v 15. stopinji Raka, Mars v 28. stopinji Kozoroga, Sonce v 19. stopinji Ovna, Venera v 17. stopinji Rib, Merkur v 15. stopinji Device, Luna v 3. stopinji Bika.

Tretji vzrok za višine <planetov> pojasnjujejo z razsežnostjo neba, ne njegove krožnice, kajti prosto oko ocenjuje, da se planeti dvigajo ali spuščajo po neizmerni zračni širjavi.

66 Nanj se navezuje vzrok, ki izhaja iz <nebesne> širine in nagnjenosti živalskega kroga. Po živalskem krogu se gibljejo omenjeni planeti in poseljen je samo tisti del Zemlje, ki leži pod njim, drugi deli v smeri proti poloma pa so ena sama pušča. Samo planet Venera prestopi živalski krog za dve stopinji, kar velja za vzrok, ki povzroča, da se nekatere živalske vrste rojevajo tudi v pustih območjih sveta. Tudi Luna se pomika po vsej njegovi širini, vendar se nikoli ne znajde zunaj njega. Za njima se najbolj prostrano giblje planet Merkur, kljub temu pa tako, da od 12 stopinj, kolikor znaša širina živalskega kroga, nikoli ne prepotuje več kot osem stopinj in niti teh enako, ampak

dve stopinji na sredini živalskega kroga, štiri nad njim in dve pod njim. **67** Sonce se nato giblje na sredini med dvema stopinjama, in sicer je njegov tek neenakomeren, vijugast kakor zmaji; planet Mars se giblje skozi štiri srednje stopinje, planet Jupiter skozi srednjo in vrh tega še skozi dve, planet Saturn skozi dve tako kot Sonce. To je teorija o <nebesnih> širinah planetov, ko se spuščajo proti jugu ali se dvigajo proti severu. Mnogi so napačno menili, da se s tem ujema tudi tisti tretji vzrok za dviganje <planetov> od Zemlje na nebo in da se enako dviga tudi Zemlja. Da bi ta mnenja ovrgli, je treba k zadevi pristopiti izjemno pretanjeno in zajeti vse naštete vzroke.

68 Obstaja enotno mnenje, da so planeti ob svojem večernem zahodu najbližje Zemlji tako po višini kot po širini, da jutranji vzhodi nastopijo na začetku višine in širine, da se znajdejo v mirovanjih na osrednjih členih svojih širin, imenovanih ekliptika. Dalje se priznava, da njihovo gibanje postaja hitrejša, dokler so v bližini Zemlje, ko se od nje oddaljijo, pa se upočasnjuje; to najbolj potrjujejo višine Lune. Enako ni dvoma, da se gibanje zgornjih treh planetov ob jutranjih vzhodih še pospeši in da se od prvih postankov do drugih postankov upočasnjuje. **69** Ker so dejstva takšna, bo očitno, da se od jutranjega vzhoda širine vzpenjajo, ker se v tem položaju gibanje prvič začne polagoma pospeševati, v prvih postankih pa se začenja dvigovati, ker se tedaj začne število <stopinj> prvič zmanjševati in zvezde se začnejo vračati nazaj.

Vzrok za ta pojav je treba predstaviti posebej. Ko sončni žarki zadenejo ob planete v stopinji, ki smo jo omenili, jim tudi trikotna razporeditev preprečuje, da bi nadaljevali pot naravnost, in ognjena moč jih dvigne visoko navzgor. **70** Tega naš vid ne more nemudoma zaznati in zato mislimo, da zastanejo; od tod tudi izraz postanek. Nato se prisila teh žarkov še okrepi in planete, ki jih zadenejo s svojo vročino, prisili, da se obrnejo nazaj. Ta proces je dosti bolj intenziven ob njihovem večernem vzhodu, ko Sonce, ki stoji neposredno nasproti, planete z vso svojo močjo prežene na najvišje točke njihovih apsid in so videti zelo majhni, ker so zelo daleč stran <od Zemlje> na zelo veliki višini in ker se gibljejo z najmanjšo hitrostjo, ki je še toliko manjša, kadar se to zgodi na najvišjih znamenjih <njihovih> apsid. **71** Po večernem vzhodu se <njihova> širina zmanjša s postopoma pojemajočim gibanjem, kljub temu pa se pred drugimi postanki ne pospeši, ko se znižuje tudi višina, medtem ko sončni žarki potujejo nad njimi z druge strani in jih znova potiskajo k Zemlji z isto silo, s katero so jih dvignili v nebo iz prejšnje trikotne postavitve. Tolikšna je razlika med tem, ali žarki prihajajo od spodaj ali od zgoraj; in ti pojavi so dosti pogostejši ob večernem zahodu.

To je razlaga o zgornjih zvezdah <oz. planetih>; nauk o drugih zvezdah je težji in pred nami ga ni predstavil še nihče.

14 72 Najprej torej povejmo, zakaj se Venera nikoli ne oddalji več kot 46 stopinj od Sonca, Merkur pa nikoli več kot 20 stopinj ter zakaj se v mejah teh stopinj pogosto primikajo k Soncu in odmikajo od njega. Ker ležita pod Soncem, imata oba planeta apsíde, ki so obrnjene ravno nasprotno, in njuni krožnici ležita tako daleč pod Zemljo, kolikor krožnice prej omenjenih <zgornjih> planetov ležijo nad njo. In zato se ne moreta bolj oddaljiti <od Sonca>, ker krivulja apsíd tam ni daljša. Obema planetoma torej mejo podobno določata meji njunih apsíd in razsežnosti dolžine nadomestita s povečevanjem širin. **73** Toda zakaj ne dosežeta vedno 46 stopinj in 20 stopinj <oddaljenosti od Sonca>? Vendar se v izračunu motijo tudi strokovnjaki. Očitno je namreč, da se tudi njuni apsídi premikata, ker nikoli ne prečkata Sonca. In ko tako meji <apsíd> na eni in drugi strani dosežeta prav tisto stopinjo <živalskega kroga>, v kateri je Sonce, tedaj po našem razumevanju tudi planeta dosežeta svojo največjo oddaljenost; ko pa sta meji <apsíd> na tej strani <Sonca>, sta se tudi sama planeta v istih stopinjah prisiljena hitreje vrniti nazaj, ker je to za oba vedno skrajna meja oddaljenosti <njunih krožnic>.

74 To pojasnjuje tudi razlog nasprotnih gibanj planetov. Zgornji planeti se namreč ob večernem zahodu gibljejo zelo hitro, medtem ko se ta <dva> zelo počasi; zgornji planeti se na največjo višino nad Zemljo oddaljijo, ko se gibljejo najpočasneje, ta <dva> pa tedaj, ko se gibljeta najhitreje; ker tako kot pri zgornjih njihovo gibanje pospešuje bližina središča, tako <gibanje> teh dveh <pospešuje> skrajno visoki položaj njune krožnice. Zgornji planeti začenjajo ob jutranjem vzhodu hitrost zmanjševati, ta dva pa jo začenjata povečevati; zgornji planeti potujejo nazaj od jutranjega postanka vse do večernega, Venera pa od večernega postanka do jutranjega. **75** Po širini se začne dvigati od svojega jutranjega vzhoda, višino pa začnja pridobivati in Soncu slediti po jutranjem mirovanju; najhitreje in najvišje se giblje ob jutranjem zahodu; po širini spuščati se in hitrost zmanjševati začne po večernem vzhodu; vračati se začne in obenem začnja izgubljati višino po večernem mirovanju. Merkur začne na oba načina pridobivati po jutranjem vzhodu, po širini pa se začnja zmanjševati po večernem vzhodu. In ko se približa Soncu na razdaljo 15 stopinj, ostane skoraj štiri dni negiben. **76** Nato se spusti z višine in potuje nazaj od večernega zahoda tja do jutranjega vzhoda. Samo ta planet in Luna se spuščata toliko dni, kolikor se dvigata. Venera se dviguje petnajstkrat dlje <kot se spušča>, nasprotno pa se Saturn in Jupiter spuščata

dvakrat dlje <kot se dvigata>, Mars celo štirikrat. Tolikšna je raznolikost narave, vendar je razlog zanjo očiten: telesa, ki se trudoma dvigujejo k Sončevi vročini, se tudi s težavo spuščajo.

15 77 V povezavi s temi pojavi bi lahko razkrili še številne skrivnosti in zakone narave, ki se jim sama podreja, kot na primer pri Marsu, katerega pot je zelo težko opazovati, in sicer da nikoli ne miruje, kadar je v trikotni razporeditvi glede na Jupiter, in zelo redko, kadar je od njega oddaljen 60 stopinj, to pa je število, ki tvori šesterokotne oblike sveta; da <ta dva planeta> ne vzhajata skupaj, razen v dveh znamenjih, v Raku in Levu; da so večerni vzhodi Merkurja v Ribah redki, zelo pogosti v Devici, jutranji vzhodi <so zelo pogosti> v Tehtnici in prav tako v Vodnarju, zelo redki pa v Levu; da Merkurjeva pot nazaj ne poteka v Biku in Dvojčkih, v Raku pa ne pod 25. stopinjo. **78** Da Luna ne pride dvakrat v konjunkcijo s Soncem v nobenem drugem znamenju kot v Dvojčkih; da samo v Strelcu nikoli ne pride z njim v konjunkcijo; da sta Lunina zadnja in prva faza istega dne ali iste noči vidni samo v znamenju Ovna; tudi to je bilo dano videti le redkim in od tod izvira zgodba o Linkejevi ostrovidnosti. Da Saturn in Mars na nebu nista vidna najdlje 170 dni, Jupiter 36 ali najmanj 26 dni, Venera 69 ali najmanj 52 dni, Merkur 13 dni ali najdlje 17 dni.

16 79 Barve planetov se spreminjajo glede na njihovo višino, kajti ta postane podobna tistim višinam, v ozračje katerih planeti pridejo pri dvigovanju, in krog, po katerem potuje drug planet, jih obarva, ko se mu približujejo z ene ali druge strani: hladnejši krog jih pobledi, bolj vroči jih pordeči, vetrovni krog jim da grozljivi odtenek, Sonce in stičišča apsíd ter najsrajnejši deli obel pa jih prekrijejo s trdo temo. Vsak planet ima namreč svojo barvo: Saturn je svetlo bel, Jupiter svetel, Mars ognjen, Lucifer belkast, Vesper bleščeč, Merkur žaren, Luna blage barve, Sonce je ob vzhodu žareče, pozneje sijoče. S temi vzroki je povezana tudi vidnost drugih zvezd, ki so na nebu.

80 Enkrat je namreč množica zvezd nagnetena okoli Luninega polmeseca, ko jih mirna noč obseva z blago svetlobo, drugič jih je le peščica, tako da se čudimo njihovemu begu, ko jih polna luna skrije ali ko nam bodisi Sončevi žarki bodisi žarki zgoraj omenjenih planetov zaslepijo pogled. Toda tudi sama Luna nedvomno občuti spremembe v Sončevih žarkih, ki zadevajo ob njo, ker ukrivljenost neba oslabi moč teh sicer neupognjenih žarkov, razen tedaj, ko zadevajo ob njo pod pravim kotom. Tako je v kvadratnem položaju s Soncem vidna samo polovica, v trikotnem položaju se zaokroži v napol prazen krog, v nasprotnem položaju pa je polna, in ko znova pojema, kaže

v enakih časovnih presledkih enake podobe, zakonitosti tega procesa pa so podobne kot pri treh planetih, ki so nad Soncem.

17 81 Sonce pa doživi štiri spremembe: dvakrat ob izenačitvi noči in dneva spomladi in jeseni, ko njegovi žarki padajo v središče Zemlje in je v osmi stopinji Ovna in Tehtnice; dvakrat spremembo svojih poti, in sicer ko ob zimskem obratu v osmi stopinji Kozoroga povzroči, da se začne daljšati dan, in ko ob poletnem obratu v isti stopinji Raka povzroči, da se začne daljšati noč. Vzrok za to neenakost je nagnjenost živalskega kroga, ker je v vsakem trenutku enak del sveta nad Zemljo in pod njo. Toda nebesna znamenja, ki se ob svojem vzhodu dvigajo navpično, obdržijo svetlobo dlje; tista, ki se dvigajo poševno, pa prečkajo nebo v krajšem času.

18 82 Večina ljudi ne ve, kaj so največji strokovnjaki odkrili s pozornim opazovanjem neba, in sicer: da so ognji zgornjih treh planetov tisti, ki jih tedaj, ko padajo na Zemljo, imenujemo strele, toda padajo predvsem s tistega planeta med njimi, ki leži na sredini, morda zato, ker tako izvrže stik med čezmerno vlago iz zgornjega kroga in vročino iz spodnjega kroga: zato pravimo, da Jupiter luča strele. Kakor torej goreči les prasketaje izpljune oglje, tako planet izpljune nebesni ogenj, ki s seboj prinaša preroška naznanila, kajti niti v tistem svojem delu, ki se mu odreče, ne preneha s svojimi božanskimi dejavnostmi. To se dogaja zlasti tedaj, ko je ozračje razburkano, ker vlaga, ki se nabere, spodbudi presežek vode, ali pa zato, ker se ozračje razburka s porodom tako rekoč nosečega planeta.

19 83 Mnogi so skušali raziskati tudi oddaljenost planetov od Zemlje in so objavili, da je Sonce od Lune oddaljeno devetnajstkrat toliko, kolikor je Luna oddaljena od Zemlje. Pitagora, mož prodornega duha, je sklepal, da razdalja od Zemlje do Lune meri 126 000 stadijev, razdalja od Lune do Sonca dvakrat toliko, od Sonca do dvanajstih znamenj pa trikrat toliko. Takega mnenja je bil tudi naš rojak Gal Sulpicij.

20 84 Toda Pitagora včasih izhaja iz glasbene teorije in razdaljo med Luno in Zemljo imenuje <en> ton, razdaljo od Lune do Merkurja polton in enako tudi od Merkurja do Venere, razdaljo od Venere do Sonca poldrugi ton, od Sonca do Marsa ton, in to je enaka razdalja kot od Zemlje do Lune; razdaljo od Marsa do Jupitra <imenuje> polton in enako od Jupitra do Saturna, razdaljo od Saturna do živalskega kroga pa poldrugi ton; <pravi, da> tako s sedmimi toni nastaja tako imenovana harmonija *dià pasôn*, to je vesplošno sozvočje; da se v njej Saturn giblje v dorskem tonovskem načinu,

Jupiter pa v frigijskem; podobno je tudi pri drugih planetih; metoda, ki jo je uporabil, je sicer zelo prodorna, a nič kaj potrebna.

21 85 En stadij znaša 125 naših korakov, to je 625 čevljev. Po Pozejdoniju višina, ki jo dosežejo megle, vetrovi in oblaki, od Zemlje nanese nič manj kot 40 stadijev; od tam naprej je zrak čist, jasen in prežet z neskaljeno svetlobo. Toda od območja neviht do Lune razdalja nanese 2 000 000 stadijev, od Lune do Sonca 500 000 000 stadijev in prav po zaslugi te razdalje Sonce v svoji neizmerni velikosti Zemlje ne sežge. Več avtorjev pa je objavilo trditev, da se oblaki dvignejo v višino 900 stadijev. Ti podatki so nepotrjeni in nepreverljivi; vendar jih je treba navesti, ker so že bili objavljeni. Kljub temu bi pri tem ne bilo mogoče zavreči razlage, ki temelji na geometričnem sklepanju in je vedno zanesljiva, če se komu ljubi bolj poglobiti se v te stvari, vendar ne tako, da bi se duh pri svojem sklepanju opiral na natančno izmero – hoteti to bi pomenilo nespametno zapravljanje svojega študijskega časa –, ampak zgolj na približno domnevo. **86** Ker je namreč iz Sončevega kroženja razvidno, da krog, ki ga prepotuje, meri skoraj 366 stopinj, in ker premer <kroga> vedno znaša tretjino plus malo manj kot sedmino tretjine oboda, je jasno, da če odvezamemo polovico, ker je Zemlja vmes v središču, višina Sonca meri skoraj šestino dolžine tega neizmerne prostora, ki ga v duhu dojemamo kot Sončevo krožnico okoli Zemlje, višina Lune pa meri dvanajstino <tega neizmerne prostora>, ker je njena krožna pot <okoli Zemlje> toliko krajša od Sončeve. Tako je posledično Luna na sredi med Soncem in Zemljo.

87 Začuden sem nad tem, kako daleč gre človeški duh v svoji predznosti, če ga opogumi še tako boren uspeh, tako kot v zgoraj navedenem primeru izračun ponuja obilo priložnosti za nesramnost. Potem ko so si drznili ugibati o oddaljenosti Sonca od Lune, prenašajo te iste razdalje tudi na nebo, ker je Sonce na sredini; zato lahko tudi razsežnost sveta nemudoma izračunajo na prste. Trdijo namreč, da je premer enak sedmim dvaindvajsetinam oboda, kakor da bi izmera neba v celoti temeljila na svinčnici. **88** Po egipčanskem izračunu, ki sta ga objavila Petoziris in Neheps, vsaka posamezna stopinja v Lunini krožnici, ki je, kot je bilo omenjeno, najmanjša, meri malo več kot 33 000 stadijev, v Saturnovi krožnici, ki je največja, dvakrat toliko, v krožnici Sonca, o katerem smo povedali, da je na sredini med njim, pa polovico med obema vrednostma. In ta izračun je zelo skromen, kajti če se Saturnovi krožnici prišteje še razdalja, ki ga ločuje od živalskega kroga, dobimo mnogokratnik, ki ga ni mogoče prešteti.

22 89 O svetu nam ostane le še malo stvari. Tudi na nebu namreč nena-

doma nastajajo zvezde, in sicer jih je več vrst. Grki jih imenujejo kométi, mi lasate zvezde, ker so sršeče zaradi krvavo rdečega čopa in so na vrhu kocaste, kakor da bi imele lase. Grki imenujejo pogónias tiste, ki jim na spodnjem delu naprej štrli dolgi bradi podobna griva. Akóntiasi švigajo kakor kopja. Ta zvezda je preroško napovedala dogodek, ki se je zgodil zelo hitro, in njo je cesar Tit Cezar v času svojega petega konzulata natančno opisal v znameniti pesnitvi; takrat so jo do današnjega dne videli nazadnje. Če so bile te iste zvezde krajše in so se šilasto zaključevale kakor bodalo, so jih imenovali ksí-fias. Te so od vseh najbolj blede, lesketajo se nekako podobno meču in nimajo prav nobenih žarkov; redke žarke s svojega roba oddaja tudi diskêj, ki je, kot pove njegovo ime, podoben disku, barve pa je takšne kot jantar. **90** Pitêj je opazen v obliki sodov, v njegovi vbokli notranjosti pa je dimasta svetloba. Kerátias je videti kot rog; tak se je pojavil, ko se je Grčija bojevala v odločilni bitki pri Salamini. Lampádias je podoben gorečim baklam, hipêj konjskim grivam, gibljeta se zelo hitro in se vrtita v krogu. Pojavi se tudi svetlo beli komet, ki ima srebrn šop las in se tako blešči, da ga je le težka mogoče opaziti, na sebi pa kaže sliko boga v človeški podobi. Pojavljajo se tudi kozlovski kometi, ki so videti kot kosmatinje, obdaja pa jih nekakšen oblak. Doslej se je le enkrat zgodilo, da se je griva <kometa> spremenila v kopje; to je bilo v času 108. olimpijade, leta 407 mesta Rim. Najkrajše zabeleženo obdobje vidnosti kometov je sedem dni, najdaljše 180 dni.

23 91 Med kometi se eni gibljejo kot tavajoče zvezde <oz. planeti>, drugi ostajajo negibni; skoraj vsi so na severnem nebu, in sicer v nobenem točno določenem predelu, ampak večinoma na belem pasu, ki se ga je oprijelo ime Mlečni krog. Aristotel navaja, da je mogoče videti več kometov naenkrat; tega ni opazil še nihče drug, vsaj kolikor vem jaz; <navaja tudi,> da kometi naznanjajo močne vetrove in pripeko. Pojavljajo se tudi v zimskih mesecih in na južnem tečaju, vendar prav nič ne žarijo. Ljudstva Etiopije in Egipta so opazila zlovešč komet, ki je dobil ime po tedanjem kralju Tifonu: bil je ognjenega videza, zavrt kakor spirala in tudi na pogled grozeč, pravzaprav niti ni bil zvezda, ampak prej nekakšen ognjeni klobčič. **92** Včasih tudi tavajoče zvezde <oz. planete> in druge zvezde pokrivajo lasje. Toda komet se nikoli ne pojavi na zahodni strani neba; ta zvezda večinoma seje grozo in je ni mogoče zlahka pomiriti s pravnimi daritvami, kot na primer med državljanskimi nemiri v času Oktavijevega konzulovanja in pozneje v času vojne med Pompejem in Cezarjem, v našem času pa ob zastrupitvi, s katero je Klavdij Cezar prepustil vrhovno oblast Domiciju Neronu, nato pa je bila v

času Neronovega principata skoraj ves čas zlovešče na nebu. Ljudje menijo, da je pomembno, v katero smer se komet požene, od katere zvezde dobiva moč, čemu je podoben in na katerih mestih zasije: **93** če je podoben flavti, preroško naznanja glasbeno umetnost, če se pojavi v spolovilih ozvezdij, nemoralnost; če glede na nekatere položaje zvezd stalnic tvori trikotnik ali kvadrat z enakimi koti, kaže na nadarjenost in učenost; če se pojavi na glavi severne ali južne Kače, napoveduje zastrupitev.

Komet v svetišču častijo samo na enem kraju na vsem svetu, in sicer v Rimu, ker je božanski Avgust sam presodil, da je bil zanj ugodno znamenje. Ta komet se je pojavil na začetku njegove vladavine v času iger, ki jih je priredil v čast Venere Roditeljice nedolgo po smrti očeta Cezarja v kolegiju, ki ga je sam ustanovil. **94** Svoje veselje ob tem je razglasil z besedami: »Ravno v času mojih iger so na severnem predelu neba sedem dni opazali lasato zvezdo; ta je vzhajala okoli enajste dnevne ure, bila je zelo svetla in opazna je bila iz vseh dežel. Ljudstvo je verjelo, da ta zvezda naznanja, da je bila Cezarjeva duša sprejeta med nesmrtnih bogove; in zato so to znamenje dodali na kip njegove glave, ki smo ga kmalu zatem posvetili na Forumu.« Tak je bil njegov odziv v javnosti; sam pri sebi pa si je veselo razlagal, da se je komet rodil zanj in da se je sam rodil v njem; in če priznamo resnico, je bilo to za Zemljo blagoslovno. Nekateri verjamejo, da so tudi te zvezde večne in da se gibljejo po svoji krožni poti, vendar so vidne samo tedaj, ko se Sonce loči od njih. Drugi pa menijo, da nastanejo po naključju iz vlage in ognjene moči in da se zato razkrojijo.

24 95 Že omenjeni, nikoli dovolj hvaljeni Hiparh, ki je bolje kot kdorkoli drug potrdil, da so ozvezdja tesno povezana z ljudmi in da so naše duše del neba, je odkril novo zvezdo, ki je nastala v njegovem času; in njeno gibanje tistega dne, ko je zasijala, mu je vzbudilo dvom, ali se to dogaja pogostejše in ali se gibljejo tudi tiste zvezde, za katere menimo, da so pritrjene; zato se je smelo lotil zadeve, ki bi bila drzna celo za boga: za poznejše rodove je začel šteti zvezde in sestavljati imenske sezname ozvezdij, za kar si je izmislil priprave, s katerimi je označeval mesta in velikosti posameznih zvezd, da bi tako lahko lažje ugotavljali ne le, ali umirajo in se rojevajo, ampak, ali sploh katere potujejo prek neba in se gibljejo, prav tako pa tudi, ali rastejo in se manjšajo. Tako je nebo vsem zapustil kot dediščino, če bi se morda našel kdo, ki bi prevzel to njegovo volilo.

25 96 Na nebu se svetlikajo tudi bakle, ki so vidne samo, kadar padajo; takšna bakla je sredi belega dne pred očmi ljudstva preletela nebo, ko je Ger-

manik Cezar priredil gladiatorske igre. Ločujemo dve vrsti bakel: svetilke imenujejo izrecno bakle, drugo vrsto pa imenujejo bolídi; takšnega so opazili v času nesrečnih dogodkov pri Mutini. Razlikujejo se po tem, da bakle puščajo dolge sledi, pri tem pa njihov sprednji del žari, bolíd pa žari od začetka do konca in potegne daljšo brazdo.

26 Podobno se svetlikajo tudi bruna, ki jih <Grki> imenujejo *dokoí*; tako bruno se je pojavilo, ko so Lakedajmonci po porazu v pomorski bitki izgubili prevlado nad Grčijo. Tudi na nebu zazeva razpoka, ki jo imenujejo *chásma*, **27 97** dalje je nebo <časih> videti krvavo rdeče in – to pa je za boježe ljudi najgrozovitejši pojav – <pojavi se> požar, ki z neba pada na Zemljo, tako kot v tretjem letu 108. olimpijade, ko je kralj Filip povzročal pretrse v Grčiji.

Sam menim, da ti in enako tudi drugi naravni pojavi nastopajo v določenih obdobjih zaradi naravnih sil, in ne, kot misli večina, iz različnih vzrokov, ki si jih izmislijo bistri človeški umi; seveda so obstajali znanilci strahotnih nesreč, a se po mojem mnenju niso zgodile zato, ker so nastopili ti naravni pojavi, ampak zato, ker je bilo pričakovati, da se bodo zgodile, vzroki za te pojave pa nam niso umljivi in zato jih ne poznamo tako kot zgoraj predstavljene vzhode, zahode, mrke in številne druge pojave.

28 98 Opažamo tudi zvezde <ki svetijo> po cele dneve skupaj s Soncem, ki pogosto obdajajo tudi Sončevo kroglo kakor iz klasja spleteni venci in raznobarvni krogi; do takega pojava je prišlo, ko je Avgust Cezar v zgodnji mladosti po očetovi smrti vstopil v Rim, da bi prevzel visoki naslov. **29** Enaki venci se pojavljajo tudi okoli Lune, okoli premičnic in tudi okoli zvezd stalnic. Okoli Sonca se je v času konzulovanja Lucija Opimija in Kvinta Fabija pojavil lok, krog se je pojavil pod konzuloma Gajem Porcijem in Manijem Acilijem, rdeč krog pa v času konzulovanja Lucija Julija in Publija Rutilija.

30 Pojavljajo se tudi čudežni in dalj časa trajajoči Sončevi mrki in tak je nastopil ob umoru diktatorja Cezarja in v času vojne z Antonijem, ko je bilo Sonce bledikasto medlo neprenehoma skoraj vse leto. **31 99** Po drugi strani je opaziti hkrati več sonc, vendar ne nad in tudi ne pod pravim Soncem, ampak poševno ob strani, in sicer nikoli ob Zemlji, ne nasproti nje in tudi ne ponoči, ampak ob <Sončevem> vzhodu ali zahodu. Poročila navajajo, da so <sosonca> na Bosporju enkrat videli opoldne in da so bila vidna od zgodnjega jutra do sončnega zahoda. Po tri sonca so večkrat videli tudi starodavniki, tako na primer v času konzulovanja Spurija Postumija in Kvinta Mucija, Kvinta Marcija in Marka Porcija, Marka Antonija in Publija Dolabele ter

Marka Lepida in Lucija Planka, pa tudi naša generacija je videla ta pojav v času vladavine božanskega Klavdija, ko je bil konzul, njegov stanovski kolega pa je bil Kornelij Orfit. Vse do danes nobeno poročilo ne navaja, da bi hkrati videli več kot tri sonca. **32** Pojavile so se tudi po tri lune naenkrat, na primer v času konzulovanja Gneja Domicija in Gaja Fanija.

33 100 Pojav svetlobe z neba ponoči, ki so ga večinoma poimenovali nočna sonca, so opazili v času konzulovanja Gaja Cecilija in Gneja Papirija, pa še pogosto ob drugih priložnostih, in sicer je bilo ponoči tako svetlo kot podnevi.

34 Žareče iskreči se ščit je v času, ko sta bila konzula Lucij Valerij in Gaj Marij, ob sončnem zahodu prečkal nebo od vzhoda do zahoda. **35** O pojavu, da z zvezde pada iskra in da s približevanjem Zemlji postaja vse večja <...>, da pa se je, potem ko je postala velika kakor Luna, zasvetila kakor ob oblačnem dnevu in se nato, ko se je vrnila na nebo, spremenila v baklo, so poročali samo enkrat v času konzulovanja Gneja Oktavija in Gaja Skribonija; to je videl prokonzul Silan s svojim spremstvom.

36 Opaziti je mogoče tudi, da zvezde nikoli ne švigajo sem in tja kar naključno, ne da bi se iz tiste smeri pojavili siloviti vetrovi.

37 101 Zvezde se pojavljajo tako na morju kot na kopnem; sam sem jih videl, ko so bile v podobi bliskov sprijete na konicah kopij vojakov na nočnih stražah pred okopom. Z nekakšnim glasom podobnim zvokom se spuščajo tudi na prečnike jader in na druge dele ladij, pri tem pa kakor ptice poskakujejo z enega mesta na drugo; kadar se pojavijo posamič, vplivajo pogubno, potaplajo plovila in jih, če padejo na ladijski gredelj, zažigajo, kadar se pojavita po dve, pa je njun učinek blagodejen in sta znanilki srečne plovbe. Menda njun prihod prežene pogubonosno in grozečo zvezdo, imenovano Helena, in zato to božansko moč pripisujejo Poluksu in Kastorju in njima se priporočajo na morju. Ob večerih <zvezde> ožarjajo tudi glave ljudi, kar je pomembno preroško znamenje. Za vse te pojave ni jasne razlage in ta je skrita v častitljivi veličastnosti narave.

38 102 Doslej smo govorili o svetu in o zvezdah; zdaj bomo spregovorili o drugih omembe vrednih posebnostih neba. Naši predniki so namreč nebo poimenovali tudi to, kar so z drugim izrazom imenovali zrak: ves navidežno prazni prostor, ki razliva ta poživljajoči dih. To območje <zraka> je pod Luno, in sicer – kot opažam, je to skoraj splošno sprejeto mnenje – dosti nižje, v njem se mešajo neskončne količine zgornjega zraka in neskončne količine zemeljskih izhlapi in oblikuje se kot zmes obeh prvin. Iz nje nastajajo

oblaki, grmenje in tudi strele, iz nje nastajajo toča, slana, deževja, nevihte in vrtinčasti vetrovi, iz nje izhaja večina človeških nadlog in spopad narave same s sabo. **103** Zemeljske stvari, ki stremijo proti nebu, potiska navzdol sila zvezd in ta ista sila k sebi privlači tiste stvari, ki se ne dvigajo same od sebe. Deževje pada, megle se dvigajo, reke presihajo, toča pada; sončni žarki žgejo in na Zemljo sredi sveta pritiskajo od vseh strani, in ko se ti isti žarki prelomijo, se odbijejo in s seboj odnašajo, kar morejo. Pripeka pada z višave in se v višavo znova vrača. Vetrovi pridrevijo <na Zemljo> prazni in isti vetrovi se vračajo otovorjeni s plenom. Toliko živih bitij pri dihanju zajema življenski dih iz višjega zraka, ta pa se temu upira in Zemlja razliva življenjski dih po tako rekoč praznem nebu. **104** In medtem ko se narava premika sem in tja, hitro <krožno> gibanje sveta kot nekakšno vojaško lučalo podžiga neslogo <med prvinami>; boj se ne sme ustaviti, ampak s krožnim gibanjem nenehno dobiva nov podnet in na neizmerni krogli okoli Zemlje kaže vzroke stvari, pri tem pa od časa do časa z oblaki zastre drugo nebo. To je kraljestvo vetrov. Zato se tam kaže njihova posebna narava, ki vključuje skoraj vse druge vzroke ozračja, kajti večina divji sili vetrov pripisuje tudi nastajanje groma in udare strel; trdijo celo, da včasih dežuje kamenje zato, ker ga veter odnese s seboj, in še marsikaj podobnega. Prav zato moramo naenkrat podati še več dejstev.

39 105 Očitno je, da so nekateri vzroki za nevihte in deževja točno določeni, nekateri pa so ali naključni ali pa so še nepojasneni. Kdo bi dvomil, da na nastanek poletij, zim in vseh sprememb, ki jih opažamo v letnih časih, vpliva gibanje zvezd? Kakor je torej mogoče ugotoviti, da je naravno bistvo Sonca uravnavanje letnega teka, tako imajo tudi vse druge zvezde moč, ki učinkovito deluje skladno z naravo sleherne: ene ustvarjajo vlago, raztopljeno v tekočino, druge vlago, ki je strjena v slano ali zgoščena v sneg ali zmrznjena v točo, tretje piš, četrte toploto ali vročino, pete roso, šeste mraz. Vendar ne smemo misliti, da so zvezde tako majhne, kot so videti, kajti izračun <njihove> tako neizmerne višine jasno pokaže, da nobena med njimi ni manjša od Lune. **106** Torej vsaka v svojem gibanju udejanja svojo naravo, kar je zelo lepo razvidno iz dejstva, da Saturnove prehode spremljajo deževja. In te moči nimajo samo zvezde premičnice, ampak tudi mnoge zvezde, ki so <stalno> pritrjene na nebo, kadarkoli jih v tek požene približevanje tavajočih zvezd ali pa jih spodbudijo žarki, ki zadevajo ob njih, kot opažamo, da se dogaja pri Prašičkih, ki so jih Grki prav zato poimenovali z imenom, izpeljanim iz izraza za dež. Nekatere <zvezde> kažejo svojo moč po lastnem

vzgibu in ob določenih časih, kot na primer Kozlička ob svojem vzhajanju. Zvezda Arktur pa skoraj nikoli ne vzide brez nevihte s točo.

40 107 Kdo ne ve, da se ob vzhajanju Pasje zvezde sončna vročina stopnjuje? Učinki te zvezde so na Zemlji zelo močno občutni: ko vzhaja, morja kipijo, vina v kletih vrejo, stoječe vode se premikajo. V Egiptu imenujejo óriks žival, ki – tako poročajo – ob vzhodu Pasje zvezde stoji obrnjena proti njej, zre vanjo in ji s tem, ko kihne, na neki način izkazuje spoštovanje. Nobenega dvoma ni, da so psi v vsem tem obdobju najbolj podvrženi steklini.

41 108 Celo deli nekaterih nebesnih znamenj <oz. ozvezdij> imajo lastno moč vplivanja, na primer ob jesenskem enakonočju in ob zimskem sončnem obratu, ko po nevihtah ugotavljamo, da ta zvezda končuje svoje kroženje, in to ugotavljamo ne samo po deževjih in nevihtah, ampak tudi po mnogih izkustvih, ki se kažejo na naših telesih in na poljih. Eni dobijo sončarico, drugi imajo v določenih obdobjih trebušne težave, pa bolečine v mišicah, glavobole in duševne motnje. Ob poletnem sončnem obratu se oljki, belemu topolu in vrbi zvija listje. Prav na dan zimskega sončnega obrata cveti poláj, ki ga obesimo na podstrešju, da se suši, <tega dne> raznese z zrakom napolnjene mehove. **109** Temu bi se morda začudil kdo, ki na podlagi vsakdanjih izkušenj ne opazi: da rastlina, imenovana posončnica, nenehno zre v odhajajoče Sonce in se vsako uro obrača skupaj z njim, celo tedaj, ko ga zastirajo oblaki; da se tudi pod vplivom Lune telesa ostrig, lupinarjev in vseh školjk povečujejo in znova zmanjšujejo; temeljitejši raziskovalci so celo odkrili, da število jetrnih režnjev pri rovkah ustreza številu Luninih dni ter da tudi najmanjša žival, mravlja, občuti močan vpliv te zvezde in je ob mlaju vedno nedejavna. **110** Zato je nevednost ljudem v toliko hujšo sramoto, saj odkrito priznavajo, da se zlasti očesne bolezni nekaterih vprežnih živali poslabšajo in popuščajo skupaj z Luno. V opravičilo <za svojo nevednost> navajajo širno prostranstvo neba, ki je neizmerno visoko in razdeljeno na 72 znamenj, to je podob stvari ali živih bitij, na katere so učenjaki razčlenili nebo. V teh znamenjih so nekateri opazili 1600 zvezd, in sicer takih, ki posebej izstopajo po učinkovanju ali videzu, na primer sedem zvezd na repu Bika, ki so jih poimenovali Vergilije, ter na njegovem čelu Prašički in Volarja, ki sledi Sedmim vpreženim volom.

42 111 Ne bi zanikal, da deževja in vetrovi nastajajo tudi neodvisno od teh vzrokov, ker je gotovo, da iz zemlje izhlapeva vlažna para, ki pa je včasih zaradi <sončne> toplote dimasta, in da oblaki nastajajo iz vlage, ki se dviga v višino, ali pa iz zraka, zgoščenega v vlago. Na njihovo gostoto in telesnost

lahko sklepamo iz nedvomnega dokaza, saj zakrijejo Sonce, ki ga sicer vidijo celo potapljači, ko se v vodi spustijo na katerokoli globino.

43 112 Torej ne bom zanikal, da lahko na te oblake od zgoraj pada tudi ogenj zvezd, kakršnega pogosto vidimo ob jasnem vremenu; in res je, da njegov udar pretrese zrak, ker tudi zalučana kopja brnijo; ko pa ogenj zadene ob oblak, nastane sikajoča para kot tedaj, ko v vodo potopimo razbeljeno železo, in sprosti se vrtničast steber dima. Tako nastajajo neurja, in če se v oblaku zrak ali para na vse kriplje trudi priti iz njega, nastane grmenje; če iz njega bruhne vroč <zrak ali para>, nastanejo strele; če pa se <zrak ali para> trudi <bruhniti iz oblaka> na večji razdalji, nastanejo bliski. Bliski trgajo oblak, strele jih predrejo in grmenje so udarci ognja, ki zadenejo <ob oblake>, zato ognjene razpoke na oblakih nemudoma zažarijo v bleščečem soju. **113** Tudi zrak, ki se dvigne z Zemlje in ga odbojna sila zvezd potisne nazaj <proti tlom>, lahko ustvari grom, če je ujet v oblak, kajti dokler se zrak spopada <z oblakom>, narava duši zvok, ko pa prodre iz oblaka, se razleže pok, tako kot počí napihnjen meh. Ta zrak, kakršenkoli že je, se lahko vname tudi, ko strmoglavo pada. Lahko ga z iskrečimi se bliski izbije tudi trk oblakov, tako kot pri trku dveh kamnov. Toda vsi ti pojavi so naključni; od tod nastajajo nepomembne in nekoristne strele, takšne, ki ne temeljijo na nobenem naravnem razlogu; udarjajo v gore, udarjajo v morja in tudi vsi drugi njihovi udari so brez učinka. A prej omenjene preroške strele prihajajo iz višave, iz točno določenih vzrokov in z lastnih zvezd.

44 114 Ne bi mogel zanikati, da lahko vetrovi ali bolje piši nastanejo podobno iz suhe in izsušene izparine zemlje; da lahko <nastanejo> tudi iz voda, ki oddajajo zrak, ki se ne zgosti v meglo in se tudi ne strne v oblake; da njihovo gibanje lahko sproži tudi spodbudilni vpliv Sonca, saj z vetrom ne razumemo nič drugega kot zračni tok, in tudi to na več različnih načinov. Vidimo namreč, da se vetrovi dvigajo tudi iz rek in z zasneženih površin ter iz morja, celo tedaj, ko je mirno, in da se drugi vetrovi, ki jih imenujejo altáni, dvigajo s kopnega; in ko se ti vračajo z morja, se imenujejo tropáji, če nadaljujejo pot proti odprtemu morju, pa apogéji.

115 Toda ukrivljene gorske verige s številnimi vrhovi in v komolec upognjenimi ali v <dve> rameni zlomljenimi grebeni ter globoko ugreznjene doline, ki z neenakomernim površjem trgajo prav zaradi tega odbijajoči se zrak – in to je vzrok, da na mnogih krajih nastaja odmev –, neprenehoma ustvarjajo vetrove. Prav tako tudi <nekater> votline, kakršna je na primer v Dalmaciji z ogromnim ustjem in strmo spuščajočim se breznom, in če va-

njo vržemo kak čisto lahek predmet, iz nje, pa najsi je dan še tako umirjen, prihrumi na plan vrtincu podobna nevihta; kraj se imenuje Senija. Menda je tudi v provinci Kirenajki neka Avstru posvečena skala, in če se je dotakne človeška roka, je to svetoskrunstvo, saj Avster nemudoma začne vrtinčiti pesek. Celo v mnogih hišah imajo vlažne shrambe zato, ker so zaprte in je v njih temno, lastne vetrce.

45 116 Vendar pa je med zračnim pišem ali vetrom velika razlika. Vetrov, ki so stalni in vedno pihajo, ne občutijo samo na nekem določenem območju, ampak v celotnih deželah; ti niso lahne sape ali nevihte, ampak so pravi vetrovi, moškega spola, kot kaže tudi njihovo poimenovanje, najsi nastajajo zaradi nenehnega hitrega gibanja sveta in zaradi srečevanja z zvezdami, ki se gibljejo v nasprotni smeri, najsi je veter tisti znameniti porajajoči dih narave, ki kakor v neki maternici <sveta> bega sem ter tja, najsi je <veter> zrak, ki ga bičajo neenakomerni sunki tavajočih zvezd in raznoliki strelj žarkov, ki ga zadevajo, najsi prihajajo s teh svojih bližnjih zvezd ali padajo z zvezd stalnic: jasno je, da tudi vetrovi dobro poznajo zakon narave, ki ni neznan, čeprav še ni povsem znan.

117 Več kot dvajset starih grških piscev je objavilo svoja opažanja o teh vprašanjih. Zato sem toliko bolj začuden, da se je v času, ko je svet neenoten in razdeljen na kraljestva, to je na posamezne ude, toliko moč posvetilo raziskovanju tako zahtevnih zadev, še zlasti zato, ker jih obkrožajo vojne in ker se na gostinske zveze ni mogoče zanesti, ko že govorica o piratih, teh sovražnikih vsega človeštva, ljudi odvrača od potovanja, tako da se danes posameznik v svoji rodni deželi za pridobitev nekaterih podatkov lahko bolj zanese na zapiske tistih, ki nikoli niso bili tam, kot pa na znanje domačinov, medtem ko danes, ko vlada tako veseli mir, ko vlada cesar, ki ga tako zelo razveseljuje materialna blaginja in kulturni napredek, nove raziskave niso sploh nič prispevale k védenju, še več, niti odkritja starodavnikov niso predmet temeljitega študija. **118** Nagrade niso bile večje, ker je bila obilica dobrin razdeljena med mnoge, in večina se je do teh odkritij dokopala brez sleherne druge nagrade, kot je to, da pomagajo naslednikom. Nравnost ljudi je namreč izgubila vrednost, ne pa tudi njihovi prihodki; in zdaj, ko so vsa morja odprta in ko vse obale ponujajo gostoljuben pristan, neizmerna množica pluje po njih, vendar zaradi dobička, ne zaradi znanja. In človeški um v svoji zaslepljenosti in predanosti zgolj pohlepu ne razmišlja, da je dobiček mogoče varneje ustvarjati z znanjem. Zato bom vetrove obravnaval podrob-

neje, kot bi bilo morda primerno za namen mojega dela, pred očmi pa bom imel te tisočglave množice pomorščakov.

46 119 Starodavniki so opazili vsega skupaj štiri vetrove, ki ustrezajo štirim stranem neba, zato jih tudi Homer ne omenja več, vendar pa je bila razdelitev, kot so kmalu ocenili, premalo natančna. V naslednjem obdobju so jih dodali osem, ta razdelitev pa je bila prenatanna in prepodrobna. Njihovi nasledniki so se odločili za vmesno pot med tema dvema razdelitvama in so na krajši seznam <štirih vetrov> dodali nekatere z daljšega. Torej sta po dva vetrova na vsaki od štirih strani neba: z enakonočnega vzhoda piha sub-solán, z vzhoda ob zimskem sončnem obratu voltúrn; Grki prvega imenujejo apeliót, drugega évros. Z juga piha ávster in z zahoda ob zimskem sončnem obratu áfrik; Grki prvega imenujejo nótos, drugega líbs; z enakonočnega zahoda piha favónij, z zahoda ob poletnem sončnem obratu kórus; Grki prvega imenujejo zefír in drugega argést; s severa piha septéntrion ter med njim in vzhodom ob poletnem sončnem obratu ákvilon, ki ju Grki imenujejo apárktias in bóreas. **120** Po razširjeni razdelitvi so med te vetrove vključeni še štirje: tráskias na sredi med severom in zahodom ob poletnem sončnem obratu, dalje kájkias na sredi med akvilónom in enakonočnim vzhodom v smeri vzhoda ob poletnem sončnem obratu, fójniks na sredi med vzhodom ob zimskem sončnem obratu in jugom, prav tako pa med líbsom in nótosom libónot, ki je sestavljen iz obeh, in sicer na sredi med jugom in zimskim sončnim zahodom. In to še ni vse: nekateri so med bórea in kájkia dodali še mézes ter med évroso in nótosu evrónota. Tudi nekatera ljudstva imajo vetrove, ki so značilni zanje in ne pihajo zunaj določenega območja, kot na primer Atenci skíron, ki se malo razlikuje od argésta in ga drugod v Grčiji ne poznajo; drugje se prav ta, le nekoliko bolj severni veter imenuje olímpias; **121** običajno z vsemi temi imeni označujemo argést. Kájkias nekateri imenujejo helespóntias in iste vetrove drugi imenujejo znova drugače. Prav tako je v Narbonski provinci od vetrov najznamenitejši círcij, ki po svoji silovitosti ne zaostaja za nobenim drugim in vleče naravnost čez Ligursko morje do Ostije. Ta veter ni neznan le v drugih predelih neba, ampak ne doseže niti mesta Viena v isti provinci; nekaj milj pred mestom se ta siloviti veter obrzda, ko naleti na srednje visok gorski hrbet. Fabijan tudi trdi, da ávstri ne prodrejo v Egipt. Iz tega je jasno razviden zakon narave: tudi vetrovi imajo določeno obdobje in omejitve.

47 122 Pomlad torej odpre morja za pomorščake; ob njenem začetku favóniji blažijo zimsko nebo, ko je Sonce v 25. stopinji Vodnarja; to je šesti

dan pred februarskimi idami. Isto velja tudi za skoraj vse vetrove, ki jih bom omenil v nadaljevanju; na vsako prestopno leto se pojavijo en dan prej, v naslednjem obdobju pa se znova držijo ustaljene ureditve. Osmi dan pred marčevimi kalendami favónij nekateri imenujejo helidónias, ker tedaj opazijo lastovke, nekateri pa ornítias, ker od 71. dne po zimskem sončnem obratu po prihodu ptic piha devet dni. Favoniju nasproten je veter, ki smo ga poimenovali subsolán.

123 Začetek poletja prinaša vzhod Vergilij v isti stopinji Bika šest dni pred majskimi idami; to je čas ávstra, njemu nasproten veter pa je septéntrion. V najbolj vročem obdobju poletja pa vzhaja Pasja zvezda, ko Sonce vstopa v 1. stopinjo Leva, in to je 15. dan pred avgustovskimi kalendami. Približno osem dni pred njenim vzhodom se pojavijo akvilóni, ki jih imenujejo pródromi. Dva dneva po njenem vzhodu ti akvilóni začnejo stalneje pihati in pihajo 40 dni in te vetrove imenujejo etézije. **124** Razširjeno je prepričanje, da jih sončna pripeka, ki jo žarenje zvezde podvoji, blaži in da jih ni vetrov, ki bi bili stalnejši. Za njimi znova pogosto pihajo ávstri vse do vzhoda Arkturja 11 dni pred jesenskim enakonočjem. Z njim začne pihati kórus. Kórus prinaša jesen; njemu nasproten je voltúrn.

125 Zahod Vergilij približno 44 dni po jesenskem enakonočju pomeni začetek zime in ta čas navadno pade na tretji dan pred novembrskimi idami. To je čas zimskega akvilóna, ki se zelo razlikuje od predstavljenega poletnega; iz njemu nasprotne smeri piha áfrik. Sedem dni pred zimskim sončnim obratom in prav toliko dni po njem je morje umirjeno za gnezdenje vodomcev, po čemer so ti dnevi dobili tudi ime. Preostali čas je zimsko vreme. Kljub temu morij ne zapre niti besnenje nevihte: sprva so ljudi, ki so se bali smrti, pirati prisilili, da so se pognali v smrt in so se pozimi podajali na morja; zdaj jih sili pohlepnost.

48 126 Najhladnejši vetrovi so tisti, za katere smo povedali, da pihajo s severa, in njihov sosed kórus; ti brzdajo druge vetrove in preganjajo oblake. V Italiji sta vlažna vetrova áfrik in zlasti ávster; po pripovedovanju tudi na Pontu kajkías priteguje k sebi oblake. Kórus in voltúrn sta suha vetrova, razen kadar njuno pihanje pojenja. Ákvilon in septéntrion sta snežna vetrova, voltúrn in kórus prinašata točo, ávster je vroč, voltúrn in favónij sta topla; slednja sta bolj suha od subsolána. In nasploh so vsi vetrovi, ki pihajo s severa in z zahoda, bolj suhi kot tisti, ki pihajo z juga in vzhoda. **127** Najbolj zdrav od vseh pa je ákvilon; ávster je škodljiv, zlasti če je suh, morda zato, ker je hladnejši, kadar je vlažen. Obstaja prepričanje, da živa bitja tedaj, ko

piha ta veter, manj občutijo lakoto. Etézije večinoma ponoči pojenjajo, po tretji dnevni uri pa se dvigujejo. V Hispaniji in Aziji pihajo z vzhoda, na Pontu iz smeri akvilóna, v drugih pokrajinah z juga. Pozimi pa vejejo tudi po zimskem sončnem obratu in tedaj jih imenujejo ornítiji, vendar so blažje in pihajo le nekaj dni. Dva vetrova spreminjata skupaj s krajevno lego tudi svojo naravo: ávster Afriki prinaša jasno vreme, ákvilon pa oblačno.

128 Vsi vetrovi pihajo v določenih izmenah, večinoma pa tako, da ko en veter ponehuje, začena pihati nasprotni veter. Kadar <izmena poteka tako, da> se tedaj, ko se eni vetrovi umirjajo, dvigajo njim najbližji, si krožno sledijo po vrsti od leve proti desni, tako kot Sonce. Na njihovo mesečno razporeditev najodločilneje vpliva četrti dan mlaja. Če popustimo jadrne uzde, je z istimi vetrovi mogoče pluti tudi v nasprotno smer, tako da zlasti ponoči prihaja do trkov ladij zaradi plovbe v nasprotno smer. Ávster povzroča večje valove kot ákvilon, ker je prvi spodnji veter in piha iz morske globine, drugi pa z morske gladine. Zato so potresi po ávstrih še posebno uničujoči. **129** Ávster je silovitejši ponoči, ákvilon podnevi in vetrovi, ki pihajo z vzhoda, so trajnejši od vetrov, ki pihajo z zahoda. Septentrióni navadno prenehajo pihati po lihem številu dni in to opažanje velja tudi za številne druge dele narave; zato liha števila veljajo za moška. Tudi Sonce krepi vetrove in jim jemlje moč; krepi jih ob svojem vzhodu in zahodu, moč pa jim jemlje opoldne v poletnem času. Zato se unesejo večinoma sredi dneva ali noči, ker jih bodisi prehud mraz bodisi prehuda pripeka slabita. Tudi deževje povzroči, da vetrovi potihnejo. Najverjetneje pa jih je pričakovati iz tiste smeri, v kateri se oblaki razkropijo in razkrijejo jasno nebo. **130** Evdoks meni, da se – če nam ustreza, da upoštevamo najmanjše obhodne dobe – po preteku štirih let znova vzpostavi enako zaporedje vseh vetrov, in to ne samo vetrov, ampak večinoma tudi drugih vremenskih razmer. In začetek tega <štiriletnega> obdobja je vedno na prestopno leto ob vzhodu Pasje zvezde. Toliko o glavnih vetrovih.

49 131 Zdaj pa o nenadnih piših, ki se, kot je bilo omenjeno, dvignejo iz Zemljinih izhlapin, nato pa, včasih obdani z oblačnim ovojem, znova padejo nazaj na Zemljo; ti se pojavljajo v različnih oblikah. Kadar potujejo sem in tja ter se drevijo kakor hudourniki, tedaj, kot menijo nekateri – njihovo stališče smo predstavili –, ustvarjajo grmenje in strele. Kadar potujejo bolj obteženi in v hujšem naletu, tedaj, če na široko pretrgajo suh oblak, ustvarijo vihar, ki ga Grki imenujejo eknéfiás; če pa se zavrtijo na ožjem prostoru in udarijo na dan iz stisnjenega oblačnega žepa brez ognja, to je brez strele,

ustvarijo vrtinec, imenovan tifón, to je zvrtničeni eknéfiás. **132** Ta odnaša s seboj proti tlom odtrgane koščke ledeno mrzlega oblaka, jih kotali, obrača in s tem bremenom pospešuje svoje strmoglavo padanje ter se s silovitim vrtinčenjem seli s kraja na kraj. Posebno poguben je za pomorščake, ker ne lomi samo jadrnih prečk, ampak tudi ladje, ki jih zavrtinči; obstaja pa šibko protisredstvo, in sicer tedaj, ko <nam> hrumi nasproti, vlijemo nanj kis, ki je po svoji naravi zelo hladna snov. Ko se ta isti <vrtinčasti vihar> zaradi naleta odbije, pobira stvari, jih odnaša s seboj v nebo ter jih vsrkava v višavo.

50 133 Če <vetrni piš> udari iz večjega votlega žepa oblaka, vendar ne tako širokega, kot je pri viharju, in s to s hrumenjem, ga imenujejo vrtinčnik, ki podira vse v svoji neposredni bližini. Vrtinčnik, ki je med svojim besnenjem bolj žgoč in žareč, se imenuje prestêr in ta žge in uničuje vse, s čimer pride v stik. Tifón pa ne nastane, kadar piha ákvilon, in prav tako ne eknéfiás, kadar sneži ali dokler leži sneg; če <vetrni piš> zažari in zagori sočasno, ko prebije oblak, in se ne vname pozneje, gre za strelo. **134** Razlika med njo in prestêrom je taka kot med plamenom in ognjem; prestêr se s pišem zelo razširi, strela se z naletom stisne. Vrtinec je od vrtinčnika drugačen po tem, da se vrača, in razlika med njima je taka kot med šumenjem in hrumenjem; vihar se od obeh razlikuje po svoji razsežnosti, saj oblake bolj razprši kot pa preseka. V oblaku nastane tudi pošasti podobna temačna gmota, zlovešča za pomorščake. Tu je še pojav, imenovan steber, kadar zgoščena in zmrznjena vlaga drži pokonci sama sebe; v isto vrsto sodi tudi ávlon, <o katerem govorimo,> kadar oblak kot po cevi vsrkava vodo.

51 135 Pozimi in poleti so strele redke, in to iz prav nasprotnih vzrokov. Pozimi je namreč zgoščeni zrak stisnjen zaradi še gostejšega ovoja oblakov, in ker so vse zemeljske izhlapine strjene in zmrznjene, pogasijo vso ognjeno vročino, ki jo prejmejo. Prav to je vzrok, da v Skitiji in na zaledenelih območjih okoli nje ni primerov udara strel, v Egiptu pa je nasprotno prehuda pripeka; vroči in suhi hlapi zemlje se namreč zelo redko zgostijo v redke in šibke oblake. **136** Spomladi in jeseni so strele pogostejše, ker se v obeh obdobjih vzroki, ki povzročijo <njihovo nastajanje> poleti in pozimi, spremenijo. Zato so pogostejše v Italiji, ker zrak, ki je zaradi mile zime in deževnega poletja gibljivejši, na neki način vedno ohranja pomlad ali jesen. Tudi v tistih delih Italije, ki ležijo od severa navzdol proti toplim krajem, kot sta na primer območje Rima in Kampanije, se tako pozimi kot poleti bliska, kar se ne dogaja nikjer drugje.

52 137 Strel je po navedbah več vrst. Tiste, ki pridejo suhe, ne zažigajo,

ampak razbijajo; tiste, ki so vlažne, ne ožgejo, ampak počrtnijo; tretja vrsta, imenovana jasna strela, ima nadvse osupljive lastnosti: ta izprazni sode, ne da bi poškodovala pokrove in ne da bi pustila kakršnokoli drugo sled, ter stopi zlato, baker in srebro v vrečah, ne da bi kakorkoli ožgala vreče ali stopila voščeni pečat. Zelo ugledno Rimljanko Marcijo je med nosečnostjo zadela strela; otrok je umrl, sama pa je preživela in pri tem ni pretrpela nobene druge škode. Med zloveščimi znamenji, ki so napovedovala Katilinovo zaroto, je tudi to, da je dekuriona Marka Herenija iz municipija Pompeji ob jasnem nebu zadela strela.

53 138 Po navedbah etruščanskih spisov strele luča devet bogov in obstaja enajst vrst strel; Jupiter namreč luča tri vrste. Rimljani so od teh bogov ohranili samo dva in Jupitru pripisujejo dnevne strele, Sumanu pa nočne; slednje so seveda redkejšje, vzrok za to pa je hladnejše ozračje. Etruščani menijo, da strele švigajo na dan tudi iz zemlje; te imenujejo podzemne strele in tiste, ki nastanejo v času zimskega sončnega obrata, so najsilovitejše in pogubonosne, ker strele, ki jim pripisujejo zemeljski izvor, niso vse čisto navadne in ne prihajajo z zvezd, ampak nastajajo iz naravne prvine, ki je njim najbližja in je bolj nečista. Očiten dokaz za to je, da vse strele od zgoraj, ki se spuščajo z neba, udarjajo poševno, tiste, ki jih imenujejo zemeljske, pa naravnost. **139** Toda ker prihajajo iz <nam> bližnje snovi, se domneva, da izhajajo iz Zemlje, saj po odboju <ob udaru> ne puščajo nobenih sledi, čeprav je to značilno ne za udar od spodaj, ampak za neposredni udar iz nasprotni smeri. Tisti, ki so se posvetili temeljitejši raziskavi teh vprašanj, menijo, da te strele prihajajo s planeta Saturna, tako kot zažigalne strele prihajajo z Marsa; tak primer je bil, ko je strela do tal požgala najbogatejše etruščansko mesto Volziniji. Družinske strele imenujejo tiste, ki naznanjajo usodo celotni družini, in te se pojavijo prve, ko si posameznik ustvari družino. Sicer pa <Etruščani> menijo, da preroška naznanila tistih strel, ki so povezane z zasebnim življenjem, niso veljavna dlje kot deset let, razen teh, ki se pojavijo bodisi ob prvi pridobitvi lastnega imetja bodisi ob rojstnem dnevu, naznanila tistih strel, ki so povezane z javnim življenjem, pa ne več kot 30 let, razen <teh, ki se pojavijo> pri ustanavljanju naselbine.

54 140 Letopisna poročila navajajo, da je mogoče z nekaterimi verski-mi obredi in molitvami strele ali izsiliti ali izprositi. V Etruriji kroži stara zgodba o tem, da so strelo izprosili, ko je pošast, ki so jo imenovali Volta, opustošila ozemlje in se je približevala mestu Volziniji; strelo je priklical njihov kralj Porsena. Lucij Pizon, ki je upoštevanja vreden pisec, je v prvi knjigi

svojih *Analov* poročal, da je že pred Porseno to večkrat počel Numa in da je Tula Hostilija, ki ga je posnemal in pri tem ni dovolj upošteval predpisanih pravil, zadela strela. Imamo gaje, oltarje in svete obrede in med Jupiter Ustavljavca, Gromovnika in Feretrija smo sprejeli tudi <Jupitra> Elicija. **141** Pogledi ljudi na to problematiko so različni in izhajajo iz prepričanja slehernega posameznika. Le predrznež verjame, da verski obredi ukazujejo naravi, in prav tako le topoumnež dobrim delom <narave> odreka njihovo moč, saj je znanost tudi pri razlaganju strel dosegla tak napredek, da lahko napove druge strele, ki se bodo pojavile na točno določeni dan, in <predvidi,> ali bodo izničile usodo ali bodo vnaprej razkrile druge, skrite usode; praktičnih izkušenj za oba primera je tako v javnem kot v zasebnem življenju nešteto. In zato naj bodo ta znamenja pač taka, kakor hoče narava, enkrat zanesljiva, drugič dvomljiva, za ene verjetna, za druge vredna zavrnitve: mi tudi drugih omembe vrednih stvari, ki zadevajo to področje, ne bomo izpustili.

55 142 Gotovo je, da blisk vidimo prej, kot zaslišimo grmenje, čeprav nastopita sočasno – to ni nič čudnega, saj je svetloba hitrejša od zvoka –, pa tudi to, da se udar in zvok pojavita sočasno, saj narava stvari uravnava tako, vendar je zvok učinek strele na njenem izhodišču, ne na cilju udara, ter da je tudi zračni tok urnejši od strele; da zato vsako stvar prej strese in prej občuti zračni sunek, kot jo zadene strela, in da strela ne zadene nikogar, ki je prej videl blisk ali zaslišal grmenje. Strele z leve strani veljajo za ugodne, ker sončni vzhod leži na levi strani nebesnega svoda. Bolj kot prihod strel opazujejo njihov odhod, najsi ogenj takoj po udaru odskoči ali pa se, potem ko je delo opravljeno ali se ogenj izčrpa, vrne nazaj zrak. **143** Etruščani so pri tovrstnem opazovanju nebo razdelili na 16 predelov; prvi sega od severa do enakonočnega vzhoda, drugi <od tod> do juga, tretji <od juga> do enakonočnega zahoda, četrti pa zajema preostali del od zahoda do severa. Te četrtine so znova razdelili vsako na štiri dele, od katerih so jih osem iz vzhodne smeri poimenovali levi, prav toliko na nasprotni strani pa desni. Od teh so najbolj zlovešči tisti, ki ležijo od zahoda proti severu. Zato je izjemno pomembno, od kod so strele prišle in kam so odšle. Najboljše je, če se vrnejo v vzhodne predele. **144** Tako bo naznanilo največje sreče, če pridejo iz prvega predela neba in se vanj tudi vrnejo; iz izročila vemo, da je bil takega čudežnega znamenja deležen diktator Sula. Druge strele so glede na predele nebesnega svoda <na katerem se pojavijo> manj ugodne ali zlovešče. <Etruščani> menijo, da nekaterih strel ni dovoljeno tolmačiti in tudi ne poslušati tolmačenja o njih, razen če jih napovedujemo gostu ali roditelju. Vso pleh-

kost tega opazovanja je bilo mogoče opaziti, ko je strela udarila v Junonino svetišče v Rimu v času konzulovanja Skavra, ki je kmalu nato postal prvak senata.

145 Bliski brez grmenja se ponoči pojavljajo pogosteje kot podnevi. Človek je edino živo bitje, ki ga strela ne ubije vedno, druga živa bitja pa ubije pri priči; očitno mu narava podeljuje ta privilegij zato, ker ga toliko živali presega po moči. Vsa živa bitja <ob udaru strele> padejo v <udaru> nasprotno smer; človek pa ne zadiha znova, če se ne obrne na zadeto stran. Tisti, ki jih zadene strela od zgoraj, se zgrudijo; če zadene budnega človeka, ga najdemo z zaprtimi očmi, če spečega, z odprtimi. Človeka, ki je umrl na ta način, ni dovoljeno sežgati; versko izročilo zahteva pokop. Strela ne sežge nobenega živega bitja, če ni že mrtvo. Rane ljudi, ki jih je zadela strela, so hladnejše od preostalega telesa.

56 146 Od vsega, kar rojeva Zemlja, strela ne udari v lovorjev grm in nikoli ne prodre v zemljo globlje kot pet čevljev. Zato preplašeni ljudje menijo, da najvarnejše zavetje ponujajo votline v večji globini ali pa šotori iz kož živali, imenovanih morska teleta, ker je od morskih živali ta edina, v katero strela ne udari, tako kot med pticami ne udari v orla, ki ga zato upodabljajo kot orožjenosca tega <Jupitrovega> kopja. V Italiji so med Taracino in Feronijinim svetiščem v vojnem času prenehali graditi stolpe, ker so prav vse uničile strele.

57 147 Poleg teh pojavov na nižjem območju neba je v zgodovinskih virih zapisano, da sta v času konzulata Manija Acilija in Gaja Porcija deževala mleko in kri in da se je to zgodilo pogosto še ob drugih priložnostih; da je na primer v času konzulovanja Publija Volumnija in Servija Sulpicija deževalo meso in da tisti kosi, ki jih ptice niso oplenile, niso zgnili; prav tako, da je v Lukaniji deževalo železo leto prej, kot so Parti ubili Marka Krasa in skupaj z njim vse lukanijske vojake, ki jih je bilo v njegovi vojski veliko; železo, ki je deževalo, je bilo na videz podobno spužvam; harúspeksi so že vnaprej opozarjali na poškodbe od zgoraj. V času konzulata Lucija Pavla in Gaja Marcela pa je v okolici kastela Kompsanum deževala volna in v njegovi bližini je bil leto pozneje ubit Tit Anij Milon. V *Akte* tega leta je bilo zapisano, da je v času sodnega procesa proti Milonu deževala žgana opeka.

58 148 Izvedeli smo, da se je v času vojne s Kimbri z neba zaslíšalo žvenketanje orožja in donenje trobent, in to se je pogosto zgodilo tudi prej in še pozneje. V času Marijevega tretjega konzulata so Amerini in Tuderti na nebu videli spopad orožja, in sicer je eno prihajalo z vzhoda, drugo z zahoda.

da; tisto, ki je prišlo z zahoda, je bilo pognano v beg. Prav nič nenavadno ni videti, ko nebo gori, in ta pojav so opazili precej pogosto, kadar je močnejši ogenj zajel oblake.

59 149 Grki s ponosom pripovedujejo, da je Anaksagora iz Klazomen v drugem letu 78. olimpijade po zaslugi svojega poznavanja astronomske vede napovedal, ob katerih dneh bo s Sonca padla skala, in da se je to zgodilo podnevi v predelu Trakije ob Kozji reki. Ta kamen, ki ga še danes razkazujejo, je bil velik kot en peljaj na vozu, ožgano temne barve, v tistih nočeh pa je <na nebu> žarel tudi komet. In če kdo verjame taki napovedi, mora obenem priznati, da je Anaksagorov preroški dar še večji čudež, da se naše razumevanje narave izniči in da se na vsa področja vnaša zmeda, če verjamemo, ali da je samo Sonce kamen ali da je kdaj vsebovalo kamen. **150** Kljub temu pa ne bo dvoma, da kamenje pogosto pada; v gimnáziju v Abidu prav zaradi tega še danes častijo kamen, ki je sicer razmeroma majhen, a po pripovedovanju naj bi isti Anaksagora zanj napovedal, da bo padel na sredino dežele. Tak kamen častijo tudi v Kasandreji, nekoč imenovani Potidaja, ki je bila kot naselbina ustanovljena prav zaradi tega. Sam sem videl tak kamen, ki je pred kratkim padel z neba, na ozemlju Vokontijcev.

60 Mavrice imenujemo pojave, ki so pogosti, na njih pa ni ničesar čudežnega in ničesar preroškega, kajti niti deževnih niti jasnih dni ne napovedujejo z gotovostjo. Jasno je, da se sončni žarek, ki prodre v votel oblak, prelomi in na konici odbije nazaj proti Soncu in da različne barve nastanejo z mešanjem oblakov, ognja in zraka. Zagotovo pa mavrice nastanejo samo, če Sonce stoji neposredno na nasprotni strani, vedno samo v obliki polkroga in ne ponoči, čeprav Aristotel navaja, da so jo nekoč videli ponoči, kljub temu pa priznava, da se to lahko zgodi samo, ko je Luna stara 30 dni. **151** Večinoma nastajajo pozimi, ko se dan po jesenskem enakonočju krajša. Ko se ta po pomladanskem enakonočju znova daljša, ne nastajajo, prav tako tudi ne ob najdaljših dnevih okoli poletnega sončnega obrata; ob zimskem sončnem obratu, to je ob najkrajših dnevih, nastajajo pogosto. Mavrice so visoke, kadar je Sonce nizko, in nizke, kadar je Sonce visoko; ob sončnem vzhodu ali zahodu so manjše, a širše, opoldne so tanjše, a imajo večji lok. Poleti jih opoldne ne vidimo, po jesenskem enakonočju pa vsako uro in nikoli več kot dve naenkrat.

61 152 Opažam, da drugi pojavi te vrste vzbujajo dvome le redkim: da toča nastane iz zmrznjenega dežja, sneg iz iste, le manj zgoščene tekočine, slana pa iz zmrznjene rose; da pozimi pada sneg, ne toča, da toča pogosteje

pada podnevi kot ponoči in da se tali dosti hitreje kot sneg; da se megla ne pojavlja poleti in ob zelo hudem mrazu, rosa pa ne ob zmrzali, ob pripeki ali ob vetrovnem vremenu, ampak samo ob jasnih nočeh; da se ob zaledenitvi količina vode zmanjša, ko se led staja, pa ugotovimo, da njena količina ni več ista; da je na oblakih opaziti različne barve in oblike, kakor da ogenj, ki jim je primešan, zmaguje ali doživlja poraz.

62 153 Vrh tega <opazam>, da imajo nekatera mesta posebnosti; da so v Afriki poleti noči polne rose; da se v Italiji v Lokrih in nad Velinskim jezerom vsak dan pojavijo mavrice; da na Rodosu in v Sirakuzah neba nikoli ne prekriva toliko oblakov, da bi se ob sleherni uri ne videlo Sonce. O takih posebnostih bo ustrezneje poročati na ustreznih mestih.

Toliko o zraku.

63 154 Sledi zemlja, ki smo ji kot edinemu od delov narave zaradi njenih izjemnih zaslug nadeli častni vzdevek mati. Zemlja pripada ljudem tako, kot nebo pripada bogu; ona je tista, ki nas sprejme, ko se rojevamo, nas po rojstvu hrani, in ko smo enkrat na svetu, nas vedno podpira, na koncu pa, ko se nam preostala narava že odreče, nas sprejme v svoje naročje in tedaj nas še posebej pokrije kot mati; in za nas ni zaradi nobene zasluge bolj sveta kot zaradi te, s katero tudi nas dela svete. Nosi tudi naše spomenike in nagrobne napise, dolgo ohranja naše ime in v nasprotju s kratkostjo našega življenja razširja spomin na nas; je tisto božanstvo, ki ga jezni prosimo, naj tem, ki jih ni več, ne bo težko, kot da ne bi vedeli, da je edina, ki se nikoli ne jezi na človeka. **155** Vode preidejo v dež, zledenijo v točo, narastejo v valovja, se strmoglavo zbirajo v hudournike; zrak se zgošča v oblake, divja v nevihtah; toda zemlja je dobrohotna, blaga, popustljiva, vedno kot dekla pripravljena ustreči potrebam smrtnikov. Kaj vse ustvarja pod prisilo, kaj prostovoljno razliva, kakšne vonjave in okuse, kakšne sokove, kakšne užitke ob dotiku, kakšne barve! Kako zvesto z obrestmi vrača tisto, kar ji je bilo zaupano! Kaj vse redi zaradi nas! Kar zadeva škodljive živali, je za njihov nastanek kriv oživljajoči dih; zemlja mora sprejemati semena teh živali in jih, potem ko so rojene, vzdrževati; a kar zadeva slabe stvari, so zanje krivi tisti, ki jih ustvarjajo. Če kača piči človeka, je zemlja ne sprejme in jo kaznuje tudi v imenu tistih, ki tega ne počnejo. Razdaja zdravilne rastline in nenehno rojeva v korist človeka. **156** Verjameмо lahko celo, da je iz usmiljenja do nas ustvarila tudi strupe, da nas, ko smo naveličani življenja, lakota, ta način smrti, ki je v popolnem neskladju z zaslugami zemlje, ne bi izčrpavala s počasnim hiranjem; da brezna našega razmrčvarjenega telesa ne bi razpršila na koščke;

da nas ne bi trpinčila predčasna kazen z zanko, ko bi bil zadušen življenjski dih, za katerega iščemo izhod; da ne bi, če bi iskali smrt v globokih vodah, s svojih pokopom postali hrana za ribe; da ob mučenju z mečem naše telo ne bi bilo raztrgano. Tako je: iz usmiljenja do nas je ustvarila snov, ki jo z največjo lahkoto pogoltujemo z enim samim požirkom in umremo, ne da bi poškodovali telo, brez izgube krvi in brez muke, podobni tistim, ki trpijo žejo, tako da se po smrti naših trupel ne dotikajo ne ptice in ne živali in da je tisti, ki je umrl zase, ohranjen za zemljo. **157** Priznajmo resnico: zemlja nam je ustvarila zdravilo proti nesrečam, mi pa ga spreminjamo v strup za uničenje življenja. Mar ne uporabljamo podobno tudi železa, brez katerega ne moremo shajati? Kljub temu bi naše pritožbe ne bile upravičene, četudi bi ustvarila strup z namenom, da nam z njim škoduje. Zemlja je namreč edini del Zemlje, ki mu nismo hvaležni. Za katere užitke in za katere pregrehe ne služi človeku? Nasipavamo jo v morja ali izkopavamo, da ustvarjamo morske prelive; vode, železo, ogenj, les, kamen in poljščine jo trpinčijo iz ure v uro, še dosti bolj pa je trpinčena zato, da bolj kot naši prehrani služi našim užitkom.

158 Kljub temu se to, kar trpi na svojem površju in na zunanji skorji, utegne zdeti znosno: prodiramo v njeno drobovje, izkopavamo žile zlata in srebra ter rudnike bakra in svinca, v globino zemlje kopljemo jaške ter iščemo dragulje in majhne kamne. Iz nje trgamo drobovje, da na prstu nosimo dragulj, zaradi katerega jo napadamo. Koliko rok se obrablja, da se blešči en sam členek na roki! Ko bi sploh obstajali kaki podzemljani, bi jih ti podzemni rovi, nastali iz pohlepa in razkošja, gotovo že izkopali! In potem se čudimo, če je zemlja ustvarila tudi nekaj, kar nam škoduje! **159** Divje živali jo namreč – to verjamem – varujejo in od nje odvrčajo svetoskrunske roke; ali ne rudarimo na sredi med kačami in se skupaj z žilami zlata ne dotikamo tudi strupenih korenin? Kljub temu je boginja bolj pomirjena zaradi tega, ker vsi ti viri bogastva vodijo k zločinom, pobijanju in vojniam in ker jo namakamo s svojo krvjo ter pokrivamo z nepokopanimi kostmi, čez katere pa se vendarle, kakor da s tem pograja našo poblaznelost, naposled sama razgrne in prikrije tudi zločine smrtnikov. Med pregreške naše nehvaležnosti bi lahko prištel tudi to, da ne poznamo njene narave.

64 160 Je pa njena oblika prva, o kateri prevladuje enotno mnenje. Upravičeno govorimo o zemljekrogu in priznavamo, da je krogla zajeta med dva tečaja. Oblika namreč ob tako visokih gorah in tako širnih ravninah ne more biti popoln krog; toda njen obseg, če končni točki povežemo z nepretrgano črto, tvori obliko popolnega kroga. To je tisto, k čemur prisili sama

narava, vendar ne iz istih razlogov, kot smo jih navedli pri nebu. Na nebu se namreč obokasta izboklina steka sama vase in od vseh strani pritiska na svoj tečaj, to je na Zemljo. Ta pa, trdna in gosta, kot je, se dviga, podobna nabrekajoči masi, in se razteza navzven. Svet teži proti središču, Zemlja beži stran od središča, njeno neizmerno gmoto pa nenehno kroženje sveta okoli nje stiska v obliko krogle.

65 161 Ob tem se razvnema hud prepir med učenjaki na eni in preprostim ljudstvom na drugi strani, in sicer učenjaki trdijo, da so ljudje raztreseni vsepovsod po Zemlji in da si stojijo nasproti z nogami, da imajo vsi podobno nadglavišče in da podobno iz katerekoli smeri stojijo na sredini Zemlje, ljudstvo pa sprašuje, zakaj ljudje, ki so na drugi strani, ne padejo z nje, kakor da ne bi bilo utemeljenega razloga, da se ljudje na drugi strani čudijo, zakaj mi ne pademo dol. Tu se pojavi še mnenje, ki se zdi sprejemljivo tudi še tako neuki množici, da ima namreč Zemlja obliko neenakomerne krogle, kot bi bila podobna pinijevemu storžu, a je kljub temu povsod poseljena. **162** Toda kaj koristi to razpravljanje, ko pa se pojavlja že drugo čudo, da sama Zemlja lebdi in da ne pade skupaj z nami? Kakor če bi obstajal dvom o moči zraka že zato, ker je obdan s svetom, ali če bi Zemlja lahko padla, ko pa narava temu nasprotuje in ji odreka prostor, kamor bi lahko padla. Kajti tako kot je domovanje ognja samo v ognju, domovanje vode samo v vodi in domovanje zraka samo v zraku, tako ima Zemlja, čeprav jo vse ovira, prostor samo v sebi. Kljub temu je presenetljivo, da ima ob tako širnih morskih prostranstvih in neizmernih zemeljskih površinah obliko krogle. To mnenje zagovarja tudi Dikajarh, eden vrhunskih učenjakov, ki je po naročilu kraljev opravil meritve gora in objavil, da je najvišja med njimi Pelij, ki navpično meri 1250 korakov, pri tem pa je sklepal, da je ta delež v primerjavi s celotno Zemljino oblostjo ničen. To sklepanje se mi ne zdi zanesljivo, ker vem, da se nekateri vrhovi Alp dvigajo v dolgo pobočje, ki ni krajše kot 50 000 korakov.

163 Največ polemik med ljudstvom se vnema o tem, ali je prisiljeno verjeti, da so tudi vodovja oblikovana tako, da se dvigajo. Vendar pa je v naravi ni stvari, ki bi bila na pogled bolj očitna: tudi kapljice, ki povsod visijo navzdol, se zaobljijo v majhne kroglice, in če jih kanemo na prah ali če padejo na nežno puhasto površino listov, opazimo, da so popolnoma okrogle, tudi v polnih čašah je tekočina na sredini najbolj vzbočena, in to je zaradi finosti tekočine in njene gibljivosti, ko se umirja, teoretično lažje dognati kot z opazovanjem. In še bolj nenavadno je dejstvo, da se pri polnih čašah ob dodatku zelo majhne količine tekočine presežek prelije, da pa se prav nasprotno

zgori, če dodamo težke predmete, pogosto tja do dvajset denarijev, in sicer zato, ker ti predmeti tekočino, ko se potopijo vanjo, dvignejo navzgor, tisto, kar na dvignjeno vzboklino vlijemo, pa z nje odteče. **164** Iz istega razloga z ladijskega krova kopnega ne vidimo, z ladijskih jamborov pa je opazno, zato je med oddaljevanjem ladje videti, da se kak bleščeč predmet, pritrjen na vrh jambora, spušča in se naposled skrije. In nazadnje, v kateri drugi obliki bi Ocean, za katerega priznavamo, da je na skrajnem koncu sveta, ostal trdno skupaj in bi ne odtekel, ker na drugi strani ni nobenega roba, ki bi ga zapiral?

Tudi to ostaja čudež, zakaj neki kljub svoji okrogli obliki morje ne pade čez skrajni rob. Grški raziskovalci na svoje veliko veselje in sebi v veliko slavo z geometrično natančnostjo učijo, da se ne more zgoditi, da bi bila morja ravna in da bi imela obliko, v kateri jih vidimo. **165** Ker namreč vode z višave padajo dol, ker je ta njihova lastnost splošno priznana in ker nihče ne dvomi, da je voda na sleherni obali dosegla najbolj oddaljeno točko, ki ji jo je dovolila doseči strmost tal, naj bi bilo nedvomno očitno, da kolikor je neka stvar nižja, toliko bližja je središču Zemlje in da so vse črte, potegnjene iz središča do najbližjih voda, krajše kot tiste, ki jih potegnemo od prvih voda do skrajne točke morja; vse vode iz vseh smeri se torej stekajo v središče in zato ne padajo <z Zemlje>, ker težijo proti notranjosti.

66 166 Ker suha in presušena Zemlja ne more obstajati sama po sebi brez vlage, po drugi strani pa se voda ne more ohranjati brez podpore Zemlje, je potemtakem treba verjeti, da je stvariteljica narava zadeve uredila tako, da sta povezani v vzajemnem prepletu, in Zemlja odpira svoja naročja, voda pa prodira skozi vso njeno notranjost z žilami, ki znotraj, zunaj, spodaj in zgoraj vsevprek tečejo po njej kakor vezi. Na dan privre tudi na najvišjih vrhovih, kamor jo požene zrak, iztisne jo teža zemlje, nato pa brizgne kakor iz cevi in je tako daleč od nevarnosti, da bi padla dol, da poskoči tudi do najvišjih in najbolj strmih vrhov. Ta teorija jasno razkriva, zakaj morja ne naraščajo, čeprav vanje vsak dan doteka toliko rek. Zemljo torej okoli vse njene oble obliva morje, ki jo v velikem loku obdaja na svoji sredini; in tega ni treba raziskovati s teoretičnim dokazovanjem, ampak je že potrjeno s praktičnimi izkušnjami.

67 167 Od Gadesa in Heraklovih stebrov ob obali Hispanije in Galij danes objadramo celoten zahodni Ocean. Večino severnega Oceana pa so prepluli, ko je ladjeve pod pokroviteljstvom božanskega Avgusta objadralo Germanijo do rta Kimbrov – od tam so pred seboj videli širno morje ali pa so zanj izvedeli iz govoric –, ter prispeli do območja Skitije in krajev, poledene-

lih zaradi prevelike vlage. Zato sploh ni verjetno, da na tistih območjih, kjer je preveč vlage, ni morij. Na vzhodu so pod istim ozvezdjem makedonske oborožene sile preplule celoten del, ki leži od Indijskega morja proti Kaspijskemu morju, in sicer v času kraljev Selevka in Antioha, ki sta hotela, da bi se to morje po njiju imenovalo Selevkida in Antiohida. **168** Raziskali so tudi številne obale Oceana okoli Kaspijskega morja ter v eno in drugo smer preveslali malo manj kot celoten sever, tako da obstaja silno tehten dokaz, ki pa tako vendarle ne pušča nobenega prostora za domneve: to je Majotiško močvirje, najsi je to – po mojih opažanjih so to mnogi verjeli – zaliv tamkajšnjega Oceana ali razlivno poplavno območje, od katerega je Ocean ločen z ozkim pasom zemlje.

169 Na drugi strani Gadesa danes iz zahodne smeri plujejo po večini južnega zaliva vzdolž Mavretanije. Večino tega in tudi večino vzhoda je prepotoval Aleksander na svojih zmagovitih pohodih vse do Arabskega zaliva; ko se je v njem vojskoval Avgustov sin Gaj Cezar, so menda prepoznali znamenja hispanskih ladij, ki so doživele brodolom. V času razcveta kartažanske moči je tudi Hanon krenil iz Gadesa in objadral dežele vse do meje Arabije ter objavil opis svojega popotovanja, tako kot Himilkon, ki je bil v istem času poslan, da razišče skrajne meje Evrope. Poleg tega Kornelij Nepot navaja, da je v njegovem času neki Evdoks na begu pred kraljem Latirom krenil iz Arabskega zaliva in priplul vse do Gadesa, in precej časa pred Nepotom Celij Antipater trdi, da je videl moža, ki je zaradi trgovanja plul iz Hispanije v Etiopijo. **170** Isti Nepot poroča o objadranju severa, in sicer o tem, da je Kvintu Metelu Celeru, Afranijeveemu stanovskemu kolegu v času konzulata, ki je bil tedaj prokonzul v Galiji, kralj Svebov podaril Indijce, ki so iz Indije pluli zaradi trgovanja in so jih neurja zanesla v Germanijo. Tako morja z vseh strani oblivajo na dva dela razdeljeno oblo in nam jemljejo del sveta, saj ga ni povezovalnega območja, ki bi omogočalo prehod s te strani tja in z one strani sem. In videti je, da to razmišljanje, ki je primerno za razkritje človeške ničevosti, zahteva, naj to <brezmejno> celoto, karkoli že je in v kateri posameznikom nič ni dovolj, nekako predočim v vsej njeni razsežnost.

68 171 Kot prvo se zdi, da <kopno> nanese polovico <zemlje>, kakor da bi noben <njegov> del ne bil odrezan za Ocean, ki obdaja celotno kopno v svoji sredini, ki izliva vse druge vode in jih znova sprejema in ki prehranjuje vse, kar se razprši v oblake, pa tudi zvezde, ki jih je toliko in so tako zelo velike: si bomo vendar lahko predstavljali, kako zelo razsežen je prostor, ki ga zavzema? Območje, ki ga zaseda tako velikanska gmota, mora biti brezmej-

no in neskončno. **172** K temu dodaj še dejstvo, da si je od preostanka večji del vzelo nebo. Ker je namreč <Zemlja> razdeljena na pet delov, ki jih imenujejo zone, je vse območje, ki leži pod obema skrajnima zonama okoli obeh tečajev, tako tega, ki se imenuje severni tečaj, kot tudi njemu nasprotnega, ki mu pravijo južni tečaj, pod pritiskom nevarnega mraza in večnega ledu. Na obeh koncih prevladuje večni mrak, in ker zvezde, ki so bolj blage, niso vidne, je opazen le medel soj svetlobe, ki belkasto sije zaradi slane. Srednjo zono, po kateri teče Sončeva krožnica, pa izsušeno od njegovega žarjenja in osmojeno zaradi njegove bližine žge sončna pripeka. Med vročo zono in obema hladnima sta samo dve zmerni zoni, med katerima zaradi žarenja zvezd ni nobene neposredne povezave.

173 Tako je nebo Zemlji vzelo tri dele; kaj si je prigrabil Ocean, ostaja neznanka. A tudi za delež, ki nam je ostal, ne vem, ali ne trpi morda še večje škode, ker se ta Ocean, ki se, kot bomo povedali, razliva v mnoge zalive in bučeč hrumi okoli notranjih morij iz tako neposredne bližine, da je Arabski zaliv od Egiptovskega morja oddaljen samo 15 milj, Kaspijsko morje pa je od Pontskega morja oddaljeno samo 375 milj, in se potem razvejeno razlije ter prodre v notranjost s toliko morji, s katerimi ločuje Afriko, Evropo in Azijo; koliko kopnega ob tem zasede? **174** Prištejmo še razsežnosti tolikih rek in širnih močvirij, dodajmo tudi jezera in ribnike, gorske verige, ki segajo že v nebo in se tudi na pogled strmo vzpenjajo, dalje gozdove in strme doline, pušče in iz tisočernih razlogov zapuščena območja. Odštejmo te številne dele z Zemlje oziroma, kot je navedlo več piscev, še več, s te pikice sveta – v vesolju namreč Zemlja ni nič drugega kot to –: to je vir naše slave, to je sedež, tu opravljamo častne službe, tukaj vladamo, tu hrepenimo po bogastvu, tu vnašamo nemir med ljudi, tu znova in znova začenjamo državljanske vojne in si z medsebojnim pobijanjem na Zemlji zagotavljamo več prostora! **175** In, da ne omenjam kolektivne poblaznelosti ljudstev, mar na tej zemlji preganjamo svoje mejaše in krademo sosedovo rušo ter jo dodajamo na svoje zemljišče zato, da se tisti, ki si je posestvo najširše zakoličil in je sosede pregnal na nedopovedljivo grd način, veseli ob tako majcenem koščku zemlje ali da, potem ko si je posest razširil sorazmerno s svojim pohlepom, po smrti končno obdrži tisti njen majhen kos?

69 176 Da je Zemlja na sredini celotnega sveta, je dejstvo, ki ga potrjujejo nedvomni dokazi, najjasnejši dokaz pa je enakomerna porazdeljenost ur ob enakonočju. Ko bi namreč Zemlja ne bila na sredini, bi ne mogla imeti enakih dni in noči, kar so opazile tudi dióptre, ki to najboljše potrjujejo, ker

je ob enakonočju opaziti sončne vzhode in zahode na isti črti, ob poletnem sončnem obratu je na svoji črti vzhod, ob zimskem sončnem obratu pa zahod. To bi se nikakor ne moglo dogajati, če bi Zemlja ne ležala v središču.

70 177 Trije nad zgoraj omenjenimi zonami prepleteni krogi določajo neenakost letnih časov; krog poletnega sončnega obrata je na delu živalskega kroga, ki je za nas najvišji v smeri proti severnemu pasu, in na nasprotni strani proti drugemu tečaju krog zimskega sončnega obrata ter prav tako enakonočni krog s krožnico, ki teče po sredini živalskega kroga.

71 Vzrok drugih pojavov, nad katerimi smo osupli, se skriva v obliki Zemlje; da je ta podobna krogli in skupaj z njo tudi vodovja, je razvidno iz istih dokazov. Tako se namreč nedvomno zgodi, da za nas zvezde na severnem nebu nikoli ne zaidejo in nasprotno zvezde na južnem nebu nikoli ne vzhajajo in da prebivalci tam doli na jugu ne vidijo naših zvezd, ker se zemeljska krogla dviga in preprečuje pogled na vmesno območje. **178** V Trogoditiki in v njej sosednjem Egiptu ne vidijo Velike medvedke, v Italiji ne vidijo ne Kanopa ne tako imenovanega Berenikinega kodra, pa tudi ne zvezde, ki so jo pod božanskim Avgustom poimenovali Cezarjev prestol, zvezd, ki so vidne v prvih dveh omenjenih deželah. Dvigajoče se površje Zemlje je tako zelo očitno ukrivljeno, da se opazovalcem iz Aleksandrije zdi Kanop približno za četrtno znamenja <živalskega kroga> dvignjen nad Zemljo, opazovalcem z Rodosa se zdi, da se na neki način Zemlje dotakne, sploh pa ni viden na Pontu, kjer je Velika medvedka najvišje. Velika medvedka je skrita, če jo gledamo z Rodosa, in še bolj, če jo gledamo iz Aleksandrije, v Arabiji pa je novembra ob prvi nočni straži skrita, ob drugi nočni straži pa se pokaže; v Meroi se za kratek čas pokaže ob poletnem sončnem obratu zvečer in nekaj dni pred vzhodom Arkturja je vidna ob svitu. **179** Te zvezde lahko najbolje opazujejo pomorščaki na popotovanjih, ko se morje dviga k enim zvezdam in se spušča k drugim, pri čemer tiste zvezde, ki jih je skrivala ukrivljenost zemeljske krogle, postanejo vidne, kakor bi se dvignile iz morja. Svet se namreč na tem tečaju ne dviga više, kakor so trdili nekateri, drugače bi te zvezde videli od vsepovsod; a ljudje, ki so blizu <tečaja>, verjamejo, da so te iste zvezde više, od njega bolj oddaljeni pa, da so nižje, in kakor se ta <severni> tečaj zdi visok tistim, ki so na strmini <zemeljske oble> pod njim, tako se za ljudi, ki gredo na južno strmo reber <Zemlje>, južne zvezde dvignejo, tiste zvezde, ki so tu <pri nas> visoko, pa se spustijo, in do tega pojava ne bi moglo priti, če bi Zemlja ne imela oblike krogle.

72 180 Zato prebivalci na vzhodu ne opazijo Sončevih in Luninih mr-

kov, ki nastopijo zvečer, in prebivalci na zahodu ne opazijo mrkov, ki nastopijo zjutraj, mrke, ki nastopijo opoldan, pa prebivalci na vzhodu opazijo pozneje kot mi. Poročila navajajo, da je ob zmagi Aleksandra Velikega pri Arbili drugo nočno uro nastopil Lunin mrk, na Siciliji pa je isti mrk nastopil, ko je Luna vzhajala. Mrk, ki je nastopil pred nekaj leti dan pred majskimi kalendami, ko sta bila konzula Vipstan in Fonteji, so v Kampaniji opazili med sedmo in osmo dnevno uro, Korbulon, ki je bil vojskovodja v Armeniji, pa je poročal, da ga je videl med deseto in enajsto uro, kajti pojavi, ki jih ukrivljenost zemeljske oble razkriva in skriva, so na enem kraju taki, na drugem pa drugačni. Če bi bila namreč Zemlja ravna, bi vsi ljudje vse pojave videli sočasno in noči bi ne bile neenako dolge; kajti tako kot tisti, ki živijo na sredini, bi jih v enako dolgih dvanajsturnih časovnih intervalih opazovali tudi vsi drugi, ti intervali pa se ne ujemajo na podoben način v slehernem delu sveta.

73 181 Zato tudi ni na vsem svetu sočasno noč in dan, čeprav gre za en in isti pojav, ker vmesni položaj zemeljske oble prinaša noč, njeno kroženje pa dan. To so dognali na podlagi številnih praktičnih izkušenj: tako je dal Hanibal v Afriki in Hispaniji postaviti stolpe, v Aziji pa so iz strahu pred pirati za obrambo postavili podobne opazovalnice; in ko so na njih prižgali signalne ognje šesto dnevno uro, so pogosto ugotovili, da so jih zadaj na skrajnem <vzhodnem> koncu <te obrambne linije> opazili tretjo nočno uro. Tekoč že omenjenega Aleksandra Filonid je 1200 stadijev dolgo pot iz Sikiona v Elido opravil v devetih dnevni urah in od tam se je, čeprav je pot vodila navzdol, vrnil tretjo nočno uro; to se je večkrat ponovilo. Vzrok za to je bil, da je na poti tja potoval skupaj s Soncem, ko se je vračal, pa je Sonce prehiteval, ker je potoval v njemu nasprotno smer. Zato pomorščaki, ki plujejo proti zahodu, celo ob najkrajšem dnevu prevozijo daljše razdalje kot na nočni plovbi, ker dejansko spremljajo Sonce na njegovi poti.

74 182 Istih sončnih ur ni mogoče uporabljati povsod, ker se sence, ki jih meče Sonce, spreminjajo na vsakih 300 ali največ vsakih 500 stadijev. Tako senca kazalca, ki ga imenujejo gnómon, v Egiptu ob enakonočju v opoldanskem času meri malo več kot polovico dolžine kazalca, v mestu Rim je senca za devetino kazalca krajša, v Ankoni je za petintridesetino daljša, v delu Italije, imenovanem Venetija, pa je ob istih urah senca enaka gnómonu.

75 183 Poročajo, da podobno v mestu Siena, ki leži 5000 stadijev južno od Aleksandrije, ob poletnem sončnem obratu opoldne Sonce ne meče nobene sence in da je vodnjak, ki so ga naredili zaradi tega preizkusa, v celoti osvetljen. Iz tega je razvidno, da je na tem kraju Sonce v nadglavišču, kar se

po Onezikritovi navedbi sočasno zgodi tudi v Indiji nad reko Hipazis. Drži tudi, da v Bereniki, mestu Trogoditov, in v Ptolemaidi na ozemlju istega plemena, mestu, ki so ga ustanovili na obali Rdečega morja za prve love na slone in je od Berenike oddaljeno 4820 stadijev, isti pojav nastopi 45 dni pred poletnim sončnim obratom in prav toliko dni po njem in da v teh 90 dneh sence padajo proti jugu. **184** Znova na Meroi – to je naseljeni otok in glavno mesto plemena Etiopijcev, ki leži 5000 stadijev stran od Siene na reki Nil – menda sence izginjajo dvakrat na leto, ko je Sonce v 18. stopinji Bika in 14. stopinji Leva. V Indiji je na ozemlju plemena Oreti gora, imenovana Maleos, in blizu nje sence poleti padajo proti jugu, pozimi pa proti severu; Velika medvedka je tam vidna samo 15 dni. V zelo prometnem pristanišču Patala, ki je prav tako v Indiji, Sonce vzhaja na desni, sence pa padajo proti jugu. **185** Ko se je Aleksander mudil v teh krajih, so opazili, da je Velika medvedka vidna samo v prvem delu noči. Aleksandrov vojskovodja Onezikrit je zapisal, da v tistih krajih Indije, v katerih ni senc, Velika medvedka ni vidna, da se tisti kraji imenujejo brezsenčni in da tam tudi ur ne štejejo.

76 Eratosten je navedel, da tudi v Trogoditiki sence dvakrat na leto po 45 dni padajo na nasprotno stran.

77 186 Tako se zgodi, da zaradi različnega podaljševanja dolžine dneva najdaljši dan v Meroi traja 12 enakonočnih ur in osem devetin ene ure, v Aleksandriji 14 ur, v Italiji 15 ur in 17 ur v Britaniji, kjer poleti svetle noči nedvomno potrjujejo tisto, v kar nas sili verjeti teoretični nauk, namreč da imajo v dneh poletnega sončnega obrata, ko se Sonce bolj približuje tečaju sveta in njegova svetloba opisuje ožje kroge, deli sveta pod njim šest mesecev nepretrgano dan, ko se Sonce umakne v nasprotno smer proti zimskemu sončnemu obratu, pa šest mesecev nepretrgano noč. **187** Piteas iz Masilije piše, da je tako na otoku Tula, ki je od Britanije odmaknjen šest dni plovbe proti severu. Nekateri pa trdijo, da je tako tudi na otoku Mona, ki je od mesta Kamalodunum v Britaniji oddaljen okoli 200 milj. **78** Utemeljitelj tega nauka o sencah in tako imenovane gnomónike je Anaksimen iz Mileta, Anaksimandrov učenec, o katerem smo že govorili, ki je prvi v Lakedajmonu postavil na ogled horológij, imenovan skiotêrikon.

79 188 Dolžino dneva so različni raziskovalci opazovali na različne načine: Babilonci <ga računajo> med dvema sončnima vzhodoma, Atenci med dvema sončnima zahodoma, Umbri od poldneva do poldneva, preprosto ljudstvo od zore do mraka, rimski svečeniki in tisti, ki določajo civilni dan, ter prav tako Egipčani in Hiparh pa od polnoči do polnoči. Jasno pa je,

da so obdobja brez dnevne svetlobe med enim in drugim sončnim vzhodom ob poletnih sončnih obratih krajša kot ob enakonočjih, ker je živalski krog okoli svojega osrednjega dela v bolj nagnjenem, medtem ko je ob poletnem sončnem obratu v bolj navpičnem položaju.

8o 189 Na to razpravo moramo navezati tudi dejstva, povezana z nebesnimi vzroki. Ni namreč dvoma, da se Etiopijci zaradi pripeke njim bližnjega Sonca rojevajo črno osmojeni in podobni ožgancem, s skodranimi bradami in lasmi, in da imajo ljudstva na nasprotni strani neba svetlo belo in ledeno polt ter dolge, spuščene plave lase, da so ta ljudstva zaradi mrzlega podnebja divja, prva pa so zaradi giblivosti ozračja pametna; da celo noge jasno dokazujejo, da pri prvih zaradi učinkovanja sončne pripeke sok odteka v zgornje okončine, pri drugih pa ga odtekanje vode navzdol potiska v spodnje dele <telesa>; da v hladnih krajih najdemo težke, okorne živali, v vročih krajih pa veliko raznolikih živali, še zlasti veliko raznovrstnih ptic; da so na obeh območjih telesa <ljudi> visokorasla, v vročih krajih zaradi pritiska ognja, v hladnih krajih zaradi hranilnega učinka vlage; **190** da pa so na srednjem pasu Zemlje območja, ki so v vseh pogledih rodovitna zaradi blagodejne mešanice vplivov z obeh skrajnih območij, da so ljudje srednje rasti in da je tudi njihova polt pravilno in uravnoteženo obarvana, da so <njihove> navade blage, občutja jasna, umi plodoviti in zmožni dojemati vso naravo; da imajo ta ljudstva cesarstva, kakršnih ljudstva v skrajnih delih sveta nikoli niso imela, jim pa tudi nikoli niso bila podrejena, ker so bila povsem ločena in zaradi negotoljubnosti narave, ki pritiska nanje, povsem umaknjena v osamo.

8i 191 Po nauku Babiloncev tudi potrese in nastanek zemeljskih razpok povzroča učinkovanje zvezd, ki je vzrok še za vse druge pojave, vendar samo pod vplivom tistih treh, ki jim pripisujejo tudi strele, ti pojavi pa nastopajo tedaj, ko se <te zvezde> gibljejo skupaj s Soncem ali njihova pot sovpadе z njim, in še posebno tedaj, ko z njim stojijo v kvadratnem položaju. Na tem področju naravoslovcu Anaksimandru iz Mileta pripisujejo izjemen in nesmrten preroški dar, če verjamemo; menda je Lakedajmoncem napovedal, naj pazijo na mesto in hiše, kajti grozi jim potres; ko se je zrušilo celotno njihovo mesto, se je odtrgal tudi velik del gore Tajget, tako da je ostala štrlina v obliki ladijske krme, in vrh vsega je z zemeljskim udorom zasul te ruševine. Tudi Pitagorovemu učitelju Ferekidu so pripisovali zmožnost predvidevanja, sicer drugačno, a je bila tudi ta božanska: ob požirku vode iz nekega vodnjaka naj bi vnaprej zaslutil potres in ga napovedal someščanom. **192** In če je to res, kako majhna je navsezadnje lahko videti razlika med takimi možmi

za časa njihovega življenja in bogom? Pustimo vendar te stvari, naj jih vsak posameznik oceni po lastni presoji: menim, da so vzrok potresov nedvomno vetrovi. Zemlja se namreč trese samo tedaj, kadar je morje mirno in nebo tako umirjeno, da ptice v letu ne morejo lebdeti, saj ni nobene zračne sape, ki bi jih nosila, pa tudi vedno samo po vetru, in sicer zato, ker se zračni piš pritaji v Zemljine žile in skrite votline. Tresenje na Zemlji namreč ni drugačno, kot je grmenje v oblakih, in zemeljska razpoka ni nič drugačna kot pojav, ko strela prodre na plano, ker se zaprti zrak bojuje in se trudi priti na svobodo.

82 193 Potresi nastopijo na različne načine in imajo presenetljive učinke: na enem koncu se zrušijo obzidja, na drugem koncu jih pogoltno globoka razpoka, tu se na površje dvignejo zemeljske gmote, tam privrejo na dan veletoki, včasih celo ogenj ali vroči vrelci, nekje drugje se spremeni tok rek. Pred njimi in sočasno z njimi se sliši grozljivo bobnenje, enkrat podobno mrmranju, drugič mukanju, človeškemu kričanju ali žvenketanju udarjajočega orožja, glede na lastnosti snovi, ki ga sprejema, in glede na obliko bodisi votlin bodisi podzemnega rova, skozi katerega potuje; po ozkem prostoru se širi bolj pridušeno, po vijugastih prostorih je zamolklo, po trdih snoveh odmeva, v vlažnih je kipeče, na poplavnih območjih je valujoče, ko naleti na masivne sklade, pa je besneče. Zato pogosto nastaja tak zvok tudi brez potresa. **194** In ob potresu se nikoli ne pojavi en sam tresljaj, ampak nastopi tresenje in drhtenje. Včasih razpoka ostane odprta in kaže stvari, ki jih je pogoltnila, včasih zapre svoje žrelo in jih skrije ter čeznje znova nasuje prst, tako da ne ostanejo prav nobene sledi; pogosto je tako, kadar pogoltno mesta in posrka celotna območja pokrajin. Potresom pa so najbolj izpostavljene obmorske pokrajine in tudi goratim območjem ta nesreča ne prizanese. Ugotovil sem, da so se večkrat stresli tudi Alpe in Apenini. **195** Potresi so tako kot strele pogostejši jeseni in spomladi. Zato Galije in Egipt prizadenejo najmanj, ker je vzrok, ki jim to preprečuje, v Egiptu toplo poletno vreme, v Galijah pa hladno zimsko podnebje. Prav tako so pogostejši ponoči kot podnevi; tresljaji so najmočnejši zjutraj in zvečer, pogosti so ob svitu, podnevi pa okoli poldneva. Nastajajo tudi ob Sončevih in Luninih mrkih, ker se tedaj nevihte umirijo, zlasti pa tedaj, kadar za deževjem nastopi vročina ali za vročino nastopi deževje.

83 196 Tudi pomorščaki zaznajo potrese, in sicer lahko nanje brez dvoma sklepejo, kadar valovje nenadoma naraste, ne da bi pihal veter, ali kadar ladjo strese sunek. A tudi na ladjah se tresejo vrata enako kot pri stavbah in z ropotanjem napovedujejo potres. Celo ptice vse prestrašene obsedijo. Tudi

na nebu se pojavi znamenje: kadar grozi potres, se ali podnevi ali malo po sončnem zahodu na jasnem nebu prej pojavi kakor črta tanek oblak, ki se razteza v dolgem pasu.

84 197 Tudi v vodnjakih je voda bolj kalna in ogabno smrdi; je pa v teh vodnjakih zaščitno sredstvo proti potresu, ki ga ponujajo tudi številne votline: te namreč oddajajo zrak, ki se zbere v njih. To je mogoče opaziti za celotne naselbine: potresi manj prizadenejo tiste naselbine, pod katerimi so izkopani razvejeni sistemi odvodnih kanalov, in v njih so dosti varnejše tiste stavbe, ki so zgrajene na obokih, kot lahko vidimo v Neapoli v Italiji, saj je tisti predel mesta, ki je zgrajen na trdnih tleh, bolj izpostavljen takim nesrečam. Najvarnejši deli stavb so oboki, pa tudi koti sten in podboji, saj se ob udaru uprejo eden ob drugega. Tudi opečnati zidovi ob potresih pretrpijo manj škode. **198** Velika razlika je že v vrsti potresa, kajti tresljaji se kažejo na različne načine. Najvarnejše je, kadar tla drhtijo in se od stavb sliši po-drhtavajoče pokanje in kadar se tla v izmeničnem gibanju dvigujejo in se nato znova posedajo; škode tudi ni, kadar hiše iz nasprotnne smeri udarjajo, zadevajo in butajo ena ob drugo, ker eno gibanje izniči drugo. Nevarno je, kadar se tla valujoče upogibajo in se nekako valijo kakor valovje ali pa kadar gibanje z vso silo udari v eno smer. Tresljaji ponehajo, ko se dvigne veter; če pa se še nadaljujejo, se ne umirijo prej kot v 40 dneh, večinoma še pozneje, saj so nekateri trajali tudi po eno leto ali dve.

85 199 Enkrat se je – to najdem v knjigah o etruščanskem nauku – v času konzulovanja Lucija Marcija in Seksta Julija na ozemlju Mutine pojavilo ogromno zemeljsko čudo. Z gromozanskim truščem sta namreč trčili skupaj dve gori, skakali sta naprej in se znova umikali nazaj, med njima pa sta se sredi belega dne v nebo dvigala ogenj in dim; ta prizor je s Emilijeve ceste opazovala velika množica rimskih vitezov, njihovih družin in popotnikov. Ob tem trku so bile uničene vse podeželske pristave in poginile so vse živali, ki so bile vmes; to se je zgodilo leto pred zavezniško vojno, ki je bila po mojem mnenju za Italijo najbrž pogubnejša kot državljanske vojne. Pojav, ki ni nič manj čudežen, pa je doživela tudi naša generacija v zadnjem letu vladavine cesarja Nerona, kot smo opisali v njegovi zgodovini: na ozemlju Marukinov so na posestvu rimskega viteza Vetija Marcela, ki je bil Neronov prokurator, travniki in oljke prečkali javno cesto, ki vodi vmes, in se premaknili na prostor na nasprotni strani.

86 200 Potrese spremljajo tudi poplavna razlitja morja, ki se očitno izlije <na kopno> pod pritiskom istega zračnega toka ali pa ga v zalivsko

naročje sprejme posedajoče se kopno. Do najhujšega potresa, odkar ljudje pomnijo, je prišlo v času vladavine Tiberija Cezarja, ko je bilo 12 mest v Aziji zravnanih z zemljo; najpogosteje je do potresov prihajalo v času punske vojne, ko so v enem letu v Rim poslali obvestila o 57 potresih. In najmočnejšega potresa tega leta v spopadu pri Trazimenskem jezeru niso zaznali niti Punci niti Rimljani. To zlo ni preprosto in nevarnost ne preži zgolj v potresu, ampak je enako, če ne še večje <zlo> tisto, ki ga <potres> napoveduje. Mesto Rim se ni nikoli streslo, ne da bi to pomenilo grozeče svarilo pred kakim prihodnjim dogodkom.

87 201 Vzrok nastajanja novih kopnin je isti, kadar je isti piš vetra sicer dovolj močan, da dviguje zemljo, ne more pa se prebiti skozi njo. Kopnine ne nastajajo samo z rečnimi nanosi, tako kot so Ehinadski otok rezultat naplavin reke Aheloy in kot je naplavina Nila večina Egipta, do katerega je plovba od otoka Faros trajala – kot verjamemo Homerju – eno noč in en dan, in ne <samo> z umikom morja, tako kot v Cercejih, in to se je po navedbah zgodilo tudi v ambrakijskem pristanišču na razdalji 10 000 korakov in v atenskem pristanišču pri Pireju na razdalji 5000 korakov, pa tudi v Efezu, kjer je morje nekoč oblivalo Artemidino svetišče. Če namreč verjamemo Herodotu, je morje <nekoč> segalo od Memfisa tja do gora Etiopije in prav tako od ravnice Arabije, morje je bilo okoli Iliona in okoli celotne Tevtranije in ozemlja, kjer je Majander z naplavinami ustvaril ravnice.

88 202 Kopnine nastajajo tudi na drug način in se nenadoma dvignejo na površje v kakem morju, kakor da bi narava hotela uravnoteženo poravnati račune sama s seboj, tako da tisto, kar je <nekje> pogoltnilo brezno, znova vzpostavi na drugem kraju.

89 Zgodovinsko izročilo omenja otoka Delos in Rodos, slavna <zaradi tega> že od nekdanj; in pozneje so nastali <še> manjši otoki, in sicer Anafo za Melosom, med Lemnosom in Helespontom Nee, med Lebedom in Teosom Halona, v četrtem letu 135. olimpijade med Kikladi Tera in Terazija, med tema dvema otokoma 40 let pozneje Hiera, imenovana tudi Avtomata, in dva stadija stran od Hiere 242 let pozneje, v našem času, v obdobju konzulovanja Junija Silana in Lelija Balba, osmi dan pred julijskimi idami <otok> Tija. **203** Pred našim časom <se je pojavil otok> tudi ob Italiji med Eolijskimi otoki, prav tako je blizu Krete vzniknil 2500 korakov dolg otok z vročimi vrelci in še neki drug v tretjem letu 163. olimpijade v Tuskiškem zalivu, ki je gorel s silovitim pišem; poročila navajajo, da je okoli njega plavala ogromna množica rib in da so tisti, ki so te ribe jedli, pri priči umrli. Menda sta tako

nastali tudi Pitekuzi v Kampanskem zalivu in nato je na <eni od> njiju nastala gora Epop, ki jo je, ko je nenadoma iz nje bruhnil ogenj, povsem zravnalo z nivojem <okoliške> ravnice. Na istem otoku so menda morske globine pogoltnile tudi mesto, ob nekem drugem potresu naj bi nastalo močvirje, ob tretjem pa so se prevrnile gore in nastal je otok Prohita.

90 204 Narava je otoke ustvarila tudi na naslednji način: odtrgala je Sicilijo od Italije, Ciper od Sirije, Evbojo od Bojotije, Atalanto in Makrijo od Evboje, Bezbik od Bitinije, Levkozijo od rta Siren.

91 Po drugi strani je morju vzela otoke in jih združila s kopnim: Antiso z Lezbosom, Zefirij s Halikarnasom, Ajtuzo z Mindosom, Dromisk in Perno z Miletom, Nartekuzo z rtom Partenijem. Hibanda, nekoč otok v Joniji, je zdaj 200 stadijev oddaljena od morja, Efez ima v notranjosti <svojega ozemlja> Sirijo in njegova sosedra Magnezija Derazide in Sapfonijo. Tudi Epidaver in Orik sta prenehala biti otoka.

92 205 Narava je povzročila tudi popolno izginotje kopnin, in sicer najprej vseh tistih, ki so, če verjamemo Platonu, zasedale neizmerni prostor na območju, kjer je danes Atlantsko morje, nato pa v Sredozemskem morju, in te <kopnine> vidimo še danes: Akarnanijo, ki jo je preplaval Ambrakijski zaliv, Ahajo, ki jo je prekril Korintski zaliv, Evropo in Azijo, ki sta jo prekrila Propontida in Pont. Vrh tega si je morje predrlo pot skozi Levkado, Antirion, Helespont in oba Bosporja.

93 In da preskočim zalive in močvirja: zemlja použiva samo sebe. Pogoltnila je zelo visoko goro Kibot z mestom Kariko, Sipil v Magneziji in prej na istem kraju zelo slavno mesto, ki se je imenovalo Tantalida, v Feniciji ozemlji mest Galena in Gamala skupaj z mestoma in Fegij, najvišje pogorje Etiopije: kot da bi ne bile varljive in nestalne že obale!

94 206 Pont je odnesel Piro in Lariso v okolici Majotide, Korintski zaliv Heliko in Buro in njihove sledi so še vidne na dnu morja. Od otoka Keja je morje nenadoma odtrgalo več kot 30 milj veliko območje in ga odneslo skupaj z večino prebivalcev ter na Siciliji polovico mesta Tindarida in vse območje, ki leži med njo in Italijo, podobno v Bojotiji Elevzino.

95 207 Ne omenjajmo potresov in slehernega kraja, kjer ostajajo vsaj pogorišča mest, temveč ob tem raje spregovorimo o čudesih Zemlje kot pa o zločinih narave. Pri Herkulu, niti nebesnih pojavov bi najbrž ne bilo težje opisati <in ta čudesa so>: obilje kovin, ki je tako raznoliko, tako bogato in tako rodovitno, ki polagoma nastaja toliko stoletij, čeprav vsak dan po vsem svetu toliko opustošijo požari, porušenja, brodolomi, vojne in prevare, toliko

pa porabijo razkošje in množice ljudi; tako raznolika paleta dragih kamnov, tako raznoliki vzorci <žil> v kamnih in med njimi bleščeče beli blesk nekega kamna, ki ne dovoli, da bi skozenj presevalo kaj drugega kot <dnevna> svetloba; moč zdravilnih vrelcev; plameni ognjev, ki nepretrgoma plapolajo na tolikih mestih že toliko stoletij; drugje smrtonosne izhlapine, ki se dvigajo iz jam ali pa so usodne zaradi lege kraja, ponekod samo za ptice, kot na primer v Soraktu na območju v sosesčini Rima, drugod za vsa druga živa bitja razen človeka, včasih pa tudi za človeka, kot na primer na območju Sinuese in Puteolov; **208** te imenujejo oddušniki, drugi Haronove zijalke, jame, ki oddajajo smrtonosne hlapce. Prav tako je na ozemlju Hirpinov v Ampsanktu pri svetišču Mefite kraj, kjer vsi, ki nanj stopijo, umrejo; podobno je v Hierapolis v Aziji kraj, ki je neškodljiv samo za duhovnika Velike matere. Drugje so preroške votline in ljudje, ki jih omamijo njihove izhlapine, prerokujejo prihodnost, kot na primer v zelo znamenitem preročišču v Delfih. Kateri človek bi pri vseh teh zadevah lahko v pojasnilo navedel kak drug vzrok, kot je to, da se božanska moč vsepovsod razlivajoče se narave znova in znova razkriva enkrat v taki, drugič v drugačni obliki?

96 209 Nekatero krajino se tresejo, če stopimo nanje, kot <se> na primer na območju Gabijev nedaleč od Rima <trese> približno 200 oralov <veliko zemljišče>, kadar po njem jezdijo konjeniki; podobno tudi na območju Reata. Nekateri otoki venomer plavajo sem in tja, tako kot na Cekubskem ozemlju in na že omenjenem območju Reata, na območju Mutine in Statonije; na Vadimonskem jezeru in pri Kutilijskih vrelcih je temačen gozd, ki ga nikoli niti podnevi niti ponoči ne vidimo na istem mestu; v Lidiji so tako imenovani Kalaminski otoki, ki jih ne ženejo samo vetrovi, ampak jih je mogoče poljubno poganjati tudi z drogovi, in ti so bili rešilno pribežališče za številne <rimskie> državljane v vojni z Mitridatom. Pri Nimfajonu so tudi majhni otoki, imenovani Saliarski otoki, ker se ob melodičnem napevu premikajo po taktu, ki se daje z nogami. Na velikem Tarkvinijskem jezeru v Italiji dva otoka nosita naokoli gaje, ki gnani od vetrov tvorijo enkrat trikotno obliko, drugič se sklenejo v okroglo, nikoli pa v kvadratno.

97 210 Pafos ima znamenito Afroditino svetišče in na nekem tamkajšnjem dvorišču ne dežuje; prav tako ne dežuje v Nei, mestu v Troadi, okoli Ateninega kipa; na tem mestu niti žrtveni darovi, ki jih tam pustijo, ne zginejo.

98 Pri Harpazi, mestu v Aziji, stoji grozljiva skala, ki jo je mogoče premakniti z enim prstom, če pa jo potisnemo z vsem telesom, se upre. Na polo-

toku Tavrov v skupnosti Parazin obstaja prst, ki zdravi vse rane. Okoli Asosa v Troadi nastaja kamen, ki razje vsa telesa: imenuje se sarkofag. **211** Ob reki Ind sta dve gori: ena ima lastnost, da pritegne vse vrste železa, druga pa, da jih odbija; in zato človek, če ima na podplatih žeblice, na eni gori noge ne more odtrgati od tal, na drugi pa je ne more postaviti na tla. V zapisih je navedeno, da v Lokrih in Krotonu nikoli ni bilo kuge in da v Ilionu nikoli ni bilo potresa, da pa v Likiji potresu vedno sledi 40 jasnih dni. Na ozemlju Arpov posejano žito ne zraste; pri Mucijevih oltarjih na ozemlju Vejev, pri Tuskulu in v Ciminijskem gozdu so kraji, kjer tistega, kar zapičimo v zemljo, ni <več> mogoče izvleči. Seno, ki zraste na območju Krustumerija, je tam škodljivo, druge pa je zdravilno.

99 212 Tudi o lastnostih voda je bilo precej že povedano; toda najbolj nenavadno je naraščanje in upadanje morskega valovja, ki sicer poteka na različne načine, vzrok zanj pa je v Soncu in Luni. Med dvema vzhodoma Lune <morsko valovje> dvakrat naraste in dvakrat upade na vsakih 24 ur; prvič narašča, ko se nebesna obla dviguje skupaj z Luno, kmalu po tem, ko opoldne preide najvišjo točko neba in se nagne proti zahodu, pa upada; vnovič poplavlja, ko <Luna> po zahodu pod Zemljo doseže najnižjo točko neba in se približa točki, ki je nasprotna poldnevu, nato pa, dokler <Luna> vnovič ne vzhaja, doživlja oseko. **213** Valovje nikoli ne odteče nazaj v istem času kot dan pred tem, kakor da sope, medtem ko požrešna zvezda hlastno srka morja in nenehno vzhaja na drugem kraju kot prejšnji dan; kljub temu se plima in oseka ponovita v enakih intervalih, in sicer na vsakih šest ur, pri tem pa ne gre za ure kateregakoli dneva ali noči ali kraja, ampak za enakonočne ure, zato so plimovanja, če jih računamo z dolžino navadnih ur, neenakomerna, ker trajajo več bodisi dnevnih bodisi nočnih ur, in samo ob enakonočju so povsod enaka. **214** Zelo tehten dokaz, ki veliko osvetli in ki ga prežema božanski glas, je, da so topoglavi tisti, ki trdijo, da ne drži, da zvezde potujejo pod Zemljo in da iste zvezde znova vzhajajo, da imajo dežele in da, celo vsa narava, tudi na drugi strani enako podoba in da so podvrženi istim vplivom vzhajanja in zahajanja, kajti očitno je, da niti pot zvezde niti njeno učinkovanje nista pod Zemljo prav nič drugačna kot tedaj, ko potuje pred našimi očmi.

215 Tudi vpliv luninih men je raznolik, in sicer <se> kot prvo <spreminja> na sedem dni: od mlaja do polmeseca so plimovanja zmerna, po njem nastopajo v polnejši meri, najbolj pa se razbesnijo ob polni luni; nato se une-sejo, do sedmega dne so enaka kot v prvih sedmih dneh, nato pa se znova

krepijo ob zadnjem kraju. Ko je <Luna> v stiku s Soncem, so plimovanja enako močna kot ob polni luni; ko je <Luna> na severu in bolj oddaljena od Zemlje, so šibkejša kot tedaj, ko se umakne proti jugu in s svojo silo vpliva tako, da <z njo> pritiska iz večje bližine. Na vsakih osem let se ob stotem obkroženju Lune plimovanja vrnejo na začetek svojega gibanja in k enakim stopnjam naraščanja. Vse to krepijo še letni vplivi Sonca, plimovanja pa najbolj naraščajo ob obeh enakonočjih, in sicer ob jesenskem enakonočju bolj kot ob pomladanskem, šibka pa so ob zimskem sončnem obratu in še bolj ob poletnem sončnem obratu. **216** Vendar te spremembe ne nastopajo točno v trenutkih, ki sem jih navedel, ampak nekaj dni pozneje; prav tako tudi ne ob ščipu ali mlaju, ampak pozneje, prav tako tudi ne takoj, ko se na nebu Luna pokaže ali se skrije ali potuje skozi osrednji pas, ampak približno dve enakonočni uri pozneje; učinkovanje vseh nebesnih pojavov doseže Zemljo pozneje, kot ga opazimo, tako kot pri blisku, grmenju in streli.

217 Vsa plimovanja pa v Oceanu pokrivajo in razkrivajo večje površine kot v drugih morjih, bodisi zato, ker je morje kot celota v svoji neizmerni velikosti silnejše kot kak njegov del, bodisi zato, ker velika odprta površina izraziteje občuti vpliv zvezde, ki se prosto giblje, medtem ko ozke površine <ta vpliv> ovirajo. Zato se niti jezera niti reke ne gibljejo na podoben način. Piteas iz Masilije navaja, da se nad Britanijo plima dvigne za 80 laktov.

218 Tudi notranja morja kopnine zapirajo kakor pristanišče; kljub temu se ponekod obsežnejša prostranstva podreajo <Luninemu> vplivu, ker obstaja več primerov, ko so ljudje ob mirnem morju in brez vetra v jadrnih v treh dneh prevozili pot iz Italije v Utiko. Ta gibanja pa so ob obalah bolj opazna kot na odprtem morju, ker tudi na telesu okončine bolj občutijo utrip žil, to je življenjski dih. Kljub temu se v večini plitvih zalivov zaradi različnih vzhajanj zvezd v slehernem območju pojavljajo drugačna plimovanja, ki pa se razlikujejo po urniku, ne po lastnostih, kot na primer v Sirtah.

100 219 In kljub temu imajo nekatera <plimovanja> posebne lastnosti; tako na primer morska ožina pri Tavromeniju doživlja plimo in oseko pogosteje, ožina pri Evboji pa sedemkrat v enem dnevu in noči. To isto plimovanje se trikrat na mesec ustavi, in sicer sedmi, osmi in deveti dan po mlaju. V Gadesu je v neposredni bližini Herkulovega svetišča izvir, ograjen kakor vodnjak, ki enkrat z Oceanom narašča in upada sočasno, drugič pa eden in drugi <naraščata in upadata> ob ravno nasprotnih časih; na istem kraju je še drugi izvir, katerega gibanje se ravna po gibanjih Oceana. Na bregu Betisa je mesto, v katerem vodnjaki ob plimi upadajo, ob oseki naraščajo, v

vmesnem času pa <njihov> nivo ostaja nespremenjen. Enako lastnost ima v mestu Hispalis en sam vodnjak, medtem ko so vsi drugi čisto običajni. Tudi Pont vedno izteka v Propontido, medtem ko morje ob plimovanju nikoli ne teče noter v Pont.

101 220 Vsa morja se ob polni luni čistijo, nekatera celo ob točno določenem času. V okolici Mesane in Mil morje na obalo izvrže gnoju podobno umazanijo, od koder <izvira> tudi mit, da imajo tam hlev Sončeva goveda. In – da ne izpustim ničesar, kar vem – Aristotel k temu dodaja, da nobeno živo bitje ne umre, razen tedaj, ko je oseka; to so mnogi opazili v Galskem oceanu in je vsaj pri ljudeh potrjeno.

102 221 Iz tega izhaja resnična domneva, da Luno povsem upravičeno štejemo za zvezdo življenjskega diha; da je ta <zvezda> tista, ki nasičuje Zemljo in ob svojem približevanju telesa napolnjuje, ob oddaljevanju pa jih izpraznjuje; da zato tedaj, ko se Luna debeli, školjke rastejo in da <njen> poživljajoči dih najbolj občutijo bitja, ki nimajo krvi; da pa se skupaj z njeno svetlobo povečuje in zmanjšuje tudi količina krvi, celo krvi ljudi, čutita pa jo tudi listje in trava – kot bomo povedali na ustreznem mestu –, ker ta njena moč prodira v vse stvari.

103 222 Tako Sončevo žarenje izsušuje tekočino in naučili smo se, da je to moška zvezda, ki vse žge in vsrkava. **104** Tako se v široko razprostirajoče se morje vkuha okus po soli ali zato, ker Sonce iz njega izčrpa sladko in tekočo sestavino, ki jo ognjena moč najlaže pritegne nase, vsa grenka in gostejša sestavina pa ostane – zato je voda v morski globini bolj sladka kot na površini: to je bolj stvaren vzrok za grenak okus morske vode kot pa trditev, da je morje večni znoj Zemlje –, ali zato, ker se ogromno suhe sopare meša z morskovo vodo, ali zato, ker jo Zemlja tako kot zdravilne vrele prepoji s svojimi lastnostmi. Eden od primerov je, da je sicilski tiran Dionizij, ko so ga pregnali z oblasti, doživel zlovešče znamenje, in sicer, da je morje v pristanišču za en dan postalo sladko.

223 Nasprotno za Luno pravijo, da je ženska in blaga zvezda in da ponoči vodo razgradi ter jo privlači, je pa ne odstrani. To naj bi bilo jasno razvidno iz tega, da <Luna> s svojim videzom razkroji ubita trupla živali in povzroči njihovo trohnenje, da ljudem, ki so pogreznjeni v spanec, v glavo priklíče in nakopiči okorelost, da tali led in vse rahlja s svojim vlažilnim dihom. Tako naj bi se ohranjalo ravnovesje med spremembami v naravi in vedno jih je dovolj, saj ene zvezde prvine trdno združujejo, druge pa jih rahljajo. Toda Luna dobi hranivo v sladkih vodah, tako kot ga Sonce dobi v morski vodi.

105 224 Fabijan navaja, da največja globina morja znaša 15 stadijev. Drugi poročajo, da je na Pontu nasproti ozemlja plemena Koraksi približno 300 stadijev od kopnega – kraj imenujejo Brezna Ponta – globina morja neizmerljiva, saj tam nikoli niso odkrili dna.

106 To vprašanje <slanosti morja> naredijo še osupljivejše sladke vode, ki tik ob morju žuboreč vrejo na dan kakor iz cevi; tudi lastnostim voda namreč ne manjka čudežnih posebnosti. Sladke vode plavajo na morski površini, ker so nedvomno lažje: zato tudi morske vode, ki so po svoji naravi težje, lažje nosijo stvari, ki plavajo v njej. A tudi nekatere sladke vode tečejo nad drugimi, kot na primer po Fucinu reka, ki ga prečka, po Lariju Adua, po Verbanu Ticin, po Benaku Mincij, po Sebinu Olij, po Lemanu Rodan (ta leži onstran Alp, vsi prej omenjeni v Italiji); <naštete reke> več tisoč korakov tečejo kot gostje <po teh jezerih> in iz jezer s seboj nosijo samo svoje vode in prav nič večje količine voda, kot so jo prinesle vanje. Enako poročajo tudi o reki Oront v Siriji in o mnogih drugih.

225 Nekatere reke pa iz sovraštva do morja tečejo pod morskim dnom, tako kot sirakuški izvir Aretuza, v katerem se znova pojavijo stvari, vržene v Alfej, ki teče skozi Olimpijo in se na obali Peloponeza izliva v morje. V zemljo poniknejo in se na površju znova pojavijo Likos v Aziji, Erazin v Argolidi, Tigris v Mezopotamiji, pa tudi predmeti, ki jih potopimo v Asklepijev izvir v Atenah, znova pridejo na dan v izviru v Faleronu. Tudi na ravnici pri Atini podzemna reka po 20 miljah znova priteče na dan in na območju Akvileje Timav. **226** V Asfaltnem jezeru v Judeji, ki proizvaja bitumen, se ne more nič potopiti in enako tudi ne v jezeru Aretisa v Veliki Armeniji; v njem kljub temu, da vsebuje natron, živijo ribe. Na ozemlju Salentinov pri mestu Mandurija je jezero, ki je polno do roba, a ob izčrpanju vode gladina ne upade in ob dotakanju ne naraste. V reki Kikonov in v Velinskem jezeru v Picenu les, ki ga vržemo v vodo, prekrije kamnita skorja in v reki Surij v Kolhidi je ta pojav tako izrazit, da pogosto celo kamen prekriva še vedno strjujoča se skorja. Podobno v reki Siler onstran Surenta ne kamenijo samo vejice, če jih potopimo vanj, ampak tudi listi, sicer pa ima njegova voda, če jo pijemo, zdravilen učinek. Ob iztoku iz Reatinskega močvirja nastaja skala in v Rdečem morju rastejo oljke in zeleno grmičje.

227 A osupljiva lastnost premnogih izvirov je njihova visoka temperatura; ta pojav najdemo tudi na pobočjih Alp in celo v morju med Italijo in Ajnarijo v Bajanskem zalivu, v reki Liris in v mnogih drugih rekah. Sladko vodo v morju najdemo marsikje, na primer pri Helidonijskih otokih, pri

Aradu ter v Gaditanskem oceanu. V toplih vreclih pri Pataviju rastejo zelene rastline, <v toplih vreclih> pri Pizah živijo žabe, <v toplih vreclih> pri Vetuloniji v Etruriji nedaleč od morja pa ribe. Na ozemlju Kazinuma je reka, imenovana Skatebra, ki je hladna in poleti bolj vodnata; v njej tako kot v Stimfalu v Arkadiji živijo vodne miši. **228** Zevsov studenec v Dodoni je sicer ledeno mrzel in ugasne bakle, če jih potopimo vanj; če pa ugasnjene bakle primaknemo, jih prižge. Isti vrelec opoldne vedno presahne, zato ga imenujejo Prenehavajoči; kmalu se znova krepí do polnoči, ko obilno prekipeva, po polnoči pa znova polagoma usiha. V Iliriji se blago, ki ga razpnemo nad <nekim> hladnim izvirom, vname. Ribnik Zevsa Amona je podnevi hladen, ponoči pa vroč. Tako imenovani Sončev izvir na ozemlju Trogoditov je sla-dek in opoldne zelo hladen; nato se počasi segreva in opolnoči ga s škodljivim vplivom pokvarita visoka temperatura in grenak okus.

229 Izvir Pada v poletnih dneh opoldne vedno presahne, kakor da si privošči počitek. Na otoku Tened se po poletnem sončnem obratu neki izvir od tretje do šeste nočne ure vedno izdatno preliva čez bregove in izvir Inop na otoku Delos upada in narašča enako kot Nil in tudi sočasno z njim. Nasproti ustja reke Timav je na morju otok s toplimi vreclji, ki naraščajo in upadajo sočasno z morskim plimovanjem. Na območju Pitinuma onstran Apeninov reka Novan, ki je ob poletnih sončnih obratih vedno deroča, ob zimskem sončnem obratu presahne.

230 Na Faliskiškem vsaka voda govedo, ki se z njo napaja, obarva belo, v Bojotiji reka Melas ovce obarva črno, reka Kefiz, ki priteka iz istega jezera, <jih obarva> belo, Penej jih znova obarva črno, Ksant pri Ilionu pa jih obarva rdečkasto, od česar izhaja tudi ime reke. Na Pontu reka Azijak namaka poljane, na katerih se pasejo kobile, ki dajejo črno mleko, s katerim se hrani <tamkajšnje> pleme. Na ozemlju Reata izvir, imenovan Neminija, izvira enkrat na enem, drugič na drugem kraju, s čimer naznanja spremembo v letnem pridelku. Studenec v pristanišču v Brundiziju pomorščake oskrbuje s čisto pitno vodo. Linkestijska voda, imenovana kiselkasta voda, ljudi opijanja kakor vino; prav tako <najdemo kiselkasto vodo> v Paflagoniji in na območju Kal. **231** Trikratni konzul Mucijan verjame, da na otoku Andros v svetišču Očeta Libra studenec ob januarskih nonah vedno teče z okusom po vinu; ta dan se imenuje teodózije. Če kdo pije vodo iz Stiksa pri Nonakri v Arkadiji, ga ta pri priči usmrti, čeprav reka ni niti po vonju niti po barvi prav nič drugačna; prav tako so na griču Liberoz na ozemlju Tavrov trije studenci, ki so smrtonosni, in pri tem ni pomoči, je pa smrt neboleča. Na

ozemlju Karine v Hispaniji tečeta drug ob drugem studenca, od katerih eden vse predmete izvrže, drugi pa jih pogoltne; na ozemlju istega plemena je še neki drugi studenec, ki povzroči, da so v njem vse ribe videti zlato obarvane, če jih vzamemo iz njega, pa niso prav nič drugačne od drugih rib. **232** Na območju Komuma ob jezeru Larij je močan izvir, ki neprenehoma vsako uro naraste in se zniža. Na otoku Kidoneja pred Lezbosom topli izvir teče samo spomladi. Jezero Sanaj se navzame okusa pelina, ki raste ob njem. V Kolofo-nu je v votlini klaroškega Apolona vodna kotanja, ki povzroči, da tisti, ki iz nje pijejo, čudežno prerokujejo, vendar pa jim skrajša življenje. Naša genera-cija je ob koncu Neronove vladavine videla tudi reke teči proti toku, kot smo poročali v zgodovinskem delu o njem.

233 Kdo ne ve, da so vsi studenci poleti hladnejši kot pozimi? In prav tako <kdo ne pozna> naslednjih prečudovitih dosežkov narave: da bron in svinec v surovi kepi potoneta, če ju stanimo, pa plavata; da se od enako tež-kih stvari ene potopijo, druge pa plavajo; da se težke gmote na vodi lažje premikajo; da síroški kamen, če je še tako velik, plava, če ga zdrobimo, pa potone; da trupla pravkar umrlih zdrsnejo na dno, ko se napihnejo, pa se dvignejo na površje; da praznih posod ne moremo iz vode izvleči nič lažje kot polnih; da je deževnica za solišča slajša kot druge vrste vode in da soli ni mogoče pridobiti, če ne primešamo sladke vode; **234** da morska voda poča-sneje ledeni in da se hitreje segreje; da je morje pozimi toplejše, jeseni pa bolj slano; da je vse morje mogoče pomiriti z oljem in da potapljači zato brizgajo olje iz ust, ker blaži divjo naravo morja in v globino prinaša svetlobo; da na odprtem morju ne sneži; da studenci, čeprav vsa voda teče navzdol, brizgajo na dan, in to celo ob vznožju Etne, ki je tako žareča, da z ognjeno kepo izbru-ha pesek po 50, 100 milj daleč.

107 235 Navedimo tudi nekaj čudežnih posebnosti ognja, ki je četrta prвина narave, vendar najprej tiste, ki so povezane z vodami.

108 V mestu Samozata v Komageni je močvirje, ki izmetava goreče blato, imenovano malta; ko se to dotakne česa trdnega, se nanj prilepi; vrh tega tiste, ki se ga dotaknejo, zasleduje, četudi bežijo. Tako so <prebivalci Samozate> branili obzidje, ko jih je oblegal Lukul; vojaki so goreli skupaj s svojim orožjem. Voda še dodatno razvname gorenje; poskusi so pokazali, da je malto mogoče pogasiti samo s prstjo.

109 Podobne lastnosti ima tudi nafta; tako imenujejo snov, ki tako kot tekoči bitumen priteka na dan v okolici Babilona in na ozemlju Avstakenov v Partiji. Ta je v tesnem sorodstvu z ognjem, ki nemudoma preskoči nanjo,

kjerkoli jo opazi. Menda je Medeja tako zažgala priležniško tekmino, saj je po tem, ko je pristopila k oltarju, da bi opravila daritev, njen venec zajel ogenj.

110 236 Med čudežnimi posebnostmi gora je Etna, ki ponoči vedno žari od ognja, vendar je kljub tako dolgemu obdobju ognjenega goriva še vedno dovolj, v zimskem času pa je zasnežena in z zmrzaljo prekriva izbruhani pepel. In gora Etna ni edina, na kateri narava kaže svoj bes in zemlji grozi s požigom: v deželi Fazelitov žari gora Himajra, in sicer podnevi in ponoči gori z neugasljivim ognjem; Ktezias iz Knidosa navaja, da voda njen ogenj razvname, pogasiti pa ga je mogoče z zemljo ali blatom. V isti Likiji Hefajstove gore ob dotiku goreče plamenice zagorijo, in to tako močno, da so razžarjeni tudi kamni v potokih in pesek v vodah, hranivo pa ta ogenj dobi z dežjem; pravijo, da tistemu, ki na teh <gorah> prižge palico in z njo zareže brazdo, sledijo ognjeni potoki. V deželi Baktrov v nočeh gori vrh Kofanta, **237** gori poljana v Mediji in v Sitakeni na mejnem območju s Perzido, v Suzi pri Belem stolpu gori iz petnajstih zemeljskih oddušnikov, iz največjega med njimi tudi podnevi. V Babilonu gori iz nekakšnega ribnika, ki meri en oral; v Etiopiji blizu Hesperove gore se ponoči poljane svetlikajo kakor zvezde, podobno tudi na ozemlju Megalopolitanov; kajti če preneha teči iz tamkajšnjega prijetnega Nimfajonovega kraterja, ki ne scvre listja gostega gaja nad seboj in vedno žari v bližini ledeno mrzlega izvira, to – kot poroča Teopomp – Apolonijatom napoveduje grozno nesrečo; deževje njegovo učinkovanje okrepi in na dan prinaša bitumen, ki ga je treba pomešati s tamkajšnjim nepitnim izvirom, sicer je bolj tekoč od vsakega <drugega> bitumna. A kdo bi se čudil temu? **238** V času zavezniške vojne je nekaj dni sredi morja ob Italiji skupaj z morjem gorel eolijski otok Hiera, dokler ni poslanstvo senata opravilo pravne očiščevalne daritve. Z najmočnejšim žarom pa gori pogorje v Etiopiji, imenovano Voz bogov, in bruha plamene, žgoče od sončne svetlobe. Na toliko mestih, s toliko požari narava požiga dežele.

111 239 Vrh tega pa, ker je ta prvina edina, ki ima plodilno zmožnost in se sama poraja ter zraste iz najmanjših iskric, kaj moramo pričakovati, da se bo zgodilo <enkrat> v prihodnje pri toliko grmadah zemlje? Kaj je tisto naravno počelo, ki hrani najbolj nenasitno požrešnost na svetu, ne da bi bilo samo oškodovano? Dodajmo tem neštete zvezde in ogromno Sonce, ognje, ki jih naredijo ljudje, ognje, ki so pripojeni naravi kamnov, in tiste ognje, ki nastanejo z drgnjenjem lesa, ogenj oblakov in vire bliskov: gotovo bo vsa čudesa preseglo dejstvo, da ga ni bilo dneva, ko ne bi vse gorelo, ker tudi

vbočena zrcala, če jih postavimo nasproti sončnim žarkom, lažje zanetijo stvari kot kakšen drug ogenj!

240 Kaj pa dejstvo, da obstaja nešteto majhnih, a naravnih ognjev? V Nimfajonu iz skale bruha ogenj, ki ga zaneti deževje; na dan bruha tudi pri Skantijskih izvirih, in sicer je pri prehodu na drugo snov oslavljen, vendar se na njej ne obdrži dolgo; jêsen, ki se bohota nad tem ognjenim izvirom, večno zeleni. Na območju Mutine <ogenj> bruha na dan ob določenih, Vulkanu posvečenih dnevih. Pri piscih najdemo navedbe: da na poljih, ki ležijo pod Aricijo, zemlja zagori, če nanjo pade premog; da se na ozemlju Sabinov in Sidicinov <neki> kamen vname, če ga naoljimo; da v salentinskem mestu Gnatija, če na neko tam sveto skalo položimo les, nemudoma vzplamti ogenj; da na altarju lacinijske Junone, ki leži pod milim nebom, pepel ostaja nepremičen, čeprav viharji vejejo od vsepovsod. **241** Še več, <navajajo> celo, da se plameni nenadoma pojavljajo tudi na vodah in na telesih, tudi človeških; da je zagorelo celotno Trazimensko jezero; da je Serviju Tuliju v njegovih otroških letih med spanjem iz glave šinil plamen; Valerij Antias pripoveduje, da je Luciju Marciju med govorom po smrti Scipionov, v katerem je vojake spodbujal k maščevanju, glava na podoben način zažarela v ognju. Kmalu bomo o tem povedali kaj več in natančneje; za zdaj predstavljamo nekakšno mešanico vsakovrstnih čudežnih pojavov.

Toda zdaj, ko je moj duh končal razlago narave, hiti, da bi kakor za roko popeljal pozorne bralce po celotnem zemljekrogu.

112 242 Naš del sveta, o katerem govorim in ki – kot je bilo povedano – nekako plava v Oceanu, ki ga obdaja, se najdlje razteza od vzhoda do zahoda, to je od Indije do Heraklu posvečenih stebrov, in ta razdalja po Artemidorovi navedbi znaša 8578 milj, po Izidorovi pa 9818 milj. Artemidor dodaja še 991,5 milje <za razdaljo> od Gadesa okoli Svetega rta do rta Artabrum, kjer je skrajna zunanja točka hispanske obale.

243 Izmera <dolžine> poteka po dveh poteh: <prva poteka> od reke Ganges in njenega ustja, kjer se izliva v Eojski ocean, čez Indijo in Partieno do sirskega mesta Miriander, ki leži v Isoškem zalivu, znaša 5215 milj; od tam po najkrajši morski poti do otoka Ciper, Patare v Likiji, Rodosa, otoka Astipalaje v Karpatijskem morju, Tajnarja v Lakoniji, Lilibaja na Siciliji in Karalisa na Sardiniji 2113 milj, nato do Gadesa 1250 milj in ta celotna razdalja od Eojskega morja znaša 8578 milj.

244 Druga pot, ki je zanesljivejša, poteka večinoma po kopnem <in znaša>: od Gangesa do reke Evfrat 5169 milj, od tod do Mazake v Kapadokiji

244 milj, od tod čez Frigijo in Karijo do Efeza 499 milj, od Efeza čez Egejsko morje do Delosa 200 milj, do Istmosa 212,5 milje, od tod po kopnem, po Lakonijskem morju in Korinskem zalivu do Pater na Peloponezu 90 milj, do Levkade 87,5 milje, do Korkire prav toliko, do Akrokeravnije 82,5 milje, do Brundizija 87,5 milje, do Rima 360 milj, čez Alpe do vasi Skingomag 519 milj, čez Galijo do Iliberisa pri Pirenejskem pogorju 468 milj, do Oceana in obale Hispanije 831 milj, skupaj s plovbo do Gadesa 7,5 milje in ta razdalja po Artemidorovem izračunu znese 8945 milj.

245 Širina Zemlje od <skrajne> južne točke do severa, ki je po Izidorovem izračunu skoraj dvakrat manjša, znaša 5462 milj, iz česar je jasno, koliko <prostora> nam je na eni strani odvzela vročina, na drugi pa mraz; ne mislim namreč, da Zemlji kaj manjka ali da nima oblike krogle, ampak <menim>, da za bivanje neprimerna območja na obeh straneh še niso bila raziskana. Ta meritev poteka od obale Etiopskega oceana, od območja, kjer je kolikor toliko poseljena, in znaša do Meroe 625 milj, od tam do Aleksandrije 1250 milj, do Rodosa 584 milj, do Knidosa 87,5 milje, do Kosa 25 milj, do Samosa 100 milj, do Hiosa 94 milj, do Mitilene 65 milj, do Teneda 119 milj, do rta Sigejon 12,5 milje, do ustja Ponta 312,5 milje, do rta Karambis 350 milj, do ustja Majotide 312,5 milje, do ustja Tanaisa 275 milj; to pot je z bližnjicami po morju mogoče skrajšati za 79 milj.

246 Za dežele od ustja Tanaisa naprej najzanesljivejši pisci niso podali nobene natančne izmere. Artemidor je menil, da so območja onstran tega neraziskana, čeprav je priznal, da ob Tanaisu v smeri proti severu živijo sarmatska plemena; Izidor je <k skupni izmeri> dodal še 1250 milj do Tule, a to je zgolj ugibanje na podlagi domnev. Sam ugotavljam, da je za ozemlje Sarmatov znano, da se razteza na območju, ki ni manjše od pravkar omenjenega. Sicer pa: kako veliko mora biti ozemlje, da zajame nešteta plemena, ki se vrh vsega nenehno selijo? Zato menim, da mora biti nenaseljivo prostranstvo onstran teh po razsežnosti znatno večje, kajti zanesljivo vem, da so tudi za Germanijo prostrani otoki, ki so bili odkriti nedolgo tega.

247 To so dejstva glede dolžine in širine, ki so po mojem mnenju vredna omembe. Eratosten, ki se je na vseh področjih znanosti odlikoval po temeljitosti, na tem področju pa je kot strokovna avtoriteta druge daleč presegal, in kot vidim, se s to oceno vsi strinjajo, pa je objavil, da celotni obseg <Zemlje> meri 252 000 stadijev, kar preračunano v rimske enote znaša 31 500 milj; gre za drzno in nesramno dognanje, do katerega pa se je dokopal s tako pronicljivim utemeljevanjem, da bi moralo biti človeka sram, če mu ne

bi verjel. Hiparh, ki žanje občudovanje zaradi kritik na račun Eratostena in zaradi vsega svojega siceršnjega marljivega raziskovalnega dela, dodaja nekaj manj kot 26 000 stadijev. **248** Drugače je z Dionizodorovo verodostojnostjo; tega izjemnega primera grške ničevosti namreč ne bom obšel. Ta je bil <po rodu> z Melosa in je slovel kot strokovnjak za geometrijo; v visoki starosti je umrl v rodnem kraju; za njegov pogreb so poskrbele njegove sorodnice, ki jim je pripadla njegova dediščina. Ko so te v naslednjih dneh opravljale običajne obrede, so baje v grobu našle pismo z Dionizodorovim podpisom, naslovljeno na ljudi sveta: <v njem je pisalo,> da je prehodil razdaljo od groba do osrčja Zemlje in da je ta razdalja znašala 42 000 stadijev. Ni manjkalo zemljemercev, ki so pojasnjevali, da to pomeni, da je bilo pismo poslano iz središča Zemlje, ki je najbolj oddaljeno od <zemeljske> površine navzdol in obenem središče <zemeljske> oble. Temu je sledil izračun <in objava,> da obseg Zemlje meri 252 000 stadijev.

113 Načelo harmonične skladnosti, ki nujno pripelje do rezultata, da je narava skladna <sama s sabo>, tej izmeri doda 12 000 stadijev, kar pomeni, da Zemlja zavzema šestindevetdesetino celotnega sveta.

3. KNJIGA

Geografija: Evropa

Vsebina 3. knjige

Poglavje	§	
		Lege <dežel>, plemena, morja, mesta, pristanišča, gore, reke, razdalje ter sedanja in nekdanja ljudstva:
	<1–4	Predgovor.>
1.	<5	Evropa.>
2.	<6	Hispanija.>
3.	7–17	Betike.
4.	18–30	Tostranske Hispanije.
5.	31–37	Narbonske province.
6.–10.	38–75	Italije do Lokrov.
	<38–46	Italija.>
	<47–49	9. regija Italije.>
	<50–52	7. regija Italije.>
9.	53–70	<1. regija Italije.> Tibera. Rim.
	<71–75	3. regija Italije.>
11.–14.	76–94	64 otokov, med njimi:
11.	76–79	Balearov.
12.	80–82	Korzike.
13.	83–85	Sardinije.
14.	86–94	Sicilije.
15.–20.	95–122	Italije od Lokrov do Ravene.
	<95–98	Velika Grčija.>
	<99–105	2. regija Italije.>
	<106–109	4. regija Italije.>
	<110–111	5. regija Italije.>
	<112–114	6. regija Italije.>
20.	115–122	<8. regija Italije.> O Padu.
21.–22.	123–128	Italije onstran Pada.
	<123–125	11. regija Italije.>

<126–128 10. regija Italije.>

- 23. **129–132** Histrije.
- 24. **133–138** Alp in alpskih ljudstev.
- 25. **139–140** Ilirika. Liburnije.
- 26. **141–145** Dalmacije.
- 27. **146** Norikov.
- 28. **147–148** Panonije.
- 29. **149–150** Mezije.
- 30. **151–152** Otokov Jonskega in Hadrijatskega morja.

Skupaj: ... mest in plemen,
 ... slavnih rek,
 ... slavnih gora,
 ... otokov,
 ... izginulih mest ali plemen,
 ... dejstev, poročil in opažanj.

Viri

Domači pisci

Turanij Gracil. Kornelij Nepot. Tit Livij. Katon Cenzor. Mark Agripa. Mark Varon. Božanski Avgust. Varon iz Ataksa. Antias. Higin. Lucij Vetus. Pomponij Mela. Kurion oče. Celij. Aruncij. Seboz. Licinij Mucijan. Fabricij Tusk. Lucij Atej. <Atej> Kapiton. Verij Flak. Lucij Pizon. Gelijan. Valerijan.

Tuji pisci

Artemidor. Polihistor Aleksander. Tukidid. Teofrast. Izidor. Teopomp. Metrodor iz Skepse. Kalikrat. Ksenofont iz Lampsaka. Diodor iz Sirakuz. Nimfodor. Kalifan. Timagen.

1 Doslej je bil govor o položaju in o čudesih sveta, vodovij in zvezd ter o stanju in razsežnosti vesolja. Zdaj <bom spregovoril> o <njegovih posameznih> delih, čeprav tudi to velja za početje brez konca in te teme nisem obravnaval nepremišljeno brez slehernega kritičnega pridržka. Ni je dejavnosti, pri kateri bi bil spregled bolj upravičen, sploh pa ni niti najmanj čudno, da človek ne pozna vsega, kar je povezano s človekom. Zato ne bom sledil izključno enemu piscu <kot viru>, ampak tistemu, ki ga bom pri vsakem posameznem razdelku imel za najzanesljivejšega, ker je skupna značilnost skoraj vseh, da najnatančneje opisuje tista območja, o katerih je pisal sam. **2** Zato ne bom nikogar grajal ali obtoževal. Podana bodo zgolj imena krajev, in še to kolikor le mogoče na kratko, orisu njihovega slovesa in vzrokov <zanj> pa so namenjena posebna poglavja; zdaj je namreč govor o celoti. Zato bi želel, da se razume tako, da gre zgolj za naštevane njihovih imen, brez njihove slave, imen, kakršna so bila na začetku pred vsemi zgodovinskimi dogodki, in da so ta imena sicer neki imenik, vendar <imenik> sveta in narave.

3 Celoten zemljekrog je razdeljen na tri dele: na Evropo, Azijo in Afriko. Začne se na zahodu, pri Gaditanski morski ožini, koder doteka Atlantski ocean in se razliva v notranja morja. Če človek tukaj vstopa, leži na desni Afrika, na levi Evropa in med njima Azija. Mejni reki sta Tanais in Nil. Turanij Gracil, ki je bil rojen tam v bližini, navaja, da se morska ožina Oceana, ki smo jo omenili, odpira 15 milj v dolžino in pet milj v širino, od vasi Melarija v Hispaniji do rta Album v Afriki. **4** Tit Livij in Kornelij Nepot sta za dolžino navedla manj kot sedem milj, na najširšem delu pa deset milj; tako majhno ustje se odpira v tako neizmerne vodne širjave in tudi izjemna globina ne zmanjšuje čudežnosti. Pogosti pasovi čeri <ki molijo iz> peščenih plitvin strašijo ladje; zato so mnogi ta kraj poimenovali prag notranjega morja. Na najožjem delu preliva se na obeh straneh dvigajo gore in zapirajo ožino, in sicer v Afriki <gora> Abila, v Evropi pa Kalpa, mejnika Heraklovih junaških nalog; zato ju domačini imenujejo stebra tega boga in verjamejo, da ju je <Herakles> prekopal in <skozi njiju> spustil morja, ki jim je bil prej onemogočen stik, ter <s tem> spremenil podobo narave.

1 5 Najprej torej o Evropi, rednici ljudstva, ki je zmagovalec nad vsemi ljudstvi, in daleč najlepši izmed dežel, ki jo je večina <piscev> upravičeno štela ne za tretjino, ampak za polovico <sveta>, ker so ves svet od Tanaisa do Gaditanske ožine razdelili na dva dela. Ocean, ki z omenjenega prostora <skozi ožino> vlija Atlantsko morje in dežele, vse v strahu pred njegovim prihodom, potaplja s pogoltnim tokom, obliva tudi tista območja, ki se mu

postavljajo po robu z vijugasto razčlenjenimi obalami. Evropo izdolbe predvsem s številnimi zalivi, med katerimi so štirje glavni. Prvi med njimi se od Kalpe, gore, ki je, kot je bilo omenjeno, na skrajnem koncu Hispanije, v neizmernem loku upogiba vse do Lokrov, rta v Brutiju.

26 V tem <zalivu> je med deželami prva Onstranska Hispanija, imenovana tudi Betika, takoj nato od mejnega mesta Urki do Pirenejskega pogorja <sledi> Tostranska <Hispanija>, imenovana tudi Tarakonska <Hispanija>. Onstranska <Hispanija> je vzdolžno razdeljena na dve provinci: na severnem delu Betike se namreč razprostira Luzitanija, ki jo ločuje reka Anas. Ta izvira na območju Laminija v Tostranski Hispaniji in se zdaj razliva v močvirja, zdaj ponikuje v soteske ali se povsem skrije v podzemne jame in tako veselo večkrat privreva na dan ter se izliva v Atlantski ocean. Tarakonsko Hispanijo, ki se drži Pirenejev in teče vzdolž celotnega njihovega boka ter se prečno razteza od Hibernskega morja do Galskega oceana, od Betike in Luzitanije ločujejo gora Solorij ter Oretansko, Karpetansko in Astursko pogorje.

37 Betika, imenovana po reki, ki jo seka po sredini, vse druge province prekaša po bogati pridelavi in po nekem zanjo značilnem sijaju, ki ga zaznamuje rodovitnost. Ima štiri sodne okraje: gadeškega, kordubskega, astigiškega in hispališkega. Število vseh mest skupaj znaša 175; med njimi je devet kolonij, deset municipijev rimskih državljanov, 27 <municipijev>, ki so jim bile nekoč podeljene latinske pravice, šest <municipijev>, ki jim je bila podeljena svoboda, trije <municipiji>, s katerimi je bilo sklenjeno zavezništvo, in 120 plačilu davkov zvezanih <mest>. Od teh so omembe vredna ali v latinskem jeziku zlahka izgovorljiva, če začnemo pri reki Anas na obali Oceana, mesto Onuba z vzdevkom *Aestuaria* med sotočjem <rek> Luksija in Urij, Peščeni hribi, reka Betis, Kurenska obala z ukrivljenim zalivom, nasproti katere je med otoki treba omeniti Gadis, Herin rt, пристanišče Bezipona, mesto Belona, <tu so> Melarija, morski preliv iz Atlantskega morja, Karteja, ki so jo Grki poimenovali Tartež, in gora Kalpa. **8** Nato so na notranji obali mesta Barbezula z reko, prav tako Salduba, mesto Suel, med zavezniškimi <mesti> pa Malaka z reko. Nato Menuba z reko, Seksi z vzdevkom *Firmum Iulium*, Sel, Abdara in Murgi, mejno mesto Betike. Po mnenju Marka Agripe naj bi to obalo v celoti <naseljevali prebivalci> punskega porekla, v smeri od reke Anas proti Atlantskemu oceanu pa <jo naseljujejo> Bastuli in Turduli. Mark Varon navaja, da so v celotno Hispanijo prišli Hiberi, Perzijci, Feničani, Kelti in Punci. Luzitanija naj bi namreč dobila ime po *igri* <lusus> Očeta Libra ali po *blaznosti* <lyssam> z njim besnečih <žensk> in Pan naj bi bil celotni

<deželi> postavljen za nadzornika. Poročila o Heraklu in Pireni ali Saturnu pa so po mojem predvsem bajke.

9 Betis v Tarakonski provinci ne izvira pri mestu Menteza, kot so trdili nekateri, ampak v Tugijskem gozdu, pri katerem <izvira> tudi reka Tader, ki namaka ozemlje Kartagine; pri mestu Ilorki se izogne Scipionovi gomili in teče v smeri zahoda proti Atlantskemu oceanu ter daje ime provinci; sprva je razmeroma neznatna reka, vendar zmožna sprejeti veliko rek, ki jim jemlje sloves in vodo. Takoj ko v Betiki priteče iz Osigitanije, je prikupna zaradi ljubke struge, ob njej pa so na levi in desni številna mesta.

10 Najznamenitejše mesto med Betisom in obalo Oceana v notranjosti je Segida z vzdevkom *Augurina*, <za njo pa> Ulija z vzdevkom *Fidentia*, Urgaona z vzdevkom *Alba*, Ebura z vzdevkom *Cerealis*, Iliberi z vzdevkom *Florentinum*, Ilipula z vzdevkom *Laus*, Artigi z vzdevkom *Iuliense*, Veski z vzdevkom *Faventia*, Singilija, Ategua, Arialdunum, Agla Minor, Bedrona, *Castra Vinaria*, Cizimbrij, Novi Hipon, Ilurkona, Oska, Oskua, Sucelon, Unditanum, Stari Tuki; vsa <mesta so> v Bastetaniji <v tistem delu>, kjer je obrnjena proti morju. Kordubski sodni okraj na obeh straneh reke <vključuje mesta>: Osigi z vzdevkom *Latonium*, Iliturgi z vzdevkom *Forum Iulium*, Iporka, Isturgi z vzdevkom *Triumphale*, Ucija in v notranjost 14 milj odmaknjena Obulkona z vzdevkom *Pontificense*, kmalu nato Ripa in od zavezniških <mest> Epora, <mesto> Marcialov Sacili, Onuba in na desnem <bregu> Korduba, kolonija z vzdevkom *Patricia*; od tam, kjer je Betis prvič ploven, <sledijo> mesti Karbula in Detumona ter reka Singilis, ki se na isti strani izliva v Betis.

11 Mesta hispališkega sodnega okraja so: Celti, Aksati, Arva, Kananija, Neva, Ilipa z vzdevkom *Ilia*, Italika in na levem <bregu> Hispalis, kolonija z vzdevkom *Romulensis*, na nasprotni strani mesto Oset z vzdevkom *Iulia Constantia*, Lukurgentum z vzdevkom *Iulii Genius*, Oripon, Kavra, Siarum in reka Menuba, ki se tudi sama z desne strani izliva v Betis. Na območju Betisovega ustja so mesta: Nabrisa z vzdevkoma *Veneria* in *Conobaria* ter koloniji Hasta z vzdevkom *Regia* in v notranjosti Azidon z vzdevkom *Caesaria*.

12 Reka Singilis, ki se po zaporedju, kot je bilo omenjeno, izliva v Betis, teče ob koloniji Astigi z vzdevkom *Augusta Firma* in je od nje naprej plovna. Druge kolonije tega sodnega okraja, ki so oproščene plačila davka, so: Tuki z vzdevkom *Augusta Gemella*, Ituki z vzdevkom *Virtus Iulia*, Ukubi z vzdevkom *Claritas Iulia*, Ursona z vzdevkom *Genetiva Urbanorum*; mednje je spadala še Munda, pri zavzetju katere so ujeli tudi Pompejevega sina; svo-

bodni mesti sta Stari Astigi in Ostipona; plačilu davkov zavezana so: Kalet, Kalikula, *Castra Gemina*, Mala Ilipula, Maruka Sakrana, Obulkula, Oningi, Sabora in Ventipona. Nedaleč od reke Menube, ki je tudi sama plovna, <so> mesta Olontigi, Lelija in Lastigi.

13 Pokrajina, ki se razteza od Betisa do reke Anas, se – razen omejenega območja – imenuje Beturija; razdeljena je na dva dela in med prav toliko plemen: med Keltike, ki mejijo na Luzitanijo in spadajo v hispališki sodni okraj, ter med Turdule, ki živijo na meji med Luzitanijo in Tarakonsko Hispanijo, pravne zadeve pa hodijo urejat v Kordubo. Da so Keltiki prišli v Luzitanijo kot potomci Keltiberov, je razvidno iz žrtvovanj, govorice in poimenovanj <njihovih> mest, ki so drugačna od vzdevkov v Betiki: **14** Serija ima vzdevek *Fama Iulia*, Nertobriga *Concordia Iulia*, Segida *Restituta Iulia*, Ugultunija, s katero je zdaj povezana tudi Kuriga, *Contributa Iulia*, Lacimurga *Constantia Iulia*, Siari imajo vzdevek *Fortunales*, Kalenzi *Aeneanici*. Poleg teh <mest> so v Keltiki: Acinipon, Arunda, Aruki, Turobriga, Lastigi, Salpeza, Sepona in Seripona. V drugem dele Beturije, za katero smo povedali, da pripada Turdulom in spada v kordubski sodni okraj, so kar precej znana mesta Arza, Melarija, Mirobriga Regina, Sozitingi in Sizapona. **15** V gadeški sodni okraj spadajo: <mesto> rimskih državljanov Regina, od <mest> prebivalcev z latinskimi pravicami *Laepia Regia*, Kariza z vzdevkom *Aurelia*, Urgija z vzdevkom *Castrum Iulium*, prav tako pa tudi *Caesariensis Salutariensis*; plačilu davka zavezana so Bezarona, Belipona, Barbezula, Blacipona, Bezipona, Kalet, Kapa z Oleastrom, Iptuki, Ibrona, Laskuta, Saguntija, Situdon in Uzepona.

16 Mark Agripa je navedel, da celotna dolžina te <province> znaša 475 milj, širina pa 258 milj, vendar tedaj, ko so <njene> meje segale vse do Kartagine; in to je razlog, zakaj so pri izračunavanju razsežnosti pogostejše velike napake, ker se ponekod spremeni razsežnost provinc, ponekod razdalje poti, saj se poveča ali zmanjša število korakov. V tako dolgem obdobju so se <ponekod> morja zajedla v kopno, drugod so se razširile obale, tokovi rek so postali vijugasti ali pa so se njihove vijuge izravnale. Poleg tega so eni za svoje meritve vzeli eno izhodišče, drugi drugo in ubrali so različne smeri; zaradi tega se rezultati niti dveh <zemljemercev> ne ujemajo. **17** Dolžina Betike od mejnega mesta Kastulone do Gadesa danes znaša 250 milj in od <mesta> Murgi na morski obali 25 milj več, širina od Karteje do <reke> Anas po obali 234 milj. Kdo bi si mislil, da se je Agripa, ki je sicer izjemno natančen in vrh tega izjemno skrben, v svojem delu, ko je nameraval Rimu

dati na ogled zemljekrog, zmotil in skupaj z njim tudi božanski Avgust? Ta je namreč dokončal stebrišče, v katerem je bil ta <zemljevid sveta>, po natančnih določilih in <geografskih> zapiskih Marka Agripe pa ga je začela <graditi> Agripova sestra.

4 18 Nekdanja oblika Tostranske Hispanije se je nekoliko spremenila, tako kot <oblika> več <drugih> provinc, ker je že Pompej Veliki na svojih tropájih, ki jih je postavljaj v Pirenejih, izpričal, da je <na ozemlju> od Alp do meja Onstranske Hispanije podredil 876 mest. Danes je celotna provinca razdeljena na sedem sodnih okrajev: kartaginskega, tarakonskega, cesaravgustanskega, klunijskega, asturskega, lukuškega in brakarskega. Zraven spadajo otoki; če pustimo ob strani navedbo teh, provinca poleg 293 skupnosti, ki so priključene drugim <provincam>, obsega 179 mest; med temi je 12 kolonij, 13 mest rimskih državljanov, 18 mest s starimi latinskimi pravicami, eno mesto zaveznikov in 135 plačilu davkov zavezanih <mest>.

19 Prvi na obali so Bastuli, za njimi pa po zaporedju, kot bo navedeno, v notranjost umaknjeni Mentessani, Oretani in pri Tagu Karpetani, ob njih Vakceji, Vetoni in keltiberijski Arevaki. Obali najbližji so mesti Urki in Barija, ki se prišteva k Betiki, pokrajina Bastetanija, dalje Deitanija, nato Kontestanija in kolonija Nova Kartagina; vožnja čez morje z njenega rta, imenovanega Saturnov rt, do Cezareje, mesta v Mavretaniji, znaša 197 milj. Poleg tega sta na obali: reka Tader, plačila davkov oproščena kolonija Ilici, po kateri je dobil ime Ilicitanski zaliv. Tej <koloniji> so pridruženi Ikozitani. **20** Nato <sledijo> Lucentum, <mesto> prebivalcev z latinskimi pravicami, plačilu davkov zavezani Dianij in reka Sukron, nekoč tudi mesto, meja Kontestanije. Pokrajina Edetanija, pred katero se razprostira prijetna laguna, sega nazaj do Keltiberov; <sledijo> kolonija Valencija, ki je od morja oddaljena tri milje, reka Turij in od morja prav toliko oddaljeni Sagunt, mesto rimskih državljanov, ki slovi po svoji lojalnosti, in reka Uduba. **21** <Sledita> pokrajina Ilergaonov in plovna reka Hiber, po kateri poteka intenziven rečni trgovski promet in ki izvira na ozemlju Kantabrov, nedaleč od mesta Juliobriga, teče v razdalji 450 milj in je od mesta Vareje plovna v dolžini 260 milj; zaradi te so Grki celotno Hispanijo poimenovali Hiberija. <Sledijo> pokrajina Cestetanija, reka Subi, kolonija Tarakona, ki so jo ustanovili Scipioni, tako kot so Kartagino Punci. <Dalje so> ozemlje Ilergetov, mesto Subur in reka Rubrikatum, za katero <živijo> Leetani in Indigeti. **22** Za njimi po zaporedju, kot bo navedeno, umaknjeni v notranjost ob vznožju Pirenejev <živijo> Avzetani, Fitani, Jacetani in v Pirenejih Ceretani, nato Vaskoni. Na obali pa <sle-

dijo> kolonija Barcinona z vzdevkom *Faventia*, mesti rimskih državljanov Betulona <in> Ilurona, reka Arnum, Blande, reka Alba, Emporije, mesto, ki ga delno naseljujejo staroselci, delno pa Gfki, ki so potomci Fokajcev, ter reka Ticer. Od te je Pirenejska Venera na drugi strani rta oddaljena 40 milj.

23 Zdaj bodo po posameznih sodnih okrajih podana omembe vredna dejstva razen že omenjenih: v Tarakoni ureja sodne spore 42 ljudstev, med katerimi so od rimskih državljanov najslovitejši Dertozani in Biskargitani; od prebivalcev z latinskimi pravicami Avzetani, Ceretani z vzdevkom *Iuliani* in *Augustani*, Edetani, Gerundenzi, Jesonienzi in Teari z vzdevkom *Iulien-ses*; od davčnih zavezancev Akvikaldenzi, Ezonenzi in Betulonenzi.

24 Cezaravgusta, plačila davščin oproščena kolonija, ob kateri teče reka Hiber, kjer se je mesto prej imenovalo Salduvija, je v pokrajini Edetaniji in vključuje 55 ljudstev: med temi od rimskih državljanov Bilbilitane, Celzenze iz <nekdanje> kolonije, Kalaguritane z vzdevkom *Nasici*, Ilerdenze iz plemena Surdaonov, ob katerih <teče> reka Sikoris, Oskenze v pokrajini Svesetaniji in Turiasonenze; od prebivalcev s starimi latinskimi pravicami Kaskantenze, Ergavicenze, Grakuritane, Leonicenze, Ozikerdenze; zavezni-ke Taracenze; plačilu davkov zavezane Arkobrigenze, Andelonenze, Aracelitane, Burzaonenze, Kalaguritane z vzdevkom *Fibularense*, Komplutenze, Karenze, Cingenze, Kurnonienze, Damanitane, Gralienze, Ilurzenze, Ilubertitane, Jacetane, Libienze, Pompelonenze in Segienze.

25 V Kartagino prihaja 65 ljudstev, če izvzamemo prebivalce otokov: iz kolonije Akci Gemelenzi <in> iz kolonije Libisoza z vzdevkom *Forum Augustum*, ki sta obe dobili <državljske pravice> Italije, ter iz kolonije Salarija; meščani s starimi latinskimi pravicami Kastulonenzi, imenovani *Caesarini Iuvenales*, Setabitani <imenovani> *Augustani*, <in> Valerijci. Med davčnimi zavezanci pa so Alabenzi, Bastitani, Konsaburenzi, Dianenzi, Egelastani, Ilorkitani, Laminitani, Mentezani, imenovani tudi Oretani, Mentezani, imenovani tudi Bastuli, Oretani z vzdevkom Germani, Segobrigenzi, prebivalci glavnega mesta Keltiberije, Toletani ob reki Tag v Karpetaniji, Vivatienzi in Vergilienzi.

26 V klunjski sodni okraj vodijo Varduli 14 ljudstev, od katerih bi rad omenil samo Alabenze, in Turmogidi štiri, med njimi Segizamonenze in Segizamajulienze. V isti sodni okraj prihajajo Karieti in Veniezi s petimi mestnimi skupnostmi, med katerimi so Velienzi. Prav tja <prihajajo> iz Keltiberov izvirajoči Pelendoni s štirimi ljudstvi, med katerimi so sloveli Numantini, tako kot med 17 mestnimi skupnostmi Vakcejev Interkatienzi,

Palantini, Lakobrigenzi in Kavkenzi. **27** Med devetimi kantabrijskimi ljudstvi bi omenili samo <mestno skupnost> Juliobrigo, med desetimi mestnimi skupnostmi Avtrigonov pa Tritij in Virovesko. Arevakom je dala ime reka Areva. Njihovih mest je šest: Segoncija in Uksama, katerih imeni se pogosto uporabljata v drugih krajih, poleg teh pa še Segovija in Nova Avgusta, Termes in sama Klunija, mejno mesto Keltiberije. Druga <mesta> ležijo v smeri proti Oceanu, od prej omenjenih <ljudstev> pa Varduli in Kantabri.

28 Z njimi je povezanih 22 ljudstev Asturov, ki so razdeljeni na Avgustane in Transmontane, s čudovitim mestom Asturiko. Med njimi so Giguri, Peziki, Lancienzi in Zeli. Število vsega prebivalstva znaša skupaj približno 240 000 svobodnih oseb.

V lukuškem sodnem okraju je šestnajst ljudstev, ki so razen Keltikov in Lemavov nepomembna in imajo tuja imena, vendar je svobodnjakov skoraj 166 000.

Podobno <šteje> 24 <mestnih> skupnosti Brakarov 285 000 oseb, od katerih poleg samih Brakarov naštejmo Bibale, Celerne, Kalajke, Ekveze, Limike in Kvarkverne, da ne dolgočasimo <bralcev>.

29 Dolžina Tostranske Hispanije od Pirenejev do meje pri Kastuloni znaša 607 milj in <dolžina> obale še malce več, širina od Tarakone do obale pri Ojarsoni pa 300 milj; od vznožja Pirenejev, kjer se kot klin zoži med dvema morjema, se nato raztegne in tam, kjer meji na Onstransko Hispanijo, se njena širina poveča za prav toliko in še bolj. **30** Skoraj celotna Hispanija ima obilo rudnikov svinca, železa, bakra, srebra in zlata, Tostranska <Hispanija> tudi zrcalnega kamna in Betika minija. Tu so tudi kamnolomi marmorja. Cesar Vespazijan Avgust je celotni Hispaniji podelil latinske <državljske> pravice, ki pa so jih vihre državljskih nemirov <večkrat> zatrlle. Pirenejsko pogorje ločuje hispanske in galske province z rtoma, ki molita v dve različni morji.

5 31 Narbonska provinca se imenuje del Galij, ki ga obliva Sredozemsko morje; prej se je imenovala Brakata, od Italije jo delita reka Varus in za rimski imperij prav posebej koristna gorska veriga Alp, od preostale Galije pa na severni strani gorovji Cebena in Jure. Po kmetijskem donosu, po ugledu svojih mož in navad ter po obilju bogastva je ne smemo postaviti za nobeno drugo provinco; na kratko povedano: je prej del Italije kakor provinca. **32** Na obali je ozemlje Sordonov in v notranjosti <ozemlje> Konsvaranov, reki Tekum in Vernodubrum, mesti Iliberis, ki je le še blede ostanek nekdanjega mesta, in Ruscinon, <mesto> prebivalcev z latinskimi pravicami, reka

Ataks, ki s Pirenejev teče skozi Rubrensko jezero, Marsov Narbon, kolonija pripadnikov 10. legije, od morja oddaljena 12 milj, ter reki Aravris in Librija. **33** Sicer pa so mesta redka zaradi spredaj ležečih močvirnih lagun: Agata <naselbina> ki je bila nekoč last Masilijcev, ozemlje tektozaških Volkov in <kraj> kjer je bila nekoč Roda <naselbina> Rodijcev; po njej je dobila ime reka Rodan, ki ima med galskimi rekami daleč najmočnejši tok; ta se naglo spušča z Alp skozi Lemansko jezero ter s seboj odnaša lenobno tekoči Arar ter Izaro in Druancijo, ki nista nič manj deroči kot on sam. Dve njegovi manjši ustji imenujejo Libiški <ustji>, od teh je eno Hispansko <ustje>, drugo Metapinsko <ustje>, tretje, ki je obenem tudi najširše, pa Masaliotsko <ustje>. Nekateri pisci navajajo, da je bilo na ustju Rodana <nekoč> tudi mesto Herakleja. **34** Dalje <sledijo> prekop <ki vodi> iz Rodana, ki slovi po tem, da je delo Gaja Marija in da je po njem tudi poimenovan, laguna Mastramela, mesto Maritima Avatikov in nad <njim> Kamnite Poljane, spomin na Heraklove spopade, ozemlje Anatilijcev in v notranjosti <ozemlje> Deksivator in Kavarov; znova ob morju ozemlje Trikorov, v notranjosti <ozemlja> Tritolov, Vokontijcev in Segovelavnov in nato ozemlje Alobrogov. Na obali pa <so> zavezniško mesto Masilija, ki so jo ustanovili Grki iz Fokaje, polotok Zao, pristanišče Kitarista, ozemlje Kamaktulikov, nato Suelteri in nad njimi Verukini. **35** Na obali pa <so> Atenopolis <naselbina> Masilijcev, Julijev Forum, kolonija pripadnikov 8. legije, imenovane <tudi> *Pacensis* in *Classica*; <nato> reka, imenovana Argentej, ozemlje Oksubijcev in Ligavnov, za njimi Suetri, Kvarijati in Adunikati. Na obali pa so: latinsko mesto Antipolis, ozemlje Decijatov in reka Varus, ki priteče z gore Cema v Alpah.

36 V notranjosti so kolonije: Arelate, kolonija pripadnikov 6. legije; Betera, kolonija pripadnikov 7. legije; Aravziona, kolonija pripadnikov 2. legije; na ozemlju Kavarov Valencija; na ozemlju Alobrogov Viena. Latinska mesta so Akve Sekstije <na ozemlju> Saluvijcev, Aveniona <na ozemlju> Kavarov, Apta Julija <na ozemlju> Vulgientov, Alebeka <na ozemlju> apolinarskih Rejcev, Alba <na ozemlju> Helvov, Avgusta <na ozemlju> Trikastinov, Anatilija, Ereja, Bormani, Komani, Kabeliona, Karkazum <na ozemlju> tektozaških Volkov, Ceserona, Karbantorate na ozemlju Meminov, Cenicenzi, Kambolektiri z vzdevkom *Atlantici*, **37** Vokonijev Forum, Glanum, Libijci, Lutevani, <imenovani> tudi Foroneronenzi, Nemavzum <na ozemlju> Arekomikov, Piscine, Ruteni, Samnagenzi, Tolosani, ki spadajo k Tektozagom in mejijo na Akvitanijo, Taskoduni, Taruskonenzi, Umbraniki, dve glavni mesti zavezniške skupnosti Vokontijcev, Vazion in Avgustov Lukus, pa tudi

19 nepomembnih mest in 24 mest, pridruženih Nemavzenzom. Cesar Galba je od prebivalcev Alp na seznam dodal Avantike in Bodiontike, katerih mesto je Dinija. Agripa navaja, da znaša dolžina Narbonske province 370 milj, širina pa 248 milj.

6 38 Sledi Italija in v njej so prvi Liguri, nato Etrurija, Umbrija, Lacij, v katerem so ustja Tibere in Rim, glavno mesto sveta, 16 milj oddaljen od morja. Nato sledi obala Volskov in Kampanije, <obala> Picena, Lukanije in Brutija, kamor se Italija od skoraj lunaste gorske verige Alp najdlje razteza proti jugu v morje. Za Brutijem <je> obala Grčije, nato <sledijo> Salentini, Pedikuli, Apuli, Peligni, Frentani, Marukini, Vestini, Sabini, Picenti, Galdi, Umbri, Tuski, Veneti, Karni, Japudi, Histri in Liburni. **39** Dobro se zavedam, da bi lahko upravičeno veljal za nehvaležneža in lenobo, če bi tako kar mimogrede in bežno spregovoril o deželi, ki je rednica in obenem mati vseh dežel; <o deželi,> ki je bila po volji bogov izbrana, da bi še bolj razjasnila samo nebo, da bi združila razpršena gospostva in omilila navade, da bi raznolikim neomikanim govoricam tolikih ljudstev z enotnim občevalnim jezikom omogočila medsebojno sporazumevanje in da bi ljudem prinesla omiko, skratka, da bi postala edina domovina vseh ljudstev na vsem svetu. **40** Toda kaj naj storim? Tolikšen sloves vseh krajev – kdo neki bi se jih <vseh> dotaknil? – in tolikšna slava posameznih dejstev in ljudstev <me> zadržujeta. S kakšnim delom bi bilo vendar treba opisati že samo mesto Rim v njej ... obličje, vredno že tako slavnega vratu? Kako <bi bilo mogoče opisati> obalo Kampanije samo po sebi ter njeno srečno in blagoslovljeno ljubkost, da bi bilo jasno, da je delo narave, ki kaže veselje prav na tem kraju? **41** Pa vse to trajno poživljajoče zdravilno učinkovanje, tako zmerno podnebje, tako rodovitna polja, tako sončne griče, tako nenevarna gozdovja, tako senčne gaje, tako radodarne vrste gozdov, toliko z gora vejočih vetrcev, tolikšno obilje poljščin, trt in oljk, tako kakovostne vrste ovčje volne, tako krepke vratove bikov, toliko jezer, obilico tolikih rek in izvirov, ki tečejo po vsej <deželi>, toliko morij, pristanišč, zavetje dežel, ki je odprto za trgovino od vsepovsod, in deželo, ki se tako rekoč ljudem v pomoč izteza v morja! **42** Ne omenjam niti duševnih zmožnosti, navad ter posameznikov in pa ljudstev, ki sta jih premagala <njen> jezik in vojaška moč. Sami Grki, sorta ljudi, ki je pri samohvali najbolj nezmerna, so izrazili svoje mnenje o njej s tem, da njen tako zelo majhen del imenujejo Velika Grčija! Seveda pa se je treba osnovnega načela, ki smo se ga držali pri opisovanju neba, držati tudi na tem področju, namreč da se dotikamo le nekaterih lastnosti in le majhnega števila zvezd.

Bralce prosim le to, naj imajo v mislih dejstvo, da hitimo zato, da bi natančno pojasnili vse posamezne podrobnosti na vsem svetu.

43 <Italija> je torej še najbolj podobna hrastovemu listu in je veliko daljša, kot je široka; na konici je ukrivljena v levo, končuje se v obliki ščita Amazonk in na kraju za sredino štrline, imenovanem Kokint, tvori z dvema lunastima zalivoma dva rogova, in sicer Levkopetro na desni in Lakinij na levi. V širino se od meje v Alpah pri Pretoriji Avgusti čez Rim in Kapuo naravnost do mesta Regij, ki leži na njenih ramenih, razprostira 1020 milj, za Regijem pa se začena upogibati, kakor da bi upogibala vrat; meritev do Lakinija bi znašala še dosti več, ko bi taka poševna smer ne dajala vtisa, da se <preveč> odmika na stran. **44** Njena širina je spremenljiva; med dvema morjema, Spodnjim in Zgornjim, ter rekama Varus in Arzija znaša 410 milj, približno na sredi v okolici mesta Rim od ustja reke Atern, ki se izliva v Hadrijatsko morje, do ustij Tibere 136 milj in malo manj od *Castrum Novum* ob Hadrijatskem morju do Alzija ob Tuskijskem morju, nikjer pa ne presega širine 200 milj. Obseg celotne <Italije> od Varusa do Arzije znaša 2059 milj. **45** Od dežel, ki jo obdajajo, je oddaljena: od Histrije in Liburnije na nekatere delih 100 milj, od Epira in Ilirika 50 milj, od Afrike manj kot 200 milj, kot navaja Varon, od Sardinije 120 milj, od Sicilije 1,5 milje, od Korkire manj kot 80 milj, od Ise 50 milj. Glede na strani neba se razteza proti jugu, a če bi kdo to zelo natančno izračunal, med šesto uro in prvo uro zimskega obrata.

46 Zdaj bomo navedli njen obseg in njena mesta, pri čemer je treba vnaprej povedati, da bomo kot vir upoštevali božanskega Avgusta in da se bomo držali razdelitve celotne Italije na 11 regij, ki jo je on uvedel, vendar v takem zaporedju, kot ga bo narekoval potek obal; v svoji res zelo hitri predstavitvi kajpak ne moremo <kot merilo> upoštevati bližine mest. Zato pa bomo pri <opisu> notranjosti Italije upoštevali abecedno razporeditev tega istega <cesarja>, pri tem pa bomo poimensko navedli kolonije, ki jih je on objavil na tem seznamu. Prav tako je težko popisati navade in izvor <posameznih ljudstev>, saj je bilo <na primer> ligurskim Ingavnom, da drugih niti ne omenjamo, ozemlje dodeljeno tridesetkrat.

7 47 Za reko Varus torej <sledijo> Nikaja, mesto, ki so ga ustanovili Masilijci, reka Palon, Alpe in alpska ljudstva z mnogimi imeni, še zlasti pa Kapilati z mestom Cemenelum iz skupnosti Vediantijcev, pristanišče Herakla Monojka in obala Ligurije. Najslavnejši med Liguri onstran Alp so Salujci, Decijati, Oksubijci, tostran <Alp> Veneni, Turi, Soti, Bagieni, Statieli, Binbeli, Majeli, Kaburijati, Kazmonati, Velejati in tisti, katerih mesta na oba-

li bomo v nadaljevanju najprej navedli. **48** Reka Rutuba, mesto Album Intimilij, reka Merula, mesto Album Ingavnum, пристаниšče *Vada Sabatia*, reka Porcifera, mesto Genua, reka Fertor, пристаниšče Delfin, v notranjosti Segesta <na ozemlju> Tigulijcev in reka Makra, ki je meja Ligurije. V ozadju nad vsemi omenjenimi <mesti> pa <so> Apenini, največje gorovje Italije, ki se v sklenjeni gorski verigi raztezajo od Alp do Sicilske ožine. **49** Na drugi strani Apeninov do Pada, ki je najbolj vodnata reka Italije, vse blesti od slavnih mest: <vsej deželi dajejo blesk> Libarna, kolonija Dertona, Irija, Vardagate, Industrija, Polencija, Kareja z vzdevkom *Potentia*, Fulvijev Forum z vzdevkom *Valentinum*, Avgusta <na ozemlju> Bagienov, Alba Pompeja, Hasta in Akve <na ozemlju> Statielov. Ta regija je po Avgustovi razdelitvi deveta. Obala Ligurije se med rekama Varus in Makra razteza <v dolžini> 211 milj.

8 50 Nanjo se navezuje sedma regija, v kateri je od reke Makre <naprej> Etrurija, ki je pogosto spremenila ime. Od tod so v davnih časih Pelazgi pregnali Umbre, Pelazge so pregnali Lidi, ki so jih po njihovem kralju Tirenu imenovali Tirenii, pozneje pa po obredu žrtvovanja v grškem jeziku Tuski. Prvo mesto Etrurije je Luna, ki slovi po пристаниšču, <sledijo> kolonija Luka, ki je odmaknjena od morja, Pize, ki so bliže <morja> med rekama Avzer in Arn, ustanovili pa so jih Pelopidi ali grško pleme Tevtani. <Sledijo> *Vada Volaterana*, reka Cecina in Populonij, nekoč edino etruščansko mesto na obali. **51** Od tod <sledijo> reke Prile, nato plovni Umbron, za njim območje Umbrije in пристаниšče Telamon, <kolonija> Koza <na ozemlju> Volcientov, ki jo je ustanovilo rimsko ljudstvo, Graviske, *Castrum Novum*, Pirgi, reka, ki teče skozi Cere, in sedem milj v notranjosti sam Cere, ki so ga njegovi ustanovitelji Pelazgi imenovali Agila, Alzij, Fregene in reka Tibera, ki je od Makre <oddaljena> 284 milj. V notranjosti so kolonije: Faleriji, ki so jih, kot navaja Katon, ustanovili Argivci in jih imenujejo tudi <Faleriji> Etruščanov, *Lucus Feroniae*, Ruzele, Sena in Sutrij. **52** Sicer pa <so tu> Aretini <z vzdevkom> *Veteres*, Aretini <z vzdevkom> *Fidentiores*, Aretini <z vzdevkom> *Iulienses*, Amitinenzi, Akvajci z vzdevkom *Taurini*, Blerani, Kortonenzi, Kapenati, Kluzini <z vzdevkom> *Novi*, Kluzini <z vzdevkom> *Veteres*, Florentini ob Arnu, ki teče tam mimo, Fezule, Fescenija, Hortanum, Hebanum, Nepeta, »Devet okrožij«, Klavdijska prefektura Klodijevega Forum, Pistorij, Peruzija, Suanenzi, Saturnini, ki so se prej imenovali Avrini, Subertani, Statonienzi, Tarkvinienzi, Tuskanenzi, Vetulonienzi, Vejentani, Vizentini, Volaterani, Volcentani z vzdevkom Etruški in Volzinijci. V istem delu <območja> Krustumerijsko in Kaletersko ozemlje ohranjata imeni starih mest.

9 53 Tibera, ki se je prej imenovala Tibris, še prej pa Albula, priteče na dan približno na sredini Apeninov na ozemlju Aretinov; sprva je majhna in je plovna samo, če vodo z zaježitvijo zberejo v umetna jezera in jo znova spustijo iz njih, tako kot tudi Tinija in Klanis, <rečici,> ki se izlivata v njo; za tako zbiranje je potrebnih devet dni, če na pomoč ne priskoči deževje. Toda Tibera zaradi neravnega in grpastega terena v svojem toku tudi ob takem vodnem sistemu ni dolgo prevozna, pa še to bolj s hlodi kot s splavi. V dolžini 150 milj nedaleč od Tiferna, Peruzije in Okrikula ločuje Etrurijo od Umbrov in Sabincev, nato manj kot 16 milj od Rima <ločuje> ozemlje Vejev od ozemlja Krustumerije in nadalje ozemlje Fiden in Lacija od ozemlja Vatikana. **54** A pod <sotočjem z reko> Klanisom pri Arciju njen tok poveča 42 rek, od katerih sta najpomembnejša Nar in Anien; slednji je tudi sam ploven in od zadaj zapira Lacij; vendar pa niso nič manj pomembni vodovodi in številni studenci, ki so speljani v mesto. Zato lahko po njej plujejo še tako velike ladje iz Italskega morja, je najbolj umirjeni trgovec za oskrbo z izdelki z vsega sveta <in> je skoraj edina reka, ob kateri živi več ljudi in jo gleda več podeželskih pristav kot druge reke v vseh deželah. **55** In ni je reke, ki bi bila manj svobodna, saj je na obeh straneh zaprta z nasipi; vendar pa se sama temu ne upira, čeprav pogosto nenadoma naraste in njeno vodovje bregov nikjer ne prestopa bolj kot prav v Rimu. Še več: v njej vidijo celo preroka in svaritelja, kajti njeno naraščanje vedno velja prej za znamenje verskega pomena kot pa za znamenje divje grožnje.

56 Stari Lacij se je ohranil od Tibere do Cercejev v dolžini 50 milj; tako skromne so bile na začetku korenine <rimskega> imperija. Ker so se <njegovi> naseljenci pogosto zamenjali, so ga v različnih obdobjih imela v lasti različna ljudstva: Aborigini, Pelazgi, Arkadci, Sikuli, Avrunki, Rutuli in onstran Cercejev Volski, Oski, Avzoni, zaradi česar se je ime Lacij razširilo vse do reke Liris. Na začetku <Lacija> je Ostija, kolonija, ki jo je ustanovil rimski kralj, <sledijo> mesto Lavrentum, gaj Domačega Jupitra, reka Numicij in Ardea, ki jo je ustanovila Perzejeva mati Danaa. **57** Nato <sledi kraj, kjer je bil> nekoč Afrodizij, kolonija Ancij, reka in otok Astura, reka Nimfej, *Clostra Romana* in Cerceji, nekoč otok, obdan z brezmejn timer morjem, kot verjame Homer, danes pa z ravnico. O tem lahko ljudem podamo presenetljive podatke. Teofrast, ki je kot prvi od tujcev zapisal nekaj natančnejših dejstev o Rimljanih – Teopomp, pred katerim ni <Rimljanov> omenjal nihče, je namreč navedel samo, da so Rim osvojili Galci, Klejtarh, ki mu takoj sledi, pa je navedel samo, da je bilo <iz Rima> odposlano poslanstvo k Aleksandru – **58** ta je o

otoku Cercejev poročal na podlagi že natančnejših virov kot zgolj govoric in je v knjigi, ki jo je napisal <v času>, ko je bil v Atenah arhont Nikodor, kar je bilo leta 440 našega mesta, navedel, da je njegova dolžina znašala 80 stadijev. Vse ozemlje torej, ki je bilo poleg deset milj obsega priključeno otoku, je bilo po tem letu priključeno Italiji. **59** Drugo čudo pri Cercejih je Pomptinsko močvirje, kraj, na katerem je bilo, kot je poročal trikratni konzul Mucijan, 24 mest. Nato <sledi> reka Avfent, nad katero <je> mesto Taracina, v jeziku Volskov imenovano Anksur, in <kraj>, kjer so bile nekoč Amikle ali Aminikle, ki so jih uničile kače, dalje kraj Spelunka, Fundansko jezero, pristanišče Kajeta, mesto Formije, imenovano Hormije, po prepričanju starodavno bivališče Lajstrigonov. Na drugi strani je bilo mesto Pire, tu je kolonija Minturne, ki jo deli reka Liris, nekoč imenovana Klanis, in Sinuesa, ki je zadnje mesto v Laciju dodanem ozemlju, za katero so nekateri <viri> dejali, da so jo nekoč imenovali Sinopa. **60** Od tod naprej <sledi> tista srečna Kampanija, pri tem zalivu se začenjajo vinorodni griči in opijanjenost, znamenita po vinu, ki slovi po vsem svetu, in, kot so navedli stari <pisci>, strahovit spopad Očeta Libra s Cerero. Od tod se raztezajo Setinske in Cekubske poljane; z njimi sta povezana ozemlje Falernov in Kalenov, nato pa se dvigajo Masiško, Gavransko in Surentinsko hribovje. Tam se razprostirajo Leborinske ravnice in se žetev pire prečisti za uživanje. Te obale namakajo topli izviri in poleg vseh drugih dobrin, ki jih daje celotno morje, so znane tudi po odličnih školjkah in ribah. Nikjer ni kakovostnejšega olivnega olja; tudi tu hlepenje ljudi po uživanju kar tekmuje. Deželo so imeli v rokah Oski, Grki, Umbri, Etruščani in Kampani. **61** Na obali <so> reka Savon, mesto Voltturnum z reko, Liternum, Kume <naselbina> Halkidijcev, Mizenum, pristanišče Baje, Bavli, Lukrinsko in Avernsko jezero, ob katerem je bilo nekoč mesto Kimerij, nato Puteoli, imenovani *colonia Dicaearchaea*, in za njimi Flegrajske poljane ter v soseščini Kum močvirje Aheruzija; **62** na obali pa so Neapolis, tudi sama <naselbina> Halkidcev, po grobu Sirene imenovana Partenopa, Herkulaneum, Pompeji, ki so nedaleč stran od znamenite gore Vezuvij, ob njih pa teče reka Sarn, ozemlje Nucერიje in devet milj od morja sama Nucერიja ter Surrentum z Minervinim rtom, ki je bil nekoč domovanje Siren. Plovba od Circejev <do tod> znesse 78 milj. To območje od Tibere naprej velja po Avgustovi razdelitvi za prvo regijo Italije.

63 V notranjosti so kolonije Kapua, imenovana po 40 milj <dolgi> poljani, Akvinum, Suesa, Venafrum, Sora, Teanum z vzdevkom *Sidicinum*, Nola; mesta Abelinum, Aricija, Alba Longa, Acerani, Alifani, Atinati, Ale-

trinati, Anagnini, Atelani, Afilani, Arpinati, Avksimati, Abelani, Alfaterni ter tisti, ki so dobili vzdevek po ozemlju Latincev, dalje po ozemlju Hernikov in po ozemlju Labikov, Bovile, Kajatija, Kazinum, Kalenum, Kapitulum Hernikov, Cereatini z vzdevkom *Mariani*, iz Trojanca Dardana izvirajoči Korani, Kubulterini, Kastrimenienzi, Cingulani, **64** Kabenzi na gori Alban, Foropopilienzi s Falernskega, Fruzinati, Ferentinati, Freginati, Stari Fabraterni, Novi Fabraterni, Fikolenzi, Fregelani, Apijev Forum, Forentani, Gabini, Interamnati Sukazini, imenovani tudi Lirenati, Ilionenzi, Lanivini, Norbani, Nomentani, Prenestini z mestom, ki se je nekoč imenovalo Stefana, Privernati, Setini, Signini, Svesulani, Telezini, Trebulani z vzdevkom *Ballienses*, Trebani, Tuskulani, Verulani, Veliterni, Ulubrenzi, Urbanati in vrh vsega sam Rim; **65** izreči njegovo drugo ime je zaradi skrivnosti, povezane z verskimi obredi, nedopustno in se v najboljši in koristni veri ne uporablja; Valerij Soran ga je razkril in kmalu je bil za to kaznovan. Zelo primerno se <mi> zdi na tem mestu dodati primer starodavne verske navade, ki so jo vpeljali prav posebej za zagotavljanje te molčečnosti: boginja Angerona, ki ji opravljajo žrtvene daritve 12. dan pred januarskimi kaléndami, ima namreč kip z zavezanimi in zapečatenimi usti.

66 Romul je pustil <Rim> kot mesto s tremi vrati oziroma, če verjame-mo virom, ki poročajo, da jih je bilo več, s štirimi <vrati>. Obseg njegovega obzidja je leta 826 <od> njegove ustanovitve, ko sta bila <oba> Vespazijana cesarja in cenzorja, znašal 13,2 milje in je obdajal sedem gričev. Mesto je razdeljeno na štirinajst okrajev, <imelo pa je> 265 križišč Larov. Če izmerimo njegovo razdaljo od miljnika, postavljenega na najvišji točki rimskega Foruma, do posameznih vrat, ki jih je danes po številu 37, in sicer tako, da se 12 vrat šteje samo enkrat in da se od starih vrat pusti ob strani sedem, ki jih ni več, znaša neposredna razdalja 20,765 milje. **67** Dolžina vseh poti od tega istega miljnika skozi okraje do obrobja pozidanega območja skupaj s taborom pretorijancev znaša malo več kot 60 milj. Če človek k temu doda še višino stavb, lahko zagotovo dobi primerno oceno in lahko prizna, da se po velikosti nobeno mesto na svetu ni moglo primerjati z njim. Na zahodu ga zapira okop Tarkvinija Ošabnega, občudovanja vreden gradbeni dosežek, ki sodi med najboljše <svoje vrste>; tam, kjer je bilo <mesto> zaradi ravninskega dostopa najbolj izpostavljeno, ga je namreč dal zgraditi tako visoko kot obzidje. Druge dele mesta je ščitilo zelo visoko zidovje ali strmi griči, le da je širjenje stavb <Rimu> priključilo številna mesta.

68 V prvi regiji so bila poleg tega v Laciju slavna mesta Satrij, Pomecija,

Skapcija, Politorij, Telena, Tifata, Cenina, Fikana, Krustumerij, Ameriola, Medulum, Kornikulum, Saturnija <na mestu>, kjer je danes Rim, Antipolis, ki je danes Janikulum in je del Rima, Antemne, Kamerij, Kolacija, Amitinum, Norba, Sulmon **69** in skupaj z njimi so imela navado na gori Alban prejemati <pri žrtvi razdeljeno> meso albenska ljudstva: Albani, Efulani, Akcienzi, Abolani, Bubetani, Bolani, Kazuetani, Koriolani, Fidenati, Forkti, Hortenzi, Latinienzi, Longulani, Manati, Makrali, Munienzi, Numicienzi, Olikulani, Oktulani, Pedani, Poluscini, Kverkvetulani, Satrikani, Sasolenzi, Tolerienzi, Tutienzi, Vimitelari, Velienzi, Venetulani in Vitelienzi. **70** Tako je iz starega Lacija brez sledu izginilo 53 ljudstev. Na ozemlju Kampanije pa je bilo mesto Stabije vse do dneva pred majskimi kalendami v času konzulovanja Gneja Pompeja in Lucija Katona; tega dne jih je uničil legat Lucij Sula v zavezniški vojni; in mesto je danes postalo podeželska pristava. Tam je propadla tudi Tavranija, tam so propadajoči ostanki Kazilina. Vrh tega Antias poroča, da je kralj Tarkvinij zavzel mesto Latincev Apiole; s tam pridobljenim plenom je začel pozidavo Kapitola. Od ozemlja Surenta do reke Siler je bilo 30 milj picenskega ozemlja, ki je bilo v lasti Etruščanov; to je slovelo po svetišču argivske Junone, ki ga je ustanovil Jazon. V notranjosti je mesto Picencija, ki je hčerinska naselbina Salerna.

10 71 Pri Sileru se začenja tretje območje, ozemlje Lukanije in ozemlje Brutija; tudi tam spremembe prebivalstva niso bile redke. Ozemlje so zasedali Pelazgi, Ojnotri, Itali, Morgeti, Sikuli, večinoma ljudstva Grčije, v zadnjem času pa Lukani, ki izvirajo iz Samnitov, pod vodstvom Lucija. <Tu so> mesto Pestum, ki so ga Grki imenovali Pozejdonija, Pestanski zaliv, mesto Elea, danes <imenovano> Velija, rt Palinurum, od katerega vožnja čez morje po zalivu, ki se zajeda v notranjost, do Regijskega Stebra znaša 100 milj. **72** Takoj nato <sledijo> reka Melpes, mesto Buksentum, za Grke Piksos in reka Lavz. Obstajalo je tudi mesto z istim imenom. Od tega mesta se začne obala Brutija, <sledijo pa> mesto Blanda, reka Baletum, пристanišče Partenij, ki so ga ustanovili Fokajci, Vibonski zaliv, kraj, kjer je Klampecija, mesto Tempa, ki jo Grki imenujejo Temesa, naselbina Krotoncev Terina in ogromni Terinajski zaliv. **73** V notranjosti je mesto Konsencija. Na polotoku je reka Aheront, po kateri nosijo ime meščani Aheruntije. <Tu so> Hipona, ki jo danes imenujemo Vibona Valencija, Heraklovo пристanišče, reka Metaver, mesto Tavroentum, Orestovo pristanišče in Medma. <Sledita> mesto Scilaj in reka Kratajis, Scilina mati, kot pravi izročilo. Nato Regijski Steber, Sicilska ožina in dva nasproti ležeča si rta, na italijanski strani Kajnos, na sicilski strani pa

Peloron, oddaljena dvanajst stadijev; od tod do Regija <je> 94 stadijev. **74** Sledijo apeninski gozd Sila, 15 milj stran rt Levkopetra, 51 milj od nje Lokri, z vzdevkom, ki so ga dobili po rtu Zefirij. Od Silera so oddaljeni 303 milje.

In tako se zaključi prvi zaliv Evrope. Morja v njem imajo naslednja imena: <morje,> od koder priteka, <se imenuje> Atlantsko, drugi ga imenujejo Veliko; <kraj,> kjer vstopa, Grki imenujejo Portmos, mi Gaditanska ožina; ko vstopi, ga do tja, do koder obliva dežele Hispanije, imenujejo Hispano, drugi pa Hibernsko ali Baliarsko; nato pred obalo Narbonske province Galsko in od tam naprej Ligursko; **75** od tega do otoka Sicilije Tuskijsko, od Grkov eni Južno, drugi Tirensko, večina naših <rojakov> pa ga imenuje Spodnje. Morje onstran Sicilije do Salentinov Polibij imenuje Avzonijsko, Eratosten pa vse morje med ustjem Oceana in Sardinijo Sardsko, nato do Sicilije Tirensko, od tod pa vse do Krete Sicilsko in od Krete naprej Kretska.

11 76 Kot prve med vsemi otoki v teh morjih so Grki Pitiusi poimenovali po <njunem> borovem grmičju; zdaj se oba imenujeta Ebuz, tamkajšnja skupnost je rimska zaveznica, vmes med njima pa je ozek preliv. Njuna površina znaša 46 milj, od Dianija 700 stadijev, prav toliko pa je Dianij po kopnem oddaljen od Nove Kartagine; od Pitius enako oddaljena v smeri proti odprtemu morju sta dva od Baliarov in nasproti Sukrona Kolubrarija. **77** Baliare, katerih prebivalci so vključeni v vojaške enote kot pračarji, so Grki poimenovali Gimnazije. Večji otok v dolžino meri 100 milj, njegov obseg pa znaša 475 milj. Na njem sta mesti rimskih državljanov Palma in Polencija, mesti z latinskimi pravicami Gujus in Tukis in nekoč je obstajalo zavezniško <mesto> Bokhorum. Manjši otok je od večjega oddaljen 30 milj, dolg je 40 milj, njegov obseg pa znaša 150 milj. Na njem so mestne skupnosti Jamona, Sanizera in Magon. **78** Dvanajst milj stran od večjega otoka proti odprtemu morju je Kaprarija, zelo zahrbtna zaradi <nevarnosti> brodolomov, ter nasproti območja mesta Palma <otoki> Menariji, Trikvadra in mali Hanibalov otok. Prst z Ebuza preganja kače, prst s Kolubrarije pa pospešuje njihovo razmnoževanje, zato je nevarna za vse, razen za tiste, ki s seboj prinesejo prst z Ebuza; Grki so jo poimenovali Ofiusa. Na Ebuzu se tudi ne plodijo zajci, ki pustošijo pridelke Baliarcev.

79 V plitvem morju je še približno dvajset drugih manjših otokov; na obali Galije ob ustju Rodana pa <je> Metina, nato otok, imenovan Blaskona, in tri Stojhade, ki so jih v sosesčini živeči Masilijci tako poimenovali zaradi razporeditve, v kateri ležijo. Imena posameznih otokov so: Prota, Mesa, imenovana tudi *Pomponiana*, tretji <otok pa se imenuje> Hipaja; tem <sledijo>

Sturij, Fojnika, Fila ter nasproti Antipole Lerona in Lerina, na kateri se še ohranja spomin na mesto Berkon.

12 80 V Ligurskem morju je Korzika, ki so jo Grki poimenovali Kirnos, a je bliže Tuskijškemu morju; razteza se od severa proti jugu, dolga je 150 milj, na večjem delu <svoje površine> široka 50 milj, njen obseg pa je 325 milj. Od *Vada Volaterrana* je oddaljena 62 milj, ima 32 skupnosti in <dve> koloniji: Marijano, ki jo je ustanovil Gaj Marij, in Alerijo, ki jo je ustanovil diktator Sula. Na tej strani je Oglaza, vmes med njima in 60 milj od Korzike pa Planazija, ki je dobila ime po svoji podobi; njena raven je enaka kot nivo morske gladine in zato nevarna za plovila. **81** Večji sta Urgona in Kaprarija, ki so jo Grki imenovali Ajgilij, prav tako Igilij in Dianij, ki <so ga imenovali> Artemizija, obe nasproti Kozanske obale, ter Barpana, Melarija, Kolumbarija, Venarija in Ilva z rudniki železa in z obsegom 100 milj, od Populonija <oddaljena> deset milj, ki so jo Grki poimenovali Ajtalija. Planazija je od te <oddaljena> 28 milj. Za njimi onstran ustij Tibere na območju Ancija Astura, nato Palmarija, Sinonija, nasproti Formij Poncijski otoki. **82** V Puteolanskem zalivu pa Pandaterija, Prohita, ki <imena> ni <dobila> po Enejevi dojlji, ampak zato, ker je bila odtrgana od Ajnarije, Ajnarija <je dobila ime> po kraju, kjer je pristalo Enejevo ladjevje, Homer pa jo imenuje Inarima, Pitekuza pa ni dobila imena zato, ker bi bilo tam veliko opic, kot so bili prepričani nekateri, ampak po lončarskih delavnicah za izdelavo sodov. Med Pavziliptom in Neapolo je Megarida, nato osem milj od Surenta oddaljene Kapreje, ki so znane po palači cesarja Tiberija, z obsegom 11 milj, **13 83** Levkotea in zunaj obzorja Sardinija, ki se dotika Afriškega morja in je manj kot osem milj oddaljena od skrajne točke Korzike, še dandanes pa to ozko razdaljo med njima <dodatno> zožujejo majhni otoki, imenovani Kunikularije, Fintonov otok in Fose, po katerih je sama ožina imenovana Tafros.

84 Sardinija na vzhodni strani meri 188 milj, na zahodni 175 milj, na južni 77 milj, na severni 125 milj, njen obseg pa znaša 565 milj; pri Karalitanskem rtu je od Afrike oddaljena 200 milj, od Gadesa 1250 milj. Tudi ob Gorditanskem rtu ima dva otoka, imenovana Heraklova otoka, ob Sulškem rtu Enozis, ob Karalitanskem rtu Fikarijo. **85** Nekateri viri nedaleč od Fikarije postavljajo tudi Leberide, Kalodo in otok, ki ga imenujejo Herine kopeli. Od ljudstev na Sardiniji so najbolj znani Ilienzi, Balari in Korzi. Od 18 mest spadajo med rimske državljanke Sulkitani, Valentini, Neapolitani, Bitienzi, Karalitani in Norani; kolonija pa je samo ena, imenuje se Pri Libizonovem Stolpu. Samo Sardinijo je Timaj imenoval Sandaliotida, ker je podobna san-

dali, Mirzil pa Ihnuza, ker je podobna stopinji. Nasproti Pestanskega zaliva je Levkozija, imenovana po tam pokopani Sireni, nasproti Velije pa Pontija in Izakija, obe pod istim imenom Ojnotridi, <kar je> dokaz, da je bila Italija v rokah Ojnotrov, nasproti Vibone pa so majhni otoki, po Odisejevem razglednem stolpu imenovani Itakezije.

14 86 Vse otoke pa po svojem slovesu presega Sicilija, ki jo je Tukidid imenoval Sikanija, več piscev pa po njeni trikotni obliki Trinakrija ali Trinakija; kot navaja Agripa, njen obseg znaša 618 milj; nekoč je bila povezana z ozemljem Brutija, nato pa jo je morje, ki teče med njima, odtrgalo in nastala je morska ožina, ki je dolga 15 milj, njena širina pri Regijskem Stebru pa znaša 1,5 milje. Zaradi vidnih sledov te razcepitve so Grki mesto, ki leži na obrobju Italije, poimenovali Regij. **87** V tej morski ožini je čer Scila, prav tako morski vrtinec Karibda, oba zloglasna zaradi svojega besnenja. Rt trikotnika nasproti Scile v smeri Italije se, kot smo povedali, imenuje Peloron, <rt> v smeri Grčije Pahinon in Peloponez je od njega oddaljen 440 milj, <rt> v smeri Afrike pa Lilibej, ki je od Merkurjevega rta oddaljen 180 milj in od Karalitanskega rta na Sardiniji 190 milj. Medsebojne razdalje med rti in obalnimi območji so naslednje: kopenska razdalja od Pelora do Pahina znaša 176 milj, od tod do Lilibeja 200 milj in od tam do Pelora 242 milj. Tam je pet kolonij ter 63 mest ali skupnosti. **88** Od Pelora na obali, ki gleda na Jonsko morje, sledijo Mesana, mesto rimskih državljanov, ki se imenujejo Mamertini, rt Drepanon, kolonija Tavromenij, prej imenovana Naksos, reka Azin in gora Etna, osupljiva zaradi nočnega ognjenega žarenja. Obseg njenega kraterja znaša dvajset stadijev; vroči pepel prinaša vse do Tavromenija in Katine, bobnenje pa <se sliši> do Maroneja in Gričev dvojčkov. **89** <Sledijo> tri Kleči Kiklopov, Odisejevo pristanišče, kolonija Katina ter reki Simajton in Terias. V notranjosti so Lajstrigonske poljane; mesti Leontini in Megarida, reka Pantagies, kolonija Sirakuze z izvirom Aretuzo, čeprav so na ozemlju Sirakuz viri pitne vode tudi studenci Temenitida, Arhidemija, Magea, Kiana in Mejlihija, pristanišče Navstatmos, reka Eloron in rt Pahinon; od tega po sprednji strani Sicilije reka Hirminon, mesto Kamarina, reka Gelas, mesto Atragant, ki so ga naši rojaki poimenovali Agrigent, **90** kolonija Terme, reke Ahat, Mazara in Hipsa, Selinunt, mesto Lilibej, po njem <imenovani> rt, Drepana, hrib Eriks, mesta Panhormum, Solunta, Himera z reko, Kefalojdida, Haluntij in Agatirnon, kolonija Tindarida, mesto Mile in Peloriada, od koder smo začeli. **91** V notranjosti pa so z latinskim pravnim statusom Centuripini, Netini, Segestani, kot davčni zavezanci Asorini,

Etnenzi, Agirini, Akestajci, Akrenzi, Bidini, Cetarini, Drepanitani, Ergetini, Ehetlenzi, Erikini, Entelini, Enini, Eguini, Gelani, Galakteni, Halajzini, Henenzi, Hiblenzi, Herbitenzi, Herbesenzi, Heraklenzi, Halikuenzi, Hadranitani, Imakarenzi, Ihanenzi, Ietenzi, Mutustratini, Magelini, Murgentini, Muticenzi, Menaini, Naksi, Noini, Petrini, Paropini, Fintienzi, Semelitani, Sherini, Selinunti, Simajtijci, Talarienzi, Tisenzi, Triokalani, Tirakinenzi in Zanklajci, ki so po poreklu Mesenijci.

92 V Sicilski ožini v smeri proti Afriki ležijo otoki Gavlos, Melita, 87 milj <oddaljena> od Kamarine in 113 od Lilibeja; Kosira, Hieronez, Kajna, Galata, Lopaduza, Ajtuza, ki so jo drugi zapisali Ajuza, Bucina in 75 milj od Solunte Osteoda ter nasproti Paropinov Ustika. Na drugi strani Sicilije nasproti reke Metaver približno 25 milj od Italije je sedem Eolij, imenovanih tudi <otoki> Liparcev, Grki jih imenujejo Hefajstidae, naši rojaki pa Volkanije. Eolije <jih imenujejo> zato, ker je v času Iliona tam kraljeval Eol.

93 Lipara z mestom rimskih državljanov, poimenovana po kralju Liparu, ki je nasledil Eola, prej imenovana Milogonida ali Meligunida, je od Italije oddaljena 25 milj, sama pa v obsegu meri malo manj kot pet milj. Med njo in Sicilijo je drugi otok, prej imenovan Terazija, zdaj Hiera, ker je posvečen Volkanu, saj je na njem hrib, ki ponoči bruha ogenj. **94** Tretji otok je Strongila, od Lipare oddaljen šest milj proti vzhodu, na katerem je vladal Eol; ta se od Lipare razlikuje samo po svetlejšem ognju, iz njenega dima pa baje prebivalci napovedujejo, kateri vetrovi bodo pihali v naslednjih treh dneh; zato se je utrdilo prepričanje, da so vetrovi ubogali Eola. Četrty otok je Didima, ki je manjša kot Lipara; peti otok Erikuza in šesti Fenikuza sta bila zapuščena za pašo čredam z najbližjih otokov. Zadnji in obenem tudi najmanjši otok je Evonim. Toliko o prvem zalivu Evrope.

15 95 Pri Lokrih se začenja sprednja stran Italije, imenovana Velika Grčija, ki se umika nazaj in tvori tri zalive Avzonijskega morja, <tako imenovanega zato,> ker so <deželo> prvi naseljevali Avzoni. Kot poroča Varon, meri 86 milj; večina <virov> ji je pripisala 75 milj. Na njeni obali je nešteto rek, a omembe vredni so: pri Lokrih Sagra in ostanki mesta Kavlon, Mustije, postojanka Konzilinum in Kokinton, ki je po mnenju nekaterih najdaljši rt Italije. Nato Skolakijski zaliv in Skolakij ter Skilakej, ki so ga Atenci, ko so ga ustanavljali, poimenovali Skiletij. Terinajski zaliv, ki leži nasproti tega kraja, tvori polotok in v njem je pristanišče, imenovano Hanibalov Tabor. Italija ni nikjer ožja; <njena> širina znaša 40 milj; zato jo je hotel Dionizij Starejši na tem delu presekati in jo priključiti Siciliji. **96** Tam so plovne reke Kar-

kin, Krotal, Semir, Arokas, Tagin, v notranjosti mesto Petelija, gora Kliban, rt Lakinij, pred obalo katerega je deset milj od kopnega otok Dioskurov, in drugi Kalipsin otok, za katerega velja, da ga je Homer poimenoval Ogigija, poleg teh pa še Tiris, Eranuza in Meloesa. Agripa poroča, da je sam rt 70 milj oddaljen od Kavloni.

97 Pri rtu Lakinij se začena drugi zaliv Evrope, ki se v velikem logu upogiba in se konča pri Akrokeravniju v Epiru, od katerega je oddaljen 75 milj. <Sledijo> mesto Kroton, reka Neajt, mesti Turiji med dvema rekama, Kratis in Sibaris, kjer je bilo mesto z istim imenom. Podobno je med <rekama> Siris in Akiris Herakleja, nekoč imenovana Siris. <Nato> reki Akalandrum in Kazuentum in mesto Metapont, s katerim se zaključi tretja regija Italije. **98** Od Brutijcev živijo v notranjosti samo Aprustani; od Lukanov pa Atinati, Bantini, Eburini, Grumentini, Potentini, Sontini, Sirini, Tergilani, Urzentini in Volcentani, s katerimi so povezani Numestran. Poleg tega Katon poroča, da so Tebe v Lukaniji propadle, in Teopomp <navaja>, da je bila Mandurija mesto Lukanov, v katerem je umrl Aleksander iz Epira.

16 99 Sledi druga regija, ki vključuje Hirpine, Kalabrijo, Apulijo, Salentine, z 250 milj <obsegajočim> zalivom, ki se po mestu Lakoncev imenuje Tarentinski; to mesto leži na delu <zaliva>, ki je najbolj umaknjen v notranjost, in priključena mu bila je obmorska kolonija, ki je <nekoč> tam obstajala; 136 milj je oddaljena od rta Lakinij; njemu nasproti Tarentinski zaliv ustvari štrlino in Kalabrijo spremeni v polotok. Grki so jo na salentinskem ozemlju po <svojem> voditelju imenovali Mesapija in prej Pevketija po Ojnotrovem bratu Pevketiju. Rta sta 100 milj narazen. Širina polotoka od Tarenta do Brundizija po kopnem znaša 45 milj in je pri pristanu Sazina dosti krajša.

100 Mesta v notranjosti od Tarenta naprej sta Urija, ki ima zaradi apulijske <Urije> vzdevek mesapijska, in Skamnum, na obali pa Senum in Kalipolis, zdaj Anksa, 75 milj od Tarenta. Triintrideset milj od tod je rt, ki ga imenujejo Japigijska Konica, kjer se Italija najdlje razteza v morja. Mesti Basta in Hidruntum sta od njega <oddaljeni> 19 milj, na ločnici Jonskega in Hadriatiškega morja, koder je vožnja čez morje najkrajša, ker širina vmesnega morskkega preliva nasproti mesta Apolonije ne znaša več kot 50 milj. **101** Epirski kralj Pir je prvi zasnoval načrt za premostitev te razdalje z izgradnjo pešpoti s povezanimi <pontonskimi> mostovi, za njim pa <je to načrtoval> Mark Varon, ko je v času vojne z morskimi razbojniki poveljeval Pompejevemu ladjevju; obema so načrte preprečile druge skrbi. Za Hidruntom sledijo <danes> zapuščeni Soletum, nato Fratuentij, Tarentsko pristanišče, postajališče

Miltopa, Lupija, Balezij, Celija, Brundizij, ki je 50 milj oddaljen od Hidrunta, znanega po pristanišču, ki sodi med najboljša v Italiji, in po tem, da je < tam > prehod čez morje sicer daljši, vendar varnejši, konča pa se pri mestu Dura-hiju, kjer vožnja čez morje nanese 225 milj. **102** Na Brundizij meji ozemlje Pedikulov. Devet mladeničev in prav toliko mladenk iz < ljudstva > Ilirov je bilo prednikov dvanajstih ljudstev. Mesta Pedikulov so Rudije, Gnacija < in > Barij, reke < so > Japiks, < poimenovan > po Dajdalovem sinu, kralju, po katerem < je dobila ime > tudi Japigijska Konica, Pakcij in Avfid, ki s Hirpinskih gora teče mimo Kanuzija. **103** Tam se začne Apulija Davnijcev, ki je dobila vzdevek po voditelju, Diomedovem tastu; tu je mesto Salapija, ki slovi po Hanibalovem ljubezenskem razmerju s prostitutko, < dalje so tu > Sipontum, Urija, reka Cerbal, meja Davnijcev, pristanišče Agaz, rt gore Gargan, ki je od Salentinskega oziroma Japigijskega rta oddaljena 234 milj, kar ustreza obsegu Gargana, pristanišče Garne, jezero Pantan, reka Fertor s številnimi pristanišči, Teanum < na ozemlju > Apulov in prav tako Larinum, Kliternija in reka Tifern. **104** Od tam < sledi > območje Frentanov. Tako obstajajo trije rodovi Apulov: Teani, imenovani po voditelju, ki je bil grškega rodu; Lukani, ki jih je podredil Kalhant, v teh krajih pa zdaj živijo Matinati; Davnijci, ki jim poleg že omenjenih krajev pripadata koloniji Lucerija in Venuzija ter mesti Kanuzij in Arpi, v starih časih, ko ga je ustanavljal Diomed, imenovano Argos Hipij, nato pa Argiripa. Diomed je tam uničil plemeni Monade in Darde ter dve mesti, Apino in Triko, ki sta prešli v šaljivi pregovor. **105** Vrh tega so v notranjosti v drugi regiji: edina kolonija Hirpinov Benevent, ki so ga zaradi ugodnejšega predznamenja preimenovali, saj se je prej imenovalo Malevent, Ekulani, Akviloni, Abelinati z vzdevkom *Protropi*, Kompsani, Kavdini, Liguri z vzdevkom *Corneliani* in *Baebiani* ter Vescelani. < Dalje > Avskulani, Aletrini, Abelinati z vzdevkom *Marsi*, Atrani, Ekani, Alfelani, Atinati, Arpani, Borkani, Kolatini, Korinenzi in po rimskem porazu znani Kanenzi, Dirini, Forentani, Genuzini, Herdonienzi, Irini, Larinati z vzdevkom *Frentani*, Matinati z Gargana, Mateolani, Neretini, Natini, Rubustini, Silvini, Strapelini, Turnantini, Vibinati, Venuzini in Ulurtini. < Na ozemlju > Kalabrov < živijo > celinski Azetini, Apamestini, Argentini, Butuntinenzi, Celijani, Grumbestini, Norbanenzi, Palionenzi, Sturnini in Turini. < Na ozemlju > Salentinov < živijo > Aletini, Basterbini, Neretini, Uzentini in Veretini.

17 106 Sledi četrta regija, v kateri so gotovo najpogumnejša ljudstva Italije. Na obali Frentanov od Tiferna < so > reka Trinij s številnimi pristani, mesta Histonij, Buka in Hortona ter reka Atern. V notranjosti so Anksani

z vzdevkom *Frentani*, Zgornji in Spodnji Karaceni ter Juvanenzi. <Na ozemlju> Marukinov <so> Teatini. <Na ozemlju> Pelignov so Korfinienzi, Superekvani in Sulmonenzi. <Na ozemlju> Marsov <so> Anksatini, Antinati, lukuški Fucenti in Maruvini. <Na ozemlju> Albenzov <je> Alba ob Fucin-skem jezeru. <Na ozemlju> Ekvikulanov <živijo> Kliternini in Karseolani. **107** <Na ozemlju> Vestinov <živijo> Angulani, Penenzi in Peltuinati, s katerimi so povezani Cismontanski Avfinati. <Na ozemlju> Samnitov, ki so jih imenovali Sabeli in Grki Savniti, koloniji Stari Bovijanum in drugi Bovijanum, imenovan tudi Bovijanum pripadnikov 11. legije, Avfidenati, Ezernini, Fagifulani, Fikolenzi, Sepinati in Tereventinati. <Na ozemlju> Sabincev <so> Amiternini, Kurenzi, Cecilijev Forum, Novi Forum, Fidenati, Interamnati, Nurzini, Nomentani, Reatini, Trebulani z vzdevkom *Mutuesci* in *Suffenates*, Tiburti in Tarinati. **108** Na tem kraju so izmed Ekvikolov izginili Komini, Tadijati, Cediki in Alfaterni. Gelijan navaja, da je Fucinsko jezero pogoltnilo Arhipo, mesto Marsov, ki ga je ustanovil voditelj Lidov Marsias; prav tako Valerijan <poroča>, da so Rimljani v Picenu uničili <mesto> Vidicinov. Sabini, ki so se po mnenju nekaterih zaradi svoje pobožnosti in bogočastja imenovali Sebini, živijo ob Velinskih jezerih, na gričih, ki jih vlaži rosa. **109** Reka Nar odvaja iz teh jezer vodo, ki vsebuje žveplo, in iz njih hiti k Tiberi, reka Avent pa jih znova napolni z gore Fiscel in se pri logih Vakune in pri Reatu zlije v omenjena jezera. A z druge strani Aniena, ki izvira v gorah Trebanov, v Tiberu odvaja <vodo> treh jezer, ki slovijo po svoji ljubkosti in so dala ime Sublakveju. Mark Varon navaja, da je Kutilijsko jezero na ozemlju Reata, v katerem naj bi plaval otok, popek Italije. Pod Sabini je Lacij, ob strani Picen in za hrbtno Umbrija, Apeninsko pogorje pa Sabine z obeh strani obdaja kakor okop.

18 110 Peta regija je Picen, ki je bila nekoč zelo bogato obljudena. 360 000 Picentov je prišlo pod zaščito rimskega ljudstva. Po poreklu so izšli iz Sabinov zaradi zaobljube v sveti pomladi. Poseljevali so ozemlje od reke Atern, kjer je danes ozemlje Hadrije in šest milj od morja kolonija Hadrija. <Tu so> reka Vomanum, ozemlje Pretucijcev in ozemlje Palme, prav tako Novi Kastrum, reka Batinum, Truentum z reko, ki je edina še preostala naselbina Liburnov v Italiji, ter reke Albula, Tesuinum in Helvinum, kjer se konča ozemlje Pretucijcev in se začneja ozemlje Picentov. **111** <Tu so> mesto Kupra, Kastel Firmanov in vrh tega <njihova> kolonija Askulum, najbolj znana picenska kolonija v notranjosti, in Novana. Na obali <so> Kluana, Potencija, Numana, ki so jo ustanovili Sikuli, in kolonija Ankona, prav tako

naselbina Sikulov, ki leži ob rtu Kunerum prav tam, kjer se obala ukrivi kakor komolec, od Gargana oddaljena 183 milj. V notranjosti so Avksimati, Beregrani, Cingulani, Kuprenzi z vzdevkom *Montani*, Falerienzi, Pavzulani, Planinenzi, Ricinenzi, Septempedani, Tolentinati, Treenzi in v Urbs Salviji Polentini.

19 112 Nanje se navezuje šesta regija, ki zajema Umbrijo in ozemlje Galcev tostran Arimina. Pri Ankoni se začenja galska obala z vzdevkom *Gallia Togata*. Večino tega območja so imeli v rokah Sikuli in Liburni, zlasti ozemlje Palme, Pretucijcev in Hadrije. Pregnali so jih Umbri, te Etruščani in slednje Galci. Pleme Umbri je najstarejše v Italiji, saj menijo, da so jih Grki poimenovali Ombrijci zato, ker so preživel, ko je dežele zaradi hudega deževja prizadela povodenj. <V virih> se najdejo <poročila>, da so Etruščani premagali 300 njihovih mest. **113** Danes <so> na obali reka Ezis, Senagalija, reka Metaver, kolonije Fanum Fortune, Pizavrum z reko ter v notranjosti Hissel in Tudar. Sicer pa <so tu> Amerini, Atidijati, Asizinati, Arnati, Ezinati, Kamerti, Kazuentilani, Karzulani, Dolati z vzdevkom Salentini, Fulginati, Foroflaminienzi z vzdevkom *Concupiensis*, Forobrentani, Forosempronienzi, Iguini, Interamnati z vzdevkom *Nartes*, Mevanijati, Mevaniolenzi, Matilikati, Narnienzi, in to mesto se je prej imenovalo Nekvinum, **114** Nucerni z vzdevkom *Favonienses* in *Camellani*, Okrikulani, Ostrani, Pitinati z vzdevkom *Pisuertes* in drugi <Pitinati> z vzdevkom *Mergentini*, Plestini, Sentinati, Sarsinati, Spoletini, Suazani, Sestinati, Suilati, Tadinati, Trebijati, Tufikani, Tifernati z vzdevkom *Tiberini* in drugi <Tifernati> z vzdevkom *Metaurenses*, Vezinikati, Urvinati z vzdevkom *Metaurenses* in drugi <Urvinati> z vzdevkom *Hortenses*, Vetonenzi, Vindinati in Vizuentani. Na tem območju so izginili Feliginati, prebivalci Kluziola nad Interamno in Saranati z mestoma Acere, ki so imenovane tudi Vafrije, in Turocelom, <imenovanim> tudi Vetiolum, prav tako Solinati, Kurijati, Falinati in Sapinati. Izginili so tudi Arinati z <mestom> Krinivolum ter Uzidikani in Plangenzi, dalje Pezinati in Celestini. Katon poroča, da je bila že omenjena Amerija ustanovljena 963 let pred vojno s Perzejem.

20 115 Osmo regijo omejujejo Arimin, Pad in Apenini. Na obali <so> reka Krustumij, kolonija Arimin z rekama Arimin in Apruza ter reka Rubikon, nekoč meja Italije. Za Rubikonom <sledijo> Sapis, Utes in Anemon, Ravena, mesto Sabinov z reko Bedezis, od Ankone <oddaljena> 105 milj, in nedaleč od morja mesto Umbrov Butrij. V notranjosti so kolonije Bononija, ki so jo takrat, ko je bila glavno mesto Etrurije, imenovali Felsina, Briksi-

lum, Mutina, Parma in Placentija. **116** Mesta so Cezena, Klaterna, Klodijev Forum, Livijev Forum, Popilijev Forum, Forum Druentinov, Kornelijev Forum, Licinijev Forum, Faventini, Fidentini, Otezini, Padinati, Regijenzi, imenovani po Lepidu, Solonati, Saltusgalijani z vzdevkom *Aquimates*, Tane-tani, Velejati s starim vzdevkom *Regiates* ter Urbanati. Na tem območju so izginili Boji in Katon navaja, da je obstajalo 113 njihovih srenj, prav tako pa tudi Senoni, ki so osvojili Rim.

117 Pad, ki iz osrčja gore Vezul, na ozemlju ligurskih Bagienov dviga-joče se v najvišji vrh Alp, iz izvira, ki ga je vredno obiskati, privre na dan in ponikne v podzemni rov ter se znova pojavi na ozemlju Forovibienzov, po slovesu ne zaostaja za nobeno reko. Grki so ga poimenovali Eridan in znan je po Faetontovi kazni, ob vzhodu Psa zaradi topljenja snega naraste in njegov hudourniški tok povzroča več škode poljem kot plovilom, kljub temu pa si od materiala, ki ga odnese s seboj, ničesar ne prisvaja, in mestu, kjer ga od-laga, radodarno povečuje rodovitnost. **118** Tristotim miljam od izvira jih na svojem toku doda še 88 in ne sprejema samo plovnih rek, ki pritekajo z Apeninov in Alp, ampak tudi velika jezera, ki odtekajo vanj, in v Hadrijatsko morje skupno odnaša 30 rek, med katerimi so na strani Apeninov najbolj znane Jaktus, Tanar, placentijski Trebija, Tarus, Incija, Gabel, Skultena in Renum, na strani Alp pa Stura, Orgus, oba Durija, Sezit, Ticin, Lambrus, Adua, Olij in Mincij. **119** Nobena druga reka se na tako kratki razdalji ne poveča tako zelo. Vodne mase namreč pritiskajo nanj in ga potiskajo v globi-no, zato obremenjuje zemljišče, in čeprav je med Raveno in Altinom <v dol-žini> 120 milj speljan v vodotoke in kanale, kljub temu tam, kjer je njegovo ustje širše, menda tvori »Sedem morij«. Avgustov kanal je speljan do Ravene, kjer mu pravijo Paduza, nekoč pa so ga imenovali Mesanik. Najbližje ustje za Raveno je veliko kot пристanišče, ki se imenuje Vatrenovo pristanišče, kjer je cesar Klavdij, ko je slavil triumf nad Britanijo, s tisto gromozansko prej pa-lačo kot ladjo zaplul v Hadrijo. **120** To ustje se je prej imenovalo Eridanovo ustje, drugi pa so ga imenovali Spinetsko ustje po mestu Spina, ki je stalo v bližini; bilo je zelo močno, ustanovil pa ga je, kot so sklepali na podlagi za-kladov <shranjenih> v Delfih, Diomed. Tam Pad poveča reka Vatren, ki pri-teče z ozemlja Kornelijevega Foruma. Naslednje najbližje ustje je Kaprazija, nato Sagis, dalje Volana, ki se je prej imenovala Olana; vsa ta tvorijo Flavijski kanal, ki so ga od Sagisa prvi naredili Etruščani tako, da so hitri tok reke prečno speljali v močvirja Atrijanov, imenovala Sedem morij, z znameni-tim pristaniščem mesta Etruščanov Atrije, po kateri se je danes Hadrijatsko

morje prej imenovalo Atrijatsko. **121** Nato <sledijo> bogato vodnata ustja Karbonarija in Filistinski prekopi, kar drugi imenujejo Tartar, ki vsa nastajajo iz presežne vode Filistinskega kanala, dodatno pa jih napajata Atezis, ki priteče s Tridentinskih Alp, in Togizon, ki priteče z ozemlja Patavinov. Del teh <ustij> tvori bližnje pristanišče Brundulum, tako kot oba Meduaka in Klodijski kanal tvorijo Edron. Pad se s temi <ustji> meša in se skoznja izliva <v morje>; in kot navaja večina piscev, tvori med Alpami in morsko obalo trikotni lik z obsegom 2000 stadijev, tako kot v Egiptu Nil, čemur pravijo Delta. **122** Sram me je izposoditi si od Grkov poročila o Italiji, vendar pa Metrodor iz Skepse navaja, da je reka Pad to ime dobila zato, ker je v okolici njenega izvira veliko smrek tiste vrste, ki jim v galščini pravijo *padi*, da pa se v jeziku Ligurow sama reka imenuje Bodinkum, kar pomeni brez dna, in to trditev potrjuje bližnje mesto Industrija s starim imenom Bodinkomag, kjer Pad postane posebno globok.

21 123 Enajsta regija za njim se imenuje Transpadanska in v celoti leži v notranjosti; vse morske dobrine ji dovažajo po plodoviti rečni strugi. Mesti sta Vibijev Forum, Seguziona, koloniji ob vznožju Alp Avgusta Tavrinov – od tod je Pad ploven – starodavnega plemena Ligurow in nato *Augusta Praetoria* Salasov ob dvojnih alpskih dvereh, Grajskih in Peninskih Alpah – za Peninske Alpe pravijo, da so jih prečkali Punci, za Grajske pa, da jih je Herakles –, mesto Eporedija, ki ga je rimsko ljudstvo ustanovilo na ukaz sibilinskih knjig. *Eporediae* Galci imenujejo dobre krotilce konj. **124** Vercele Libicijcev so ustanovili Salujci, Novarijo Vertamokori, ki so še danes okrožje Vokontijcev in ne, kot meni Katon, Ligurow, od katerih so Levi in Mariki nedaleč od Pada ustanovili Ticinum, tako kot so Boji, ki so prišli iz dežel onstran Alp, Lavs Pompejo in Insubri Mediolanum. Kot navaja Katon, Komum, Bergomum in Licinijev Forum ter nekatera plemena v okolici izvirajo iz Oromobijcev, vendar priznava, da ne pozna izvora ljudstva, o katerem Kornelij Aleksander pouči, da izvira iz Grčije, z razlago, da njihovo ime pomeni »tisti, ki živijo v gorah«. **125** Na tem območju je propadlo mesto Oromobijcev Para, od koder po Katonovi navedbi izvirajo Bergomati, in še dandanes kaže, da je bilo na sicer visoki, a ne preveč ugodni legi. Propadli so tudi Katurigi, izgnanci Insubrov, in že omenjena Spina, prav tako Melpum, ki ga je odlikovalo njegovo bogastvo, o katerem je Kornelij Nepot poročal, da so ga Insubri, Boji in Senoni uničili istega dne, kot je Kamil osvojil Veje.

22 126 Sledi deseta regija Italije, ki leži ob Hadrijatskem morju; <tu so> Venetija, reka Silis <ki priteče> iz Tarvizanskih hribov, mesto Altinum,

reka Likvencija <ki priteče> z Opiterginskih hribov in pristanišče z istim imenom, kolonija Konkordija, reka in pristanišče Reatinum, Mali in Veliki Tiliaventum, Anaksum, v katerega se izliva Varam, Alza, Natizon s Turom, ki tečeta mimo kolonije Akvileje; ta leži 15 milj od morja. **127** To je območje Karnov in zraven leži območje Japudov, <tu so> reka Timav, po vinu sloveči kastel Pucinum, Tergestinski zaliv in 33 milj od Akvileje kolonija Tergeste. Šest milj onstran Tergesta je reka Formion, 189 milj <stran> od Ravene, stara meja razširjene Italije, danes pa Histrije. Da je ta dobila ime po reki Hister, ki se iz veletoka Danuvija, prav tako imenovanega Hister, izliva v Hadrijo nasproti ustja Pada, ter da morje, ki leži vmes med njima, zato, ker oba udarjata vanj iz nasprotni smeri, izgublja svojo slanost, je večina <piscev> navedla napačno, celo Nepot, ki je prebival ob Padu; **128** nobena reka iz Danuvija se namreč ne izliva v Hadrijatsko morje. Po mojem jih je zavedlo dejstvo, da je ladja Argo priplula po reki navzdol v Hadrijatsko morje nedaleč od Tergesta, vendar pa se še ne ve, po kateri reki. Natančnejši <viri> poročajo, da so jo na ramenih prenesli čez Alpe, da pa je priplula navzgor po Histru, nato po Savusu in nato po Navportu, ki je dobil svoje ime prav zato, izvira pa med Emono in Alpami.

23 129 Histrija se razteza <v morje> kakor polotok. Nekateri pisci so poročali, da njena širina znaša 40 milj, obseg 125 milj, enake pa so tudi razsežnosti nanjo meječe Liburnije in Flanatskega zaliva; drugi <pravijo>, da obseg Liburnije znaša 225 milj, tretji, da 180 milj. Nekateri so Japudijo v zaledju Histrije podaljšali za 130 milj do Flanatskega zaliva in nato Liburniji pripisali 150 milj. Tuditan, ki je pokoril Histre, je dal tam na svoj kip napisati:

OD AKVILEJE DO REKE TITIJ 2000 STADIJEV.

Mesta rimskih državljanov v Histriji so Ajgida, Parencij, kolonija Pola, ki se zdaj <imenuje> *Pietas Iulia* in so jo nekoč ustanovili Kolhi; od Tergesta je oddaljena 150 milj. Nato mesto Nezakcij in reka Arzija, zdaj meja Italije. Pot po morju od Ankone do Pole znaša 120 milj.

130 V notranjosti desete regije so kolonije Kremona in Briksija na ozemlju Cenomanov, na ozemlju Venetov pa Ateste in mesta Acelum, Patavij, Opitergij, Belunum in Vicesija. Mantua je edino preostalo mesto Etruščanov onstran Pada. Katon navaja, da Veneti izvirajo iz Trojancev in da so Cenomani živeli blizu Masilije na ozemlju Volkov. Feltrini, Tridentini in Beruenzi živijo v mestih Retije, Verona je na ozemlju Retov in Evganejcev in Julienzi živijo na ozemlju Karnov. Nadalje ljudstva, o katerih ne bi imelo pomena

preveč natančno govoriti: Alverienzi, Aserijati, Flanonenzi Vanienzi in drugi <Flanonenzi Vanienzi> z vzdevkom *Curici*, Forojulienzi z vzdevkom *Transpadani*, Furfritani, Nedinati, Kvarkveni, Tarvizani, Togienzi in Varvarini. **131** Na tem območju so vzdolž obale propadle <naselbine> Irmena, Pelaon in Palzicij, na ozemlju Venetov Atina in Celina, na ozemlju Karnov Segesta in Okra, na ozemlju Tavriskov Noreja. Lucij Pizon poroča, da je pri dvanajstem milniku od Akvileje Mark Klavdij Marcel proti volji senata uničil naselbino.

V tej in v enajsti regiji so tudi slavna jezera in reke, ki iz njih izvirajo ali se dodatno napajajo, če le jezera tiste reke, ki se vanja izlijejo, znova obnovijo, kot na primer Larij Aduo, Verbansko jezero <reko> Ticinum, Benak <reko> Mincij, Sebin <reko> Olij, Evpilis <reko> Lambrus, ki so vsi pritoki Pada.

132 Celij poroča, da se Alpe od Zgornjega do Spodnjega morja raztezajo v dolžini 1000 milj, Timagen, da 25 milj manj, v širino pa se po poročanju Kornelija Nepota raztezajo 100 milj in po poročanju Livija 3000 stadijev, a ta dva <merita> na različnih mestih. Tam, kjer Germanijo ločujejo od Italije, namreč včasih presegajo 100 milj, na preostalem delu svojega masiva pa so kot po previdnosti narave ozke in ne dosega 70 milj. Širina Italije ob njihovem vznožju od Varusa čez *Vada Sabatia*, Tavrine, Komum, Briksijo, Verono, Vicecijo, Opitergij, Akvilejo, Tergeste in Polo do Arzije znaša 745 milj.

24 133 Alpe poseljujejo mnoga ljudstva; a od Pole do ozemlja Tergesta so znani Fekusi, Subokrini, Katali, Menonkaleni in ob Karnih tisti, ki so jih nekoč imenovali Tavriski, zdaj pa jih Noriki. Njihovi sosedje so Reti in Vindeliki, vsi razdeljeni na mnoge skupnosti. Rete štejejo za potomce Etruščanov, ki so jih v času, ko jih je vodil Retus, pregnali Galci. Nadalje so na strani Alp, ki je obrnjena proti Italiji, plemena Evganejcev; Katon našteva 34 njihovih mest. **134** Med temi so Trumpilini, pleme, ki se je prodalo skupaj s svojim ozemljem, nadalje Kamuni in še precej podobnih plemen, ki so bila dodeljena sosednjim municipijem. Za Lepontijce in Salase isti Katon meni, da so po izvoru Tavriski; skoraj vsi drugi, opirajoč se na razlago pomena njihovega imena v grščini, so prepričani, da so ostanek mož iz Heraklovega spremstva, ki so jih pustili zadaj, ker so pri prehodu Alp zaradi snega na udih dobili ozeblino; da so tudi prebivalci Grajskih Alp Grki iz te iste vojske in da se po svojem poreklu odlikujejo Evganejci, po čemer so dobili tudi ime; da so njihovo glavno pleme Steni. **135** Od Retov živijo Venonenzi in Saruneti ob izviru veletoka Ren, od Lepontijcev pa tisti, ki jih imenujejo Uberi, ob izviru Rodana v istem predelu Alp. Tu so tudi prebivalci, ki so jim bile podelje-

ne latinske pravice, kot na primer Oktodurenzi in njihovi sosedje Cevtroni, kotijske skupnosti in Turi, ki izvirajo iz Ligurov, ligurski Bagieni in Liguri, imenovani *Montani*, ter več plemen Kapilatov na meji Ligurskega morja.

136 Ne zdi se neprimerno na tem mestu navesti napis z alpskega tro-pája, ki se glasi takole:

IMPERATORJU CEZARJU AVGUSTU, SINU BOŽANSKEGA <CE-ZARJA>, NAJVIŠJEMU PONTIFEKSU IMPERATORJU ŠTIRINAJST-KRAT S TRIBUNSKIMI POOBLASTILI SENAT IN RIMSKO LJUDSTVO, KER SO BILA POD NJEGOVIM VODSTVOM IN NJEGOVIM NADPO-VELJSTVOM VSA ALPSKA LJUDSTVA PODREJENA OBLASTI RIMSKE-GA LJUDSTVA. PREMAGANA ALPSKA LJUDSTVA <SO>: TRUMPILI-NI, KAMUNI, VENOSTI, VENONETI, **137** IZARKI, BREVNI, GENAVNI, FOKUNATI, ŠTIRI PLEMENA VINDELIKOV, KOSVANETI, RUNIKATI, LIKATI, KATENATI, AMBIZONTI, RUGUSKI, SVANETI, KALUKONI, BRIKSENETI, LEPONTIJCI, UBERI, NANTUATI, SEDUNI, VARAGRI, SALASI, ACITAVONI, MEDULI, UCENI, KATURIGI, BRIGIJANI, SOGI-ONTIJCI, BODIONTIJCI, NEMALONI, EDENATI, VEZUBIJANI, VEA-MINI, GALITI, ULATI, EKDINI, VERGUNI, EGVI, TURI, NEMATURI, ORATELI, NERUZIJCI, VELAVNI, SVETRI.

138 Dodanih ni 12 kotijskih skupnosti, ki niso bile sovražne, prav tako tudi ne <skupnosti>, ki so bile s Pompejevim zakonom dodeljene municipi-jem.

To je bogovom posvečena Italija, to so njena plemena, to so mesta ljud-stev. Vrh tega je to Italija, ki je pod konzuloma Lucijem Emilijem Papom in Gajem Atilijem Regulom ob naznanitvi upora Galcev brez slehernih zuna-njih pomožnih sil in tudi tedaj brez Transpadanov oborožila 80 000 konjeni-kov in 700 000 pehotnih vojakov. Po raznolikosti rudnih bogastev ne zaosta-ja za nobeno deželo na svetu; vendar pa je njihovo izkoriščanje prepovedano po starem sklepu senatorjev, ki so ukazali, da je treba na Italijo paziti.

25 139 Ljudstvo Liburni živi na sklenjenem ozemlju od Arzije do reke Titij. Del njih so bili Mentori, Himani, Enhelejci, Bulini in ti, ki jih Kalimah imenuje Pevketijci; zdaj vse skupaj imenujejo z enim imenom na splošno: Ili-rik. Le redka imena ljudstev so vredna omembe ali zlahka izgovorljiva. V so-dni kraj Skardonitanov prihajajo Japudi in 14 skupnosti Liburnov, med kate-rimi ni odveč po imenu navesti Lacinienze, Stulpine, Burniste in Olbonenze. Itsalske pravice imajo v tem sodnem okraju Alveriti, Flanati, po katerih nosi ime zaliv, Lopsi, Varvarini in plačila davščin oproščeni Aserijati, od otoča-

nov Furfinati in Kurikti. **140** Sicer pa so vzdolž obale od Nezakcija mesta Alvona, Flanona, Tarsatika, Senija, Lopsika, Ortoplinija, Vegij, Argiruntum, Korinij, Enona, skupnost Pazinum in reka Telavij, s katero se končuje Japudija. Otoki tega zaliva z mesti poleg prej zapisanih so Absortij, Arba, Kreksi, Cisa in Portunata. Znova na kopnem je kolonija Jader, ki je od Pole oddaljena 160 milj, 30 milj od tod je otok Kolentum, 43 milj stran pa ustje reke Titij.

26 141 Skardona, konec Liburnije in začetek Delmacije, je na tej reki 12 milj od morja. Nadalje starodavna pokrajina Tariatov in kastel Tariona, Diomedov rt ali, kot navajajo drugi, polotok Hilida z obsegom 100 milj, mesto rimskih državljanov Tragurij, znano po marmorju, Sikuli, kamor je božanski Klavdij poslal veterane, in kolonija Salona, od Jadra oddaljena 112 milj. **142** V Salono hodijo iskat pravico: Delmati z vojaškimi silami, razdeljenimi na 342 dekurij, Devri na 25, Ditioni na 239, Mezejci na 269 in Sardeati na 52. Na tem območju so kasteli Burnum, Andetrij in Tilurij, ki slovijo po bitkah. Od otočanov hodijo sem iskat pravico Isajci, Solentini, Separi in Epentini. Za njimi so kasteli Pituntij, Naresti in Onej. Kolonija Naron tretjega sodnega okraja je od Salone oddaljena 85 milj in leži ob istoimenski reki 20 milj od morja. Mark Varon piše, da je tja hodilo po pravico 89 skupnosti; **143** danes so skoraj edini znani Ceravnijci s 24 dekurijami, Daverzi s 17, Dezicijati s 103, Dokleati s 33, Deretini s 13, Deramisti s 30, Dindari s 33, Glindicioni s 44, Melkumani s 24, Narezijci s 102, Skirtari z 72, Sikuloti s 24 in Vardejci, ki so nekoč pustošili Italijo, z ne več kot 20 dekurijami. Poleg teh so to ozemlje zasedali Ozuejci, Partini, Kavijci, Hemazini, Mastiti in Armisti. **144** Sto milj od reke Narone je oddaljena kolonija Epidavrum. Za Epidavrom so mesta rimskih državljanov Rizinij, Akruj, Butuanum, Olcinij, ki so ga prej imenovali Kolhinij, ustanovili pa so ga Kolhi, reka Drinon in nad njo mesto rimskih državljanov Skodra, od morja oddaljeno 18 milj, poleg tega pa spomin na mnoga mesta v Grčiji in tudi na močne skupnosti, ki vse bolj blede: na tem območju so živeli Labeati, Endirudini, Sasajci, Grabajci; izvirno ime ohranjajo Iliri, pa tudi Tavlantijci in Pirajci. Na obali je rt Nimfajon. Mesto rimskih državljanov Lisum je od Epidavra oddaljeno 100 milj. **145** Za Lisom se začne provinca Makedonija. Njena ljudstva so Partini in zadaj za njimi Dasareti, gore Kandavije so od Dirahija oddaljene 78 milj, na obali pa je Denda, <mesto> rimskih državljanov, <sledijo> kolonija Epidamnum, ki so jo zaradi zloveščega imena Rimljani poimenovali Dirahij, reka Aoos, ki jo nekateri imenujejo Ajant, Apolonija, nekoč naselbina Korinčanov, od morja oddaljena 4 milje v zaledje, in na njenem ozemlju barbarski Amanti

in Bulioni. Na obali pa je mesto Orikum, ki so ga ustanovili Kolhi. Nadalje <sledita> začetek Epira in pogorje Akrokeravnija, s katerim smo omejili ta zaliv Evrope. Orikum je od Salentinskega rta v Italiji oddaljen 80 milj.

27 146 V ozadju Karnov in Japudov, koder teče veliki Hister, se z Reti povezujejo Noriki. Njihova mesta so Virunum, Celeja, Teurnija, Aguntum in Juvavum, ki so vsa klavdijska <mesta>, ter flavijski municipij Solva. Noriki mejijo na jezero Pelzon in pušče Bojev, ki pa jih danes kljub temu naselujeta Savarija, kolonija božanskega Klavdija, in mesto *Scarabantia Iulia*.

28 147 Sledijo želodonosni kraji Panonije, koder se strmine gorskih slemen Alp zmanjšujejo in se sredi Ilirika, kjer tečejo v smeri od severa proti jugu, v levo in desno lahko vzpenjajočih se pobočjih iztečejo. Predel v smeri proti Hadrijatskemu morju se imenuje Delmacija in zgoraj omenjeni Ilirik; proti severu se razprostira Panonija. V tej smeri se konča z Danuvijem. V njej sta koloniji Emona in Siscija. V Danuvij se izlivajo znamenite plovne reke: Dravus iz Norika je precej deroča, Savus s Karnijskih Alp je bolj umirjena, oddaljeni pa sta 120 milj. Dravus teče čez ozemlja Seretov, Serapilov, Jazov in Andizetov, Savus pa čez ozemlji Kolapijanov in Brevkov. **148** To so glavna ljudstva; poleg teh so tu Arabijati, Azali, Amantini, Belgiti, Katari, Kornakati, Eraviski, Herkunijati, Latobiki, Ozerijati in Varcijani. <Tu je> gora Klavdij, na katere sprednji strani so Skordiski, za njo Tavriski. Na Savusu je otok Metubarbis, največji med rečnimi otoki. Vrh tega so omembe vredne reke: Kolapis, ki ob izlivu v Savus pri Sisciji s podvojeno strugo tam tvori otok, imenovan Segestika; druga reka, Bakuntij, se izliva v Savus pri mestu Sirmij, kjer je skupnost Sirmienzov in Amantinov. Od tam do Tavrana, kjer se Savus izliva v Danuvij, je 45 milj. Poleg teh se <v Danuvij> stekata Valdaz in Urpan, ki tudi sama nista nepomembni reki.

29 149 Na Panonijo meji provinca, imenovana Mezija, ki poteka vzdolž Danuvija vse do Ponta. Začne se na omenjenem sotočju. V njej <živijo> Dardani, Celegeri, Tribali, Timahi, Mezi, Tračani in Skiti, ki mejijo na Pont. Slavne reke so: z ozemlja Dardanov Margus, Pinkus in Timak, z Rodope Eskus in s Hema Utus, Asam in Jeter.

150 Največja širina Ilirika znaša 325 milj, dolžina od reke Arzije do reke Drinij 800 milj. Agripa je navedel podatek, da razdalja od Drinija do rta Akrokeravnij znaša 175 milj ter da je obseg celotnega zaliva Italije in Ilirika 1600 milj. V njem sta dve morji, razmejeni tako, kot smo navedli, v prvem delu Jonsko, bolj v notranjosti Hadrijatsko, ki ga imenujejo Zgornje.

30 151 V Avzonijskem morju ni nobenih omembe vrednih otokov

razen že omenjenih, v Jonskem morju pa le nekaj ob obali Kalabrije: pred Brundizijem, kjer kot naravna pregrada tvorijo pristanišče, nasproti obale Apulije Diomedėja, znamenita zaradi Diomedovega spomenika, in drugi otok z istim imenom, ki ga nekateri imenujejo Tevtrija. Obala Ilirika je gosto posejana z več kot 1000 otoki, ker je morje po naravi plitvo in ker so vmesni bibavični prelivs plitvi. Znani so otoki pred ustjem Timava, in sicer po toplih vrelcih, ki se krepijo z morskim plimovanjem, ob ozemlju Histrov Cisa, Pularija in Absirtide, ki so jih Grki poimenovali po tam umorjenem Medejinem bratu. **152** Otoks ob njih so poimenovali Elektride, ker naj bi na njih nastajal jantar, ki ga Grki imenujejo *élektron* in je najzanesljivejši dokaz grške puhlosti, tako hude, da nikoli ni bilo dognano, katere otoks imajo v mislih. Nasproti Jadru sta Lisa in otok, ki je že bil omenjen, nasproti Liburnov je nekaj Kratej in nič manj Liburnijskih otokov, Celaduse, nasproti Traguriju Bova in po svojih kozah znana Bratija, Isa <katere prebivalci imajo pravice> rimskih državljanov in Farija z mestom. Korkira, imenovana Melajna, z mestom Knidošanov je od Ise oddaljena 25 milj, med njo in Ilirikom je Melita in Kalimah navaja, da so po njej dobili ime melitski psički. Petnajst milj od nje je sedem Elafit, v Jonskem morju 16 milj od Orika pa je otok Sazona, znan kot gusarska postojanka.

4. KNJIGA

Geografija: Evropa

Vsebina 4. knjige

Poglavje	§	
		Lege <dežel>, plemena, morja, mesta, pristanišča, gore, reke, razdalje ter sedanja in nekdanja ljudstva:
1.–10.	1–22	Epira. Ahaje.
	<1–4	Epir.>
	<5	Akarnanija.>
	<6	Ajtolija.>
	<7–8	Lokrida in Fokida.>
	<9–11	Peloponez.>
	<12–14	Ahaja.>
	<15	Mesenija.>
	<16	Lakonija.>
	<17–19	Argolida. >
	<20–22	Arkadija.>
11.–13.	23–28	Grčije.
	<23–24	Atika.>
	<25–27	Bojotija.>
	<28	Dorida.>
14.–15.	29–31	Tesalije.
16.	32	Magnezije.
17.	33–39	Makedonije.
18.	40–51	Trakije.
19.–23.	52–74	Otokov pred temi deželami, med njimi:
20.	58–62	Krete.
21.	63–64	Evboje.
22.	65–67	Kikladov.
23.	68–74	Sporadov.
24.	75–79	Helesponta. Ponta. Majotide.
25.–26.	80–91	Dakije. Sarmatije. Skitije.
27.	92–97	Otokov Ponta.
28.–29.	98–101	Germanije.

- 30. **102–104** 96 otokov v Galskem oceanu, med njimi Britanije.
- 31. **105–106** Belgijske Galije.
- 32. **107** Lugdunske Galije.
- 33. **108–109** Akvitalske Galije.
- 34. **110–112** Tostranske Hispanije od Oceana sem.
- 35. **113–118** Luzitanije.
- 36. **119–120** Otokov v Atlantskem morju.
- 37. **121–122** Izmera celotne Evrope.

Skupaj: ... mest in plemen,
 ... slavnih rek,
 ... slavnih gora,
 ... otokov,
 ... izginulih mest ali plemen,
 ... dejstev, poročil in opažanj.

Viri

Domači pisci

Katon Cenzor. Mark Varon. Mark Agripa. Božanski Avgust. Varon iz Ataksa. Kornelij Nepot. Higin. Lucij Vetus. Pomponij Mela. Licinij Mucijan. Fabricij Tusk. Atej Kapiton. Filolog Atej.

Tuji pisci

Polibij. Hekataj. Helanik. Damast. Evdoks. Dikajarh. Timosten. Eratosten. Efor. Slovníčar Krates. Serapion iz Antiohije. Kalimah. Artemidor. Apolodor. Agatokles. Timaj s Sicilije. Mirzil. Polihistor Aleksander. Tukidid. Doziad. Anaksimander. Filistid iz Malosa. Dionizij. Aristid. Kalidem. Menajhmos. Aglaosten. Antiklejd. Heraklid. Filemon. Ksenofont. Piteas. Izidor. Filonid. Ksenagoras. Astinom. Stafil. Aristokrit. Metrodor. Kleobul. Pozejdonij.

1 Tretji zaliv Evrope se začne z Akrokeravnijskim pogorjem, konča se s Helespontom, obsega pa poleg manjših zalivov 1925 milj. V njem so Epir, Akarnanija, Ajtolija, Fokida, Lokrida, Ahaja, Mesenija, Lakonija, Argolida, Megarida, Atika, Bojotija in znova iz smeri drugega morja isti Fokida in Lokrida, Dorida, Ftiotida, Tesalija, Magnezija, Makedonija in Trakija. Ves mitološki svet Grčije in tudi sijaj učenosti sta najprej prisijala iz tega zaliva, zato se bomo malce pomudili pri njem.

2 Če vzamemo Epir na splošno, se začne pri Keravnijskem pogorju. V njem so prvi Haoni, po katerih <nosi ime> Haonija, nato Tesproti, Antigonenzi, kraj Aornos in njegove za ptice pogubonosne izparine, Kestrini, Perajbi, katerih gora je Pindos, Kasopajci, Driopi, Seli, Helopi, Molosi, pri katerih je svetišče dodonskega Zevsa, ki slovi po preročišču, gora Talar, katere sloves zaradi stotih izvirov ob njenem vznožju je v svet ponesel Teopomp.

3 Pravi Epir, ki se razteza do Magnezije in Makedonije, ima v zaledju svobodno pleme, prej omenjene Dasarete, nato pa divje pleme Dardane. Levo od Dardanov so razširjeni Tribali in mezijska plemena, spredaj se priključujejo Majdi in Denzeleti, njim pa Tračani, ki segajo vse do Ponta. Tako je <s plemeni> obdana visoka Rodopa, nato pa <je z njimi> tudi kakor z okopom obkrožen visoki Hajmos. **4** Na obali Epira je v Akrokeravnijskih gorah kastel Himera, pod njim <so> izvir Kraljeve vode, mesti Majandrija in Kestrija, tesprotijska reka Tiamida, kolonija Butrot in zelo slavni Ambrakijski zaliv, ki sprejema morsko vodovje skozi 500 korakov široko ožino in v dolžino meri 37 milj, v širino pa 15 milj. Vanj se izliva reka Aheront, ki 35 milj od tod priteče iz tesprotijskega jezera Aheruzije in zaradi tisoč čevljev dolgega mostu žanje občudovanje med ljudmi, ki občudujejo vse v svoji deželi. V zalivu je mesto Ambrakija. Reki Molosov sta Afant in Arat, <tu pa sta še> anaktorijska skupnost in kraj Pandozija.

2 **5** Mesta Akarnanije, ki so jo prej imenovali Kuretida, so Herakleja in Ehin ter na samem ustju Avgustova kolonija Akcij z znamenitim Apolonovim svetiščem in svobodno nikopolitansko skupnostjo. Tiste, ki se peljejo iz Ambrakijskega zaliva v Jonsko <morje>, sprejmejo obala Levkadije, rt Levkat, nato zaliv in sam polotok Levkadija, nekoč imenovan Neritida, ki so jo naseljenci trudoma odtrgali od celine, pihanje vetrov, ki so nanašali kopico peska, pa jo je z njo znova povezalo; ta kraj, dolg tri stadije, se imenuje Diorikt. Na Levkadiji je mesto Levkada, nekoč imenovano Nerit. Nadalje mesta Akarnanov Alizeja, Stratos, Argos z vzdevkom amfilohijski, reka Aheloj, ki

teče s Pinda in ločuje Akarnanijo od Ajtolije ter otok Artemito s stalnim nanosom naplavin povezuje s celino.

3 6 Ljudstva Ajtolcev so Atamani, Timfajci, Efiri, Enienzi, Perajbi, Dolopi, Maraki in Atraki, z ozemlja katerih se reka Atraks izliva v Jonsko morje. Mesto Ajtolije je Kalidon, 7,5 milje oddaljen od morja ob reki Even. Nato Makinija in Molikrija ter za njo gori Halkida in Tafias. A na obali <je> rt Antirion, kjer je ustje Korintskega zaliva, ki priteka v širini manj kot 1000 korakov in Ajtolce ločuje od Peloponeza. Rt, ki na nasproti strani moli v morje, se imenuje Rion. V Korinskem zalivu pa so ajtolska mesta Navpakt, Evpalimna ter v notranjosti Plevron in Halikarna. Znane gore so pri Dodoni Tomar, pri Ambrakiji Kranija, v Akarnaniji Arakint ter v Ajtoliji Ahaton, Panajtolij in Makinij.

4 7 Ajtolcem najbližji so Lokri s pridevkom Ozoli, ki so oproščeni plačila davščin. <Sledijo> mesto Ojanta, пристаниšče fajstijskega Apolona in Krizajski zaliv. V notranjosti <so> mesta Argina, Evpalija, Fajston in Kalamiz. Nadalje Kirajske poljane Fokide, mesto Kira in пристаниšče Halajon, od katerega je sedem milj v notranjosti pod goro Parnas svobodno mesto Delfi, kjer je najslavnejše Apolonovo preročišče na svetu. **8** Tu sta Kastalijski studenec, reka Kefiz, ki teče mimo Delfov, izvira pa v mestu Lilaja. Vrh tega <je bilo tu> nekoč mesto Kriza, <tu so> Antikira z Bulenzi, Navloh, Pira, davščin oproščena Amfiza, Titrona, Titorea, Ambriz in Mianija; in ta pokrajina se imenuje Davlida. Nadalje je v skrajnem notranjem delu zaliva obmorski kotiček Bojotije z mestoma Sife in Tebe z vzdevkom Korzije ob gori Helikon. Tretje mesto Bojotije v smeri od tega morja so Page, od koder se izteza vrat Peloponeza.

5 9 Peloponez, prej imenovan Apija in Pelazgija, polotok, ki ga glede na sloves ne smemo ceniti manj kot katerokoli drugo deželo, ki leži med dvema morjema, Egejskim in Jonskim, ki je zaradi oglatih zalivčkov podoben listu platane, ima po navedbah Izidorja obseg 563 milj; skoraj toliko k tej številki doda z zalivi. Zemeljsko ožino, pri kateri se začenja, imenujejo Istmos. Na tem mestu že omenjeni morji vdirata iz različnih smeri s severa in z vzhoda ter se tam zajedata v celotno njeno širino, dokler Grčija Peloponeza ne priklene nase z ozkim vratom, ker nalet tolikšnih vodnih mas iz različnih smeri na obeh straneh razje njena boka do širine pet milj. **10** Zaliv na tej strani se imenuje Korintski, na oni Saronski; skrajni točki zemeljske ožine sta na tej strani Leheje, na oni strani Kenhreje in pot okoli <Peloponeza> je dolga in nevarna za ladje, ki jih zaradi njihove velikosti <čez ožino> ni mogoče

prepeljati z vozovi. Zato so to ožino skušali s plovnim prekopom predreti kralj Demetrij, diktator Cezar, cesar Gaj in Domicij Neron, kar pa je bilo, kot je jasno pokazala smrt vseh, pogubonosno početje. **11** Sredi tega vmesnega prostora, ki smo ga poimenovali Istmos, leži v grič naslonjena kolonija Korint, prej imenovana Efira, od ene in druge obale oddaljena 60 stadijev; z najvišje točke svoje trdnjave, imenovane Akrokorint, na kateri <izvira> studenec Pejrena, se ji odpira razgled na dve različni morji. Pot po morju od Levkade do Korintskega zaliva v Patre znaša 88 milj. Patre, kolonija, ki je bila ustanovljena na najdaljšem rtu Peloponeza nasproti Ajtolije in reke Even manj kot 1000 korakov stran, kot je bilo povedano, ležijo ob sami morski ožini; pot <od tod> čez Korintski zaliv tja do Istmosa v dolžino znaša 85 milj.

6 12 Na Istmosu se začne provinca, imenovana Ahaja. Prej se je imenovala Ajgial zaradi mest, ki so po vrsti posejana po obali. Prve tam so Leheje, ki smo jih že omenili, пристanišče Korinčanov, nato Olir, kastel Pelenajcev, mesti Helika in Bura, v kateri so se <prebivalci> zatekli po uničenju prejšnjih mest, Sikion, Ajgira, Ajgij, Erinej ter v notranjosti Kleone in Hizije. **13** Priстanišče Panhorm in že predstavljeni Rion, rt, od katerega so Patre, ki smo jih omenili prej, oddaljene pet milj, in kraj Fere. V Ahaji je od sedmih gora najbolj znana Skioesa, <znani> studenec Kimotoa. Onstran Pater ležijo mesto Olen, kolonija Dima, kraja Buprazij in Hirmina, rt Araks, Kilenijski zaliv, rt Helonat, od koder je do Kilene 15 milj, kastel Fliunt, in to pokrajino je Homer imenoval Arajtirea, pozneje pa so jo imenovali Azopida. **14** Tu se začne ozemlje Elejcev, ki so se prej imenovali Epijci. Elida leži v notranjosti in 15 milj od Feje v njenem osrčju je svetišče Zevsa Olimpijca, ki je zaradi slovityh iger določilo grški koledar, nekoč mesto Pizajcev, ob njem pa teče reka Alfej. Na obali pa je rt Ihtis, reka Alfej je plovna šest milj, <tu so> mesta Avlon, Leprij in rt Platamod. Vsi ti kraji ležijo proti zahodu. **7 15** Proti jugu pa so Kiparisoški zaliv z mestom Kiparis in obsegom 75 milj, mesti Pilos in Motona, kraj Helos, rt Akritas, Azinajski zaliv, imenovan po mestu Azina, in Koronajski zaliv, imenovan po Koroni. Zaliva se končata z rtom Tajnar. Tam so pokrajina Mesenija z 18 gorami, reka Pamiz, v notranjosti pa sama Mesena, Itoma, Ojhalija, Arena, Pteleon, Tiron, Dorion in Zankla, vsi slavni, a v različnih obdobjih. Obseg tega zaliva znaša 80 milj, vožnja čezenj pa 30 milj.

8 16 Pri Tajnaru se začne lakonsko ozemlje svobodnega ljudstva in zaliv z obsegom 106 milj, vožnja čezenj pa nanese 38 milj. Mesta so Tajnar, Amikle, Fere, Levktra in v notranjosti Sparta, Terapna in kraji, kjer so bili Kardamila, Pitana, Anteja, kraj Tirea in Geraneja. <Sledijo> gora Tajget,

reka Evrotas, Ajgilski zaliv in mesto Psamatunt; Gitejonski zaliv <je imenovan> po mestu, od koder je najvarnejša morska pot na otok Kreto. Vse pa obdaja Malejski rt.

9 17 Zaliv, ki sledi <in sega> do Skilaja, se imenuje Argolidski; vožnja čezenj nanese 50 milj, njegov obseg znaša 162 milj. Mesta <so> Boja, Epidavros z vzdevkom Limer, Zaraks in pristanišče Kifant. <Tu sta> reki Inah in Erazin, med katerima je nad krajem Lerna dve milj od morja Argos s pridevkom Hipij, devet milj naprej pa Mikene in lokacija, na kateri naj bi po poročilih ležal Tirint, ter kraj Mantineja. Gore <so> Artemizij, Apezant, Asterion, Parpar ter še drugih 11 po številu. <Tu so> izviri Nioba, Amimona in Psamata. **18** Od Skilaja do Istmosa je 80 milj. <Tu so> mesta Hermiona, Trojzen in Korifazij ter Argos, enkrat imenovan Inahov, drugič Dipsij, in pristanišče Shojnitas. <Dalje so> Saronski zaliv, nekoč obdan s hrastovim gajem, od koder tudi njegovo ime, kajti v stari Grčiji so tako imenovali hrast; v njem ležijo mesto Epidavros, ki slovi po Asklepijevem svetišču, <tu so> rt Spejraj, pristanišči Anted in Bukefal ter Kenhreje, ki smo jih že omenili, drugi del Istmosa s Pozejdonovim svetiščem, znanim po igrah, ki jih prirejajo vsakih pet let. **19** Veliko zalivov razčlenjuje obalo Peloponeza, veliko morij buči ob njej, kajti s severa vanjo udarja Jonsko morje, z zahoda jo biča Sicilsko morje, z juga nanjo pritiska Kretska morje, s severovzhoda Egejsko morje in z jugovzhoda Mirtoško morje, ki se začne pri Megarskem zalivu in obliva vso Atiko.

10 20 Notranje predele Peloponeza zavzema v vseh smereh od morja oddaljena Arkadija, ki so jo sprva imenovali Drimoda, pozneje pa Pelazgida. Njena mesta so Psofida, Mantineja, Stimfal, Tegea, Antigoneja, Orhomen, Fenej, Palantij, po katerem <je poimenovan> Palacij v Rimu, Megalepolis, Gortina, Bukolion, Karnion, Parazija, Telpuza, Melajne, Heraja, Pile, Palena, Agre, Epion, Kinajte, Leprej v Arkadiji, Partenij, Alea, Metidrij, Enispa, Makist, Lampeja, Klejtorij, Kleone; med tema dvema mestoma je pokrajina Nemea, imenovana Bembinadija. **21** Gore v Arkadiji <so> Foloa z mestom, prav tako Kilena, Likaj, na katerem je svetišče Zevsa Likaja, Majnal, Artemizij, Partenij, Lampej, Nonakrida in vrh tega še osem nepomembnih. Reki sta Ladon, ki priteče iz močvirij Feneja, in Erimant, ki priteče z istoimenske gore in odteka v Alfej.

22 Druge omembe vredne skupnosti v Ahaji so Aliferajci, Abeati, Pirgenzi, Paroreati, Farigeniti, Tortuni, Tipanejci, Triuzi in Tritienzi. Domicij Neron je celotni Ahaji podelil svobodo. Peloponez se od rta pri Malei do me-

sta Ajgion v Korinskem zalivu razteza v dolžino 190 milj, prečno od Elide do Epidavra 125 milj, od Olimpije do Argosa čez Arkadijo 68 milj; razdalja od istega kraja do Feje je bila že navedena. Na celotnem Peloponezu pa se dviga v nebo 76 gora, kakor da bi narava hotela <z njimi> uravnovesiti vdiranje morskih vodovij.

11 23 Na zemeljski ožini Istmos se začena Helada, ki so jo naši rojaki poimenovali Grčija. Prva v njej je Atika, v starih časih imenovana Akta. Istmosa se dotika s tistim svojim predelom, ki se imenuje Megarida po koloniji Megari, ki leži na nasprotni strani Pag. Ti dve mesti ležita na izteku Peloponeza, in sicer na obeh straneh <Istmosa> kakor na ramenih Helade; Pagajci in še bolj Ajgostenenzi so bili dodeljeni Megarcem. Na obali pa so pristanišče Shojnos, mesta Sidunt, Kremion in Skironske pečine v dolžini šest milj, Geraneja, Megara in Elevzina. **24** Nekoč sta bila tu tudi Ojnoa in Probalint. Danes sta 55 milj od Istmosa Pirej in Falera, z Atenami, ki so umaknjene v notranjost, povezana s pet milj dolgim obzidjem. Ta skupnost je svobodna in je ni treba prav nič več proslavljati; tako presežen je njen sloves. V Atiki so studenci Kefizija, Larina in Deveterocevna Kaliroa, gore Briles, Ajgilaj, Ikarij, Himet, Likabet in kraj Iliz. Petinštirideset milj od Pireja sta rt Sunion in rt Torik, pa Potam, Stejrija in Bravron, nekoč mesta, demos Ramnunt, kraj Maraton, Trijska poljana, mesto Melita in Orop na meji z Bojotijo.

12 25 K Bojotiji spadajo Antedon, Onhest, svobodno mesto Tespije, Lebadeja in Tebe s pridevkom bojotijske, ki po slovesu prav nič ne zaostajajo za Atenami, domnevna domovina dveh božanstev: Dioniza in Herakla. Tudi Muzam pripisujejo rojstni kraj v gaju na Helikonu. Tem Tebam pripisujejo tudi gozdnato hribovje Kitajron in reko Ismen. Vrh tega so v Bojotiji izvir Ojdipodija, Psamata, Dirka, Epikrana, Aretuza, Hipokrena, Aganipa in Gargafija. Gore poleg omenjenih so Mikalez, Hadilij in Akontij. **26** Druga mesta med Megariko in Tebami so Elevtere, Haliart, Plataje, Fere, Aspledon, Hila, Tizba, Eritre, Glisa, Kope, ob reki Kefiz Larimna in Anhoa, Medeon, Flegija, Akrajfija, Koroneja in Hajroneja. Na obali pod Tebami pa so Okaleja, Eteon, Skolos, Shojnos, Peteon, Hirija, Mikalez, Ejrezij in Eleon, Olar, Tanagra, svobodno ljudstvo, ter na sami ožini Evripa, ki ga tvori nasproti ležeči otok Evbôja, Avlida, znana po prostranem pristanišču. **27** Bojote so nekdaj imenovali Hianti. Sledijo Lokri s pridevkom Epiknemidijci, nekoč imenovani Lelegi, in po njihovem ozemlju teče reka Kefiz v morje. Mesti sta Opunt, po katerem se imenuje tudi Opuntski zaliv, in Kinos. Na obali Fokide je edino mesto Dafnunt, v notranjosti pa Larisa, Elateja ter na bregu Kefiza, kot

smo povedali, Lilaja in v smeri proti Delfom Knemida in Hiampolis. Sledi znova obala Lokrov, na kateri sta Larumna in Tronij, pri katerem se v morje izliva reka Boagrij. Mesta so Narik, Alopa in Skarfeja. Nato sledi po prebivalcih imenovani Malijski zaliv, v katerem so Halkiona, Ajgonija in Falara.

13 28 Nato sledi Dorida, v kateri so Spartos, Erinej, Bojon, Pindos in Kition. Zadaj za Dorido je gora Ojta.

14 Sledi Hajmonija, ki je pogosto spremenila ime, imenovana tudi Pelazgida in Pelazgijski Argos, Helada, pa tudi Tesalija in Driopida; vedno so jo poimenovali po kraljih: tam je bil rojen kralj po imenu Grajkos, po katerem je dobila ime Grčija; tam je bil rojen Helen, po katerem nosijo ime Heleni. Ta ljudstva je Homer imenoval s tremi imeni: Mirmidoni, Heleni in Ahajci. Od teh se prebivalci Doride imenujejo Ftioti. Mesta Ftiotov so Ehin, na ustju reke Sperhej soteska Termopile; v dokaz tega se Herakleja, ki je od tam oddaljena štiri milje, imenuje Trehina. Tam je gora Kalidrom; znana mesta so Helada, Halos, Lamija, Ftija in Arna.

15 29 V Tesaliji so Orhomen, prej imenovan Miniej, mesta Alimon, ki ga drugi imenujejo Holmon, Atraks, Palamna, izvir Hipereja, mesta Fere, za katerimi se Pierija razteza do Makedonije, Larisa, Gomfi, tesalske Tebe, gaj Pteleon, Pagazajski zaliv, mesto Pagaza, pozneje imenovano Demetriada, Trika, Farzalske poljane s svobodno skupnostjo, Kranon in Iletija. Gore Ftiotide so Nimfaj, vreden ogleda kot krajinski vrt, ki je delo narave, Buzigaj, Donakoesa, Bromiaj, Dafuza, Himarona, Atamant in Stefana. **30** V Tesaliji je 34 gora: najbolj znane med njimi so Kerketijske gore, pierijski Olimp, Osa ter nasproti nje Pindos in Otris, bivališče Lapitov; te gore se raztezajo proti zahodu, proti vzhodu pa Pelij, vse upognjene v loku kakor gledališče, pred njimi pa je 75 mest, ki so terasasto razporejena kakor sedeži v gledališču. Reke Tesalije so Apidan, Fojniks, Enipej, Onohon in Pamiz, izvir Meseida, jezero Bojbeida in po svojem slovesu pred vsemi Penej, ki izvira pri Gomfih ter med Oso in Olimpom teče 500 stadijev po gozdnati dolini, je pa do polovice svoje dolžine ploven. **31** Na tem delu <Penejevega> teka <dolino> imenujejo Tempa, v dolžino meri pet milj in v širino skoraj poldrugi oral, na levi in desni se dlje, kot seže oko, raztezajo blago izbočena gorska pobočja, v notranjosti jo pokriva bujno zelen gozd; po njej teče Penej, zelen od prod, prijeten zaradi s travo obraslih bregov in doneč od ptičjega petja. Vanj priteče reka Horkos, a se Penej z njim ne zlije, ampak, kot je dejal Homer, Horkos plava na njem kakor olje in Penej ga za kratek čas ponese, nato pa ga spodi,

saj noče, da bi se kaznovalne in iz kletev porojene vode mešale z njegovimi srebrnimi vodami.

16 32 Na Tesalijo meji Magnezija, v kateri je izvir Libetra, <tu so> mesta Jolkos, Ormenij, Pira, Metona, Olizon, rt Sepiada, mesta Kastana, Spalatra, rt Ajantij, mesta Meliboja, Rizunt, Erimne, ustje Peneja, mesta Homolij, Orta, Irezije, Pelina, Tavmakija, Girton, Kranon, Aharna, Dotion, Melita, Filaka in Potnije.

Dolžina Epira, Ahaje, Atike in Tesalijske v ravni liniji baje znaša 490 milj, širina pa 297 milj.

17 33 Sledi Makedonija s 150 ljudstvi, ki slovi po dveh kraljih in po tem, da je imela nekoč oblast nad svetom; prej so jo imenovali Ematija. V smeri proti vzhodu sega do epirskih plemen, v ozadju Magnezije in Tesalijske jo ogrožajo Dardani; njen severni del Pajonija in Pelagonija ščitita pred Tribali. <Tu so> mesta Ajge, kjer po tradiciji pokopavajo kralje, Beroja in Ajginij v pokrajini, po <nekem> gaju imenovani Pierija. **34** Na obali so Herakeja, reka Apilas, mesti Pidna, Alor, reka Haliakmon; v notranjosti so Aloriti, Valajci, Filakajci, Kiresti, Tirisajci, kolonija Pela, mesto rimskih državljanov Stobi, nato Antigoneja, Evrop ob reki Aksij, mesto z enakim imenom, skozi katero teče Rojdias, Skidra, Eordaja, Mieza in Gordinije. **35** Nato na obali Ihne in reka Aksij. Na tej meji z Makedonijo živijo Dardani, Treri in Pieri. Od te reke naprej živijo plemena Pajonije Parorajci, Eordenzi, Almopi, Pelagoni in Migdoni. <Tu so> gore Rodopa, Skopij in Orbel. Nato Aretuzijci, Antiohejci, Idomenenzi, Doberi, Ajstrienzi, Alantenzi, Avdaristenzi, Morili, Gareski, Linkesti, Otrionejci ter svobodni Amantini in Oresti, koloniji Bulidenzi in Dienzi, Ksilopoliti, svobodni Skotuzajci, Herakleja Sintika, Timfajci in Toronajci.

36 Na makedonski obali zaliva je mesto Kalastra in v notranjosti Pilor, Leta in sredi obalnega zavoja Tesalonika s svobodnim <pravnim> statusom; od Dirahija do nje je 245 milj. <Sledijo> Terma v Termajskem zalivu, mesta Dikaja, Palinandreja, Skiona, rt Kanastraj, mesti Palena in Flegra. V tej pokrajini so gore Hipsizor, Epit, Alkion in Elajumena, mesta Kisos, Frikselon, Mende in na palenskem Istmosu nekoč Potejdaja, zdaj kolonija Kasandreja, Antem, **37** Olofiksi, Mekibernajski zaliv, mesta Miskela, Ampel, Torona, Sigos, Stolos, morska ožina, s katero je perzijski kralj Kserks goro Atos odrezal od kopnega v dolžini 75 milj. Ta gora se z ravnice izteza 75 milj v morje, ob vznožju njen obseg znaša 150 milj. Na njenem vrhu je bilo mesto Akrotoon; zdaj so tam mesta Uranopolis, Palajhorij, Tisos, Kleone in Apolonija, katere

prebivalci imajo pridevek Makrobijci. **38** <Sledijo> mesto Asera in druga ožina Istmosa, Akant, Stagira, Sitona, Herakleja in pokrajina, ki leži pod Migdonijo, v kateri sta od morja odmaknjeni Apolonija in Aretuza. Na obali so znova Pozejdion in zaliv z mestom Kermor, svobodno mesto Amfipolis in pleme Bizalti. Nato je reka Strimon, meja Makedonije, ki izvira na Hajmosu. Omeniti velja, da se, preden usmeri svoj tek, izliva v pregrajeno jezero.

39 To je Makedonija, ki se je nekoč polastila oblasti nad svetom, ta je prečkala Azijo, Armenijo, Hiberijo, Albanijo, Kapadokijo, Sirijo, Egipt, Tavros in Kavkaz, ta je vladala nad Baktrijci, Medijci in Perzijci, ker je imela v svojih rokah ves Vzhod, ta je kot zmagovalka nad Indijo šla po sledih Očeta Libra in Herakla. To je ista Makedonija, katere 72 mest je naš vojskovodja Pavel Emilij v enem dnevu oplenil in prodal. Dva moža – pa tako različni usodi!

18 40 Sledi Trakija, katere prebivalci spadajo med najmogočnejša plemena Evrope, razdeljena na 50 strategij. Od njenih ljudstev, ki mi jih ne bi bilo mrzko navesti, ob reki Strimon na desnem bregu vse do že omenjenih Bizaltov živijo Denzeleti in Majdi, na levem bregu Digeri in številni rodovi Besov do reke Mestos, ki teče okoli vznožja gore Pangaj čez ozemlje Haletov, Diobesov, Karbilezov ter nato Brigov, Sapajcev in Odomantov. Na ozemlju plemena Odrizi izvira Hebros, ob njem pa živijo Karbileti, Pirogeri, Drugeri, Kajniki, Hipsalti, Beni, Korpili, Botiajci in Edoni. **41** Na istem območju so Sialeti, Prianti, Dolongi, Tini, Kojlaleti, in sicer Veliki ob vznožju Hajma, Mali ob vznožju Rodope. Med njimi teče reka Hebros, mesto pod Rodopo se je prej imenovalo Poneropolis, nato po ustanovitelju Filipopolis, danes pa po lokaciji Trimontij. Višina Hajmosa znaša šest milj. Na njegovi nasprotni strani, ki se spušča k Histru, živijo Mezi, Geti, Ajdi, Skavgdi, Klarijci in pod njimi sarmatski Arajci, ki jih imenujejo Areati, ter Skiti in okoli ob obalah Ponta Morizeni in Sitoni, predniki pesnika Orfeja. **42** Tako Trakijo zaključijo na severu Histros, na vzhodu Pont in Propontida ter na jugu Egejsko morje. Na njegovi obali za Strimonom so Apolonija, Ojzima, Neapolis in Datos. V notranjosti so kolonija Filipi, od Dirahija oddaljena 325 milj, Skotuza in skupnost Topejr; ustje reke Mestos, gora Pangaj, Herakleja, Olint, svobodna skupnost Abdera, jezero in pleme Bistonov; tu je bilo mesto Tirida, zloglasno zaradi hlevov Diomedovih konj; danes so tu Dikaja, Ismaron, kraj Partenij, Falezina in Maroneja, prej imenovana Ortasureja. **43** Gora Serejon, Zona, nato kraj Doriskon, ki sprejme 10 000 ljudi, zato je Kserks tam preštel svojo vojsko, ustje Hebra, Stentorjevo пристanišče, svobodno mesto Ajnos s

Polidorovo gomilo, некоč ozemlje Kikonov. Za Doriskom se obala ukrivi 112 milj do Dolgega obzidja, okoli tega kraja pa teče reka Melas, po kateri je imenovan zaliv. Mesta so Kipsela, Bizanta in Dolgi zid, tako imenovan zato, ker zid, ki se med dvema morjema razteza od Propontide do Črnega zaliva, ločuje izstopajoči Heronez. **44** Trakija, ki se začenja na drugi strani na obali Ponta, kjer se vanj izliva reka Histros, ima v tem predelu res zelo lepa mesta: Histropolo <naselbino> Miletčanov, Tome, Kalatido, ki so jo prej imenovali Kerbatida, in Heraklejo. Imela je tudi Bizono, ki jo je pogoltnil potres; zdaj ima Dionizopolis, prej imenovano Krulon; ob njej teče reka Ziras. To celotno območje so naseljevali Skiti z vzdevkom Aroteri. Njihova mesta so Afrodiziada, Libist, Zigera, Rokobe, Evmeneja, Partenopolis in Geraneja, kjer je baje živelo pleme Pigmajcev; barbari so jih imenovali Katizi in menda naj bi jih pregnali žerjavi. **45** Na obali za Dionizopolo so Odes <naselbina> Miletčanov, reka Panizis, mesto Ereta in Navloh. Gora Hajmos, ki se s svojim ogromnim grebenom razprostira do Ponta, je imela na vrhu mesto Aristajon; danes sta na obali Mezembrija in Anhial na lokaciji, kjer je bila некоč Mesa. Pokrajina Astika je imela mesto Antejon, danes je <tam> Apolonija. Reke so Paniz, Juras, Tear in Orozin; <tu so> mesta Tiniada, Halmidez, Develton z močvirjem, danes naselbina veteranov, imenovana Deulton, in Finopolis, ob kateri je Bospor. Od ustja Histra do vhoda v Bospor so nekateri naračunali 500 milj, Agripa pa jih je dodal še 60; od tod do omenjenega zidu je 150 milj, od zidu do konca Heroneza 125 milj. **46** A za Bosporjem sledi zaliv Lasten, Pristanišče starcev in drugo <pristanišče>, imenovano Pristanišče žensk. Rt Zlati rog, na katerem je mesto Bizantij s svobodnim statusom, prej imenovano Ligos; od Dirahija je oddaljen 711 milj; tolikšne so dolžinske razdalje dežel med Hadrijatskim morjem in Propontido. **47** <Tu so:> reki Batinias in Adaras ali Atiras; mesti Selimbrija in Perint, ki je s kopnim povezan z 200 čevljev širokim pasom. V notranjosti so Bizija, trdnjava kraljev Trakije, ki jo lastovke sovražijo zaradi brezbožnega Terejevega zločina, pokrajina Kajnika, kolonija Flaviopolis, kjer je bilo prej mesto, imenovano Kajla, ter od Bizije 50 milj oddaljena kolonija Apros, ki je od Filipov oddaljena 189 milj. A na obali je reka Ergin; tam je bilo mesto Ganos. Tudi Lizimaheja na Heronezu je že zapuščena. **48** Tam je namreč drug Istmos, ki proslavlja podobno ožino z enakim imenom in podobno širino. Dve mesti sta na podoben način na obeh straneh zasedali obali, in sicer Paktija na strani Propontide in Kardija na strani Črnega zaliva; slednja je dobila ime po obliki kraja, obe mesti pa sta bili pozneje združeni z Lizimahejo, ki je pet milj oddaljena od Dolgega zidu.

Na Heronezu so bila ob Propontidi <mesta> Tejristazis, Kritota in Kisa, ki je ležala ob Kozji reki; danes je na njem od kolonije Apros 21 milj oddaljeni Rezist nasproti kolonije Parion. **49** Tudi Helespont, ki, kot smo dejali, ločuje Evropo od Azije, ima štiri mesta, ki so eno nasproti drugemu: v Evropi Kalipolis in Sestos, v Aziji Lampsak in Abid. Dalje so na Heronezu nasproti Sigeja rt Mastuzija in na njegovi poševni strani Kinosema – tako se imenuje Hekabin grob –, zbirno postajališče Ahajcev in stolp, Protezilajevo svetišče in na skrajnem koncu Heroneza, imenovanem Ajolij, mesto Elajunt. In če gre človek proti Črnemu zalivu, nato sledijo pristanišči Kojlos in Panhorm ter prej omenjena Kardija.

50 Tako se končuje tretji zaliv Evrope. Gore Trakije poleg že prej omenjenih so Edon, Gigemer, Merit in Melamfil. Reki, ki se izlivata v Hebros, sta Bargas in Sirmos. Dolžina Makedonije, Trakije in Helesponta je bila že navedena; nekateri določajo 720 milj. Širina znaša 384 milj. **51** Egejskemu morju je dal ime otok, pravzaprav natančneje čer med Tenedom in Hiosom, ki se je nenadoma pojavila sredi morja, imenovana Ajks, ker je podobna kozi; tak je grški izraz za kozo. Tisti, ki iz Ahaje jadrajo v Antandros, jo opazijo na desni strani, ko preteče grozi s pogubo. Del Egejskega morja pripada Mirtoškemu morju. Imenuje se po majhnem otoku, ki ga ljudje na poti iz Gerajsta v Makedonijo vidijo nedaleč od Karista na Evboji. Rimljani vsa ta morja imenujejo z dvema imenoma: tam, kjer se dotika Makedonije ali Trakije, Makedonsko morje, tam, kjer obliva Grčijo, pa Grško morje. Grki namreč tudi Jonsko morje po otokih delijo na Sicilsko in Kretske, prav tako Ikarijsko, ki je med Samosom in Mikonosom. Druga imena so dali zalivi, kar smo omenili.

19 52 Tako je tudi z morji in ljudstvi v tretjem zalivu Evrope; otoki pa so: nasproti Tesprotije 12 milj od Butrota ter 50 milj od Akrokeravnijskega pogorja Korkira, ki se razteza 97 milj v dolžino, z istoimenskim mestom, s svobodno skupnostjo, z mestom Kasiopo in svetiščem Zevsa Kasija; Homer jo je imenoval Sherija in Fajakija, Kalimah tudi Drepana. Okoli nje je nekaj otokov, a v smeri proti Italiji Otron in v smeri proti Levkadiji dva Paksosa, pet milj stran od Korkire. **53** Nedaleč od teh <dveh so> pred Korkiro Erikuza, Marata, Elafuza, Maltaka, Trahija, Pitonija, Ptihija, Tarahija in pri Falakru, rtu na Korkiri, čer, v katero se je – tako pravi mit, ki izhaja iz dejstva, da ima podobno obliko – spremenila Odisejeva ladja. Pred Levkadijo in Ajtolijo pa je zelo veliko otokov, od katerih te pred Levkadijo imenujejo Teleboide, njihovi prebivalci pa jim pravijo Tafije, in sicer Tafiada, Karnos, Okseja in Prinoesa; pred Ajtolijo Ehinade, in sicer Ajgialeja, Kotonida, Tia-

tejra, Geoaris, Dionizija, Kirnos, Halkida, Pinara in Nistros. **54** Pred temi so na odprtem morju Kefalanija, Zakint, oba svobodna, Itaka, Dulihij, Sama in Krokila. Kefalanija, nekoč imenovana Melajna, je od Paksosa oddaljena deset milj, v obsegu pa meri 93 milj. Sama ima še danes tri mesta, čeprav so jo Rimljani porušili. Med njo in Ahajo je mogočni in po rodovitnosti sloveči Zakint, nekoč imenovan Hirija, od južnega dela Kefalanije oddaljen 25 milj. Tam je znana gora Elat, ki sama v obsegu meri 36 milj. **55** Itaka, na kateri je gora Nerit, je od njega oddaljena 15 milj, njen celotni obseg pa znaša 25 milj. Arakson, rt na Peloponezu, je od nje oddaljen 15 milj. Pred njo so na odprtem morju Asterida, 35 milj pred Zakintom Prota, v smeri proti jugovzhodu dve Strofadi, ki ju drugi imenujejo Ploti, pred Kefalanijo Letoja, pred Pilosom dve Sfagiji in pred Meseno dve Ojnusi. **56** V Azinajskem zalivu so tri Tiride, v Lakonskem zalivu Teganuza, Koton in Kitera z mestom, prej imenovana Porfirida. Ta leži pet milj od rta Malea, okoli katerega je nevarno pluti zaradi ozkega prehoda. V Argolidskem zalivu so Pitiuza, Arina in Efira, nasproti ozemlja Hermione Tri karen, Aperopija, Kolonida in Aristera, nasproti ozemlja Trojzena eno miljo oddaljena Kalavreja, Plateida, Belbina, Lazija in Bavkidias, **57** nasproti Epidavra Kekrifal in šest milj od kopnega Pitonez. Ajgina s svobodnim <pravnim> statusom je od njega oddaljena 15 milj, in če jo objadramo, vožnja nanese 19 milj, od atenskega pristanišča Pirej je oddaljena 20 milj, prej pa so jo imenovali Ojnona. Nasproti rta Spejraj ležijo Elevza, Adendros, dve Kravgiji, dve Kajkiji in Selakozia; od Kenhrej je Aspida oddaljena sedem milj in od Meturide v Megarskem zalivu štiri milje, Ajgila pa je od Kitere oddaljena 15 milj in od mesta Falazarna na Kreti 25 milj.

20 58 Sama Kreta, ki je na eni strani obrnjena proti jugu, na drugi pa proti severu, se razteza od vzhoda proti zahodu, slovi pa po posebni znamenitosti, da je na njej 100 mest. Doziad navaja, da je dobila ime po nimfi Kreti, hčeri Hesperide, Anaksimander, da po kralju Kuretov, Filistid iz Malosa in Krates pa, da se je sprva imenovala Aerija, pozneje pa Kuretida; nekateri so mislili, da so jo <Otok> blaženih poimenovali zaradi njenega blagega podnebja. Njena širina nikjer ne presega 50 milj in okoli srednjega dela je najširša, njena dolžina znaša 270 milj, obseg 589 milj, na tistem delu, kjer je najdaljša, pa se obrača v Kretske morje, ki je imenovano po njej, in se v smeri vzhoda izteče v rt Samonij proti Rodosu, v smeri zahoda pa v rt Ovnovo čelo proti Kirenam. **59** Njena znana mesta so Falazarna, Elaja, Kizamon, Pergamon, Kidoneja, Minojski Apteron, Pantomatrij, Amfimala, Ritimna,

Panhorm, Kitajon, Apolonija, Matij, Herakleja, Milet, Ampel, Hierapitna, Lebena, Hierapolis in v notranjosti Gortina, Fajston, Gnosos, Poliren, Mirina, Likast, Ramnunt, Liktos, Dion, Azion, Pilor, Rition, Ejnat, Fere, Olopiks, Lazos, Elevterne, Terapne, Maratuza, Tiliz; in živ je še spomin na približno 60 drugih mest. Gore <so> Kadist, Idaj, Diktinaj in Korik. **60** Sam otok je pri svojem rtu, imenovanem Ovnovo čelo, po navedbah Agripe od rta Fikunt v Kirenah oddaljen 125 milj, prav toliko pri Kadistu od Astipalaje, pri Koriku od Maleje na Peloponezu 80 milj, od otoka Karpata pri rtu Samonij 60 milj v smeri proti zahodu. Ta leži med njo in Rodosom. **61** Drugi otoki okoli Krete so: pred Peloponezom dva Korika, dve Mili, na severni strani, če imamo Kreto na desni, nasproti Kidoneji Levka in oba Budrosa, nasproti Matija Dija, nasproti Itana rt Onizija in Levka, nasproti Hierapitne Hrizea in Gavdos. Na istem območju so Ofusa, Butoa in Ramnos, in če objadramo Ovnovo čelo, trije otoki, imenovani Akuzagori. Pred rtom Samonijem so Fokosi, Plateje, Stejrnide, Navloh, Harmedon in Zefira.

62 V Heladi pa, vendar še zmeraj v Egejskem morju, so Lihade, Skarfeja, Koreza, Fokazija in še precej drugih <otokov> nasproti Atike, ki so brez mest in zato nepomembni. Toda nasproti Elevzine je slavna Salamina. Pred njo sta Psitaleja in od Suniona 5000 korakov oddaljena Helena. Nato je od Helene prav toliko oddaljeni Keos, ki so ga naši rojaki imenovali Kea, Grki tudi Hidruza, in ta otok je odtrgalo od Evboje. Nekoč je bil dolg 500 stadijev, nato pa je skoraj štiri petine <otoka> v smeri proti Evboji pogoltnilo isto morje; ostali sta mu mesti Julida in Kartaja, izginila pa sta Korez in Pojeesa. Varon navaja, da je s tega otoka izšla moda bolj izbranih ženskih oblačil.

21 63 Tudi samo Evbojo je odtrgalo od Bojotije in vmes teče tako ozki Evrip, da je <z Bojotijo> povezana z mostom; proti jugu se končuje z dvema rtoma, in sicer Gerajstom, ki gleda proti Atiki, in Kaferejem, ki gleda proti Helespontu, na severu jo zaznamuje Kenajon, njena širina nikjer ne presega 40 milj in nikjer se ne zmanjša na manj kot dve milj, razteza pa se vzdolž celotne Bojotije od Atike vse do Tesalije v dolžini 150 milj, medtem ko njen obseg znaša 365 milj. **64** Na tisti strani, kjer je Kaferej, je od Helesponta oddaljena 225 milj, nekoč je slovela po mestih Pira, Portmos, Nezos, Kerint, Orej, Dion, Ajdeps, Ojhalija, danes pa po Halkidi, ki ji na celini nasproti leži Avlida, Gerajstu, Eretriji, Karistu, oritanskem Artemiziju, po izviru Aretuzi, reki Lelantu in toplih vrelcih, imenovanih Helopije, vendar pa je še bolj znana po marmorju iz Karista. Kot navajata Dionizij in Efor, se je prej imenovala Halkodontida ali Makrida, po Aristidovi navedbi Makra, po Kalidemovi

Halkida, ker so so tam prvič našli baker, po Menajhmovi Abantiada, pesniki pa jo običajno imenujejo Azopida.

22 65 Poleg Evboje je v Mirtoškem morju veliko otokov, a najznamenitejši so Glavkonez in Ajgilija ter Kikladi, ki ležijo v krogu okoli Delosa, po čemer so dobili tudi ime. Prvi med njimi, Andros, z mestom, je od Gerajsta oddaljen deset milj, od Keosa 38 milj. Mirzil poroča, da so ga imenovali Kavros, nato pa Antandros, Kalimah pravi, da Lazija, drugi, da Nonagrija, Hidruza in Epagrida; njegov obseg znaša 93 milj. Eno miljo od tega istega Androsa in 15 milj od Delosa je Tenos z mestom, ki v dolžino meri 15 milj, in Aristotel pravi, da so ga zaradi izjemne vodnatosti imenovali Hidruza, drugi pa, da Ofiuza. **66** Drugi <otoki> so: Mikonos s hribom Dimastom, od Delosa oddaljen 15 milj, Sifnos, prej imenovan Meropija, in Akida, z obsegom 28 milj, Serif z obsegom 15 milj, Prepezint, Kitnos in sam daleč najslavnejši, osrednji med Kikladi ter po Apolonovem svetišču in trgovini sloveči Delos, ki je po poročilih dolgo plaval in do obdobja Marka Varona kot edini otok ni doživel potresa, Mucijan pa je poročal, da ga je stresel dvakrat. Aristotel navaja, da je otok dobil to ime zato, ker je nastal tako, da se je nenadoma pojavil, Aglaosten ga imenuje Kintija, drugi Ortigija, Asterija, Lagija, Klamidija, Kinet in Pirpila, ker so tam prvič odkrili ogenj. Njegov obseg znaša pet milj, njegov najvišji vrh je Kintij. **67** Delosu najbližji otok je Rena, ki jo Antiklejd imenuje Keladuza, prav tako pa Artemita in Keladina. Siros, za katerega so stari pisci navedli, da njegov obseg znaša 20 milj, Mucijan pa, da 160 milj, Olear, Paros z mestom, od Delosa oddaljen 18 milj, znan po marmorju; sprva so ga imenovali Plateja, pozneje Minoida. Od nje 7,5 milje in od Delosa 18 milj je oddaljen Naksos z mestom, ki so ga imenovali Strongila, nato Dija, pozneje zaradi uspevanja vinske trte Dioniziada, drugi mala Sicilija ali Kalipolis. Njegov obseg znaša 75 milj in je za polovico večji kot Paros.

23 68 In do sem otoke prištevajo med Kiklade, druge, ki sledijo, pa med Sporade. Ti so Helena, Fakuza, Nikazija, Shinuza, Folegander in 38 milj od Naksosa Ikar, ki je dal ime morju; prav toliko meri sam v dolžino, ima dve mesti, tretje pa je propadlo. Prej se je imenoval Doliha, Makrida in Ihtioesa. Leži 50 milj jugovzhodno od Delosa in 35 milj od Samosa, med Evbojo in Androsom je deset milj široka morska ožina, od Ikara do Gerajsta pa je 112,5 milje. **69** Od tod naprej se ni mogoče držati vrstnega reda; zato bodo ostali otoki navedeni skupno drug za drugim: Skiros, od Naksosa 18 milj oddaljeni Ios, vreden čaščenja zaradi Homerjevega groba, dolg 22 milj, prej imenovan Fojnika, Odija in Oletandros. Giara z mestom, z obsegom 15 milj,

je od Androsa oddaljena 62 milj, od nje Sirnos 80 milj, <sledijo> Kinet, po mazilu znani Telos, ki ga je Kalimah imenoval Agatuza, Donuza, **70** Patmos z obsegom 30 milj, Kruza, Lebint, Giros, Kinara, Sikin, prej imenovan Oj-noa, Herakleja ali Onos, Kazos ali Astraba, Kimol ali Ehinuza, Melos z mestom, ki ga Aristid imenuje Mimblida, Aristotel Zefirija, Kalimah Mimalida, Heraklid Sifis in Akitas; ta je med otoki najbolj okrogel. <Tu so> Buportmos, Mahija, Hipera, nekoč Pataga, po drugih Plataga, zdaj Amorg, Poliajgas, Sapila, Tera, ki so jo, ko se je prvič pojavila, imenovali Kalista. Od nje se je pozneje odtrgala Terazija in med tema dvema je kmalu nastala Avtomata, imenovana tudi Hiera, v našem času pa je ob njiju nastala Tija. Ios je od Tere oddaljen 25 milj; sledijo Lea, Askanija, Anafa in Hipurida. **71** Astipalaja s svobodno skupnostjo in z obsegom 88 milj je od Kadista na Kreti oddaljena 125 milj, Plateja od nje 60 milj, od tod Kamineja 38 milj, Azibinta, Lampsas, Tragija, Farmakuza, Tetajdija, Halkija, Kalimna, na kateri je mesto, Koos, Evlimna, od katere je Karpat, ki je dal ime Karpatijskemu morju, oddaljen 25 milj. Od tam je do Rodosa v smeri proti jugozahodu 50 milj, od Karpata do Kazosa je sedem milj, od Kazosa do rta Samonij na Kreti pa 30 milj. V evbojskem Evripu skoraj na samem vstopu so štirje Petalijski otoki in ob izhodu Atalanta. Kiklade in Sporade omejujejo na vzhodu ikarijske obale Azije, na zahodu mirtoške obale Atike, na severu Egejsko morje, na jugu Kretska in Karpatijsko morje, raztezajo pa se 700 milj v dolžino in 200 milj v širino.

72 Pagazajski zaliv ima pred sabo Evtejo, Kikinet, že omenjeni Skiros, Gerontijo in Skandejro; Termajski <zaliv> Ejrezijo, Solimnijo, Evdemijo in Neo, ki je posvečena Ateni; Atos ima pred seboj štiri otoke: Peparet z mestom, nekoč imenovan Evojnos, <je od njega oddaljen> devet milj, Skiat 15 milj, Imbros z mestom 88 milj. Slednji je od Mastuzije na Heronezu oddaljen 22 milj, sam v obsegu meri 62,5 milje; po njem teče reka Ilis. **73** Lemnos je od njega oddaljen 22 milj, od Atosa 87 milj; njegov obseg znaša 115,5 milje, ima mesti Hefajstijo in Mirino in na njen trg ob sončnem obratu Atos meče senco. Svobodni Tazos, nekoč imenovan Aerija ali Ajrija, je od njega oddaljen šest milj. Abdera na celini je od tod oddaljena 22 milj, Atos 62,5 milje, prav toliko svobodni otok Samotraka pred Hebrom, od Imbrosa 32 milj, od Lemnosa 22,5 milje, od obale Trakije 38 milj; njegov obseg znaša 35 milj, na njem se dviga gora Saoka 10 000 korakov v višino, ima pa med vsemi otoki najmanj pristanišč. Kalimah ga imenuje s starodavnim imenom Dardanija. **74** Med Heronezom in Samotrako leži Halonez, od obeh oddaljen približno 15 milj, nadalje Getona, Lamponija, Alopekonez nedaleč od Kojlosa, prista-

nišča na Heronezu, ter nekateri nepomembni. Lahko dodamo tudi nenase-
ljene otoke v tem zalivu, katerih imena je bilo le mogoče ugotoviti: Avestik,
Sarnos, Kisir, Harbruza, Kalatuza, Skilija, Dialeon, Diktaja, Melantija, Dra-
kanon, Arkonez, Dietuza, Askaf, Kaferis, Mesata, Ajantij, Pateronez, Pateri-
ja, Kalata, Nerif in Pelend.

24 75 Četrty od velikih zalivov Evrope, ki se začne v Helespontu, se kon-
ča z ustjem Majotide. A na kratko je treba opisati obliko Ponta, da bodo lažje
razvidni posamezni deli. Prostrano morje, ki leži ob Aziji in ga od Evrope lo-
čuje raztegnjena obala Heroneza, vdira v dežele skozi ozko prelivno ustje in
ločuje Evropo od Azije s sedem stadijev široko razdaljo, kot je bilo povedano.
Prvo ožino imenujejo Helespont; tukaj čez je perzijski kralj Kserks popeljal
vojsko po pontonskem mostu, narejenem iz ladij. Nato ozek kanal, dolg 86
milj, sega do mesta Priap v Aziji, kjer je morje prečkal Aleksander Veliki. **76**
Nato se morje razširi in znova skrči. Razširjeni del se imenuje Propontida,
skrčeni pa Trakijski Bospor, širok 500 korakov, kjer je Kserkssov oče Darej
po mostu prepeljal svoje čete. Celotna dolžina od Helesponta znaša 239 milj.
Sledi široko morje Pont Evksejnos, nekoč imenovan Aksejnos; ta sega do de-
žel, ki se umikajo daleč v ozadje, nato pa se, ko obali v velikem loku zavijeta,
ukrivi nazaj v rogova ter se za njima na obeh straneh širi, tako da je njegova
oblika povsem enaka obliki skitskega loka. Sredi krivine se združi z ustjem
Majotjskega jezera. To ustje se imenuje Kimerijski Bospor in v širino meri
2,5 milje. **77** A razdalja v ravni liniji med obema Bosporjema, Trakijskim in
Kimerijskim, po Polibijevih navedbah znaša 500 milj. Obseg celotnega Ponta
znaša 2150 milj, kot navajajo Varon in skorajda vsi stari pisci. Kornelij Ne-
pot dodaja 350 milj, Artemidor navaja 2919 milj, Agripa 2560 milj, Mucijan
2425 milj. Podobno so razdaljo na evropski strani eni določili na 1479 milj,
drugi na 1100 milj. **78** Mark Varon meri takole: od ustja Ponta do Apolonije
187,5 milje, do Kalatide prav toliko, do ustja Histra 125, do Boristena 250, do
Heroneza, mesta Herakleotov, 375, do Pantikapaja, ki ga nekateri imenuje-
jo Bospor in je zadnje mesto na obali Evrope, 212,5 milje, kar zneso skupaj
1337,5 milje. Agripa od Bizantija do reke Histros nameri 560 milj, od tam do
Pantikapaja 638 milj. Majotsko jezero, ki sprejme z Ripajskih gora priteka-
joči Tanais, skrajno mejo med Evropo in Azijo, menda v obsegu meri 1406
milj, po drugih 1125 milj. Dejstvo je, da razdalja od njegovega ustja do izliva
Tanaisa v ravni liniji znaša 275 milj. Prebivalci ob tem zalivu vse do Histro-
pole so bili navedeni pri omembi Trakije. Nato <pridemo> do ustij Histra.

79 Ta izvira v Germaniji na pobočjih gore Abnobe nasproti mesta Ra-

vrik v Galiji in teče onstran Alp na tisoče milj in skozi brezštevila plemena pod imenom Danuvij; njegovo vodovje neizmerno naraste in tam, kjer najprej priteče v Ilirik, ga imenujejo Histros; potem ko se vanj izlije 60 rek, od katerih jih je skoraj polovica plovnih, v širnih šestih rokavih priteče v Pont. Prvo ustje je ustje Pevke, nato sam otok Pevka, pri katerem 19 milj veliko močvirje posrka najbližje rečno korito, imenovano Sveto korito. Iz istega korita nad Histropolo nastaja tudi jezero z obsegom 63 milj; imenujejo ga Halmirida. Drugo ustje se imenuje Narakovo ustje, tretje Lepo ustje ob otoku Sarmatiki, četrto Lažno ustje in otok Prehod komarjev, potem pa Severno ustje in Golo ustje. Posamezna ustja so tako velika, da – tako poročila – v dolžini 40 milj prevladajo nad morjem in je mogoče jasno okusiti sladko vodo.

25 80 Od Histra naprej spadajo na splošno vsa plemena k Skitom, vendar pa so različna plemena obvladovala kraje ob obali, ene Geti, ki so jih Rimljani poimenovali Daki, druge Sarmati, ki jih Grki imenujejo Savromati, in od Sarmatov Hamaksobijci ali Aorzi, spet tretje izrojeni Skiti ali Skiti suženjskega rodu ali Trogoditi, nato Alani in Roksolani; v višjih predelih med Danuvijem in Hercinijskim gozdom vse do panonskega zimskega tabora Karnunt in tamkajšnjega obmejnega ozemlja z Germani planjave in ravnice zasedajo sarmatski Jazigi, hribovite in gozdnate predele do reke Patis pa od Jazigov pregnani Daki. **81** Od reke Marus – ali pa je Durijska ta <reka>, ki te ločuje od Svebov in Vanijevega kraljestva – zasedajo nasprotni dele Basterni in nadalje drugi Germani. Agripa je posredoval podatek, da celotno to območje od Histra do Oceana meri 1200 milj v dolžino in od pušč Sarmatije do reke Vistle 396 milj v širino. Ime Skiti se je povsod preneslo na Sarmate in Germane in to staro poimenovanje se ni ohranilo za nikogar drugega kot za tiste pripadnike teh plemen, ki živijo na najbolj skrajnih območjih in jih drugi ljudje skorajda ne poznajo.

26 82 Od Histra naprej sledijo: mesti Kremniski in Ajpolij, Makrokremniško hribovje in znamenita reka Tira, ki daje ime mestu na lokaciji, kjer je bilo prej mesto, imenovano Ofiuza. Prostrani otok na isti reki naseljujejo Tirageti; od Histrovega ustja Pseudostomon je oddaljen 130 milj. Nato <sledijo> Aksijaki, ki imajo enako ime kot reka, za njimi Krobizi, reka Roda, Sangarijski zaliv, pristanišče Ordez ter od Tira 120 milj oddaljena reka Boristen, jezero in pleme z istim imenom ter od morja 15 milj v notranjost umaknjeno mesto s starima imenoma Olbiopolis in Miletopolis. **83** Znova na obali pristanišče Ahajcev, Ahilov otok, slovit zaradi njegovega groba, in

od njega 125 milj oddaljeni polotok, ki ima obliko meča in se razteza prečno, ime pa je dobil Ahilovo tekališče po njegovi tekmovalni vaji; Agripa nava-ja, da njegova dolžina znaša 80 milj. To celotno območje poseljujejo skitski Sardi in Siraki. Nato sledi gozdnato območje, po katerem je dobilo ime Hilajsko morje; njegovi naseljenci se imenujejo Enojkadijci. Nadalje sledi reka Pantikap, ki ločuje Nomade in George, nato Akezin. Nekateri poročajo, da se Pantikap pod Olbijo zlije z Boristenom, natančnejši <viri navajajo>, da se Hipanis; huda pa je napaka tistih, ki so zapisali, da je ta v Aziji.

84 Morje se umika in tvori velik zaliv, dokler ni le pet milj oddaljeno od Majotide, pri tem pa obdaja velika prostranstva in številna plemena. Zaliv se imenuje Karkinski, reka Pakiris, mesti Navaron in Karkina. V ozadju je jezero Bukes, ki se po prekopu izliva v morje. Sam Bukes je od Koreta, zaliva Majotskega jezera, ločen s kamnitim grebenom. Vanj se izlivajo reke Bukes, Geros in Hipanis, ki pritečejo z različnih območij. Geros namreč ločuje Bazilide in Nomade, Hipanis teče čez ozemlje Nomadov in Hilajcev, in sicer v Bukes po strugi, ki je delo človeških rok, v Koret pa po naravni strugi. Pokrajina Skitije se imenuje Sindika.

85 A pri Karkinskem <zalivu> se začne Tavriški <Heronez>, ki je bil nekoč tudi sam obdan z morjem tam, kjer so danes ravninski predeli; nato se dviga v neizmerne gorske verige. Tam živi 30 ljudstev, od teh 23 v notranjosti dežele; <tu so> Argodeni, Harakeni, Lagirani, Torokari, Arzilahiti in Kaliordi. Pogorje poseljujejo Skitotavri; na zahodu jih zapira Novi Heronez, na vzhodu pa skitski Satarki. Na obali od Karkine naprej ležijo mesta Tafre na sami ožini polotoka, nato Herakleja Heronez, ki so ji Rimljani podarili svobodo; prej so jo imenovali Megarika, je pa še posebno imenitno, ker je v vsej tej pokrajini ohranilo grške navade; obdaja ga pet milj dolg zid. **86** Nato sledijo rt Partenij, skupnost Tavrov Plakija, пристаниšče Simbolon, nasproti azijskega rta Karambis rt Ovnovo čelo, ki se na razdalji 170 milj izteza po sredi Evksejna, in prav to je razlog, da je na zunaj videti kot skitski lok. Za njim so številna pristanišča in jezera Tavrov. Mesto Teodozija je od Ovnovega čela oddaljeno 125 milj, od Heroneza pa 165. Onstran njega so bila nekoč mesta Kite, Zefirij, Akre, Nimfaj in Dija. **87** Ostane še daleč najmočnejše <mesto> prav na vstopu v Bospor, naselbina Miletčanov Pantikapaj, od Teodozije oddaljena 87,5 milje, od mesta Kimerij, ki leži na drugi strani ožine, pa, kot smo povedali, 2,5 milje. To je širina, ki tam ločuje Azijo od Evrope in jo je tudi mogoče večinoma prečkati peš, kadar je morska ožina zamrznjena. Dolžina Kimerijskega Bosporja znaša 12,5 milje. Na njem so mesta Hermizij,

Mirmekij in v notranjosti otok Alopeka. Od skrajnega konca ožine – ta kraj se imenuje Tafre – do ustja Bosporja pa dolžina po celotni Majotidi znaša 260 milj.

88 Ozemlja od Tafer naprej v notranjosti naseljujejo Avheti, na ozemlju katerih izvira Hipanis, Nevri, na ozemlju katerih izvira Boristen, Geloni, Tisageti, Budini, Bazilidi in Agatirsi s temnomodrimi lasmi. Nad njimi so Nomadi, nato Antropofagi, od Bukesa nad Majotido pa Savromati in Esedoni, a na obali vse do Tanaisa Majoti, po katerih je dobilo ime jezero, in za njimi kot zadnji Arimaspi. Nato sledijo Ripajske gore in pokrajina, imenovana Pterofor, ker tam stalno pada perju podoben sneg; ta del sveta je od narave preklet in pogreznjen v trdo temo ter ne počne ničesar drugega, kot da ustvarja mráz in skladišči ledene severnike.

89 Za temi gorami in onstran Akvilona živi – če verjamemo – srečno pleme, ki so ga poimenovali Hiperborejci; dosegajo visoko starost in slovijo po bajeslovnih čudežih. Menda so tam tečaji veselja in skrajne meje zvezdnih krožnic, pol leta je dan in za en dan se sonce umakne, ne pa, kakor so dejali nestrokovnjaki, od pomladanskega enakonočja do jeseni: pri njih enkrat na leto, ob poletnem sončnem obratu, sonce vzhaja in enkrat na leto, ob zimskem sončnem obratu, zahaja. Pokrajina je sončna, z ugodnimi temperaturami in v njej ni nobenega škodljivega vetra. Njihova domovanja so logi in gaji, bogove častijo posamezno in na množičnih shodih, nesloge ne poznajo in prav tako tudi nobene skrbi. Smrti ni, razen če se naveličajo življenja; tedaj priredijo gostijo in se v starosti še enkrat predajo razkošju, nato pa z neke pečine skočijo v morje; to je najsrečnejša vrsta pogreba. **90** Nekateri so jih postavili na skrajni predel obal Azije, ne v Evropo, ker tam živi ljudstvo, ki ima podobne življenjske navade in živi na podobnem območju; imenujejo se Atakori. Drugi so jih postavili na sredo med en in drugi položaj sonca, med sončne zahode Antipodov in naš sončni vzhod, kar pa nikakor ni mogoče, ker je vmes tako prostrano morje. Tisti, ki so jih postavili drugam in ne na območje, kjer šest mesecev sije sonce, so poročali, da <Hiperborejci> v jutranjih urah sejejo, opoldan žanjejo, ob sončnem zahodu obirajo drevesne plodove, ponoči pa se umaknejo v votline. **91** O obstoju tega plemena ne sme biti dvomov: toliko piscev poroča, da imajo navado pošiljati prvence pridelkov na Delos Apolonu, ki ga še posebej častijo. Te prvence so prinašale device, ki so jim nekaj let izkazovali spoštovanje s tem, da so uživale gostoljubje plemen <na poti>, dokler ni bilo zaupanje prelomljeno in so uvedli običaj, da so te žrtvene darove puščali na najbližjih mejah svojih sosedov, ti

so jih prenesli do svojih mejašev in tako naprej vse do Delosa. Kmalu je tudi to zamrlo.

Mark Agripa je poročal, da dolžina Sarmatije, Skitije in Tavriškega Heroneza ter vsega območja od reke Boristen znaša 980 milj, širina pa 716 milj. Sam menim, da je izmera v tem delu sveta nezanesljiva.

27 Toda v skladu z ustaljenim vrstnim redom spregovorimo še o drugih posebnostih tega zaliva; njegova morja smo že omenili.

92 Helespont ob Evropi nima omembe vrednih otokov. V Pontu, miljo in pol od Evrope, 14 milj od ustja, sta dve Kianiji, ki ju drugi imenujejo Simplegadi, in mitološko izročilo pravi, da sta trčili skupaj, kajti zato, ker ju ločuje le majhna razdalja, se je tistim, ki so vstopali v Pont iz nasprotni smeri, dozdevalo, da sta dve, in ko se je smer pogleda nekoliko zamaknila, sta dajali vtis, da udarjata skupaj. Onstran Histra je en otok Apolonijatov, 80 milj oddaljen od Trakijskega Bosporja, in z njega je Mark Lukul pripeljal kapitolskega Apolona. Kateri otoki so med ustji Histra, smo povedali. **93** Pred Boristenom leži že omenjena Ahileja, imenovana tudi Levka in Otok blaženih. Sodobna določitev jo postavlja 140 milj stran od Boristena, 120 milj od Tira in 50 milj od otoka Pevke; njen obseg znaša okoli deset milj. Drugi otoki v Karkinskem zalivu so Kefalonez, Spoduza in Makra. Preden pa zapustimo Pont, ne smemo prezreti prepričanja mnogih, ki so menili, da je to vir vseh notranjih morij in ne Gaditanska ožina, in to s precej verjetnim razlogom, ker morje ob plimi vedno odteka iz Ponta in se ob oseki nikoli ne povrne nazaj.

94 Zdaj moramo zapustiti Pont, da bomo predstavili zunanje dele Evrope, in po tem, ko prečkamo Ripajske gore, pluti vzdolž obale Severnega oceana na levi, dokler ne pridemo do Gadesa. Po poročilih je na tem območju precej otokov brez imen; Timaj pa je navedel, da je eden od teh, ki leži pred Skitijo in se imenuje Bavnonija, dan plovbe oddaljen <od obale> in da v pomladanskem času nanj valovi izvržejo jantar. Druge obale Severnega oceana poznamo le na podlagi nepotrjenih govoric. Hekataj ga od reke Parapaniz, kjer teče ob Skitiji, imenuje Amalkij, ta beseda pa v jeziku tega ljudstva pomeni zamrznjen. **95** Filemon pravi, da ga Kimbri nato vse do rta Rubeje imenujejo Morimaruza, kar pomeni mrtvo morje, nato pa naprej Kronij. Ksenofont iz Lampsaka poroča, da tri dni plovbe od obale Skitov leži neizmerno velik otok Baltija; Piteas ta isti otok imenuje Bazileja. Poročila govorijo tudi o Ojonah, na katerih naj bi se prebivalci prehranjevali s ptičjimi jajci in ovsom, o drugih otokih, na katerih naj bi se rojevali ljudje s konjskimi

nogami, imenovani Hipopodi, ter znova o drugih otokih Panotijcev, na katerih naj bi sicer gola telesa <prebivalcev> v celoti prekrivala ogromna ušesa.

96 Zanesljivejši podatki se začnejo razkrivati s plemenom Ingveoni, ki je prvo pleme v Germaniji. Tam neizmerna gora Sevon, ki ni nič manjša od Ripajskega pogorja, do polotoka Kimbrov tvori ogromen zaliv; ta se imenuje Kodanski zaliv in je poln otokov; med njimi je najznamenitejši Skatinavija, katere razsežnosti še niso dognali, ker, kolikor je znano, tamkajšnje pleme Svioni s 500 naselji poseljuje samo del nje; zato jo imenujejo drugi svet. Po slovesu za njo nič ne zaostaja Eningija. **97** Nekateri poročajo, da te pokrajine vse do reke Vistle naseljujejo Sarmati, Venedi, Sciri in Hiri, da se zaliv imenuje Kilipen in da je na njegovem ustju otok Latris; nato sledi drugi zaliv, Lagnus, ki meji na Kimbre. Rt Kimbrov, ki se izteza daleč v morja, tvori polotok, imenovan Tastris. Od tam sledi 23 otokov, ki so jih spoznale rimske oborožene sile. Od teh so najbolj znani Burkana, ki so jo naši rojaki poimenovali Fabarija zaradi obilice <te> samorasle poljščine, dalje Glezarija, ki so jo vojaki imenovali po jantarju, barbari pa Avsteravija, vrh tega pa še Aktanija.

28 98 Ob celotnem morju vse do reke Skaldis živijo plemena Germanije, razsežnosti <njihovih ozemelj> pa ni mogoče pojasniti; tako zelo neskladna so poročila virov. Grki in nekateri naši pisci so poročali, da obala Germanije meri 2500 milj; Agripa je skupaj z Retijo in Norikom navedel dolžino 686 milj in širino 388 milj, čeprav je večja že skoraj širina same Retije, ki je bila gotovo podvržena približno v času njegove smrti; Germanijo smo namreč dodobra spoznali dosti let pozneje, in to ne v celoti. **99** Če lahko domnevam: dolžina obal se ne bo kaj dosti razlikovala od mnenja in od dolžine, ki ju je navedel Agripa. Obstaja pet glavnih plemen Germanov: Vandili, med katere spadajo Burgodioni, Varini, Harini in Gutoni. Drugo glavno pleme so Ingveoni, med katere spadajo Kimbri, Tevtoni in plemena Havkov. **100** Renu najbližji so Istveoni, med katere spadajo Sugambri. V notranjosti dežele so Hermioni, med katere spadajo Svebi, Hermunduri, Hati in Heruski. Peti del so Pevcini in Basterni, ki mejijo na že omenjene Dake.

V Ocean se izlivajo slavne reke: Gutal, Viskul ali Vistla, Albis, Vizurgis, Amizis, Ren in Moza. V notranjosti pa se razteza Hercinijsko pogorje, ki po imenitnosti ne zaostaja za nobenim drugim. **29 101** Toda na samem Renu ležijo skoraj 100 milj dolgi in zelo slavni otok Batavov in Kanenefatov ter drugi otoki Frizijcev, Havkov, Friziavonov, Sturijcev in Marzakov, ki so raztreseni med Helinijem in Flevom. Tako se imenujeta ustji, na kateri se

razdeli Ren, ki se s severa izteče v jezera, z zahoda pa v reko Mozo; v srednjem ustju, kjer je struga srednje velika, pa ohrani svoje <izvirno ime> Ren.

30 102 Nasproti tega območja med severom in zahodom leži otok Britanija, ki slovi po poročilih grških in rimskih piscev; ta v veliki razdalji gleda proti Germaniji, Galiji in Hispaniji, ki so daleč največji deli Evrope. Sama nosi ime Albion, medtem ko se vsi otoki, o katerih bomo kmalu govorili, imenujejo britanski. Ta je od Gezoriaka na obali plemena Morini oddaljena 50 milj; tu je pot čez morje najkrajša. Piteas in Izidor poročata, da njen obseg meri 4875 milj, saj so rimske oborožene sile v skoraj 30 letih razširile poznavanje Britanije le do soseščine Kaledonijskega gozda in nič dlje. Agripa meni, da njena dolžina znaša 800 milj, širina 300 milj in da je širina Hibernije enaka, dolžina pa 200 milj manjša. **103** Hibernija leži nad Britanijo in je od nje najmanj oddaljena pri ozemlju plemena Siluri; tu je vožnja čez morje najkrajša. Od drugih otokov po obsegu baje nobeden ne presega 125 milj. Tu pa je 40 Orkad, ki jih ločujejo majhne razdalje, sedem Hemod, 30 Hebud ter med Hibernijo in Britanijo Mona, Monapija, Riginija, Vektis, Silumnus in Andros, pod njimi Samnis in Aksant in na nasprotni strani v Germansko morje razpršene Glezije, ki jih današnji Grki imenujejo Elektride, ker naj bi tam nastajal jantar. **104** Zadnji med vsemi otoki, ki se omenjajo, je Tila, na kateri, kot smo povedali, ob poletnem sončnem obratu, ko Sonce gre skozi znamenje Raka, ni noči, nasprotno pa ob zimskem sončnem obratu ni dnevo. Nekateri menijo, da se to dogaja šest mesecev zapored. Zgodovinar Timaj pravi, da je otok Iktis, na katerem pridobivajo kositer, od Britanije oddaljen do šest dni plovbe in da Britani nanj plujejo s čolni, spletenimi iz viter in prešitimi z usnjem. Nekateri pisci navajajo tudi druge otoke: Skandije, Dumno, Berge in Beriko, največjo med vsemi, s katere se pluje na Tilo. Dan plovbe od Tile je zaledenelo morje, ki ga nekateri imenujejo Kronij.

31 105 Celotna Galija, ki jo z enim <skupnim> poimenovanjem imenujejo Lasata, se deli na tri rodovne skupine ljudstev, ki jih ločujejo zlasti reke. Od Skaldisa do Sekvane sega Belgijska Galija, od Sekvane do Garune Keltska Galija ali tudi Lugdunska Galija, od tod do izteka Pirenejskega pogorja pa Akvitantska Galija, prej imenovana Aremorika. Agripa je izračunal, da celotna obala meri 1750 milj, dolžina Galij med Renom in Pireneji ter Oceanom in gorovjema Cebena in Jure, pri katerih je izključil Narbonsko Galijo, 820 milj in širina 468 milj. **106** Zunanje pokrajine od Skaldisa naprej poseljujejo Teksuandri, ki imajo več imen, nato Menapi, Morini, ki so na obali povezani z Marzaki v okrožju, imenovanem Gezoriak, Bri-

tani, Ambijani, Belovaki in Basi. V notranjosti živijo Katoslugi, Atrebat, svobodni Nervijci, Veromandujci, Svekoni, svobodni Svesioni, svobodni Silvanekti, Tungri, Sunuki, Friziavoni, Betazi, svobodni Levki, prej svobodni Treveri in zavezniki Lingoni, zavezniki Remi, Mediomatriki, Sekvani, Ravriki, Helvetijci, *colonia Equestris* in *colonia Raurica*. Od germanskih plemen, ki v isti provinci živijo ob Renu, Nemeti, Triboki, Vangioni, na ozemlju Ubijcev *colonia Agrippinensis*, Guberni, Batavi in tisti, ki smo jih omenili na Renovem otoku.

32 107 V Lugdunski Galiji so Leksovijci, Veliokasi, Kaleti, Veneti, Abrinkatujci, Osizmi, slavna reka Liger, pa tudi precej znani polotok, ki se od meje Osizmov izteza v Ocean in ima obseg 625 milj, na ožini pa je širok 125 milj. Onstran te ožine živijo Namneti, v notranjosti pa zavezniki Edujci, zavezniki Karnuti, Bojci, Senoni, Avlerki, tako tisti s pridevkom Eburoviki kot tisti s pridevkom Cenomani, svobodni Meldi, Parizijci, Trikasi, Andekavi, Vidukasi, Bodiokasi, Veneli, Kuriosveliti, Diablinti, Riedoni, Turoni, Atezujci in svobodni Seguzijavi, na ozemlju katerih je kolonija Lugdunum.

33 108 V Akvitantsko Galijo spadajo Ambilatri, Anagnuti, Piktoni, svobodni Santoni, svobodni Biturigi s pridevkom Viviski; Akvitani, po katerih je dobila provinca ime, Sediboviat, nato v mesto združeni Konveni, Begeri, Tarbeli *Quattuorsignani*, Kokozati *Sexsignani*, Venarni, Onibrizati, Belendi, Pirenejsko pogorje in pod njim Onezijci, Oscidati Gorjanci, Sibilati, Kamponi, Berkorati, Pinpeduni, Lasuni, Velati, Toruati, Konsorani, Avski, Eluzati, Sotiati, Oscidati Ravninci, Sukasi, Laktorati, Bazati, Vasejci, Senati in agezinatski Kambolektori. **109** Na Piktone pa mejijo svobodni Biturigi, ki jih imenujejo Kubi, nadalje Lemoviki, svobodni Arverni, svobodni Velavi in Gabali. Na Narbonsko provinco pa znova mejijo Ruteni, Kadurki, Nitiobrogi in Petrokori, ki jih od Tolozanov ločuje reka Tarnis.

Morja okoli obale so: do Rena Severni ocean, med Renom in Sekvano Britanski ocean, med tem in Pireneji Galski ocean. Tu je precej otokov Venetov in otoki, imenovani Venetski, ter v Akvitantsem zalivu Uliar.

34 110 Pri rtu Pirenejev se začne Hispanija, ki sicer ni ožja samo od Galije, ampak, kot smo povedali, tudi ožja kot sicer, ker nanjo z gromozansko silo pritiskata z ene strani Ocean, z druge strani pa Hibernsko morje. Gorska veriga Pirenejev, ki se širi od vzhoda proti jugozahodu, <na severni strani> province Hispanije skrajša bolj kot na južni strani. Najbližja obala je obala Tostranske Hispanije; gre za območje iste Tarakonske Hispanije. Od Pirenejev vzdolž obale Oceana so gozdnato hribovje Vaskonov, Ojarzona, mesta

Vardulov Morogi, Menoska, Vesperies, pristanišče Amanum, kjer je danes kolonija Flaviobriga, **111** pokrajina devetih skupnosti Kantabrov, reka Savga, pristanišče Viktorija Julijobrigenzov; izviri Hibera so od tega kraja oddaljeni 40 milj, pristanišče Blendij, Orgenomeski iz <plemena> Kantabrov, njihovo pristanišče Vesejasveka, pokrajina Asturov, mesto Noega, na polotoku Peziki in nato v lukuškem sodnem okraju od reke Navija Albioni, Cibari, Egivari s pridevkom *Navarini*, Adovi, Aroni, Arotrebi, Keltski rt, reki Florij in Nelon; Keltiki s pridevkom *Nerii* in Supertamariki, na polotoku katerih so trije Sestijevi oltarji, posvečeni Avgustu, Kopori, mesto Noega, Keltiki z vzdevkom *Praestamarci* in Cileni. Od otokov sta vredna omembe Kortikata in Avnij. **112** Za Cileni spadajo v sodni okraj Brakarov Heleni, Grovijci, kastel Tida, vsi grškega izvora; otoki Sike, mesto Avobriga, reka Minij, ki je na ustju široka štiri milje, Levni, Seurbi in Avgusta, mesto Brakarov, nad katerimi je Galecija. <Sledita> reka Limija <in> reka Durij, ena največjih rek Hispanije, ki izvira na ozemlju Pelendonov in teče ob Numanciji, nato čez ozemlje Arevakov in Vakcejcev in ločuje Vetone od Asturije in Galeke od Luzitanije; deli tudi Turdule od Brakarov. Vsa opisana pokrajina od Pirenejev je polna rudnikov zlata, srebra, železa, svinca in kositra.

35 113 Pri Duriju se začne Luzitanija: stari Turduli, Pezuri, reka Vagija, mesto Talabriga, mesto in reka Eminij, mesta Konjumbrija, Kolipon in Eburobritij. Nadalje se v morje kot prostran rog izteza rt, ki so ga nekateri poimenovali Artabrum, drugi Veliki rt, mnogi pa po mestu Oliziponski; je ločnica med deželama, morjema in podnebjema. Z njim se končuje <ta> stran Hispanije, in ko ga obkrožimo, se začne <njena> sprednja stran. **114** Na eni strani sta sever in Galski ocean, na drugi zahod in Atlantski ocean. <Nekateri> viri so navedli, da se rt izteza 60 milj <v dolžino>, drugi, da 90 milj; nemalo jih je, ki so navedli, da razdalja do Pirenejev znaša 1250 milj in da tam živi pleme Artabri, ki ga <tam> nikoli ni bilo, tako da gre za očitno napako. Na ta prostor so namreč postavili Arotrebe, ki smo jih omenili pred Keltskim rtom, ker je prišlo do zamenjave črk <v imenu>. **115** Do napake je prišlo tudi pri znanih rekah. Kot poroča Varon, je od Minija, ki smo ga že omenili, Eminij oddaljen 200 milj; nekateri domnevajo, da je ta drugje in da se imenuje Limeja; starodavniki so ga imenovali Reka pozabe in o njem krožijo številne zgodbe; Tag je od Durija oddaljen 200 milj, vmes <med njima> pa teče reka Munda. Tag slovi po zlatonosnem pesku. Od njega 160 milj oddaljeni Sveti rt moli skoraj iz sredine sprednje strani Hispanije. **116** Varon poroča, da od tod do sredine Pirenejev nanese 1400 milj, do Anasa, s katerim

smo ločili Luzitanijo od Betike, 126 milj, od Gadesa 102 milj več. <Tam so> plemena Keltiki, Turduli in ob Tagu Vetoni, od Anasa do Svetega rta Luzitani. Omembe vredne mestne naselbine od Taga naprej so: na obali Olizipon, ki je znan po tem, da veter favónij oplodi kobile, Salacija s pridevkom *Urbs Imperatoria* in Mirobriga; Sveti rt in drugi rt Kuneus, naselbine Osonoba, Balza in Mirtilis.

117 Celotna provinca je razdeljena na tri sodne okraje: emeritanskega, pacenskega in skalabitanskega; v njej je skupaj 45 ljudstev, med katerimi je pet kolonij, municipij rimskih državljanov, tri mestne naselbine s starimi latinskimi pravicami in 36 plačilu davščin zvezanih naselbin. Kolonije so Avgusta Emerita, ki leži ob reki Anas, Metelinum, Paks in Norba z vzdevkom *Caesarina*; tej sta priključena *Castra Servilia* in *Castra Caecilia*; peta je Skalabis, imenovana *Praesidium Iulium*. Municipij rimskih državljanov je Olizipon z vzdevkom *Felicitas Iulia*; mesta s starimi latinskimi pravicami so Ebor, imenovana tudi *Liberalitas Iulia*, ter Mirtilis in Salacija, ki smo ju <že> omenili. **118** Od davčnih zvezancev, ki si zaslužijo omembo, so poleg tistih, ki smo jih z njihovimi vzdevki omenili v Betiki, tu še Avgustobrigenzi, Eminienzi, Aranditani, Arabrigenzi, Balzenzi, Cezarobrigenzi, Kaperenzi, Kavrienzi, Kolarni, Cibilitani, Konkordienzi, Elbokori, Interamnienzi, Lancienzi, Mirobrigenzi z vzdevkom tudi *Celtici*, Medubrigenzi z vzdevkom *Plumbarii*, Ocelenzi, Turduli z vzdevkom *Bardili* in Taponi.

Agripa je navedel, da se Luzitanija skupaj z Asturijo razteza 540 milj v dolžino in 536 milj v širino. Vse province Hispanije pa naj bi od obeh rtov Pirenejev vzdolž celotne morske obale v obsegu merile 2924 milj, po drugih 2600 milj.

36 119 Nasproti Keltiberije je precej otokov, ki so jih Grki zaradi obilice svinca poimenovali Kasiteride, ter nasproti rta Atrebatov šest Otokov bogov, ki so jih nekateri poimenovali Otoki blaženih. Na začetnem delu Betike, 75 milj od ustja morske ožine, pa je Gadis, ki je po Polibijevih navedbah dolg 12 milj in širok tri milje. Na celini najbližjem delu je od nje oddaljen manj kot 700 čevljev, na drugih delih več kot sedem milj. Njegova ograda meri 15 stadijev. Na njem je naselbina rimskih državljanov, ki se imenujejo Avgustani, mesto pa <se imenuje> *Iulia Gadihana*. **120** Približno 100 korakov stran od te strani, ki gleda proti Hispaniji, je drugi otok, dolg eno miljo in širok eno miljo, na katerem je bila prej naselbina Gades. Efor in Filistid ga imenujeta Eriteja, Timaj in Silen Afrodisiada, domačini pa Junonin otok. Timaj pravi, da so večji otok po oljkah poimenovali Kotinuza; naši rojaki ga

imenujejo Tartz, Punci Gadir, kar v punskem jeziku pomeni ograda. Eriteja so ga poimenovali, ker so njihovi prapredniki Tirci menda prišli iz Rdečega morja. Nekateri menijo, da je na tem otoku živel Gerion, čigar črede je odpe-ljal Herakles. Nekateri tudi menijo, da gre za neki drug otok, ki leži nasproti Luzitanije, in da ta otok tam imenujejo enako.

37 121 Ko smo končali zaokroženi geografski opis Evrope, je treba po-dati povzetek, da bodo vedoželjnežem na voljo vsi podatki. Artemidor in Izidor sta navedla, da dolžina Evrope od Tanaisa do Gadesa znaša 8714 milj. Polibij je zapisal, da širina Evrope od Italije do Oceana znaša 1543 milj, če-prav tudi tedaj njene velikosti še niso dokončno potrdili. **122** Širina same Italije pa znaša, kot smo dejali, do Alp 1020 milj, nato prek Lugdunuma do britanskega pristanišča Morinov 1469 milj in zdi se, da v tej smeri meri tudi Polibij. Vendar pa zanesljivejša in daljša izmera poteka od istih Alp proti za-hodu poletnega sonca in ustju Rena prek taborov germanskih legij in znaša 1243 milj.

V nadaljevanju bo govor o Afriki in Aziji.

5. KNJIGA

Geografija: Afrika, Azija

Vsebina 5. knjige

Poglavje	§	
		Lege <dežel>, plemena, morja, mesta, pristanišča, gore, reke, razdalje ter sedanja in nekdanja ljudstva:
1.	1–21	Obeh Mavretanij.
2.	22	Numidije.
3.	23–25	Afrike.
4.	26–30	Sirt.
5.–6.	31–40	Kirenajke.
7.	41–42	Otokov okoli Afrike.
8.	43–46	Notranjih predelov Afrike.
9.–11.	47–64	Egipta: Hore, Tebaide, Nila.
12.	65	Dela Arabije ob Egiptovskem morju.
13.–14.	66–69	Idumeje, Sirije, Palestine, Samarije.
15.	70–73	Judeje.
16.	<74	Dekapole.>
17.	75–78	Fenicije.
18.–19.	79–82	Kojlesirije, antiohijske Sirije.
20.–21.	83–90	Evfrata.
22.	91–93	Kilikije in plemen, ki mejijo nanjo.
23.	94	Izavrije, dežele Omanadov.
24.	94	Pizidije.
25.	95	Likaonije.
26.	96	Pamfilije.
27.	97–99	Gore Tavros.
28.	100–102	Likije.
29.	103–109	Karije.
30.	110–111	<Lidije.>
31.	112–120	Jonije.
32.	121–123	Ajolide.
33.	124–127	Troade in ljudstev, ki mejijo nanjo.
34.–39.	128–140	212 otokov pred Azijo. Med njimi:

- 35. **129–131** Cipra.
- 36. **132–134** Rodosa, Kosa.
- 37. **135** Samosa.
- 38. **136–138** Hiosa.
- 39. **139–140** Lezbosa.
- 40. **141–144** Helespont. Mizija.
- 41. **145** Frigija.
- 42. **146–147** Galatija in plemena, ki mejijo nanjo.
- 43. **148–150** Bitinija.
- 44. **<151** Otoki Propontide.>

Skupaj: ... mest in plemen,
 ... slavnih rek,
 ... slavnih gora,
 ... 118 otokov,
 ... izginulih mest ali plemen,
 ... dejstev, poročil in opažanj.

Viri

Domači pisci

Agripa. Svetonij Pavlin. Mark Varon. Varon iz Ataksa. Kornelij Nepot. Higin. Lucij Vetus. Mela. Domicij Korbulon. Licinij Mucijan. Cesar Klavdij. Aruncij. Livij sin. Seboz. Akti triumfov.

Tuji pisci

Kralj Juba. Hekataj. Helanik. Damast. Dikajarh. Bajton. Timosten. Filonid. Ksenagoras. Astinom. Stafil. Dionizij. Aristotel. Aristokrit. Efor. Eratosten. Hiparh. Panajtij. Serapion iz Antiohije. Kalimah. Agatokles. Polibij. Astrolog Timaj. Herodot. Mirzil. Polihistor Aleksander. Metrodor. Pozejdonij, ki je napisal *Obplutje* ali *Potopis*. Sotades. Pirander. Aristarh iz Sikiona. Evdoks. Antigen. Kalikrat. Ksenofont iz Lampsaka. Diodor iz Sirakuz. Hanon. Himilkon. Nimfodor. Kalifan. Artemidor. Megasten. Izidor. Kleobul. Aristokreon.

1 **1** Grki so Afriko poimenovali Libija in morje pred njo Libijsko morje; konča se z Egiptom in noben drug del sveta nima manj zalivov, ker se obala razteza od zahoda v dolgi poševni črti. Imena njenih ljudstev in mest so večinoma neizgovorljiva razen v njihovem jeziku; tudi sicer bivajo večinoma le na utrjenih krajih.

2 Kot začetek <afriških> pokrajin navajajo <obe> Mavretaniji; vse do obdobja Germanikovega sina Gaja Cezarja sta bili kraljevini, ta pa ju je v svoji krutosti razdelil na dve provinci. Skrajni rt ob Oceanu Grki imenujejo Ampeluzija. Onstran Heraklovih stebrov sta bili nekoč mesti Lisa in Kota, danes pa je tam Tingi, ki ga je v davnih časih ustanovil Antaj, nato pa ga je Klavdij Cezar, ko je ustanavljal kolonijo, poimenoval *Traducta Iulia*. Od Belone, mesta v Betiki, je na točki, kjer je vožnja čez morje najkrajša, oddaljen 30 milj. Petindvajset milj od mesta Tingi na obali Oceana je Avgustova kolonija *Iulia Constantia* Zulil, ki ne sodi pod oblast <mavretanskih> kraljev, zato morajo <njeni prebivalci> hoditi urejat pravne zadeve v Betiko. Dvaintrideset milj od nje je Liksos, ki mu je cesar Klavdij dal status kolonije, starodavniki pa so o njem pripovedovali najbolj fantastične bajke; **3** tam je bila Antajeva kraljeva palača, tam se je spopadel s Heraklom, tam so bili vrtovi Hesperid. Z morja pa voda doteka v laguno po vijugastem kanalu, za katerega zdaj razlagajo, da je bil podoben zmaju čuvaju. Laguna obdaja otok in ta je, čeprav je sosednje območje nekoliko višje, kljub temu edini, ki ga morski valovi ne poplavlja. Na njem je tudi Heraklov oltar, od tistega znamenitega gaja iz mitoloških zgodb, v katerem so rasla zlata jabolka, pa razen divjih oljk ni ostalo nič. **4** Ljudje bi se gotovo manj čudili fantastičnim izmišljenim zgodbam, ki so jih Grki napletli o teh <osebah in dogodkih> in reki Liksos, če bi pomislili, da so nedolgo tega naši pisci o teh stvareh objavili nekoliko manj nenavadne zgodbe: da je bilo to mesto izjemno močno in večje od velike Kartagine, vrh tega pa še, da leži nasproti nje na skoraj neizmerljivi razdalji od Tingija; in Kornelij Nepot je prav rad verjel še nekaterim drugim navedbam. **5** Štirideset milj od Liksosa v notranjosti je Baba, druga Avgustova kolonija, imenovana *Iulia Campestris*, in 75 milj stran tretja, <kolonija> Banaza, imenovana tudi *Valentia*. Petintrideset milj od nje je mesto Volubilis, ki je enako oddaljeno od obeh morij. A na obali, 50 milj od Liksosa, je veličastna plovna reka Subub, ki teče mimo kolonije Banaza. Prav toliko milj od Sububa je mesto Sala, ki leži ob istoimenski reki; ta že meji na puščave in ogrožajo jo črede slonov, vendar pa še dosti bolj pleme Avtololi, čez ozemlje katerih vodi pot do Atlasa, afriške gore, o kateri najbrž kroži največ zgodb.

6 O Atlasu so pisali, da se sredi peščenih puščav dviga v nebo, da je na strani, kjer je obrnjen proti obalam Oceana, kateremu je dal ime, hrapav in pust, da pa je na strani, kjer gleda proti Afriki, tudi senčnat, gozdnat in da ga namakajo žuboreči studenci; da vsakovrstni plodovi samorodno rastejo v takem izobilju, da se nikoli ne zgodi, da bi želje ostale nepotešene; **7** da podnevi ni videti nobenega prebivalca; da je vse tiho in da je ta tišina enako grozljiva kot v puščavah; da duše tistih, ki se mu bližajo, preplavlja tiho strahospoštovanje in vrh tega tudi strah pred goro, ki se dviga nad oblake in v bližino Luninega kroga; da gora ponoči migota od številnih ognjev, da jo napolnjuje prešerna razposajenost Ajgipanov in Satirov in da odmeva od napevov piščali in trstenice ter donenja tímpanov in címbal. O tem so poleg Heraklovih in Perzejevih tam storjenih podvigov pisali sloveči pisci. Razdalja do Atlasa je neizmerna in še neraziskana. **8** Obstajali so tudi zapiski kartažanskega vojskovodje Hanona, ki je v času največjega razcveta punske države dobil navodilo, naj razišče obseg Afrike; njemu je sledila večina grških in rimskih piscev, ki so pisali tudi o drugih sicer bajnih stvareh in o številnih mestih, ki jih je tam ustanovil Hanon, na katera spomin sploh ni več živ in o katerih ni več nobenega sledu.

9 Ko je bil Scipion Emilijan vrhovni poveljnik v Afriki, je zgodovinar Polibij z ladjevjem, ki ga je dobil od Scipiona, odjadral z namenom, da razišče ta del sveta; poročal je, da je od te gore proti zahodu gozdovje, polno zveri, ki jih spočenja Afrika, in da razdalja do reke Anatis znaša 496 milj. Agripa navaja, da je od Anatisa do Liksosa 205 milj in da je Liksos od Gaditanske ožine oddaljen 112 milj; da nato sledijo zaliv, imenovan Sagigi, mesto <Mulelaha> na polotoku Mulelaha, reki Sububa in Salat, od Liksosa 224 milj oddaljeno пристanišče Rutubis, nato Sončev rt, пристanišče Rizadir, getulski Avtololi, reka Kvozen, plemeni Selatiti in Mazati, reka Mazat in reka Darat, v kateri živijo krokodili; **10** da nato sledi zaliv, ki meri 616 milj, oklepa pa ga rt gore Braka, imenovan Surentij, ki se izteza proti zahodu; da sledi reka Salz, onstran katere živijo etiopski Perorzi, za temi pa Faruzijci; da so s Faruzijci v notranjosti povezani getulski Dari, na obali pa etiopski Daratiti in reka Bambot, v kateri mrgoli krokodilov in povodnih konjev; da se od Bambota vleče nepretrgana gorska veriga do gore, ki jo bomo poimenovali Voz bogov; da je od tod do Hesperovega rta deset dni in noči plovbe. Na sredo te razdalje je postavil Atlas, ki so ga vsi drugi pisci postavili na obrobje Mavretanije.

11 Rimske oborožene sile so se v Mavretaniji prvič vojskovale v času

cesarja Klavdija, ko je osvobojenec Ajdemon maščeval kralja Ptolemaja, ki ga je dal ubiti Gaj Cezar, in ko so se barbari umikali, so naše enote prišle do gore Atlas. S podatkom, da so prodrli do Atlasa, se niso bahali le nekdanji konzuli in vojskovodje iz senatnih vrst, ki so takrat vodili operacije, ampak tudi rimski vitezi, ki so od tedaj naprej poveljevali v tistih krajih. **12** Kot smo omenili, je v tej provinci pet rimskih kolonij, in lahko se zdi, da se govorica zlahka širi, vendar pa izkušnja to v večini primerov pokaže za povsem neresnično, ker uglednih osebnosti, čeprav jim je zoprno iskati resnico, iz sramu pred nevednostjo ni sram lagati, in ljudi nič ne zavede v zmoto bolj kot to, da obstaja kaka ugledna avtoriteta, ki je porok za neresnično trditev. Kar zadeva mene, se ne čudim toliko temu, da nekaterih stvari niso raziskali moške viteškega stanu, ki dandanes iz njega vstopajo celo v senat, kot pa temu, da nekaterih stvari ni raziskala potrata, katere nadvse učinkovita in izjemno velika moč je opazna, ker ljudje prečesavajo gozdove za slonovino in citronovino in vse getulske čeri za vólki in škrlatniki. **13** Domačini kljub temu pripovedujejo, da se na obali 150 milj od Salata v morje izliva reka Asana, katere voda je slankastega okusa in ki je znana po pristanišču, nato reka, ki jo imenujejo Fut, od nje do Dirisa – to naj bi bilo v njihovem jeziku ime Atlasa – je 200 milj, vmes med njima pa teče reka po imenu Ivor; da se tam nahaja svetišče, v okolici pa so sledi nekoč obljudenega ozemlja, in sicer ostanki vinskih trt in oljčnih nasadov. **14** Svetonij Pavlin, ki smo ga videli kot konzula in je bil prvi med rimskimi vojskovodji, ki je prečkal tudi Atlas in šel še nekaj milj dlje, je sicer o njegovi višini poročal enako kot drugi pisci: da je ob njegovem vznožju vse polno gostih visokih gozdov z neznano vrsto dreves, da je njihova visoka rast opazna, ker so drevesa gladka in brez grč, da je listje podobno iglicam ciprese, le da nima tako izrazito močnega vonja, in da ga prekriva nežen puh, iz njega pa bi lahko, če bi ga obdelali, kakor iz svile izdelovali oblačila; da je njegov vrh tudi poleti prekrit z visokimi snežnimi zameti; **15** da je v desetih dnevniških pohodih prišel do tja in še dlje do reke, imenovane Ger, čez puščave s črnim peskom, iz katerega včasih štrlijo skale, ki so kakor ožgane; da so kraji zaradi vročine neprimerni za bivanje, čeprav jo je izkusil v zimskem času; da se prebivalci najbližjih gozdov, polnih slonov ter divjih zveri in kač vseh vrst, imenujejo Kanarijci, ker so njihova običajna hrana psi in drobovje divjih živali, ki si ga razdelijo. **16** Zanesljivo je potrjeno, da nanje meji pleme Etiopijcev, ki jih imenujejo Perorzi. Ptolemajev oče Juba, ki je prvi vladal obema Mavretanijama in je še bolj kot po svojem kraljevanju znamenit po svojih izjemnih znanstvenih dosežkih, je o Atlasu poročal po-

dobno, vrh tega pa tudi o tem, da tam raste rastlina, imenovana evfórbeja; ta je ime dobila po zdravniku, ki jo je odkril. V delu, posvečenem posebej <tej rastlini>, s čudovitimi hvalnicami slavi njen mleček kot pomagalo za jasen vid ter sredstvo proti kačjim pikom in proti vsem strupom. O Atlasu je bilo povedano več kot dovolj.

17 Dolžina province Tingitane znaša 370 milj. V njej nekoč vodilno pleme Mavri – odtod ime <Mavretanija> –, ki jih je večina imenovala Mavruzijci, se je zdesetkano od vojn zmanjšalo na nekaj družin. Temu najbližje je bilo pleme Masesili; izumrlo je na podoben način. Zdaj te kraje naseljujejo getulska plemena, Banjuri in daleč najmočnejši Avtololi ter Nezimi, ki so bili nekoč del Avtololov, a so se ločili od njih in so v smeri proti Etiopijcem ustanovili svoje pleme. **18** V sami provinci, ki je na vzhodu gorata, se razpljujejo sloni, pa tudi na hribu Abila in skupini hribov, ki jih zaradi podobne višine imenujejo Sedem bratov. Dvigajo se nad morsko ožino in so povezani z Abilo. Za njimi se začne obala Notranjega morja, sledi plovna reka Tamuda, nekoč <je tu obstajalo> tudi mesto <z istim imenom>, reka Lavd, ki je tudi sama plovna, mesto in pristanišče Rizadir ter plovna reka Malvana. **19** Sledita mesto Siga, ki leži nasproti Malake v Hispaniji, in Sifaksova kraljeva palača, ki sodi že k drugi Mavretaniji. Te dežele so namreč dolgo nosile imena kraljev, tako da se je obmejno območje imenovalo Bogudova dežela, in prav tako se je območje, ki se zdaj imenuje *Caesariensis*, imenovalo Bokhova dežela. Za njo je Veliko pristanišče, ki je dobilo ime zaradi svoje razsežnosti, z mestom rimskih državljanov; nato <sledi> reka Muluha, meja med Bokhovo deželo in območjem Masesilov. Nato Kviza Cenitana, mesto tujcev, Arzenarija, mesto prebivalcev z latinskimi pravicami, tri milje oddaljena od morja; **20** Kartena, Avgustova kolonija, ki je nastala s pomočjo 2. legije, ter Gunugu, prav tako kolonija istega cesarja, ustanovljena s pomočjo pretorijanske kohorte. Sledijo Apolonov rt in tam zelo bogato obljudeno mesto Cezareja, prej imenovano Jol, kraljeva prestolnica Jube, ki ji je božanski Klavdij podelil pravni status kolonije; Novo mesto, ki so ga po ukazu istega cesarja ustanovili veterani, in Tipaza, ki ji je bilo podeljeno latinsko pravo, prav tako pa tudi Ikozij, ki mu je cesar Vespazijan podelil isti privilegij; Avgustova kolonija Ruzgunije, Ruzukurum, ki ga je Klavdij počastil s podelitvijo državljanskih pravic, Avgustova kolonija Rusaz, kolonija istega cesarja Salde, prav tako Igilgili; **21** mesto Tuka, ki leži ob morju in reki Ampsaga; v notranjosti je Avgustova kolonija Akve, prav tako Sukabar, pa Tubusuptu ter skupnosti Timiki in Tigave; reke Sardabal, Aves in Nabar; pleme Makurebi,

reka Usar in pleme Nababi. Reka Ampsaga je od Cezareje oddaljena 322 milj. Dolžina obeh Mavretanij znaša 1038 milj, širina 467 milj.

2 22 Od Ampsage naprej je Numidija, slavna zaradi imena Masinise, ki so jo Grki poimenovali dežela Metagonitida, Numidijce pa Nomadi zato, ker menjujejo pašnike in ker svoje mapálie, to je bivališča, prevažajo okoli na vozovih. Mesta so Hulu, Ruzikada in približno 48 milj stran od nje v notranjosti kolonija Cirta, imenovana tudi Cirta sitijáncev, in še dlje v notranjosti druga kolonija Sika ter svobodno mesto Kraljeva Bula. Na obali pa so Takatua, Kraljevi Hipon, reka Armua, mesto rimskih državljanov Tabraka in reka Tuska, meja Numidije. Razen numidijskega marmorja in divjih zveri dežela na daje ničesar posebnega.

3 23 S Tusko se začne Zevgitanska pokrajina, ki se v pravem pomenu besede imenuje Afrika. Trije rti, in sicer Beli rt, nato proti Sardiniji Apolonov rt in proti Siciliji Hermesov rt, se raztezajo v morje in tvorijo dva zaliva; Hiponskega takoj ob mestu, ki ga imenujejo Hipon *Dirutus*, Grki pa ga zaradi namakalnih prekopov imenujejo *Diarrhytos*. V njegovi sosesčini, nekoliko dlje od obale, je mesto Tevdalis, ki je oproščeno davščin. **24** Sledi jo Apolonov rt in v drugem zalivu Utika, mesto rimskih državljanov, znano po Katonovi smrti, reka Bagrada, kraj *Castra Cornelia*, kolonija Kartagina na ostankih velike Kartagine, kolonija Maksula, mesta Karpi, Misua in svobodno mesto Klipea na Hermesovem rtu, prav tako svobodni <mesti> Kurubis in Neapolis. Nato sledi drugi del Afrike. Libifeničani se imenujejo prebivalci Bizakija. Tako se imenuje pokrajina, ki v obsegu meri 250 milj in je izjemno rodovitna, saj zemlja poljedelcem daje stokratni donos pridelkov. **25** Tu so svobodna mesta Leptis, Hadrumet, Ruspina in Taps; nato sledijo Tene, Aves, Makomadi, Takapa in Sabrata, ki se dotika Male Sirte; dolžina Numidije in Afrike od Ampsage do Male Sirte znaša 580 milj, širina – kolikor je ugotovljeno – 200 milj. Ta del, ki smo ga imenovali Afrika, je razdeljen na dve provinci, staro in novo, po dogovoru med Scipionom Mlajšim in kralji ločeni z jarkom, speljanim do Ten, to mesto pa je od Kartagine oddaljeno 216 milj.

4 26 Tretji zaliv se deli na dva zaliva, ki sta nevarna zaradi plitkega in <ob oseki> upadajočega morja obeh Sirt. Polibij poroča, da razdalja od Kartagine do bližnjega zaliva, ki je manjši, znaša 300 milj, da vstop vanj meri 100 milj, njegov obseg pa 300 milj. Pot do njega vodi tudi po kopnem, če opazujemo zvezde, in sicer čez peščene puščave in območja <polna> kač. Nato sledijo gozdovi, polni nešteti divjih živali, in še bolj v notranjosti pu-

šče slonov, nato pa širne puščave in onstran njih Garamanti, ki so od Avgilov oddaljeni dvanajst dni hoda. **27** Za njimi je živelo pleme Psili, za njimi pa je Likomedovo jezero, ki ga obdajajo puščave. Avgili so skoraj na sredi med Etiopijo, ki se razteza proti zahodu, in območjem, ki leži med obema Sirtama, v enaki razdalji od obeh strani; na obali pa je razdalja med obema Sirtama 250 milj. Tam so skupnost Oja, reka in pokrajina Kinips, mesta Neapolis, Taфра, Habroton, druga Leptis, imenovana tudi Velika. Sledi Velika Sirta z obsegom 625 milj, dostop vanjo pa meri 312 milj; ob njej živi pleme Kisipadi. **28** V skrajnem notranjem delu zaliva je bila <nekoč> obala Lotofagov, ki so jih nekateri imenovali Mahroji, pri žrtvenikih Filenov; ta žrtvenika sta iz peska. Nedaleč od njiju na celini širno močvirje sprejema reko Triton in po njej ima tudi ime, Kalimah ga imenuje Palantiada in pravi, da leži tostran Male Sirte, veliko <drugih> pa, da leži med obema Sirtama. Rt, ki zapira Veliko Sirta, se imenuje Borej. Onstran <rt> je provinca Kirenajka.

29 Od reke Ampsage do te meje Afrika vključuje 516 ljudstev, ki so podrejena rimskemu ljudstvu; med temi je šest kolonij, poleg že omenjenih Utina in Tuburbi, petnajst mest rimskih državljanov, od katerih je treba v notranjosti omeniti Asuras, Abutuko, Aboro, Kanapij, Hinijavo, Simit, Tunuzido, Tuburniko, Tibidrumum, Tibiko, dva Uhija, Veliki in Mali, ter Vago. Edino latinsko mesto je Uzalis, eno plačilu davščin zavezano je pri *Castra Cornelia*. **30** Svobodnih mest je trideset, med njimi pa so v notranjosti omembe vredna Ahola, Agar, Avita, Abzir, Kanopisi, Melizi, Matera, Salafis, Tuzdra, Tizika, Tunis, Tevda, Tagesta, Tiges, Ulusubura, druga Vaga, Zela in Zama. Od preostalega števila lahko upravičeno navedemo ne le skupnosti, ampak tudi plemena, kot so na primer Natabudi, Kapsitani, Muzulami, Sabarbari, Masili, Nicivi, Vamakuri, Ciniti, Musuni, Marhubi in celotna Getulija do reke Nigris, ki Afriko ločuje od Etiopije.

5 31 Kirenajka, imenovana tudi Pentapolitanska pokrajina, je znana po Amonovem preročišču, ki je od Kiren oddaljeno 400 milj, po Sončevem izviru, najbolj pa po petih mestih: Bereniki, Arzinoi, Ptolemaidi, Apoloniji in sami Kireni. Berenika leži na skrajnem roglju Sirt in se je nekoč imenovala <mesto> prej omenjenih Hesperid; grški miti namreč govorijo enkrat tako, drugič drugače. Nedaleč pred mestom sta reka Leton in sveti gaj, v katerem so baje vrtovi. **32** Berenika je od Lepte oddaljena 375 milj, Arzinoa, imenovana Tevhejra, od Berenike 43 milj in nato Ptolemaida, s starim imenom Barka, 22 milj. Nato se v Kretske morje izteza polotok Fikunt, ki je od polotoka Tajnar v Lakoniji oddaljen 350 milj, od same Krete pa 125 milj. Za njim je

Kirena, ki je od morja oddaljena 11 milj; od Fikunta do Apolonije je 24 milj, do Heroneza 88 milj, od tam do Katabatma 216 milj. **33** Tam živijo Marmaridi, ki so razpotegnjeni približno od območja Parajtonija vse do Velike Sirte. Za njimi so Akravkeli in že na obali Sirte Nazamoni, ki so jih Grki prej imenovali Meزامoni zaradi njihove lokacije, ker so sredi peščenih puščav. Za ozemlje Kirenajke velja, da je v 15 milj širokem pasu od obale ugodno za rast dreves, v notranjosti v enako širokem pasu samo za rast poljščin, nato pa v 30 milj širokem in 250 milj dolgem pasu samo za láser. **34** Za Nazamoni živijo Azbiti in Maki; za njimi enajst dni potovanja od Velike Sirte proti zahodu živijo Garamanti, ki so tudi sami obdani s peščenimi puščavami; kljub temu pa približno dva lakta globoko brez težav najdejo vodnjake, ker se tja stekajo vode Mavretanije. Domove gradijo iz soli, ki jo kakor kamen lomi-jo v svojih gorah. Od teh do Trogoditov potovanje traja sedem dni v smeri zimskega zahoda; z njimi trgujejo, a je predmet trgovine samo dragulj, ki ga imenujemo karbúnel, uvažajo pa ga iz Etiopije. **35** Na vmesnem območju v smeri proti puščam Afrike, omenjenim za Malo Sirto, je Fazanija, kjer smo si podredili pleme Fazanijcev ter mesti Alela in Ciliba, prav tako Cidam v smeri Sabrate. Za njimi je gora, ki se kot dolga veriga razteza od vzhoda proti zahodu; naši rojaki jo imenujejo Črna, ali zato, ker je videti, kot da bi bila naravno ožgana, ali zato, ker je razžarjena od odboja Sonca. **36** Za njo so puščave, nato mesto Garamantov Telga in prav tako Dedrida, pri kateri je studenec, katerega voda je od poldneva do polnoči vrela in prav toliko ur do poldneva ledeno mrzla, ter zelo slavna Garama, glavno mesto Garamantov; vsa so premagale rimske oborožene sile in nad njimi je slavil triumf Kornelij Balb, edini izmed tujcev, ki sta mu bila podarjena <triumfatorski> voz in pravica Kviritov, saj je kljub temu, da je bil rojen v Gadesu, dobil rimsko državljanstvo skupaj s svojim stricem Balbom starejšim. Izredna okoliščina je tudi to, da so naši pisci poročali o omenjenih mestih, ki jih je <Balb> osvojil, in da je sam ob triumfu poleg Cidama in Garame dal zraven peljati imena in podobe vseh drugih plemen in mest, ki so šla v tem vrstnem redu: **37** mesto Tabudij, ljudstvo Niteris, mesto Miglis *Gemella*, ljudstvo ali mesto Bubej, ljudstvo Enipi, mesto Tuben, gora po imenu Niger, <mesto> Nitibrum, mesto Rapsa, ljudstvo Viscera, mesto Dekri, reka Natabur, mesto Tapsag, ljudstvo Tamiagi, mesto Boin, mesto Pega, reka Dazibari, nato drugo za drugim mesta Barakum, Bulba, Alazit, Galza, Bala, Maksala, Cizanija in gora Giri, na kateri nastajajo dragulji, kot je razkrival napis, ki so ga nesli pred njo. **38** Pot do Garamantov je bila doslej neprehodna, ker so roparji tega plemena s

peskom zasipavali vodnjake, pri izkopavanju teh pa ni treba kopati globoko, če človek pozna tamkajšnje kraje. V zadnji vojni, v kateri so se <Rimljani> v začetnem obdobju vladavine cesarja Vespazijana spopadli s Ojenzi, so odkrili pot, ki je krajša za štiri dni. Ta pot se imenuje Mimo Kamnite glave. Meja Kirenajke se imenuje Katabatmos, mesto in dolina, ki naenkrat preide v kotlino. Do te ločnice se Kirenajska Afrika od Male Sirte odpira 1060 milj v dolžino, v širino pa, kolikor je znano, 910 milj.

6 39 Pokrajina, ki sledi, se imenuje Libija Mareotida in meji na Egipt. Naseljujejo jo Marmaridi, Adirmahidi in nato Mareoti. Razdalja od Katabatma do Parajtonija znaša 86 milj. Vmes na tem območju je v notranjosti Apis, kraj, ki slovi po egipčanskem bogočastju. Parajtonij je od njega oddaljen 62,5 milje, od Parajtonija do Aleksandrije pa je 200 milj. Širina znaša 169 milj. Eratosten navaja, da pot iz Kiren v Aleksandrijo po kopnem nanese 525 milj. **40** Agripa je kot dolžino celotne Afrike od Atlantskega morja skupaj s Spodnjim Egiptom nameril 3040 milj, Polibij in Eratosten, ki veljata za najzanesljivejša vira, pa sta od Oceana do velike Kartagine namerila 1100 milj, od nje do najbližjega Nilovega ustja Kanopa 1688 milj, Izidor od Tingija do Kanopa 3697 milj, Artemidor pa 40 milj manj kot Izidor.

7 41 V teh morjih ni veliko otokov. Najbolj znana je Meninks, dolga 25 in široka 22 milj, ki jo Eratosten imenuje Lotofagitida; ima dve mesti, Meninks na afriški strani in na drugi strani Foar, sama leži od desnega rta Male Sirte oddaljena 1,5 milje. Sto milj od nje proti levemu rtu je Kerkina z istoimenskim svobodnim mestom, dolga 25 milj in tam, kjer je najširša, široka polovico te razdalje, a na skrajnem koncu ne več kot pet milj. Z njo je v smeri proti Kartagini z mostom povezan zelo majhen otok Kerkinitida. **42** Približno 50 milj od njiju je šest milj dolga Lopaduza; nato sledita Gavlos in Galata, katere prst pomori škorpijone, te nevarne afriške živali. Menda <škorpijoni> poginjajo tudi na Klupeji, nasproti katere leži Kosira z mestom. A nasproti zaliva Kartagine sta dva Ajgimojra, Oltarja pa sta bolj čeri kakor otoka prav med Sicilijo in Sardinijo. Viri navajajo, da sta bila tudi ta dva obljudena, a sta se posedla.

8 43 V notranjem območju Afrike v smeri proti jugu in za Getuli ter za puščavami, ki ležijo vmes, kot prvi med vsemi živijo libijski Egipčani, nato Beli Etiopijci. Za njimi živijo plemena Etiopijcev: Nigriti, ki so dobili ime po reki, o kateri smo že spregovorili, Gimneti Faruzijci in na Ocean meječi Perorzi, ki smo jih omenili na meji Mavretanije. Za vsemi temi so proti vzhodu prostrane puščave vse do Garamantov, Avgilov in Trogoditov,

pri tem pa povsem drži mnenje tistih, ki obe Etiopiji postavljajo za puščave Afrike, še zlasti <mnenje> Homerja, ki pravi, da so Etiopijci razdeljeni na dva dela, na vzhodne in zahodne. **44** Reka Nigris ima enake lastnosti kot Nil. Ob njem raste trst in pápirus, v njem živijo iste živali in narašča v istih obdobjih. Izvira med ozemljema etiopskih Tarajlijcev in Ojhalikov. Mesto teh je Magij. Nekateri so na sredo puščav postavili Atlante, ob njih napol divje Ajgipane, Blemijce, Gamfazante, Satire in Himantopode. **45** Atlanti so se izrojeno odtujili civiliziranim navadam, če verjamemo. Med seboj se namreč ne nagovarjajo z imeni, ko gledajo vzhajanje in zahajanje Sonca, ob tem <nanj> izrekajo grozljive kletve, kakor da je pogubno zanje in za njihova polja, in v spanju ne sanjajo tako kakor drugi ljudje. Trogoditi kopljejo votline; te so njihova bivališča, prehranjujejo se s kačjim mesom in oglašajo se s predirljivim krikom, ne z glasom; besednega sporazumevanja sploh ne poznajo. Garamanti ne sklepajo zakonskih zvez in njihovi odnosi z ženskami so promiskuitetni. Avgili častijo samo bogove podzemlja. Gamfazanti, ki so goli in se ne spuščajo v spopade, niso v stiku z nobenim tujcem. **46** Poročajo, da Blemijci nimajo glav, ker imajo usta in oči pritrjene na prsi; da Satiri razen zunanje podobe nimajo ničesar človeškega; da so Ajgipani taki, kakršne jih običajno upodablja; da so Himantopodi neki jermenonožci, za katere je značilno, da hodijo tako, da se plazijo; da so bili Faruzijci, <ki so bili> nekoč Perzijci, Heraklovi spremljevalci, ko je šel k Hesperidam. Več omembe vrednih podatkov o Afriki mi ne pade na misel.

9 47 Z Afriko je združena Azija, za katero Timosten poroča, da od Kanopskega ustja do ustja Ponta meri 2638 milj; Eratosten navaja, da od ustja Ponta do ustja Majotide meri 1545 milj, Artemidor in Izidor pa, da celotna Azija skupaj z Egiptom do Tanaisa meri 5013 milj in 750 korakov. Njena morja so po prebivalcih <ob njih> dobila različna imena; zato bodo navedena skupaj z njimi.

48 Afriki najbližja obljudena dežela je Egipt, ki se razteza v notranjost proti jugu, dokler se za njim ne razprostre ozemlje Etiopijcev. Meja spodnjega dela <Egipta> je Nil, ki ga obdaja, razdeljen na desni in levi rokav, od Afrike ga ločuje Kanopsko ustje, od Azije Peluzijsko, ustji pa sta 170 milj narazen. Zato so nekateri pisci Egipt prišteli med otoke, ker ga Nil deli tako, da deželi daje trikotno obliko, in zato so mnogi Egipt z imenom grške črke poimenovali Delta. Razdalja od enotnega rečnega korita, kjer se prvič razcepi na rokave, do Kanopskega ustja znaša 146 milj, do Peluzijskega ustja 156 milj.

49 Skrajni zgornji del <Egipta>, ki meji na Etiopijo, se imenuje Tebaida. Raz-

deljena je na mestne prefekture, imenovane nómosi: ombitskega, apolonopolitskega, hermontitskega, tinitskega, faturitskega, koptitskega, tentiritskega, diospolitskega, antajopolitskega, afroditopolitskega in likopolitskega. Na območju ob Peluziju so farbajtski, bubastitski, setroitski in tanitski nómos. V preostalem Egiptu pa so <še> arabski in amonski <nómos>, ki se raztezata do preročišča Zevsa Amona, oksirinhitski, leontopolitski, atribitski, kinopolitski, hermopolitski, ksoitski, mendezijski, sebenitski, kabazitski, latopolitski, heliopolitski, prozopitski, panopolitski, buziritski, onufitski, saitski, ptenetski, ptemfski, navkratitski, metelitski, ginajkopolitski in menelaitski <nómos> ter območje Aleksandrije in prav tako Libije Mareotide. **50** Herakleopolitski nómos je na Nilovem 50 milj dolgem otoku, na katerem je mesto, imenovano Heraklovo mesto. Arzinoitska nómosa sta dva; ta dva in memfitski <nómos> segajo vse do konca Delte; nanjo v smeri Afrike mejita dva oazitska nómosa. Nekateri viri zamenjujejo nekatera imen teh nómosov in jih nadomeščajo z drugimi nómosi, na primer heroopolitski in krokodilopolitski <nómos>. Med arzinoitskim in memfitskim nómosom pa je bilo jezero z obsegom 250 milj ali, kot navaja Mucijan, 450 milj in globoko 50 korakov, umetno, po kralju, ki ga je dal narediti, imenovano Mojridovo jezero. Dvainšestdeset milj od tod je Memfis, nekoč rezidenca egiptovskih kraljev, od koder pot do Amonovega preročišča traja dvanajst dni, do Nilovega razcepišča, ki smo ga poimenovali Delta, pa petnajst dni.

10 51 Kje so izviri Nila, ni ugotovljeno, védenje o tem, kako na svoji neizmerno dolgi poti potuje skozi puščave in območja hude pripeke, pa je pridobljeno na podlagi ustnega izročila civilnih raziskovalcev brez vojn, na katerih je temeljilo odkrivanje vseh drugih dežel; kot je uspelo ugotoviti kralju Jubi, izvira na gori v spodnji Mavretaniji nedaleč od Oceana, kjer se vodovje takoj zbere v jezero, ki ga imenujejo Nilida. Tam najdemo ribe alabéte, korakíne in silúre. Kot dokaz tega je Juba v Izejonu v Cezareji posvetil od tam pripeljanega krokodila, ki je še danes na ogled. Vrh tega so opazili, da tedaj, ko je v Mavretaniji preobilica snega in padavin, Nil naraste. **52** Ko se izlije iz tega jezera, se mu ne zdi vredno, da bi tekel čez peščena in pusta območja, zato ponikne <in teče pod zemljo> na razdalji, dolgi nekaj dni poti, nato znova privre na dan v drugem, večjem jezeru na ozemlju plemena Masilesi v Mavretaniji *Caesariensis* in se nekako razgleda po skupnostih ljudi, dokaz za to pa so iste živalske vrste. Nato ga znova posrka pesek in ponikne v puščavi za 20 dni potovanja do ozemlja bližnjih Etiopijcev, ko pa znova začuti <bližino> človeka, privre na dan v studencu, verjetno v tistem, ki so

ga poimenovali Nigris. **53** Od tod naprej ločuje Afriko od Etiopije, in čeprav ni takoj bogato obljuden, je ob njem kljub temu vse polno divjih in velikih zveri, daje rast gozdovjem in teče po sredi ozemlja Etiopijcev pod imenom Astap, kar v jeziku tamkajšnjih plemen pomeni »voda, ki priteka na dan iz teme«. Ustvarja toliko otokov in nekatere tako izjemno velike, da hitro deročemu toku navkljub vendarle potrebuje nič manj kot pet dni, da preteče mimo njih. Okoli najslavnejšega med temi otoki, Meroe, se v levi strugi imenuje Astabores, to je »rokav vode, ki prihaja iz teme«, na desni pa Astosapes, kar pomeni »desni rokav«; Nil se ne imenuje prej, dokler se njegovo vodovje ponovno ne združi v složno celoto, in še potem se nekaj milj imenuje Giris, tako kot prej; Homer ga na njegovem celotnem toku imenuje Ajgipt, drugi pa Triton. **54** Nato zadene ob otoke, vsak ga dodatno razdraži in pospeši, naposled ga obdajo gore in njegov tok ni nikjer bolj deroč; njegovo hitro tekoče vodovje ga ponese do ozemlja Etiopijcev, imenovanih Katadupi, in ko pri zadnjem kataraktu z neznanskim hrumenjem teče med čermi, ki stojijo nasproti njegovemu toku, se zdi ne da teče, ampak strmoglavo pada. Nato teče umirjeno, moč njegovih voda je zlomljena in njegova divjost ukročena, od dolge poti je tudi nekoliko utrujen in nato se, čeprav v številnih ustjih, izlije v Egiptovsko morje. Kljub temu ob določenih dnevih močno naraste, se razlije, preplavi celotni Egipt in mu daje rodovitnost.

55 Za to naraščanje <Nila> so podali različne razloge; a najverjetnejša sta ali dejstvo, da etézije, ki v tem času pihajo v nasprotni smeri <njegovega toka>, potiskajo njegovo vodovje nazaj in vrh tega ženejo morje v Nilova ustja, ali poletna deževja v Etiopiji, saj iste etézije iz ostalega sveta tja prinašajo oblake. Astrolog Timaj je podal skrivnostno razlago: da se Nilov izvir imenuje Fiala in da sama reka ponikne v podzemne jame ter pri tem zaradi razbeljenosti dimastih skal na mestu, kjer se skrije, oddaja paro; da pa Sonce reko, ko se ji v teh dneh približa, z močjo svojega žara izčrpava, zato se ta dvigne in poplavlja, nato pa se znova skrije, da je <Sonce> ne bi povsem izčrpalo; **56** da se to zgodi ob vzhodu Psa pri vstopu Sonca v ozvezdje Leva, ko je zvezda v položaju navpično nad izvirom, medtem ko na tem območju izginjajo sence; večina pa nasprotno meni, da je tok Nila bolj vodnat tedaj, ko se Sonce odmika proti severu, kar se zgodi v ozvezdju Raka in Leva, in zato tedaj manj usiha; ko pa se <Sonce> znova vrne v ozvezdje Kozoroga in proti južnemu polu, izsrkava vodovje Nila in zato je njegov vodostaj nižji. Toda če bi kdo verjel Timaju, da je reko mogoče izčrpati <naj ne pozabi na naslednje>: v teh dneh v teh krajih ves čas ni senc.

57 Nil začenja naraščati ob mlaju, ki sledi <poletnemu> sončnemu obratu, in ko Sonce prehaja ozvezdje Raka, narašča polagoma in zmerno, najvišji vodostaj ima, ko gre Sonce skozi ozvezdje Leva, in enako postopoma upada, ko je Sonce v ozvezdju Device. Kot poroča Herodot, se <v strugo> znotraj svojih bregov v celoti vrne stoti dan, ko je Sonce v ozvezdju Tehnice. Kadar narašča, velja za greh, da kralji ali upravitelji plujejo po njem. Obseg naraščanja opazujejo po zaznamkih na merilni lestvici v vodnjakih.

58 Pravilen dvig vode znaša 16 laktov. Manjši vodostaj ne namoči vsega, višji zaradi počasnejšega odtekanja vode zavira <poljedelstvo>. Slednji zaradi razmočenosti zemlje povzroča zamudo pri setvi, prvi pa zaradi suhih tal setve ne omogoča. Provinca pozorno spremlja obe skrajni stanji. Pri dvigu <vodostaja> do 12 laktov trpi lakoto, pri dvigu za 13 laktov še občuti lakoto, <dvig za> 14 laktov prinaša veselje, <za> 15 laktov zagotavlja brezskrbnost, <za> 16 laktov uživanje. Največji dvig vodostaja do danes je bil za 18 laktov v času cesarja Klavdija, najmanjši za pet laktov v času vojne pri Farzalu, kakor da bi reka z nekim čudežnim predznamenjem kazala svojo zgroženost nad umorom Pompeja Velikega. Ko se vodovje umiri, odprejo nasipe in vodo spustijo <na polja>. Ko na zemljišču ni več vode, ga zasejejo. Nil je med vse-mi rekami edini, ki ne oddaja nobenih meglenih izhlapin.

59 Egiptovska oblast nad Nilom se začenja na meji z Etiopijo pri Sieni; tako se imenuje polotok z obsegom 1000 korakov, na katerem je na arabski strani utrjeni tabor, na drugi strani pa so štirje otoki in File, 600 milj od Nilovega razcepišča, in od tod naprej se, kot smo povedali, imenuje Delta. To razdaljo je navedel Artemidor, pa tudi, da je bilo na njej 250 mest, Juba <je naračunal> 400 milj, Aristokreon pa od Elefantide do morja 750 milj. Poseljeni otok Elefantida leži štiri milje pod zadnjim Nilovim kataráktom in 16 milj nad Sieno in tu se konča plovba po Egiptu, 585 milj stran od Aleksandrije; za toliko so se zmotili prej omenjeni. Tam se zbirajo etiopske ladje; te so zločljive in jih, ko prispejo do kataráktov, prenesejo na ramenih.

11 60 Egipt poleg svoje starodavnosti slovi tudi po tem, da je imel v času Amazisovega kraljevanja 20 000 mest; tudi danes je gosto poseljen z njimi, čeprav jih je veliko nepomembnih. Kljub temu pa so znana: Apolonovo mesto, nato Levkoteino, Veliko Zevsovo mesto, imenovano tudi Teba, ki slovi po tem, da ima 100 vrat, Koptos, ki je trgovsko središče za indijsko in arabsko blago in leži v neposredni bližini Nila, nato Afroditino mesto in vnovič Zevsovo <mesto> ter Tentirida, pod njo Abid, ki slovi po Memnonovi kraljevi palači in Ozirisovem templju, 7,5 milje oddaljen od reke proti Libiji.

61 Nato <sledijo> Ptolemaida, Panopolis in vnovič Afroditino mesto ter na libijski strani Likon, pri katerem gore tvorijo mejo Tebaide. Za njimi so: Hermesovo mesto, Alabastron, Pasje mesto in že omenjeno Heraklovo mesto. Nato <sledijo> Arzinoino mesto in že omenjena Memfida; med njo in arzinoitskim nómosom so na libijski strani stolpi, imenovani piramide, in labirint, ki so ga na Mojridovem jezeru zgradili, ne da bi pri gradnji uporabili les, ter Krokodilje mesto. Vrh tega kot edino mesto v notranjosti in na meji z Arabijo leži zelo slavno Helijevo mesto.

62 Upravičeno pa bi bila na obali Egiptovskega morja hvale deležna Aleksandrija, ki jo je Aleksander Veliki ustanovil ob Mareotskem jezeru 12 milj od kanopskega ustja na afriški strani; ta kraj se je prej imenoval Rakotes. Zasnoval jo je arhitekt Dejnohar, ki je pri tem pokazal svoj v več pogledih izjemni talent; razteza se na površini 15 milj, po obliki pa je podobna makedonskemu vojaškemu plašču, ki je na robu obdan z roglji, na levi in desni strani pa ima podaljšek s številnimi koti, vendar je bila že tedaj petina te lokacije določena za kraljevo palačo. **63** Iz Mareotskega jezera prihaja po kanalu iz kanopskega ustja v južni del mesta trgovsko blago iz notranjosti, v jezeru pa je tudi več otokov; kot navaja cesar Klavdij, znaša dolžina plovbe čezenj 30, obseg pa 250 milj. Drugi trdijo, da se v dolžino razteza 40 shojnosov in da shojnos znaša 30 stadijev; tako dolžina nanese 150 milj, prav toliko pa tudi širina. **64** Tudi ob iztoku Nila so številna pomembna mesta, še zlasti tista, ki so dala imena ustjem, vendar pa ne vsem – ustij je namreč 12 in vrh tega še štiri, ki jih sami imenujejo neprava ustja –, ampak najznamenitejšim sedmim, in sicer: kanopskemu, ki je najbližje Aleksandriji, bolbitinskemu, sebititskemu, fatmitskemu, mendeškemu, tanitskemu in kot zadnjemu peluzijskemu. Poleg tega so tu še Butos, Farbajt, Leontopolis, Atribis, Izidino mesto, Buziris, Kinopolis, Afroditino mesto, Sais, Navkratis, po katerem nekateri imenujejo navkratitsko tisto ustje, ki ga drugi imenujejo herakleotsko in ga navajajo prej kot kanopsko, ki mu je najbližje.

12 65 Onstran peluzijskega ustja je Arabija, ki sega do Rdečega morja ter do tiste dišave proizvajajoče in bogate dežele, ki je znana po vzdevku Srečna. Ta se imenuje <dežela> Katabanov, Ezbonitov in skenitskih Arabcev; je nerodovitna razen območja, kjer se dotika meja s Sirijo, in znana je samo po hribu Kazij. Z njimi so povezani Arabci, na vzhodu Kanhlejci, na jugu Kedrejci, nadalje pa so z obojimi povezani Nabatajci. En zaliv Rdečega morja, ko se to približa Egiptu, se imenuje Heroopolitski in drugi Ajlanitski, pri tem pa je med dvema mestoma, Ajlano in Gazo ob našem morju, razdalja

150 milj. Agripa poroča, da je za Peluzijem Arzinoa, mesto ob Rdečem morju, <do katere je> 125 milj skozi puščave: na tako majhni razdalji se tam kaže tolikšna raznolikost narave.

13 66 Zraven zaseda obalo Sirija, nekoč najmočnejša med <vsemi> deželami in razdeljena <na več delov> pod zelo veliko imeni. Tam, kjer meji na Arabce, se je namreč imenovala Palestina, pa tudi Judeja in Kojle, nato Fenicija in v smeri proti notranjosti Damaskena; v smeri bolj proti jugu se še danes imenuje Babilonija, med Evfratom in Tigrisom pa tudi Mezopotamija; tam, kjer sega prek Tavrosa, Sofena, tostran te pa Komagena in onstran Armenije Adiabena, prej imenovana Asirija; tam, kjer meji na Kilikijo, <se imenuje> Antiohija. **67** Njena dolžina med Kilikijo in Arabijo znaša 470 milj, širina od Selevkeje Pierije do mesta Zevgma ob Evfratu pa 175 milj. Tisti, ki jo še natančneje delijo, trdijo, da Sirija obdaja Fenicijo in da ima Sirija morsko obalo, katere del sta Idumeja in Judeja, in da nato <sledi> Fenicija, za njo pa Sirija. Celotno morje, ki leži pred njo, se imenuje Fenicijsko. Ljudstvo Feničanov zelo slovi kot iznajditelji abecede, začetniki zvezdoznanstva, navigacije in vojaške strategije.

14 68 Za Peluzijem <sledijo> Habrijev tabor, hrib Kazij, svetišče Zevsa Kazija, grob Pompeja Velikega in Ostrakina. Arabija se konča 65 milj stran od Peluzija. Nato se začne Idumeja in Palestina tam, kjer je iztok iz jezera Sirbonida, za katerega so nekateri poročali, da njegov obseg znaša 150 milj. Herodot ga je postavil ob vznožje hriba Kazij, danes je le še srednje veliko močvirje. <Sledijo> mesta Rinokolura in v notranjosti Rafeja, Gaza in v notranjosti Antedon ter gora Argaris; pokrajina ob obali <se imenuje> Samarija; <sledijo> svobodno mesto Askalon, Azot in dve Jamneji, ena v notranjosti. **69** Jopa, mesto Feničanov, ki je, kot pravijo, starejša od vesoljnega potopa, leži na griču, pred njo pa je pečina, na kateri razkazujejo sledi Andromedinih verig. Tam častijo tudi bajeslovno Keto. Nadalje <sledijo> Apolonija, Stratonov Stolp, imenovan tudi Cezareja, ki jo je ustanovil kralj Herod, danes pa je to kolonija *Prima Flavia*, ki jo je ustanovil cesar Vespazijan, mejno mesto Palestine, 189 milj oddaljeno od meje z Arabijo. Sledi Fenicija; v notranjosti pa so mesta Samarije Neapolis, ki se je prej imenovala Mamorta, Sebasta na hribu in na <drugem> še višjem <hribu> Gamala.

15 70 Nad Idumejo in Samarijo se podolgem in počez razteza Judeja. Tisti njen del, ki meji na Sirijo, se imenuje Galileja, tisti, ki je tik ob Arabiji in Egiptu, pa Peraja, ki jo pokrivajo strme visoke gore, od drugih delov Judeje pa jo ločuje reka Jordan. Preostala Judeja je razdeljena na deset toparhij, ki

jih bomo navedli po vrstnem redu: hierikuntska, ki je zasajena s palmovimi nasadi, namakajo pa jo izviri, emavška, lidska, jopska, akrabatenska, gofanitska, tamnitska, betoleptefenska in orejska, v katero je spadala Hierosolima, daleč najslavnejše med mesti Vzhoda, ne samo Judeje, ter Herodejon s slavnim istoimenskim mestom.

71 Reka Jordan izvira iz studenca Paneada, po katerem je dobila drugo ime Cezareja, o kateri bomo še govorili. Reka je prijetna in tam, kjer krajevna lega dovoljuje, vijugasta; ponuja se ljudem, ki živijo ob njej, in kakor proti svoji volji teče proti Asfaltnemu jezeru, ki je grozno po svojih naravnih lastnostih, in to Jordan nazadnje posrka vase ter pokvari njegovo odlično vodo s tem, da jo pomeša s svojo nezdravo vodo. Tam, kjer razporeditev dolin ponudi prvo priložnost, se izlije v jezero, ki ga več <piscev> imenuje Genezaras, dolgo 16 milj in široko šest milj ter obdano z ljubkimi mesti, in sicer <ga obdajajo> na vzhodu Juliada in Hipos, na jugu Tariheja – s tem imenom nekateri poimenujejo tudi jezero –, na zahodu Tiberiada z zdravilnimi toplimi vreli.

72 V Asfaltnem jezeru nastaja samo bitúmen; od tod tudi ime jezera. Vanj se ne more potopiti nobena žival, biki in kamele plavajo na površini; od tod govorica, da v njem nič ne potone. V dolžino meri več kot 100 milj, na najširšem mestu jih doseže 75, na najožjem šest. Z vzhoda nanj gleda Arabija Nomadov, z juga Mahajrunt, nekoč takoj za Hierosolimo drugo <najpomembnejše> utrjeno mesto Judeje. Na isti strani je topli izvir Kaliroa, ki že z imenom razglaša sloves svoje vode.

73 Na zahodu toliko stran od obal <jezera>, kolikor sežejo njihovi škodljivi vplivi, živijo Eseni, samotarsko pleme, ki je nenavadno bolj kot vsa druga plemena na svetu: med njimi ni nobene ženske, odrekajo se sleherni spolnosti, so brez denarja in njihova edina družba so palme. Njihovo število se enakomerno obnavlja iz dneva v dan s prihodom kopice novih članov, saj tja v velikem številu zahajajo posamezniki, ki jih valovje usode trudne od življenja žene, da privzamejo njihove navade. In tako pleme, v katerem se nihče ne rodi, večno obstaja že tisoče let, in to je prav neverjetno. Tako plodovita je zanje naveličanost drugih nad življenjem! Pod temi je bilo nekoč mesto Engada, drugo za Hierosolimo po rodovitnosti in palmovih gajih, danes pa je <tako kot Hierosolima> le še prazno pogorišče. Sledi utrdba Masada na pečini, ki tudi sama ni daleč od Asfaltne jezera. In do tod sega Judeja.

16 74 Na strani Sirije je z njo povezana Dekapolitanska pokrajina, <ki je dobila ime> po številu mest, a mednje ne uvrščajo vsi <pisce> istih. Ven-

dar pa kot prvega <navajajo> Damask, ki je rodoviten, ker reko Hrizoroas izkoriščajo za namakanje, nato Filadelfijo in Rafano, ki vsa tri ležijo v smeri proti Arabiji, Skitopolo, prej imenovano Niza, po tam pokopani dojlji Očeta Libera, v njej pa so naselili Skite, Gadaro, ob kateri teče Hieromiks, in že omenjeni Hipos, Dion, vodnato Pelo, Garazo in Kanato. Med temi mesti in okoli njih so tetrahije, ki so vsaka kakor kraljestvo in se štejejo za kraljestva: Trahonitida, Paneada, v kateri je Cezareja z že omenjenim studentcem, Abila, Arka, Ampeloesa in Gaba.

17 75 Od tod se je treba vrniti na obalo in v Fenicijo. Tu je bilo <nekoč> mesto Krokodejlon, danes pa je reka. Še je živ spomin na mesti Doron in Sikamin. <Sledi> predgorje Karmel in na gori mesto z enakim imenom, nekoč imenovano Akbatana. Zraven so Geta, Geba, potok Pakida ali Belos, ki na svojem ozkem bregu odlaga mešanice peska, primerne za pridobivanje stekla; sam potok priteče iz močvirja Kendebija ob vznožju Karmela. Zraven je kolonija cesarja Klavdija Ptolemaida, ki se je nekoč imenovala Aka, <sledita> mesto Ekdipa in rt Album. **76** Tir, ki je bil nekoč otok in ga je od celine ločeval zelo globok morski kanal, širok 700 korakov, je zdaj zaradi Aleksandrovih oblegovalnih del povezan s celino; nekoč je slovel po ustanavljanju kolonij, saj je matično mesto mest Lepte, Utike in oblasti nad svetom željne tekmice rimskega cesarstva Kartagine, a tudi Gadesa, ki so ga ustanovili zunaj meja sveta: danes pa so školjke in škrlat vse, po čemer slovi. Njegov obseg znaša 19 milj, če vanj vključimo še Stari Tir; samo mesto zajema 22 stadijev. Nadalje <sledijo> mesta Sarepta, Ornit in Sidon, središče steklarske umetnosti in matično mesto bojijskih Teb. **77** Za njim se začenja gora Liban in se razteza 1500 stadijev vse do Zimire, imenovane kelesirijska. Nasproti Libana, le da vmes leži dolina, se razteza njemu enako visoki Antiliban, ki je bil nekoč <z Libanom> povezan z obzidjem. Za Antilibanom proti notranjosti je Dekapolitanska pokrajina in z njo prej omenjene tetrahije ter celotno prostranstvo Palestine. **78** Na obali pod Libanom pa so reka Magoras, kolonija Berit, imenovana *Felix Iulia*, Levje mesto, reka Likos, Stari Biblos, reka Adonis, mesta Biblos, Botris, Gigarta, Trieris, Kalamos, Tripolis, ki ga naseljujejo Tirci, Sidonci in Aradci, Ortozija, reka Elevter, mesta Zimira, Marat in nasproti Arad, mesto in otok, dolg sedem stadijev in 200 korakov oddaljen od kopnega, območje, v katerem se končajo omenjene gore, in gora Bargil, vmes pa se raztezajo ravnice.

18 79 Tu se končuje Fenicija in se znova začenja Sirija. Tu so mesta Kar-na, Balaneja, Paltos, Gabala, rt, na katerem je svobodna Laodikeja, Diospo-

lis, Herakleja, Haradros in Pozejdion. Nato <sledi> rt sirske Antiohije. V notranjosti je sama svobodna Antiohija, imenovana tudi Pri Dafni, ki jo deli reka Oront. Na rtu pa je svobodna Selevkeja, imenovana Pierija. **80** Nad njo je gora, ki ima enako ime kot še ena druga: Kazij. Z njegovega najvišjega vrha je mogoče v času četrte nočne straže skozi temo gledati sončni vzhod, tako da opazovalcu, če se le malo obrne, ponuja hkraten pogled na dan in noč. Vzpon do vrha znaša 19 milj, višina navpično pa štiri milje. Na obali so reka Oront, ki izvira med Libanom in Antilibanom pri Heliopoli, mesta Rozos in za njim Vrata, imenovana Vrata Sirije, na območju med rozoškimi gorami in Tavrosom. Na obali sta mesto Miriander in gora Aman, na kateri je mesto Bomite. Sama gora <Aman> ločuje Kilikijo od Sirije.

19 81 Zdaj pa spregovorimo o notranjosti. V Koje<siriji> so: Apameja, ki jo od tetrarhije Nazerinov ločuje reka Marsias; Bambika, ki jo drugače imenujejo tudi Hierapolis, Sirci pa Mabog; tam častijo nenavadno Atargatis, ki jo Grki imenujejo Derketo; Halkida, imenovana tudi Pri Belosu, po kateri <je dobila ime> najrodovitnejša pokrajina Sirije Halkidena, in Kiros, po katerem <je dobila ime> Kirestika; Azeti, Gindareni, Gabuleni, dve tetrahiji, imenovani Tigranukomati, Hemeseni in Hilati, pleme Iturajcev in tista njihova veja, ki se imenujejo Bajtajmi; Mariamnitani; **82** tetrahija, imenovana Mamiseja; Paradejz; Pagine; Penelenite; poleg že omenjene <Selevkeje> še dve <drugi> Selevkeji, imenovani Pri Evfratu in Pri Belosu; Karditenzi. V preostali Siriji pa poleg teh <predelov>, ki jih bomo omenili v povezavi z Evfratom, živijo: Aretuzijci, Berojenzi, ob Orontu Epifanenzi, Laodikeni z vzdevkom Ob Libanu, Liziadi in Larisajci, vrh tega pa 17 tetrahij z barbar-skimi imeni, razdeljenih na kraljestva.

20 83 Na tem mestu bi bilo zelo smotno spregovoriti tudi o Evfratu. Izvira v prefekturi Karanitida v Mali Armeniji, kot sta poročala dva moža, ki sta izvir videla čisto od blizu: Domicij Korbulon <je navedel, da izvira> na gori Aga, Licinij pa, da ob vznožju gore, ki jo imenujejo Kapot, 12 milj nad Zimaro; na začetku se imenuje Piksurat. Na svojem toku najprej Derzeno in nato Anaitiko, obe armenski pokrajini, ločuje od Kapadokije. **84** Daskuza je od Zimare oddaljena 75 milj; od tam plovba do Sartone znes 50 milj, do Melite v Kapadokiji 34, do Elegeje v Armeniji 10, potem ko se vanj izlijejo reke Likos, Arzanias in Arzan. Pri Elegeji se pred njim pojavi gora Tavros, vendar mu ne zastavi poti, čeprav je mogočna, 12 milj široka ovira. Tam, kjer prodre <v gorsko verigo>, ga imenujejo Omas, in nato na kraju, ker se prebije skozi, Evfrat, ki je še od tam naprej poln skal in deroč. **85** Od tod naprej ločuje na

levi Arabijo, in sicer <njeno> pokrajino, imenovano pokrajina Orojcev, ki meri tri shojnose, in na desni Komageno, kljub temu pa celo tam, kjer si s silo utira pot skozi Tavros, dovoljuje zgraditev mostu. Pri Klavdiopoli v Kapadokiji svoj tok naravna proti zahodu. Tukaj pa ga Tavros preusmeri, čeprav ga je Evfrat <prej> premagal in presekal, in ga v spopadu prvič na drugačen način porazi ter ga oslabiljenega prežene proti jugu. Tako se v tem dvoboju narave razmerje sil izenači: reka teče, kamor hoče, gora pa ji preprečuje, da bi tekla, koder hoče. Od kataráktov naprej je <Evfrat> znova ploven. Glavno mesto Komagene Samozata je od tam oddaljeno 40 milj.

21 86 Že omenjena Arabija ima ta mesta: Edeso, ki se je nekoč imenovala Antiohija, Kaliróo, ki je dobila ime po izviru, in Kare, ki so znane po Krasovem porazu. Z njo je povezana prefektura Mezopotamija, ki so jo ustanovili Asirci, v njej pa sta mesti Antemuzija in Nikeforij. Sledijo Arabci, imenovani Prajtavi; njihovo glavno mesto je Singara. Na sirski strani pod Samozato pa se v Evfrat izliva reka Marsias. Komagena se konča s Kingilo in začne se skupnost Imenejcev. Evfrat teče ob mestih Epifaneja in Antiohija z vzdevkoma Ob Evfratu, prav tako pa tudi Zevgma, ki je 72 milj oddaljena od Samozate, znana pa je po prehodu čez Evfrat. Apamejo na nasprotnem bregu je Selevk, ustanovitelj obeh mest, povezal z mostom. **87** Ljudstvo, ki se tesno dotika Mezopotamije, se imenuje Roali. V Siriji pa sta mesti Evrop in Tapsak ...; ... <sledi mesto, ki se je> nekoč <imenovalo> ..., zdaj pa se Amfipolis, in skenitski Arabci. Tako <Evfrat> teče vse do kraja Sura, pri katerem se obrne proti vzhodu in zapusti palmirske puščave Sirije, ki segajo vse do mesta Petra in območja tako imenovane Srečne Arabije.

88 Palmira je mesto, ki slovi po svoji legi, po bogastvu svoje zemlje in po prijetnih vodah; njeno ozemlje iz vseh smeri okrog in okrog obdajajo peščene puščave in tako rekoč ločena od drugih dežel zaradi svoje naravne lege povsem neodvisna leži med dvema zelo močnima imperijema, rimskim in partskim, in v medsebojnem sporu ena in druga stran najprej poskrbi zanjo. Od Selevkeje Partov, imenovane Ob Tigrisu, je oddaljena 337 milj, od najbližje sirske obale 203 in od Damaska 27 milj manj.

89 Pod puščavami Palmire so pokrajina Telendena in že omenjena mesta Hierapolis, Beroja in Halkida. Onstran Palmire nekaj puščavskega območja zaseda tudi Hemeza, prav tako pa tudi Elatij, ki je za polovico bliže Petri kot Damask. Zelo blizu Sure je Filisk, partsko mesto ob Evfratu. Plovba od Filiska do Selevkeje traja deset dni, skoraj toliko pa tudi do Babilona. **90** Evfrat se namreč 594 milj od Zevgme pri vasi Mazika razcepi in njegova leva

veja teče v Mezopotamijo skozi samo Selevkejo ter se v njeni okolici izlije v Tigris, ki teče tam mimo; desna struga pa teče proti Babilonu, nekoč glavnemu mestu Kaldeje, in teče po sredi skozenj, prav tako pa tudi skozi mesto, ki ga imenujejo Motris, nato pa se razgubi v močvirja. Tudi sam Evfrat narašča ob določenih dnevih tako kot Nil, le z majhnimi odstopanji, in Mezopotamijo poplavlja, ko Sonce doseže 20. stopinjo Raka. Upadati začenja, ko Sonce iz Leva preide v Devico, v celoti pa se v svojo strugo povrne, ko Sonce doseže 29. stopinjo Device.

22 91 Toda vrnimo se na obalo Sirije, v katere neposredni bližini je Kilikija. <Tu so> reka Diofan, gora Krokodajlos, Vrata gore Aman, reke Androk, Pinar in Likos, Isoški zaliv, mesto Isos, prav tako Aleksandrija, reka Hloros, svobodno mesto Ajgaje, reka Piram, Vrata Kilikije, mesta Malos, Magirz in v notranjosti Tarz, Alejske poljane, mesta Kaziponis, svobodno mesto Mops, ki leži ob Piramu, Tir, Zefirij in Anhiala; **92** reki Saros in Kidnos, ki seka svobodno mesto Tarz daleč od morja. <Sledijo> pokrajina Kelenderitida z mestom, kraj Nimfaj, kilikijski Soli, zdaj <imenovani> Pompejopolis, Adana, Kibira, Pinara, Pedalija, Ale, Selinunt, Arzinoa, Jotapa, Dorij in ob morju Korik, in sicer imajo mesto, pristanišče in votlina isto ime. Nadalje <sledijo> reka Kalikadnos, rt Sarpedon, mesta Holmi, Mila ter Afroditin rt in Afroditino mesto; zelo blizu njega leži otok Ciper. **93** V notranjosti pa so mesta Mizanda, Anemurij, Korakezij in reka Melas, starodavna meja Kilikije. V notranjosti je treba omeniti Anazarbene, katerih mesto <Anazarb> se danes imenuje *Caesarea Augusta*, Kastabalo, Epifanejo, prej imenovano Ojnoand, Elevzo, Ikonij in Selevkejo z vzdevkom Traheotida nad reko Kalikadnos, ki so jo umaknili stran od morja, kjer se je imenovala Hermija. Vrh tega so v notranjosti reke Liparis, Bombos in Paradejzoz ter gora Imbar.

23 94 Vsi <pisci> so Pamfilijo združili s Kilikijo, pri tem pa so pozabili omeniti pleme Izavri. Mesta tega plemena v notranjosti so Izavra, Kliban in Lalazida; dežela <Izavrov> pa se od območja že omenjenega Anemurija spušča do morja. Na podoben način so vsi, ki so pisali o tej isti temi, spregledali pleme Omanadi, ki meji na Izavre; njihovo mesto v notranjosti je Omana. Preostalih 44 utrjenih naselbin je skritih med grapaste gorske doline.

24 Vzpetine zasedajo Pizidi, ki so se nekoč imenovali Solimi; njihova kolonija je Cezareja, imenovana tudi Antiohija. Mesti sta Oroanda in Sagales.

25 95 Pizide obdaja Likaonija, ki spada pod sodno oblast Azije, kamor se shajajo Filomelienzi, Timbrijani, Levkoliti, Pelteni in Tirienzi. <Pod isto

sodno oblast> spada tudi tetrarhija iz tistega dela Likaonije, ki meji na Galatijo, v njej je 14 skupnosti, najslavnejše mesto pa je Ikonij. V sami Likaoniji sta znani Tebaza na Tavrosu in Hida na meji med Galatijo in Kapadokijo. Na likaonijski strani nad Pamfilijo so potomci Tračanov Milijci; njihovo mesto je Arikanda.

26 96 Pamfilija se je prej imenovala Mopsopija. Pamfilijsko morje je povezano s Kilikijskim <morjem>. <Tu so> mesta Sida in na gori Aspend, Plantanist in Perga; rt Levkola in gora Sardemiz; reki Evrimedont, ki teče ob Aspendu, in Katarakt, ob katerem sta Lirnes in Olbija; zadnje mesto na tej obali je Fazelida.

27 97 S Pamfilijo sta povezani Likijsko morje in pleme Likijcev, za katerimi sledi velik zaliv. Gora Tavros, ki prihaja od vzhodnih obal, ločuje <ta zaliv> s Helidonijskim rtom; tudi Tavros je neizmeren in gospoduje neštetim plemenom; s svojo desno stranjo, kjer se najprej dvigne od Indijskega morja, gleda proti severu, z levo stranjo pa se razteza proti jugozahodu in bi Azijo delil na pol, če bi se temu premagovalcu dežel ne postavila po robu morja. Skoči torej nazaj proti severu, se v loku preusmeri in gre nazaj po neizmerni poti, medtem ko mu narava kakor nalašč večkrat postavlja na pot morja, tu Fenicijsko, tukaj Pontsko, tam Kaspijsko in Hirkanijsko ter na nasprotni strani Majotijsko jezero. **98** In ko tako trči ob ta vodovja, se med temi naravnimi ovirami zviže in kljub temu v vijugastem teku kot zmagovalec prodre vse do sorodnih vršacev Ripajskega pogorja, in sicer je znan po številnih in vedno novih imenih, kamorkoli pride: na svojem prvem delu se imenuje Imaj, nato Emod, Paropaniz, Kirkij, Kambad, Pariad, Hoatras, Oreges, Oroand, Nifat, Tavros in tam, kjer se dvigne višje, kot je sam, Kavkaz; ko se občasno razveji, kakor da bi skušal napasti morja, <se imenuje> Sarpedon, Korakezij, Kragos in znova Tavros; **99** tudi tam, kjer se razcepi in se odpre ljudstvom, si znova prilasti enoten potek s tem, ko <gorski prelazi> dobijo ime Vrata, in ta se na eni strani imenujejo Armenska, na drugi Kaspijska, na tretji Kilikijska. Celo tedaj, ko se pretrga in se izogne tudi morjem, dobi na eni in drugi strani imena številnih plemen: na desni Hirkanijski in Kaspijski <Tavros>, na levi Pariedros, Moshiški, Amazonski, Koraksiški in Skitski, na splošno pa po grško Keravnijski.

28 100 V Likiji torej od njenega rta naprej <sledijo> mesto Simena, gora Himajra, ki v nočeh žari v ognju, in skupnost Hefajstion, na območju katere so prav tako ogenj bruhajoči vrhovi. Tam je bilo nekoč mesto Olimp, danes pa so gorske naselbine Gage, Koridala in Rodiapolis. Ob morju je

Limira z reko, v katero se izliva Arikand, gora Mazikit, skupnost Andrija, Mira, mesta Aperle in Antifelos, ki se je nekoč imenovalo Habez, ter v kotu Felos; nadalje Pira, prav tako Ksant, ki je od morja oddaljen 15 milj, ter reka z istim imenom; nato Patara, ki se je prej imenovala Patar, in na gori Sidima ter rt Kragos. **101** Na drugi strani <rt> je zaliv, ki je enak kot zaliv pred njim; tam sta Pinara in Telmez, pri katerem se Likija konča. Likija je nekoč imela 70 mest, danes jih ima 36. Od teh so poleg že omenjenih najslavnejša Kanas, Kandiba, v kateri slovi gaj Evniada, Podalija, Homa, ob kateri teče reka Ajdeza, Kianeje, Kadianda, Liza, Melanoskopij, Tlos in Telandros. V njeni notranjosti je tudi Kabalija, katere tri mesta so Ojnoanda, Balbura in Bubon. **102** Pri Telmezu se začeta Azijatsko ali Karpatijsko morje in Azija v pravem pomenu besede. Agripa jo je razdelil na dva dela: enega je na vzhodu obdal s Frigijo in Likaonijo, na zahodu z Egejskim morjem, na jugu z Egiptovskim morjem in na severu s Paflagonijo; v dolžino ji je odmeril 475 milj, v širino pa 320. Drugi del, dolg 575 in širok 325 milj, je na vzhodu omejil z Malo Armenijo, na zahodu s Frigijo, Likaonijo in Pamfilijo, na severu s provinco Pont in na jugu s Pamfilijskim morjem.

29 103 Na najbližji obali ležijo Karija, nato Jonija in onstran nje Ajolida. Karija, ki obdaja v svoji sredi ležečo Dorido, na eni in drugi strani sega do morja. V njej so rt Pedalij, reka Glavk, ki s seboj odnaša <svoj pritok> Telmedij, mesti Dajdala in Krija, <ki je naselbina> beguncev, reka Akson in mesto Kalinda. V reko Ind, ki izvira v Kibiratskem pogorju, se izliva 60 nikoli usihajočih rečnih pritokov, a več kot 100 hudournikov. **104** <Sledijo> svobodno mesto Kavnos, nato Pirnos, pristanišče Kresa, od katerega je otok Rodos <oddaljen> 20 milj, kraj Lorima, mesta Tizanuza, Paridon in Larimna, zaliv Timnias, rt Afrodiziada, mesto Hidas, zaliv Shojnos in območje Bubas. Tu je bilo nekoč mesto Akant, z drugim imenom Dulopolis. Na rtu leži svobodni Knidos, <sprva> imenovan Triopija, nato Peguza in Stadija. Pri njem se začne Dorida.

105 Toda primerno bi bilo prej spregovoriti o območju za njo in o sodnih okrajih v notranjosti. Prvi se imenuje kibiratski; samo mesto spada k Frigiji. Tja prihaja 25 skupnosti, najslavnejše mesto pa je Laodikeja. Leži ob reki Likos, ob straneh jo oblivata Azop in Kapros in sprva se je imenovala Diospolis, nato Roas. Preostali v tem sodnem okraju, ki jih velja omeniti, so Hidreliti, Temizoni in Hierapoliti. Drugi sodni okraj je dobil ime po Sinadi; sem prihajajo Likaoni, Apijani, Evkarpeni, Dorilajci, Midajci, Julienzi in 15 drugih, nepomembnih ljudstev. **106** Središče tretjega sodnega okraja je Apa-

meja, prej imenovana Kelajne in nato Kibot. Leži ob vznožju gore Signias, ob njej pa tečejo reke Marsias, Obrimas in Orbas, ki se izlivajo v Majander. Marzias, ki malo za izvirom ponikne, se tam znova vrne na površje. Tam, kjer je Marsias tekmoval z Apolonom, je Avlokrena; tako se imenuje kotlina, 10 milj oddaljena od Apameje, če potujemo v smeri Frigije. Iz tega sodnega okraja bi veljalo omeniti Metropolit, Dionizopolite, Evforbene, Akmonienze, Peltene, Siblijane in preostalih devet nepomembnih <ljudstev>.

107 V zalivu Doride so Levkopolis, Hamaksit, Eleunt in Etena; nato so v Kariji mesta Pitaj, Evtana in Halikarnas. Halikarnasu je Aleksander Veliki pridružil šest mest: Teangelo, Sido, Medmaso, Uranij, Pedaz in Telmiz. Leži med dvema zalivoma: Keramskim in Jazoškim. Sledijo Mindos in <kraj,> kjer je stal nekoč Stari Mindos, Nariand, Neapolis, Karianda, Termiera, svobodna Bargilija in mesto Jazos, po katerem je dobil ime Jazoški zaliv. **108** Karija se prav posebej odlikuje po imenih slavnih mest v notranjosti. Tam sta namreč mesti svobodna Milaza ter Antiohija, in sicer na lokacijah, kjer sta bili nekoč mesti Simajt in Kranaos; Antiohijo obtekata Majander in Morzin. V tem predelu je bila nekoč tudi Majandropolis, tu so Evmeneja, ki leži ob reki Kludros, reka Glavk, mesto Lizias in Otrus, berekintijsko območje, Niza, Tralis, imenovana tudi Evanteja, Selevkeja in Antiohija; obteka jo reka Evdon, skozi njo pa teče Tebait. **109** Nekateri poročajo, da so tam živeli Pigmejci. Vrh tega so tu Tidon, Pira, Evroma, Herakleja, Amizon, svobodna Alabanda, ki je dala ime temu sodnemu okraju, pa Stratonikeja, Labraind, Keram in Trojzena Forontida. Na istem forumu urejajo sodne zadeve Ortozienzi, Alindenzi, Evhipini, Ksistijani, Hidisenzi, Apolonijati, Trapezopoliti in svobodni Afrodizienzi. Poleg teh sta tu še Koskin in Harpaza ob reki Harpaz, ki je tekel tudi skozi območje mesta Trale, dokler je še obstajalo.

30 110 Lidija, skozi katero v vijugah, ki se vedno znova obračajo nazaj, teče reka Majander, se razteza nad Jonijo; na vzhodu meji na Frigijo, proti severu na Mizijo, z južnim delom oklepa Karijo; prej se je imenovala Majonija. Najbolj slovi zaradi Sard, ki so bile ustanovljene ob pobočju gore Tmolos, prej imenovane Timol; po Paktolu, ki priteče z njega, in ga imenujejo tudi Hrizoroas, ter po izviru Tarnis so Majoni skupnost poimenovali Hida, slovi pa po Gigajskem močvirju. **111** Ta sodni okraj se danes imenuje sardski, vanj pa poleg omenjenih prihajajo makedonski Kadieni, Filadelfini ter ob reki Kogam ob vznožju Tmola Majoni, Tripolitani – te in Antoniopolite obteka Majander –, Apolonohieriti, Mizotimoliti in drugi manj pomembni <prebivalci>.

31 112 Jonija, ki se začne pri Jazoškem zalivu, se razteza čez precej številne zalive na obali. Prvi zaliv na njej je Kraljevi zaliv, nato sledijo rt in mesto Pozejdejon, preročišče Branhidov, zdaj imenovano preročišče didimejskega Apolona, 20 milj oddaljeno od obale, in nato 180 milj stran Milet, glavno mesto Jonije, prej imenovan Lelegeida, Pitruza in Anaktorijska, ustanovitveno mesto več kot 90 mest ob vseh morjih, ki ga tudi ne smemo prikrajšati za <omembo> njegovega državljana Kadma, ki je kot prvi začel pisati v nevezani besedi. **113** Reka Majander, ki izvira iz jezera na gori Avlokrena, obteče veliko mest in sprejme <v svoj tok> veliko rek, je zaradi zavojev tako ovinkasta, da pogosto daje vtis, da teče nazaj; najprej teče čez ozemlje Apameje, nato čez ozemlje Evmeneje, nato čez Hirgaletske ravnice in naposled čez Karijo, s svojim umirjenim tokom namaka vsa ta območja z izjemno rodovitnim blatom in deset stadijev od Mileta počasi priteče v morje. Nadalje <sledijo> gora Latmos, mesta Herakeja, z vzdevkom te gore imenovana Karijska, Miunt, ki so ga menda najprej ustanovili iz Aten prišli Jonci, Navloh, Priena, na obali, imenovani Trogilija, reka Gajzos, pokrajina, ki je za vse Jonce sveta in so jo zato poimenovali Panjonija; **114** zraven je Figela, ki so jo, kot izpričuje njeno ime, ustanovili begunci; nekoč je bilo tu tudi mesto Maratezija. Nad temi kraji je Magnezija, znana po vzdevku Ob Majandru, ki je hčerinsko mesto tesalske Magnezije. Od Efeza je oddaljena 15 milj, od Tral pa še tri milje več. Prej se je imenovala Tesaloha in Mandrolitija; ležala je na obali in si je priključila ter morju vzela Derazidske otoke. **115** V notranjosti je tudi Tiatejra, ki jo obteka Likos, nekoč z vzdevkoma Pelopija in Evhipija. Na obali pa je preročišče Efez, delo Amazonk, prej znan pod mnogimi imeni: Alopa v času trojanske vojne, nato Ortigija in Amorga. Imenoval se je tudi Zmirna z vzdevkom Trahija, ter Hajmonij in Ptelea. Dviga se ob gori Pion, ob njej teče Kaistros, ki izvira na Kilbijanskem pogorju ter s seboj odnaša številne vodotoke in Pegazejsko močvirje, ki ga napaja reka Firit. Ti pritoki prinašajo veliko količino blata, s katerim <Kaistros> širi kopno in je z njim vmes ležečim ravninam priključil otok Sirijo. V Efezu so studenec Kalipija in dva Selinunta, ki iz različnih smeri obdajata Artemidino svetišče. **116** Za Efezom je drugo preročišče, ki pripada Kolofonijcem, in v notranjosti sam Kolofon, ob katerem teče Halez. Sledijo svetišče klaroškega Apolona in Lebed – nekoč je bilo tu tudi mesto Notij –, rt Korinaj, gora Mimant, ki sega 150 milj v morje in se na ravninah, ki so z njo neposredno povezane, znižuje. Aleksander Veliki je ukazal, naj skozi to ravnico na tem mestu naredijo prekop v dolžini 7,5 milje, da je povezal dva zaliva in Eritre skupaj z Mimantom

obdal z vodo. **117** Ob Eritrah so bila <nekoč> mesta Pteleon, Helos in Dorij, danes pa so tam reka Aleon, Korinaj, Mimantov rt, Klazomene, Partenija in Hipi, ki so se prej, ko so bili otoki, imenovali Hitroforije. Isti Aleksander jih je z dva stadija dolgim nasipom povezal s kopnim. V notranjosti so propadla mesta Dafnunt, Hermezija in Sipil, ki se je prej imenoval Tantalida, glavno mesto Majonije, <in je stal> tam, kjer je danes jezero Sale. Propadla je tudi Arhajopolis, ki je nadomestila Sipil, njo je nadomestila Kolpa, to pa Libada. **118** Če se vračamo, je 12 milj stran od tod na obali Zmirna, ki jo je ustanovila Amazonka, znova pa jo je dal zgraditi Aleksander; mesto se veseli reke Melet, ki izvira nedaleč stran. Najznamenitejše gore Azije se raztezajo večinoma na tem območju: zadaj za Zmirno in Termeto je Mastuzija, ki je povezana z vznožjem Olimpa in se konča pri Drakonju, Drakon pri Tmolu, Tmolos pri Kadmu, ta pa pri Tavrosu. **119** Za Zmirno reka Hermos teče čez ravnice in jim daje svoje ime. Izvira blizu Dorilaja, skupnosti v Frigiji, in dobi veliko pritokov, med katerimi so Friks, ki je dal ime plemenu in ga ločuje od Karije, pa Hilos in Krios, pa tudi v te pritoke se izlivajo reke Frigije, Mizije in Lidije. Ob ustju Herma je bilo nekoč mesto Temnos, zdaj so na skrajnem koncu zaliva Mirmeske čeri, mesto Levke na rtu, ki je bil nekoč otok, in Fokaja, mejno mesto Jonije. **120** V zmirnaiski sodni okraj zahaja tudi večina Ajolije, o kateri bo kmalu govor, in poleg Makedoncev z vzdevkom Hirkani tudi Magnezijci iz Sipila. V Efez, drugi okras Azije, prihajajo bolj oddaljeni Cezarienci, Metropolit, Spodnji in Zgodnji Kilbijani, Mizomakedonci, Mastavrenzi, Briuliti, Hipajpeni in Dioshieriti.

32 121 Naslednji <deželi> sta Ajolida, nekoč imenovana Mizija, in Troada, ki leži ob Helespontu. Tam je za Fokajo pristanišče Askani. Nadalje je kraj, kjer je nekoč stala Larisa, tu so Kime, Mirina, ki se imenuje Sebastopolis, ter v notranjosti Ajgaje, Ataleja, Pozejdeja, Neon Tejhos in Temnos. Na obali pa <sledijo> reka Titan in po njej poimenovana skupnost. Tu je bila nekoč tudi Grineja, zdaj je samo pristanišče, nekoč <je bila> otok, povezan s kopnim, mesto Elaja, in reka Kaik, ki priteče iz Mizije, mesto Pitana in reka Kanaitis. **122** Propadli so Kane, Lizimaheja, Atarneja, Karena, Kistena, Kila, Kokilij, Teba, Astira, Hriza, Stara Skepsis, Gergita in Neander; danes so tu skupnost Perperena, območje Herakleje, mesto Korifant, reki Grilij in Olij, območje Afrodiziada, ki se je prej imenovala Politike Orgas, pokrajina Skepsis in reka Even, na bregovih katere sta propadla Lirnes in Milet. Na tem območju je gora Ida in na obali Adramitej, nekoč imenovan Pedaz, ter reke Astron, Kormal, Krian, Alabastros in Hieros, ki priteče z Ide; v notranjosti je

gora Gargara in mesto z enakim imenom. **123** Znova na obali je Antandros, prej imenovan Edonida in nato Kimerida, ter Asos, imenovan tudi Apoloni-ja; tu je bilo nekoč tudi mesto Palamedij; <sledi> rt Lekton, ki ločuje Ajolido in Troado. Nekoč so obstajale tudi skupnost Polimedijska, Hriza in druga Larisa. Še vedno je ohranjeno Zmintejevo svetišče, Kolona v notranjosti je propadla. V Adramitej hodijo urejat sodne zadeve Apolonijati ob reki Rindak, Erezi, Miletopoliti, Pojmaneni, makedonski Askulaki, Polihnajci, Pioniti, kilikijski Mandakandeni, mizijski Abreteni, imenovani tudi Helespontijci, ter drugi manj pomembni <prebivalci>.

33 124 Prvi kraj v Troadi je Hamaksit, nadalje Kebrenija in sama Troada, imenovana Antigoneja, zdaj rimska kolonija Aleksandrija, mesto Nea, plovna reka Skamander in na rtu je bilo nekoč mesto Sigej; nato pristanišče Ahajcev, v katero se izliva s Simoentom združeni Ksant, ter Palajskamander, ki prej tvori močvirje; za drugimi rekami, ki jih opeva Homer, Rezosom, Heptaporom, Karezom in Rodijem, se ni ohranila prav nobena sled. Granik teče z drugega območja v Propontido. Vendar pa je tu še zdaj, tako kot v preteklosti, majhna skupnost Skamandreja in 2,5 milje od <svojega> pristanišča odmaknjeni in plačila davščin oproščeni Ilion, kjer so potekali vsi sloviti dogodki. **125** Zunaj zaliva so Rojtejske obale, na katerih so mesta Rojtej, Dardanej in Arizba. Nekoč je bilo tu tudi mesto Ahilej, ki so ga ob Ahilovi gomili ustanovili Mitilenajci in pozneje znova <zgradili> Atenci <na kraju>, kjer je ob <rtu> Sigeju stalo Ahilovo ladjevje. Nekoč je stalo tu tudi mesto Ajantej, ki so ga Rodošani ustanovili na drugem rtu <zaliva>, ker je bil tam pokopan Ajant, 30 stadijev stran od Sigeja, in sicer na samem sidrišču njegovega ladjevja. V notranjosti nad Ajolido in delom Troade je pokrajina, imenovana Tevtranijska, ki so jo v davnih časih naseljevali Mizi. Tam izvira že omenjena reka Kaik. Pleme <ki je živelo ob njem> je bilo samo po sebi številčno, tudi tedaj, ko se je celotna dežela imenovala Mizija. **126** V njej so <mesta> Pionije, Andera, Idala, Stabulum, Konizij, Tejon, Balka, Tiara, Tevtranijska, Sarnaka, Halizerna, Likida, Partenij, Gambra, Oksiopon, Ligdemon, Apolonija ter daleč najslavnejše mesto Azije Pergamon, skozi katerega teče Selinunt, mimo njega pa Ketij, ki priteče z gore Pindaz. Nedaleč stran je Elaja, ki smo jo omenili že na obali. Sodni okraj tega območja se imenuje pergamonski. Sem prihajajo Tiatireni, Mosini, Migdoni, Germeni, Hierokometi, Perpereni, Tiareni, Hierolofenzi, Hermokapeliti, Atalenzijci, Pandenzijci, Apolonidenzi in druge manj ugledne skupnosti. **127** Sedemdeset stadijev

je od Rojteja oddaljeno majhno mesto Dardanej. Osemnajst milj stran je rt Trapeza, pri katerem se začne tok Helesponta.

Eratosten poroča, da so v Aziji izumrla plemena Solimi, Lelegi, Bebriki, Kolikantijci in Tripsedi, Izidor pa piše o izginulih Arimih in Kapreatih <na kraju>, kjer je med Kilikijo, Kapadokijo, Kataonijo in Armenijo kralj Selevk ustanovil Apamejo, in ker je pokoril izjemno divja plemena, se je sprva ime-novala Dameja.

34 128 Med otoki pred Azijo je prvi v Nilovem kanopskem ustju, ime pa je – tako pravijo – dobil po Menelajevem krmarju Kanopu; drugi otok, Faros, kolonija diktatorja Cezarja, je z mostom povezan z Aleksandrijo; ne-koč je bil dan plovbe oddaljen od Egipta, danes pa z močnim kresom, ki ponoči gori na svetilniku, usmerja plovbo ladij, kajti zaradi varljivih plitvin je dostop do Aleksandrije po morju na splošno mogoč samo po treh plovnih poteh: Steganu, Pozejdeju in Tavrosu. Nadalje leži v Fenicijskem morju pred Jopo Parija, ki je v celoti eno samo mesto, in na tem otoku so baje Andro-medo izpostavili pošasti, ter že omenjeni Arad; med njim in kopnim je, kot navaja Mucijan, iz izvira v morski globini 50 komolcev po cevi, narejeni iz usnja, speljana sladka voda vse do plitvine.

35 129 V Pamfilijskem morju so <samo> nepomembni otoki, v Kili-kijskem pa je med petimi največjimi Ciper, ki v smeri proti vzhodu in za-hodu leži nasproti Kilikije in Sirije in je bil nekoč sedež devetih kraljestev. Timosten navaja, da njegov obseg znaša 427,5 milj, Izidor pa, da 375 milj. Artemidor piše, da njegova dolžina med dvema rtoma, Klidami in Akaman-tom, ki leži na zahodu, znaša 162,5 milje, Timosten pa, da 200 milj; Filonid navaja, da se je prej imenoval Akamantida, Ksenagoras, da <se je imenoval> Kerastida, Aspelija, Amatuzija in Makarija, Astinom pa, da Kriptos in Koli-nija. **130** Na njem je 15 mest: Novi Pafos, Stari Pafos, Kuriada, Kitij, Korinaj, Salamina, Amatunt, Lapet, Soli, Tamaz, Epidavron, Hitri, Arzinoa, Karpazij in Golgi. Nekoč so obstajali tudi Kinireja, Marij in Idalij. Od Anemurija v Kilikiji je oddaljen 50 milj. Morje, ki se razteza pred njim, se imenuje Kili-kijski jarek. Na istem območju je otok Elajuza, pred rtom nasproti Sirije štiri Klejde in znova pred drugim rtom Stejrija, nasproti Novega Pafosa so Sveti vrtovi, nasproti Salamine Salaminije. **131** V Likijskem morju pa so Idiri-da, Telend, Atelebusa, tri puste Ciprije in Dionizija, prej imenovana Harajta; nato so nasproti Tavrosovega rta za pomorščake pogubonosne Helidonije, prav tako tri; za njimi <sledijo> Levkola z mestom, Paktije, Lazija, Nimfai-da, Makrida in Megista, katere skupnost je propadla. Nadalje <sledi> veliko

nepomembnih otokov, toda nasproti Himajre <ležijo> Dolihista, Hojrogilij, Krambuza, Roga, osem Ksenagorovih otokov, dva otoka Dajdalcev, trije otoki Krijcev, Strongila in nasproti Sidime Antiohov otok ter nasproti reke Glavk Laguza, Makrida, Didimi, Melanoskopa, Aspida, Telandrija, na katerem je mesto propadlo, ter v neposredni bližini Kavna Roduza.

36 132 Najlepši <otok> pa je svobodni Rodos z obsegom 125 milj ali, če raje verjamemo Izidorju, 103 milje, poseljen z mesti Lindos, Kamejros, Jaliz, zdaj z Rodosom. Od Aleksandrije v Egiptu je, kot poroča Izidor, oddaljen 583 milj, po Eratostenovem poročilu 496 milj, po Mucijanovem 500 milj, od Cipra 176 milj. Prej se je imenoval Ofiuza, Asterija, Ajtreja, Trinakrija in Ombrija, Petreesa, Atabirija po kralju, nato Makarija in Ajtaloesa. **133** Otoki Rodošanov so Karpat, ki je dal ime morju, Kazos, Hagna, Evlimna, Nizir, ki je od Knidosa oddaljen 15,5 milje, prej imenovan Porfirida, in na istem območju na sredi med Rodosom in Knidosom Sima; njen obseg znaša 37,5 milje in prijazno ponuja osem pristanišč. Poleg teh so v okolici Rodosa Kiklopov Steganon, Kordiluza, štiri Diabate, Himos, Halka z mestom, Tevtluza, Nartekuza, Dimast, Progna in v smeri proti Knidosu Kiserusa, Terionarkija, Kalidna s tremi mesti: Notij, Istros in Mendeter in na Arkonezu mesto Keram. Na obali Karije je dvajset tako imenovanih Argij ter Hietuza, Lepsija in Leros. **134** Najznamenitejši <otok> v tem zalivu pa je Kos, ki je od Halikarnasa oddaljen 15 milj in v obsegu meri 100 milj, kot meni večina piscev, imenovan Meropa, kot <poroča> Stafil, <imenovan> Keja, kot <navaja> Dionizij, Meropida, pozneje pa Nimfaja. Tam je gora Prion; in za Nizir, ki so ga prej imenovali Porfirida, menijo, da je bil odtrgan od Priona. Nato <sledita> Karianda z mestom in nedaleč od Halikarnasa Pidos; v Keramskem zalivu pa so Priaponez, Hiponez, Pserima, Lepsimand, Pasala, Kruza, Pirajtuza, Sepiuza, Melano in od kopnega nekoliko oddaljena tako imenovana Kinajdopolis, ker je kralj Aleksander tam pustil malovredneže.

37 135 Na obali Jonije so Trageje, Korzeje in Ikaros, o katerem smo že govorili, Lada, ki se je prej imenovala Lata, ter med nekaj manj znanimi dve Kameliti v bližini Mileta, tri Trogilije blizu Mikal, Psilij, Argen, Sandalij in svobodni Samos z obsegom 87,5 milje ali, kot <navaja> Izidor, 100 milj. Aristotel poroča, da se je najprej imenoval Partenija, pozneje Driuza, nato Kiparisija, drugi <so ga imenovali> po nimfi Partenopa in Stefana. Na otoku so reke Imbraz, Hezij in Hibietes, izvira Gigarto in Levkotea ter gora Kerketij. Ob njem ležijo otoki Ripara, Nimfaja in Ahileja.

38 136 Samosu po slovesu enak je svobodni Hios z mestom, ki je od

Samosa oddaljen 94 milj; Efor ga imenuje s starim imenom Ajtalija, Metrodor in Kleobul Hija po nimfi Hioni, drugi po snegu, ter Makrida in Pitiuza. Na njem so gora Pelinaj in nahajališča hioškega marmorja. Njegov obseg po poročilih starih piscev znaša 125 milje, Izidor dodaja devet milj. Leži med Samosom in Lezbosom, neposredno nasproti Eriter. **137** Sosednji otoki so Taluza – drugi pišejo Dafnuza –, Ojnuza, Elafitida, Evrianasa in Arginuza z mestom. Ti otoki ležijo že v okolici Efeza, pa tudi tako imenovani Pejzistratovi otoki, Antine, Mionez, Diareuza – na obeh otokih so mesta propadla –, Pordoselena z mestom, Kerkije, Halona, Komona, Iletija, Leprija, Ajtra, Sfajrija, Prokuze, Bolbule, Feata, Priap, Sika, Melana, Ajnara, Siduza, Pela, Drimuza, Anhidros, Skopel, Sikuz, Maratuza, Psila, Perireuza in veliko nepomembnih. **138** Na odprem morju pa je slavni Teos z mestom, od Hiosa oddaljen 72,5 milje in prav toliko od Eriter. Pri Zmirni so Peristeride, Kartirija, Alopeka, Elajuza, Bakhejon, Aspida, Psira, Veliki Kromionez, pred Troado Askanije, tri Plateje, nato Lamijs, dve Plitaniji, Plata, Skopel, Getona, Artedon, Kojla, Laguze in Didimi.

39 139 Najslavnejši pa je Lezbos, ki je od Hiosa oddaljen 65 milj, imenovan tudi Himerta in Lazija, Pelazgija, Ajgejra, Ajtiopa in Makarija. Slovel je po devetih mestih; med temi je Piro pogoltnilo morje, Arizbo je uničil potres, Antiso pa je k sebi potegnila Metimna, ki sama leži v soseščini devetih mest Azije in je 37 milj oddaljena od njih. Propadli sta tudi Agameda in Hiera; ostali so Erez, Pira in svobodna Mitilena, ki je močna že 1500 let. **140** Kot navaja Izidor, celoten otok v obsegu meri 168 milj, po navedbah starih piscev pa 195. Na njem so gore: Lepetimnos, Ordimnos, Makist, Kreon in Olimp. Od najbližjega kopnega je oddaljen sedem milj in pol. Ob njem ležijo otoki Sandalij in pet Levk, med temi pa ima Kidoneja vroč vrelec. Arginuze so od Ajks oddaljene štiri milje, nato <sledita> Feluza in Pedna. Zunaj Helesponta nasproti obale Sigeja leži Tened, imenovan tudi Levkofris, Fojnika in Lirnez; od Lezbosa je oddaljen 56, od Sigeja pa 12,5 milje.

40 141 Tukaj se tok Helesponta okrepi in prodre v morje, pri tem pa z vrtinčastim valovjem spodkopava mejno pregrado, dokler ne loči Azije od Evrope. Ta rt smo poimenovali Trapeza. Deset milj stran od njega je mesto Abid, kjer je morska ožina široka sedem stadijev. Nadalje <sledijo> mesto Perkota in Lampsak, prej imenovan Pitiuza, kolonija Parij, ki jo je Homer imenoval Adrasteja, mesto Priap, reka Ajzep, Zeleja in Propontida – tako se imenuje <na tistem delu>, kjer se morje razširi –, reka Granik in pristanišče Artaka, kjer je bilo <nekoč> mesto. **142** Otok onstran te je Aleksander po-

vezal s celino, na njem je mesto Miletčanov Kizik, prej imenovano Arktonez, Dolionida in Didimis in na njegovem najvišjem delu je hrib Didim. Nadalje <sledijo> mesta Plakija, Artaka in Skilaka, zadaj z njimi gora Olimp, imenovana mizijski <Olimp>, skupnost Olimpenov, reki Horizij in Rindak, prej imenovan Likos; izvira v močvirju Artinija blizu Miletropole, vanj se izlivajo Makest in številne druge reke, sicer pa ločuje Azijo in Bitinijo. **143** Bitinijo so prej imenovali Kronija, nato Tesalida, pa Malianda in Strimonida. Njene prebivalce je Homer imenoval Halizoni, ker je pleme obdano z morjem. Nekdaj je bilo tam ogromno mesto po imenu Atusa, danes pa je 12 skupnosti, med katerimi je Gordijeva vas, imenovana Juliopolis. Na obali je Daskil, nato reka Gelbes in v notranjosti mesto Helgada, imenovana Germanikopolis, z drugim imenom Goveja postelja; tu pa je tudi Apameja, danes imenovana Mirleja, naselbina Kolofonijcev, reka Ehelej, starodavna meja Troade in začetek Mizije. **144** Nato sledijo zaliv, v katerega se izliva reka Askanij, mesto Brialij, reki Hilas in Kios z istoimenskim mestom, ki je bilo nekoč trgovsko središče sosednje Frigije, ki so ga sicer ustanovili Miletčani, vendar pa na kraju, ki so ga imenovali Askanija Frigije. Zato pa najbrž ni nikjer primerneje spregovoriti o njej.

41 145 Frigija, ki leži nad Troado in nad ljudstvi, prej omenjenimi <na območju> od rta Lekton do reke Ehelej, na svojem severnem delu meji na Galatijo, na južnem delu na Likaonijo, Pizidijo in Migdonijo in na vzhodu se dotika Kapadokije. Poleg že omenjenih so tam zelo slavna mesta Ankira, Andrija, Kelajne, Kolose, Karina, Kotiaj, Kerajna, Konij in Midaj. Nekateri pisci navajajo, da so se iz Evrope priselili Mojzi, Brigi in Tini, po katerih so poimenovani Mizijci, Frigijci in Bitinijci.

42 146 Očitno je treba ob tem spregovoriti tudi o Galatiji, ki leži nad Frigijo in v največjem delu zavzema obdelovalne površine Frigije ter njeno nekdanje glavno mesto Gordij. Tista galska ljudstva, ki so zasedla ta del, se imenujejo Tolostobogijci, Voturi in Ambitovti; tista, ki <so zasedla> območje Majonije in Paflagonije <pa se imenujejo> Trogmi. Na severu in vzhodu <Galatije> se razteza Kapadokija, njen najrodovitnejši predel pa so zasedli Tektozagi in Tovtobodiaki. To so plemena; ljudstev in tetrahij pa je skupaj 195. Mesta so: Ankira Tektozagov, Tavij Trogmov in Pizinunta Tolstobogijcev. **147** Poleg teh so znani Atalenci, Arasenci, Komamenzi, Hidenzi, Hieronenci, Listreni, Neapolitani, Ojandenci, Selevkenzi, Sebasteni, Timonianenci in Tebazeni. Galatija se dotika tudi Kabalije v Pamfiliji in Milijcev, ki so v okolici mesta Baris, ter območja Kilanda in območja Oroande v Pizidiji, prav

tako pa tudi Obizene, ki je del Likaonije. Reki v Galatiji poleg že omenjenih sta Sagarij in Galos, po katerem so dobili ime svečeniki Matere bogov.

43 148 Zdaj <bomo spregovorili> o preostalih krajih na obali. Od Kiosa proti notranjosti je v Bitiniji Pruza, ki jo je Hanibal ustanovil pod Olimpom; od tam je do Nikaje 25 milj, vmes pa leži jezero Askanij. V skrajnem delu Askanijevega zaliva sledijo Nikaja, ki se je prej imenovala Olbija, in Pruziada ter prav tako druga <Pruziada> pod goro Hipij. Tu so bila <nekoč> mesta Pitopolis, Partenopolis in Korifanta. Na obali so reke Ajzij, Briazon, Platanej, Arej, Ajzir, Gevdos, imenovan tudi Hrizoroas, ter rt, na katerem je bilo mesto Megarika. Sledi zaliv, ki so ga imenovali Kraspedit, ker je mesto ležalo kakor na robni zaplati zemlje. Tam je bilo tudi mesto Astak, zato se ta isti zaliv imenuje tudi Astakenski zaliv; tam je bilo tudi mesto Libisa <na kraju>, kjer je zdaj Hanibalova gomila. **149** V skrajnem notranjem delu zaliva je slavno mesto Bitinije Nikomedija. Rt Levkatas, ki zapira Astakenski zaliv, je od Nikomedije oddaljen 37,5 milje, in ker se kopnini spet približujeta druga drugi, nastaja ožina, ki sega vse tja do Trakijskega Bosporja. Na tej ožini so svobodni Kalhadon, od Nikomedije oddaljen 62,5 milje, prej imenovan Prokerastis, nadalje Kolpuza in nato Mesto Slepih, ker <ustanovitelji> niso znali izbrati lokacije, čeprav je <le> sedem milj oddaljeni Bizantij na lokaciji, ki je v vseh pogledih precej ugodnejša. Sicer pa so v notranjosti v Bitiniji: kolonija Apameja, Agrilenzi, Juliopoliti in Bitinij; reke Sirij, Lafias, Farnakias, Alkes, Serinis, Lilaj, Skopas in Hieros, ki ločuje Bitinijo in Galatijo. **150** Onstran Kalhadona je bila <nekoč> Hrizopolis, nato Amikopolis, po kateri se še danes imenuje zaliv, v katerem je pristanišče Amik. Nadalje sledijo rt Navloh, Estije in Pozejdonovo svetišče. Bospor, ki z razdaljo 500 korakov Azijo vnovič ločuje od Evrope, je od Kalhadona oddaljen 12,5 milje, prva ožina je od tod oddaljena 8,75 milje <na mestu>, kjer je bilo <nekoč> mesto Spiropolis. Celotno obalo naseljujejo Tini, notranjost pa Bitini. To je meja Azije in 282 ljudstev, ki jih lahko naštejemo do tod od meje Likije. Povedali smo, da dolžina Helesponta in Propontide do Trakijskega Bosporja znaša 239 milj. Izidor poroča, da je od Kalhadona do Sigeja 322,5 milje.

44 151 Otoki v Propontidi so: pred Kizikom Elafonez, od koder prihaja kiziški marmor, imenovan tudi Nevrida in Prokonez. Sledijo Ofuza, Akant, Fojba, Skopel, Porfiriona, Halona z mestom, Delfakija, Polidora in Artakajcev z mestom. Nasproti Nikomedije je tudi Demonez, prav tako onstran Herakleje nasproti Bitinije Tiniada, ki jo barbari imenujejo Bitinija. Tu je tudi

Antiohija in nasproti ustja Rindaka Bezbik z obsegom 18 milj. Tu so tudi Elaja in dve Roduzi, Erebintota, Megala, Halkitida in Pitioda.

6. KNJIGA

Geografija: Azija

Vsebina 6. knjige

Poglavje	§	
		Lege <dežel>, plemena, morja, mesta, pristanišča, gore, reke, razdalje ter sedanja in nekdanja ljudstva:
1.	1–4	Ponta, Mariandinov.
2.	5–7	Paflagonov.
3. (8.)	8–9	Kapadokov.
	(23–24)	
4.	10–14	Temiskirska pokrajina in plemena v njej, Heniohi.
5.	15–17	Pokrajina Kolika in plemena, plemena Ahajcev, druga plemena na istem območju.
6.	18	Kimerijski Bospor.
7.	19–22	Majotida, plemena okoli Majotide.
<8.	23–24	Kapadoki.>
9.	25	Mala Armenija, Velika Armenija.
10.	26–28	Reka Kirov, reka Araks.
11.	29	Albanija, Hiberija in
12.	30–31	Kavkaška vrata, ki mejijo <nanju>.
13.	32	Otoki v Pontu.
14.	33–35	Plemena v smeri od Skitskega oceana.
15.	36–40	Kaspijsko in Hirkanijsko morje.
16.	41–42	Adiabena.
17.	43–45	Medija, Kaspijska vrata.
18.	46–49	Plemena okoli Hirkanijskega morja.
19.	50–52	Plemena Skitov.
20.	53–55	Območja v smeri od Eojskega oceana, Seri.
21.–23.	56–80	Indijci.
22.	65–70	Ganges.
23.	71–80	Ind.
24.	81–91	Taprobana.
25.	92–95	Arijani in plemena, ki mejijo nanje.
26.	96–106	Morske poti v Indijo.

- 27. **107a** Karmanija.
- 28. **107b–111** Perzijski zaliv.
- 29. **112–116** Kraljestva Partov.
- 30.–31. **117–141** Mezopotamija.
- 31. **127–141** Tigris.
- 32. **142–162** Arabija.
- 33. **163–168** Zaliv Rdečega morja.
- 34. **169–177** Trogoditika.
- 35. **178–197** Etiopija.
- 36. **198–201** Otoki Etiopijskega morja.
- 37. **202–205a** O Otokih blaženih.
- 38. **205b–210** Primerjava dežel glede na njihove razsežnosti.
- 39. **211–220** Razdelitev dežel na vzporednike in enako dolge sence.

Skupaj: 1195 mest,
 576 plemen,
 115 slavnih rek,
 38 slavnih gora,
 108 otokov,
 95 izginulih mest ali plemen,
 2214 dejstev, poročil in opažanj.

Viri

Domači pisci

Mark Agripa. Mark Varon. Varon iz Ataksa. Kornelij Nepot. Higin. Lucij Vetus. Pomponij Mela. Domicij Korbulon. Licinij Mucijan. Cesar Klavdij. Aruncij. Seboz. Fabricij Tusk. Tit Livij sin. Seneka. Nigidij.

Tuji pisci

Kralj Juba. Hekataj. Helanik. Damast. Evdoks. Dikajarh. Bajton. Timosten. Patroklos. Demodamant. Klejtarh. Eratosten. Aleksander Veliki. Efor. Hiparh. Panajtij. Kalimah. Artemidor. Apolodor. Agatokles. Polibij. Timaj s Sicilije. Polihistor Aleksander. Izidor. Amomet. Metrodor. Pozejdonij. Onezikrit. Nearh. Megasten. Diognet. Aristokreont. Bion. Dalion. Simonid mlajši. Bazilid. Ksenofont iz Lampsaka.

1 **1** Pont Evksejnos, ki so ga prej zaradi negostoljubne divjosti imenovali Aksejnos, se zaradi prav posebne nenaklonjenosti narave, ki pohlepne morju ugodí brez sleherne meje, tudi sam razliva med Evropo in Azijo. Oceanu ni bilo dovolj, da je obdal dežele in da je del njih odnesel ter s tem povečal svojo neznansko širjavo, ni bilo dovolj, da je prebil gorovja in Kalpo odtrgal od Afrike ter s tem pogoltnil veliko večja prostranstva, kot pa jih je pustil, ni <mu> bilo dovolj, da se je, potem ko je vnovič pogoltnil dežele, skozi Helespont prelil v Propontido: ne, tudi od Bosporja se odpira v drugo širjavo in se še ne zasiti, dokler z njegovimi prostranstvi ne povežejo svojega plena Majotijska jezera. **2** Dokaz, da se je to zgodilo proti volji dežel, so številne morske ožine in zelo majhne razdalje, ki so ostale naravi, ko se je upirala: pri Helespontu meri 875 korakov, pri obeh Bosporjih je tako ozka, da jo lahko prebrodijo celo goveda – od tod tudi njuno ime –, kljub tej ločenosti pa je čutiti <na obeh obalah> neko sorodstveno slogo, saj lahko na eni strani slišijo petje ptic in lajež psov ter nasprotno, celo človeški glas seže prek, tako da se ljudje na obeh delih sveta med seboj sporazumevajo, če tega ne onemogočijo vetrovi. **3** Nekateri <pisci> so navedli, da Pont od Bosporja do Majotijskega jezera meri 1438,5 milj, Eratosten navaja 100 milj manj. Agripa je kot razdaljo od Kalhadona do Fazisa navedel 1000 milj, od tam do Kimerijskega Bosporja 360 milj. Mi razdalje navajamo na splošno v skladu s sodobnimi ugotovitvami, saj so boji potekali celo na samem Kimerijskem ustju.

4 Za vhodom v Bospor so torej reka Rebas, ki so jo nekateri poimenovali Rezos, nato Siris, pristanišče Kalpas in slavna reka Sangaris. Ta izvira v Frigiji, sprejme velike pritoke, med katerimi sta Tembrogij in Galos, večina pa jo imenuje tudi Sagiarij, <nato sledijo> Koralij, pri katerem se začne ozemlje Mariandinov, zaliv in mesto Herakleja, ki leži ob reki Likos – od ustja Ponta je oddaljena 200 milj –, pristanišče Akona, zloglasno zaradi strupene rastline preobjede, votlina Aheruzija, reke Pajdopid, Kalihoron in Sonavt, mesto Tion, 38 milj oddaljeno od Herakleje, in reka Bilis. **2** **5** Za njo živi paflagonijsko pleme, ki so ga nekateri poimenovali pilajmenijsko; v ozadju ga zapira Galatija, <sledita> mesto Miletčanov Mastija, nato Kromna in tu Kornelij Nepot dodaja Enete, za katere meni, da morajo iz njih izvirati njihovi soimenjaki Veneti v Italiji, mesto Sezamon, danes imenovano Amastrida, gora Kitor, od Tiona oddaljena 63 milj, mesti Kimolida in Stefana ter reka Partenij. **6** Rt Karambis s svojim širnim pomolom je od ustja Ponta oddaljen 325 milj ali, kot ocenjujejo drugi, 350 ter prav toliko od Kimerijskega ustja

ali, kot so bolj zagovarjali drugi, 312,5 milj. Tu sta bili <nekoč> tudi mesto z istim imenom in nato drugo mesto Armina, danes pa je tu kolonija Sinopa, od Kitora oddaljena 164 milj, <nato> reka Varek, pleme Kapadoki, mesto Katurija Gazelum, reka Halis, ki izpod vznožja Tavrosa teče skozi Kataonijo in Kapadokijo, **7** mesta Gangra, Karuza in svobodni Amiz, od Sinope oddaljen 130 milj, ter zaliv, ki se tako globoko zajeda <v kopno>, da Azijo skoraj spremeni v otok, po kopnem do Isoškega zaliva v Kilikiji pa ni več kot 200 milj. Na vsem tem območju lahko samo tri plemena upravičeno imenujemo grška, in sicer dorsko, jonsko in ajolsko, druga plemena pa so barbarska. Z Amizom je združeno mesto Evpatorija, ki ga je ustanovil Mitridat; po zmagi nad njim sta bili obe mesti poimenovani Pompejopolis.

3 8 V notranjosti Kapadokije je kolonija cesarja Klavdija Arhelaida, ob kateri teče reka Halis, v pokrajini Gazakeni so mesta Komana, ob kateri teče <reka> Salij, Neocezareja, ob kateri <teče> Likos, in Amazeja, ob kateri <teče> Iris, v pokrajini Kolopeni pa sta Sebasteja in Sebastopolis – ti dve sta sicer majhni, vendar enakovredni prej omenjenim –, na preostalem njenem območju <so še> Melita, ki jo je Samiramida ustanovila nedaleč od Evfrata, Diocezareja, Tiana, Kastabala, Magnopolis, Zela in pod goro Argaj Mazak, ki se danes imenuje Cezareja. **9** Del Kapadokije, ki se razteza pred Veliko Armenijo, se imenuje Melitena, del pred Komageno Kataonija, pred Frigijo Garzavritida, Sargavrazana in ozemlje Kamanenov, pred Galatijo Morimena, ločuje pa ju reka Kapadoks, po kateri so dobili ime <prebivalci te dežele>, ki so se prej imenovali Levkosirci. Malo Armenijo od omenjene Cezareje ločuje reka Likos. V notranjosti je tudi slavni Kojran, na obali za Amizom mesto in reka Hadizija in nato Likast, za Likastom pa Temiskirska pokrajina. **4 10** Sledi reka Iris s svojim pritokom Likosom. V notranjosti je skupnost Ziela, znana po Triarijevem porazu in zmagi Gaja Cezarja. Na obali je reka Termodont, ki izvira pri kastelu, imenovanem Fanorija, in teče ob vznožju gore Amazonij. Nekoč je obstajalo tudi mesto z istim imenom in še pet drugih: Amazonij, Temiskira, Sotejra, Amazeja in Komana, zdaj Matij. **11** <Sledijo> plemeni Geneti in Halibi, mesto Kotior, plemeni Tibareni in Mosini – slednji si tetovirajo telesa –, Makrokefali, mesto Keraz, пристanišče Kordula, plemeni Behiri in Bukseri, reka Melas, pleme Mahoroni, Sideni in reka Siden, ki teče ob mestu Polemoniju, od Amiza oddaljenem 120 milj. Nato <sledijo> reki Jazonij in Melantij ter od Amiza 80 milj oddaljeno mesto Farnakeja, kastel in reka Tripolis, prav tako Filokaleja in Liviopolis brez reke ter 100 milj od Farnakeje svobodno mesto Trapezunt, ki ga obdaja prostrano

pogorje. **12** Onstran tega sta pleme Armenohalibi in Velika Armenija, oddaljena 30 milj. Na obali pred Trapezuntom je reka Piksit, onstran te pa pleme heniohejski Sani, reka Absar z istoimenskim kastelom na svojem ustju, 140 milj od Trapezunta. Za gorami tega kraja je Hiberija, na obali pa Heniohi, Amprevti, Lazi, reke Akampseon, Izis, Nogros in Batis, pleme Kolhi, mesto Matij, reka Heraklejon in istoimenski rt ter najslavnejša reka Ponta Fazis.

13 Izvira na ozemlju Moshov in je v dolžini 38,5 milje plovna za plovila sleherne velikosti in nato še daleč za manjša plovila, prečkati pa jo je mogoče čez 120 mostov. Na njenem bregu je bilo precej mest, najznamenitejša pa so bila Tindarida, Kirkaj, Kignos in na njenem ustju Fazis. Najbolj je zaslovela Aja, 15 milj od morja, kjer se iz različnih smeri stekata vanjo ogromni reki Hipos in Kianej; zdaj je tu le Surij, poimenovan po reki z istim imenom, ki se tam izliva <v Fazis>, in je, kot smo povedali, vse do njega plovna za velike ladje. Vanj se izlivajo tudi druge reke, ki vzbujajo občudovanje tako s svojo velikostjo kot s svojim številom, med njimi Glavk. Na njegovem ustju je otok brez imena, 70 milj oddaljen od Absara. **14** Nato sledijo druga reka, imenovana Harien, pleme Saltijci, ki so jih starodavniki imenovali Ftejrofagi, in drugo pleme, Sani, reki Hobon, ki s Kavkaza teče čez ozemlje Suanov, nato Roan, pokrajina Egritika, reke Sigama, Terzos, Astelef in Hrizoroas, pleme Absili, kastel Sebastopolis, od Fazida oddaljen 100 milj, pleme Sanigi, mesto Kignos, reka in mesto Penij. Nato <sledijo> plemena Heniohov z mnogimi imeni.

5 15 Spodaj leži pontska pokrajina Kolika, v kateri se gorska slemena Kavkaza obračajo proti Ripajskim goram, in sicer se v eno smer spuščajo proti Evksejnu in Majotijskemu jezeru, v drugo smer pa proti Kaspijskemu in Hirkanijskemu morju. Druge obale zasedata divji ljudstvi Melanhlaini in Koraksi z mestom Kolhov Dioskuriado ob reki Antemunt, ki je danes zapuščeno, nekoč pa je tako zelo slovelo, da je Timosten zapisal, da je vanj z gora zahajalo 300 ljudstev, ki so govorila različne jezike; tudi pozneje so naši rojaki tam poslovali ob sodelovanju 130 tolmačev. **16** Po mnenju nekaterih sta mesto zgradila Kastorjeva in Poluksova kočijaža Amfit in Telhej, iz katerih – to skoraj zagotovo drži – izvira pleme Heniohi. Mesto Heraklejon je od Dioskuriade oddaljeno 100 milj, od Sebastopole pa 70 milj. <Sledijo plemena> Ahajci, Mardi, Kerketi, za njimi Seraki in Kefalotomi. Čisto v notranjosti tega območja je mesto Pitiunt, zelo bogato mesto, ki so ga uničili Heniohi. V zaledju mesta živijo Epageriti, sarmatsko ljudstvo na višavjih Kavkaza, za njim pa Savromati. **17** K Savromatom se je v času cesarja Klavdija zatekel

Mitridat in ta je pripovedoval, da nanje mejijo Tali, ki na vzhodu segajo do ustja Kaspijskega morja, ter da se ustje v času oseke izsuši. Na obali ob Kerketih pa so reka Ikar ter Ahajci z mestom Hierom in reko, 136 milj <oddaljenima> od Heraklejona. Sledi rt Kruni, strmo obrežje za rtom pa naseljujejo Toreti, skupnost Sindika, od Hiera oddaljena 67,5 milje, in reka Seteries. Od tam je do vhoda v Kimerijski Bospor 88,5 milje.

6 18 Dolžina samega polotoka, ki se izteza med Pontom in Majotijskim jezerom, ne presega 67,5 milje, širina nikjer ni manjša od dveh oralov; imenujejo ga Eon. Obala Bosporja se iz obeh smeri, iz Azije in iz Evrope, upogne v Majotido. Mesta na vstopu so Hermonaza, nato Vrtovi Miletčanov, nato Stratokleja, Fanagoreja, skoraj zapuščeno mesto Apatur in čisto na koncu ustja Kimerij, ki se je prej imenoval Himerij. Sledi jezero Majotida, ki je bilo omenjeno že pri Evropi.

7 19 Od Kimerija naprej živijo Majotiki, Vali, Serbi, Serejci, Skizi in Gnisi. Nato ob reki Tanais, ki se z dvojnim ustjem izliva <v Majotido>, živijo Sarmati, potomci Medijcev – tako pravijo –, ki so tudi sami razdeljeni na veliko plemen. Prvi so ginajkokratumenski Savromati, s katerimi so se možile Amazonke; nato <sledijo> Najvazi, Kojti, Kiziki, Mesenijani, Kostoboki, Zeketi, Zigi, Tindari, Tusageti in Tirkii do negostoljubnih pušč z gozdnatimi dolinami, onstran katerih živijo Arimfajci, ki se raztezajo do Ripajskih gora.

20 Tanais Skiti imenujejo Silis, Majotido pa Temarunda, kar v njihovem jeziku pomeni mati morja. Tudi ob ustju Tanaisa je mesto. Sosednje predele so sprva naseljevali Kari, nato Klazomeni in Majoni, pozneje Pantikapajenzi. Nekateri ob Majotidi do Keravnijskih gora poročajo o teh plemenih: **21** na obali o Napitih, nad njimi o Esedonih, ki so na gorskih vrhovih povezani s Kolhi, nato o Kamakih, Oranih, Avtakih, Mazamakih, Kantiokaptih, Agamatih, Pikih, Rimozolih, Akaskomarkih in ob pobočjih Kavkaza o Ikatalih, Imadohih, Ramih, Anklakih, Tidijcih, Karastazejcih in Avtiandih; o reki Lagoos <ki priteče> s Katejskih gora, v katero se izliva Ofar, in tam o plemenih Kavtadi in Ofariti; o rekah Menotar in Imities s Kisijskih gora; pod tema rekama o Akdejcih, Karnih, Uskardejcih, Akcizih, Gabrih, Gegarih in okoli izvira Imitiesa o Imitijcih in Apartajcih. **22** Drugi navajajo, da so se tja stekli avhetski Skiti, Aternejci, Asampati, za njimi Tanaiti in Napajci, ki so bili uničeni mož za možem. Nekateri trdijo, da reka Oharij teče čez ozemlje Kantikov in Sapajcev, da pa je Tanais tekel čez ozemlje hertihejskih Satarhejcev, Spondolikov, Sinhietov, Anazov, Isov, Katajetov, Tagorov, Karonov, Neripov, Agandajcev, Meandarajcev in spalajskih Satarhejcev.

8 23 Obdelali smo notranjo obalo, kraje in reke ter njene prebivalce; zdaj opišimo ogromni prostor v notranjosti in priznam, da bom pri tem veliko stvari podal drugače kot starejši pisci, potem ko sem zadeve skrbno in natančno preveril, ker je nedolgo tega Domicij Korbulon na tem območju izvajal vojaške operacije, ker so bili iz teh krajev <v Rim> poslani kralji kot ponižni prosilci ali kraljevi otroci kot talci. Začeli bomo pri plemenu Kapadoki. **24** To pleme se od vseh pontskih plemen razteza najdlje v notranjost in gre na levi strani mimo Male Armenije, Velike Armenije in Komagene, na desni pa mimo vseh v Aziji omenjenih plemen, preplavi številna ljudstva, se v silnem navalu v smeri proti vzhodu povzpne tudi na pobočja Tavrosa, prečka Likaonijo, Pizidijo in Kilikijo, gre nad območjem Antiohije in se s tistim svojim delom, ki se imenuje Kataonija, nadaljuje vse do antiohijske pokrajine Kirestike. Tako dolžina Azije tam znaša 1250 milj, širina pa 640.

9 25 Velika Armenija se začne pri Parihedrskih gorah, od Kapadokije jo ločuje, kot je bilo povedano, reka Evfrat in tam, kjer Evfrat zavije, jo od Mezopotamije ločuje nič manj slavna reka Tigris. Obe reki izvirata v njej in tvorijo začetek Mezopotamije, ki leži med dvema rekama; tamkajšnje vmesno območje naseljujejo orojski Arabci. Takó mejo razširi tja v Adiabeno, ta pa jo zapira s prečno potekajočimi gorskimi slemen; v širino se na levi razteza do reke Kiros in prečno do Araksa, v dolžino pa vse do Male Armenije, od katere jo ločujejo reka Absar, ki teče v Pont, in Parihedrske gore, v katerih Absar izvira.

10 26 Kiros izvira v Henioških gorah, ki so jih drugi poimenovali Koraškiške, Araks na isti gori kot Evfrat, le šest milj stran, in potem ko ga okrepi reka Uzis, tudi njega samega, kot je menila večina, Kiros ponese v Kaspijsko morje. Slavna mesta v Mali Armeniji so Cezareja, Aza in Nikopolis, v Veliki Armeniji pa čisto ob Evfratu Arsamosata, ob Tigrisu Karkatiokerta, na visoki planoti pa Tigranokerta in na ravninah ob Araksu Artaksata. **27** Avfidij je navedel, da znaša velikost celotne <Armenije> 5000 milj, cesar Klavdij pa, da dolžina od Daskuze do obmejnega območja Kaspijskega morja znesi 1300 milj, širina od Tigranokerte do Hiberije pa polovico dolžine. Razdeljena je – to je dejstvo – na prefektore, ki jih imenujejo strategije; nekatere od teh so bile nekoč celo posamezna kraljestva; 120 jih je in imajo barbarska imena. Armenijo na vzhodu zapirajo Keravnijske gore, vendar ne neposredno, in prav tako tudi pokrajina Adiabena. **28** Na vmesnem območju živijo Kefeni; za njimi gorska slemena na drugi strani naseljujejo Adiabeni, v gorskih dolinah v neposredni soseščini Armenije pa živijo Menobardi in Mosheni. Adi-

abeno obdajajo Tigris in neprehodne gore. Levo od nje je pokrajina Medijcev s pogledom na Kaspijsko morje. To dobiva vodo iz Oceana (o tem bomo spregovorili na ustreznem mestu) in v celoti ga obdaja Kavkaško pogorje. O prebivalcih na obmejnem območju z Armenijo bo govor zdaj.

11 29 Celotno ravnino od Kiroso naprej zaseda pleme Albani, nato plemo Hiberi, od Albanov ločeno z reko Okazan, ki se s Kavkaških gora izliva v Kiroso. Najpomembnejša mesta so: v Albaniji Kabalaka, v Hiberiji pa Harmast ob reki in Neoris. <Sledita> pokrajini Tazija in Triara vse do Parihedrskih gora. Onstran so kolhiške pustinje in na tisti njihovi strani, ki je obrnjena proti Keravnijskim goram, prebivajo Armenohalibi, tu je območje Moshov do reke Hiber, ki teče v Kiroso, pod njimi so Sakazani ter nato ob reki Absar Makeroni. Tako so poseljeni ravninski in brežnati predeli. Znova od obmejnega območja z Albanijo na celotni sprednji strani pogorja živijo divja plemena Silvov in pod njimi Lupenijcev, nato pa Diduri in Sodi.

12 30 Za njimi so Kavkaška vrata – mnogi so jih imenovali Kaspijska vrata, kar je huda napaka –, mogočno delo narave, ko se gorska veriga nenadoma pretrga. Tam so namestili vrata z bruni, okovanimi z železom, na sredi pod vrati teče reka, ki grozno smrdi, na tej strani vrat pa je na pečevju trdnjava, imenovana Kumanija, ki je utrjena, da preprečuje prehod neštetim plemenom. Na tem mestu vrata ločujejo zemljekrog, so pa čisto nasproti hibernskemu mestu Harmastu. Po Gurdinijskih gorah za Kavkaškimi vrati živijo Vali in Suani, <dve> še nepremagani plemeni, ki pa vendarle kopljejo zlato rudo. Za njimi vse do Ponta živijo številna plemena Heniohov, nato pa Ahajcev. Tako je s to deželo, ki je ena najslavnejših. **31** Nekateri <viri> so poročali, da razdalja med Pontom in Kaspijskim morjem ne znaša več kot 375 milj, Kornelij Nepot pa, da 250 milj; že drugič tako majhna zemeljska ožina skrči Azijo. Cesar Klavdij je navedel, da je od Kimerijskega Bosporja do Kaspijskega morja 150 milj in da je Selevk Nikator v času, ko ga je ubil Ptolemaj Keravnos, razmišljal o graditvi prekopa. Zanesljivo pa je, da je od Kavkaških vrat do Ponta približno 200 milj.

13 32 Otoki v Pontu so: Plankti ali Kianeji ali Simplegadi, nadalje Apolonija, imenovana Tiniada, da jo razlikujemo od te <Apolonije>, ki je v Evropi – od kopnega je oddaljena eno miljo, v obsegu pa meri tri milje –, in nasproti Farnakeje Halkeritida, ki so jo Grki poimenovali Areja; posvečena je Aresu in na njej so se menda ptice s prišleki spopadale z zamahovanjem s krili.

14 33 Zdaj, ko smo opisali celotno notranjost Azije, naj <naš> duh preč-

ka Ripajske gore in se poda na desno po obali Oceana. Ta obliva Azijo s treh strani neba, in sicer se na severu imenuje Skitski, na vzhodu Ejski in na jugu Indijski, je pa različno razdeljen glede na svoje zalive in različna imena prebivalcev ob njem. A tudi velik del Azije, ki leži na severu, je ledeno mrzel, za kar je krivo podnebje, in pokrivajo ga širne pustinje. **34** Od skrajnega akvilóna do začetne točke vzhajanja poletnega sonca živijo Skiti. Za njimi in onstran začetkov akvilóna so nekateri postavili Hiperborejce, o katerih smo več povedali pri Evropi. Od tod sta prvi znani lokaciji rt Keltske Galije Litar-mis in reka Karambukis, in sicer tam, kjer se pobočja Ripajskih gora znižajo in končajo tako kot tudi ostro podnebje, iz poročil pa smo izvedeli, da naj bi tam živeli neki Arimfajci, pleme, ki je precej podobno Hiperborejcem. **35** Bivajo v gozdovih, prehranjujejo se z jagodjem, dolgi lasje tako za ženske kot za moške veljajo za nekaj nespodobnega, njihove navade so blage. O njih pri-povedujejo, da veljajo za svete in da jim celo divja sosednja ljudstva ne storijo ničesar žalega, in to ne samo njim samim, ampak tudi tistim, ki si pri njih poiščejo zatočišče. Takoj za njimi pa že živijo Skiti, Kimerijci, Kisi, Anti, Ge-orgi in pleme Amazonk; to sega vse do Kaspijskega in Hirkanijskega morja.

15 36 Morje namreč vdre iz Skitskega oceana v oddaljene predele Azije; prebivalci ob njem ga poimenujejo z različnimi imeni, najbolj znano pa je pod dvema imenoma: Kaspijsko morje in Hirkanijsko morje. Klejtarh meni, da ni manjše kot Pont Evksejn, Eratosten pa navede celo njegove razsežnosti, in sicer od jugozahoda po obali Kaduzije in Albanije 5400 stadijev, nadalje čez ozemlje Anariakov, Amardov in Hirkanov do ustja reke Zonos 4800 sta-dijev, od tega do ustja Jaksarta 2400, kar skupaj zneso 1575 milj. Artemidor je naračunal 25 milj manj. **37** Agripa je navedel, da Kaspijsko morje, pleme-na, ki živijo ob njem, in skupaj z njimi Armenijo na vzhodu omejuje Serski ocean, na zahodu gorska veriga Kavkaza, na jugu vrhovi Tavrosa, na severu Skitski ocean in da se, kolikor je znano, v dolžino razteza 480 milj, v širino pa 290 milj. Ne manjka pa tudi takih, ki poročajo, da celoten obseg tega mor-ja od morske ožine znaša 2500 milj.

38 <Ocean> pa vdira skozi ozko in razpotegnjeno ustje in tam, kjer se začne odpirati v širino, se ukrivi v lunasta krajca in se kakor pri Majotijskem jezeru od ustja spušča podobno kot srp, kot navaja Mark Varon. Prvi zaliv se imenuje Skitski; na obeh straneh ožine namreč živijo Skiti in vzdržujejo medsebojne stike, na tej strani Nomadi in Savromati s številnimi imeni, na drugi strani Abzoji z nič manj imeni. Desno od vhoda na skrajnem delu ustja biva skitsko ljudstvo Udini, nato na obali Albani, ki – tako pravijo – izvirajo

iz Jazona in po njih se tudi morje tam imenuje Albansko. **39** To plemo, ki poseljuje Kavkaško gorovje, se, kot smo povedali, spusti proti reki Kiros, ki je meja med Armenijo in Hiberijo. Nad obalnimi predeli Albanije in nad plemenom Udini se raztezajo Sarmati, Uti, Aorzi, Aroteri in za njimi že omejenjene savromatske Amazonke. Skozi Albanijo tečejo v morje reke Kazos in Alban, nato Kambiz, ki izvira v Kavkaških gorah, in nato Kiros, ki izvira, kot smo povedali, v Koraksiških gorah. Agripa poroča, da je vsa obala od Kazosa naprej v dolžini 425 milj nedostopna zaradi zelo visokih pečin. Morje se imenuje Kaspijsko od Kiroso naprej; ob njem živijo Kaspi.

40 Na tem mestu je treba popraviti zmoto mnogih, tudi tistih, ki so pred kratkim s Korbulonom sodelovali v vojaških operacijah v Armeniji. Ti so namreč Hiberijska vrata poimenovali Kaspijska vrata, za katera smo povedali, da se imenujejo Kavkaška, in na narisanih zemljevidih, poslanih iz tistih krajev, je vpisano to ime. Baje je tudi cesar Neron grozil z vojaško odpravo h Kaspijskim vratom, je pa v resnici hotel doseči tista <vrata>, ki vodijo skozi Hiberijo na ozemlje Sarmatov, ker zaradi gora, ki se dvigujejo nasproti, ni skoraj nobenega dostopa do Kaspijskega morja. S kaspijskimi plemeni so povezana še druga vrata, kar pa je mogoče razumeti le, če spremljamo podvige Aleksandra Velikega.

16 41 Kraljestvo Perzijcev, ki je danes, kot vemo, kraljestvo Partov, leži med Perzijskim in Hirkanijskim morjem na višavjih Kavkaza. Na obeh straneh se vzdolž strmin na stranskih območjih z Veliko Armenijo na sprednji strani, ki je obrnjena proti Komageni, povezuje Kefenija, z njo pa Adiabena, ki je začetek ozemlja Asircev, njen del pa je Arbelitida, kjer je Aleksander dokončno porazil Dareja, v neposredni bližini Sirije. **42** Vso to deželo so Makedonci zaradi podobnosti poimenovali Migdonija. Tu sta mesti Aleksandrija in prav tako tudi Antiohija, ki jo imenujejo Nezebis; od Artaksate je oddaljena 750 milj. Tu je bil tudi Ninos, ki je ležal ob Tigrisu v smeri proti zahodu in je nekoč zelo slovel. Na preostalem sprednjem delu, ki se razteza do Kaspijskega morja, pa leži Atrapatena, ki jo od armenske pokrajine Otene ločuje Araks. Njeno mesto so Gaze, ki so od Artaksate oddaljene 450 milj, prav toliko pa so oddaljene tudi od Ekbatane na ozemlju Medijcev, katerih del so Atrapateni.

17 43 Ekbatano, glavno mesto Medije, je ustanovil kralj Selevk; od Velike Selevke je oddaljena 750 milj, od Kaspijskih vrat pa 20. Preostali mesti Medijcev sta Fizganzaga in Apameja, imenovana tudi Ragijana. Vzrok, zakaj ime vrata, je isti kot že omenjeni: gorsko verigo pretrga tako ozek prehod,

da skozenj komaj zapeljejo posamezni vozovi; dolg je osem milj in je v celoti delo človeških rok. Na desni in levi grozeče visijo pečine, ki so videti, kot bi bile ožgane, ker na tem območju 28 milj daleč ni vode. Ozki prehod ovira tudi slana tekočina, ki se nabira iz skal in izteče skozenj; vrh tega je veliko kač, ki dovoljujejo prehod le pozimi.

44 Na Adiabene se navezuje ljudstvo, ki se je nekoč imenovalo Kar-duhi, danes pa Kordueni, mimo <ozemlja> katerih teče Tigris, nanje pa <se navezujejo> Pratiti, imenovani Obpotni, ki obvladujejo Kaspijska vrata. Na njihovi drugi strani naletimo na pustinje Partije in gorska slemena Kitenā. Sledi najprijetnejše območje te iste Partije, imenovano Hoara. Tam sta bili nekoč dve mesti Partov, ki sta bili branika proti Medijcem: Kaliopa in na drugi pečini Isatida; glavno mesto Partije, Hekatompilos, pa je od Vrat oddaljeno 133 milj. Tako je tudi partsko kraljestvo ločeno z Vrat. **45** Ko gremo skozi Vrata, pridemo do plemena Kaspi, ki sega vse do obal; po tem plemenu so dobila ime Vrata in morje. Na levi so gorati predeli. Po navedbah <virov> je razdalja od tega plemena nazaj do reke Kiros 225 milj, od te iste reke, če gremo po toku navzgor, do Vrat pa 700 milj. To reko so namreč viri postavili za mejnico pohodov Aleksandra Velikega in kot razdaljo od teh Vrat do meja Indije navajajo 15 690 stadijev, do mesta Baktre, ki jo imenujejo Zariasta, 3700 stadijev, od tam do Jaksarta pa 5000.

18 46 Vzhodno od Kaspov je pokrajina, imenovana Apavortena, in v njej je kraj Darejon, ki slovi po svoji rodovitnosti, nato sledijo plemena Tapi-ri, Anariaki, Stavri ter Hirkani in na obalah Hirkanov pri reki Sideris dobi to isto morje ime Hirkanijsko. Tostran Siderisa sta reki Maziris in Strator, vse <tri> pa pritečejo s Kavkaza. Sledi pokrajina Margijana, ki slovi po svoji prisojnosti; je edina na tem območju, v kateri uspeva vinska trta, in od vseh strani jo obdajajo prijetna pogorja, njen obseg znaša 1500 stadijev, zaradi peščenih puščav, ki se raztezajo v dolžini 120 milj, je težko dostopna in tudi sama leži nasproti ozemlja Partije. **47** V Margijani je Aleksander ustanovil Aleksandrijo, ki so jo pozneje uničili barbari, Selevkov sin Antioh pa je na istem mestu spet zgradil sirsko mesto, skozi katero teče Margos, katerega voda se zbira v jezeru Zota; to mesto je raje poimenoval Antiohija. Obseg mesta znaša 70 stadijev. V to mesto je Orod odpeljal po Krasovem porazu zajete Rimljane. Od margijanskega višavja se po pogorju Kavkaza do Baktrov razteza divje in samostojno pleme Mardi. Pod tem območjem so plemena Orkijani, Komori, Berdrigi, Farmakotrofi, Homari, Hoamani, Murazijari in Mandruani; **48** reki Mandron, Hindron in onstran <teh plemena> Horaz-

mi, Gandari, Parijani, Zarangi, Arazmi, Marotijani, Arzi, Geli, ki so jih Grki poimenovali Kaduzijci, Matijani, mesto Herakleja, ki ga je ustanovil Aleksander, pozneje je bilo uničeno in znova zgrajeno, Antioh pa ga je poimenoval Ahaida, pa Dribiki, po sredini ozemlja katerih teče reka Oksos, ki izvira v jezeru Oaks, Sirmati, Oksitagi, Moki, Bateni, Sarapari, Baktri, katerih mesto je Zariast, ki so ga pozneje po reki poimenovali Baktron. To pleme naseljuje območja na drugi strani Paropaniza nasproti izvirov Inda; obdaja ga reka Ohos. **49** Onstran <Ohosa> so Sogdijani, mesto Panda in na njihovih skrajnih mejah Aleksandrija, ki jo je ustanovil Aleksander Veliki. Tam so oltarji, ki sta jih postavila Herakles in Oče Liber, pa tudi <oltarji, ki so jih postavili> Kir, Samiramida in Aleksander, <in ti so> meja, ki so jo vse te osebnosti zarisale na tem delu sveta; končna meja je reka Jaksart, ki jo Skiti imenujejo Silis, Aleksander in njegovi vojaki pa so mislili, da gre za Tanais. To reko je prečkal Selevkov in Antiohov vojskovodja Demodamant, ki ga najbolj upoštevamo kot vir pri tem pregledu, in postavil oltarje didimajskemu Apolonu.

19 50 Na drugi strani so ljudstva Skitov. Perzijci so jih skupno poimenovali Saki po <sebi> najbližjem plemenu, starodavniki so jih poimenovali Aramijci, Skiti pa Perzijci Horzari in goro Kavkaz Krovkazis, to je snežnobeli. Množica ljudstev je brezštevna, živijo pa enako kot Parti. Najbolj znani so: Saki, Masageti, Dahi, Esedoni, Astaki, Rumniki, Pestiki, Homodoti, Histi, Edoni, Kami, Kamaki, Evhati, Kotieri, Avtuzijani, Psaki, Arimaspi, Antakati, Hroazajci in Ojtajci. Govori se, da so tam Palajci povzročili propad Napajcev. **51** Znani reki pri njih sta Mandragaj in Kaspaz. Pri nobeni pokrajini ni pri piscih večje nedoslednosti, po mojem zaradi nešteti plemen in njihovega nomadskega načina življenja. Aleksander Veliki je poročal, da je voda samega <Kaspijskega> morja sladka, in tudi Mark Varon piše, da so tako <dobro pitno> vodo prinesli Pompeju, ko se je v času vojne z Mitridatom vojskoval tam v bližini; nedvomno je sladka zato, ker velike reke, ki se zlivajo vanj, odstranijo sol. **52** Isti avtor tudi dodaja odkritje, do katerega je prišlo pod Pompejevim vodstvom: iz Indije se na ozemlje Baktrov do reke Baktros, ki teče v Oksos, pride v sedmih dneh in indijsko blago, če ga iz Baktra po Kaspijskem morju prepelješ v Kiros in po njem navzgor, je mogoče v ne več kot petih dneh po kopnem dostaviti do Fazisa v Pont.

Na tem celotnem morju je veliko otokov, zelo znan pa je en sam: Zazata.

20 53 Od Kaspijskega morja in Skitskega oceana se naša pot preusmeri proti Eojskemu oceanu, ker sprednji del obal leži v smeri proti vzhodu. Njen prvi del za Skitskim predgorjem je zaradi snega neprimeren za poselitev; del

v neposredni sosesčini je neobdelan zaradi divjih plemen. Tu živijo skitski Antropofagi, ki se hranijo s človeškim mesom; zato so zraven širne pustinje, v katerih živi veliko divjih živali, ki prežijo na ljudi, in ti so enako divji, kot so živali. Nato znova sledijo Skiti in znova pustinje z divjimi zvermi vse do gorskega slemena, imenovanega Tabis, ki se naslanja na morje. Ta pokrajina ni poseljena niti do približno polovice te obale, ki gleda proti točki, kjer sonce vzhaja poleti. **54** Prvo znano ljudstvo tu so Seri, znani po volni svojih gozdov, ki jo omočijo z vodo, nato pa z listov odčesavajo beli puh, zato imajo naše ženske dvojno delo, in sicer niti najprej razvijejo, nato pa jih znova spletajo. Toliko različnih opravil je potrebnih in na tako oddaljenem koncu sveta zato, da se <rimske> matrone kažejo v javnosti v prozornih oblekah! Seri so sicer blagi ljudje, a so tudi sami podobni divjim zverem v tem, da se izogibajo stikom z drugimi ljudmi in čakajo, da ti pridejo trgovat k njim. **55** Prva znana njihova reka je Psitaras, takoj za njo Kambari, tretja Lanos, za njim rt Hriza, zaliv Kirnaba, reka Atijan, zaliv in pleme Atakorov, ki jih pred slehernim škodljivim pišem ščitijo prisojni griči, živijo pa v enako zmernem podnebju kot Hiperborejci. O njih je Amomet napisal posebno delo tako kot Hekataj o Hiperborejcih. Za Atakori živijo plemena Tuni in Tohari ter v notranjosti v smeri proti Skitom Kasiri, ki že spadajo med Indijce – hranijo se s človeškim mesom –, sem pa zaidejo tudi indijski Nomadi. Nekateri pisci so poročali, da ta plemena na severu mejijo na Kikone in Brisare.

21 56 A od tod, od koder plemena dobro poznamo, se dvigajo Hemodske gore in začne se ljudstvo Indijcev, ki ne bivajo samo ob Eojskem morju, ampak tudi ob južnem morju, ki smo ga poimenovali Indijsko morje. Del v smeri proti vzhodu se razteza v ravni črti do zavoja in na začetku Indijskega morja znaša 1875 milj, nato pa od tam, ko se obrne proti jugu, 2475 milj, kot poroča Eratosten, vse do reke Ind, ki je zahodna meja Indije. **57** Več piscev pa je določilo, da njena celotna dolžina nanese 40 dni in noči plovbe z ladjo na jadra ter od severa do juga 2850 milj; Agripa je poročal, da dolžina znaša 3300 milj, širina pa 1300 milj. Pozejdonij jo je izmeril od točke, kjer sonce vzhaja poleti, do točke, kjer zahaja pozimi, s tem da jo postavlja nasproti Galije, ki jo je premeril od točke, kjer sonce zahaja poleti, do točke, kjer zahaja pozimi, v celoti iz smeri favonija; in tako je z nedvoumno utemeljitvijo dokazal, da izpostavljenost pišu tega vetra Indiji koristi in da to nanjo blagodejno učinkuje. **58** Podnebje je tam videti drugačno, zvezde drugače vzhajajo; tam sta dve poletji na leto in dve žetvi, med njima pa je zima, ko pihajo etézijske; ko pa je pri nas zimski sončni obrat, tam pihljajo blage sapice in morje je plov-

no. Plemen in mest ima nešteto, če bi jih kdo želel vse navesti. Indije nam namreč niso razkrile samo vojaške sile Aleksandra Velikega in kraljev, ki so ga nasledili, saj so tudi Selevk, Antioh in njun poveljnik ladjevja Patrokles pluli okoli <sveta> v Hirkanijsko in Kaspijsko morje, ampak tudi drugi grški pisci, ki so bivali pri indijskih kraljih; tako sta na primer Megasten in Dionizij, ki ju je tja poslal Filadelf prav s tem namenom, poročala tudi o moči tamkajšnjih ljudstev. **59** Vendar pa natančen pregled ni mogoč: tako raznolika in tako neverjetna so namreč poročila. Spremljevalci Aleksandra Velikega so zapisali, da je v tistem predelu Indije, ki si ga je Aleksander podredil, 5000 mest, od katerih ni nobeno manjše od Kosa, in 9000 plemen; da Indija tvori tretjino vsega sveta, da je množica ljudstev brezštevila, za kar obstaja zelo verjeten razlog: Indijci so namreč skoraj edino ljudstvo, ki se niso nikoli preselili s svojega ozemlja. Od Očeta Libra do Aleksandra Velikega nanese 153 njihovih kraljev ter 6451 let in še tri mesece. **60** Njihovi veletoki so izjemno veliki; po navedbah poročil Aleksander na svoji plovbi po Indu noben dan ni prevozil manj kot 600 stadijev in dokončno ga ni mogel prepluti prej kot v petih mesecih in nekaj dneh; in vendar je znano, da je Ind manjši od Gangesa. Tudi pri nas so poskusili napisati razpravo o Indiji; Seneka je navedel 60 indijskih rek in 118 plemen. Enako težko bi bilo naštetii njene gore. Med seboj so povezani Imav, Emod, Paropaniz in Kavkaz, s katerih se celotna Indija spusti v ravnino, podobno Egiptu.

61 Da pa bi razumeli opis dežele, gremo po sledih Aleksandra Velikega. Diognet in Bajton, ki sta izmerila njegove pohode, sta zapisala, da je od Kaspijskih vrat do Hekatompila na ozemlju Partov toliko milj, kolikor smo navedli, od tam do Aleksandrije na ozemlju Arijev, mesta, ki ga je ustanovil ta kralj, 575 milj, do Proftazije na ozemlju Drangov 199, do mesta Arahozijcev 565, do Ortospa 175 in od Ortospa do Aleksandrovega mesta 50 **62** – v nekaterih prepisih najdemo različne številke –; da to mesto leži pod samim Kavkazom; da je od tega mesta do reke Kofet in mesta Indijcev Pevkolatis 237 milj, od tam do reke Ind in mesta Taksila 60, do slavne reke Hidas 120, do nič manj znanega Hipazisa, ki je bil meja Aleksandrovih pohodov, 390; kljub temu je reko prečkal in na nasprotnem bregu dal posvetiti oltarje. Tem navedbam pritrjujejo tudi kraljeva pisma. **63** Druge predele od tam naprej je prepotoval Selevk Nikator: do Sidrosa 169 milj, do veletoka Joman prav toliko – nekateri prepisi dodajajo 5 milj –, od tam do Gangesa 112,5, od tam do Rodafasa 569 – drugi za to razdaljo navajajo 325 milj –, do mesta Kalinipaze 167,5 – drugi navajajo 265 milj –, od tam do sotočja Jomana in Gangesa 625 –

večina dodaja 13,5 milje –, do mesta Palibotre 425 in do ustja Gangesa 637,5 milje. **64** Plemena, ki bi jih veljalo omeniti za Hemodskimi gorami, katerih predgorje se imenuje Imaos, kar v jeziku domorodcev pomeni snežnati, so Izari, Koziri, Izi in po pogorju Hirotozagi ter Bragmani, kar je drugo ime mnogih plemen, in med njimi Maktokalingi; reki sta Prinasi in Kainasi, ki se izliva v Ganges; plemena so Kalingi neposredno ob morju in nad njimi Mandajci, Mali, katerih gora je Malos, meja tega območja pa je Ganges.

22 65 Za Ganges so nekateri dejali, da se zanj tako kot za Nil ne ve, kje izvira, in da na enak način namaka okoliške pokrajine, drugi pa so trdili, da izvira v gorah Skitije; da se vanj izliva 19 rek, od katerih so poleg že omenjenih plovne Krenaka, Eramnombovas, Kazuag in Sonos. Tretji trdijo, da njegovi izviri takoj privrejo na dan z glasnim hrumenjem in da nato strmo pade po strmih skalovju, brž ko doseže blage ravnice, pa se zbere v nekem jezeru in nato umirjeno teče; na najožji točki je širok osem milj, tam, kjer dosega povprečno širino, 100 stadijev, globina pa nikjer ni manjša kot 20 korakov; zadnje pleme ob njem so kalingijski Gangaridi. Kraljevo mesto se imenuje Pertalis; **66** kralj ima 60 000 pehotnih vojakov, 1000 konjenikov in 700 slonov, ki so vedno v bojni pripravljenosti. Pri bolj civiliziranih indijskih ljudstvih je prebivalstvo razdeljeno na več slojev: eni obdelujejo zemljo, drugi so v vojaški službi, tretji izvažajo domače blago in uvažajo tuje, najboljši in najpremožnejši opravljajo javne funkcije, so sodniki in kraljevi svetovalci. Peti sloj, ki se posveča modrosti, ki jo Indijci zelo spoštujejo in skoraj po božje častijo, vedno umre prostovoljno na grmadi, ki jo prej sami prižgejo. Poleg teh obstaja še en, napol divji sloj, ki opravlja izjemno težaško delo, s katerim se prej omenjeni sloji ne ukvarjajo –, in sicer <njegovi pripadniki> lovijo in krotijo slone; z njimi orjejo, na njih potujejo, ti so njihova najobičajnejša živina, z njimi se vojskujejo in branijo svoja ozemlja; na izbiro <slonov> za vojaške namene vplivajo njihova moč, starost in velikost. **67** Na Gangesu je izjemno velik otok, na katerem živi eno samo pleme, imenovano Modogalinga. Onstran teh so Modubi, Molindi, Uberi s čudovitim istoimenskim mestom, Modresi, Prajti, Kalisi, Sasuri, Pasali, Kolebi, Orumkoli, Abali in Taluti. Kralj Talutov ima pod orožjem 50 000 pešakov, 4000 konjenikov in 4000 slonov. Nato sledi še močnejše pleme, Andari, ki ima zelo veliko vasi in 30 mest, utrjenih z obzidji in stolpi, <svojemu> kralju pa zagotavlja 100 000 pešakov, 2000 konjenikov in 1000 slonov. Največje zaloge zlata so na ozemlju Dardov, srebra pa tudi na ozemlju Setov. **68** Toda moč in sloves skorajda vseh plemen v Indiji, ne samo na tem območju, prekašajo Prazi z izjemno velikim

in nadvse bogatim mestom Palibotro, zato nekateri imenujejo Palibotri ne samo pleme, ampak tudi celotno ozemlje od Gangesa. Njegovemu kralju kot najemniški vojaki vsak dan služi 600 000 pešakov, 30 000 konjenikov in 9000 slonov, na podlagi česar lahko sklepamo, da ima ogromno bogastvo. **69** Za njimi v notranjosti so Monajdi in Suari; na njihovem ozemlju je gora Maleos, na kateri sence padajo pozimi proti severu, poleti pa proti jugu. Bajton poroča, da je na tem območju Veliki medved viden enkrat letno, in sicer samo 15 dni; Megasten poroča, da se isto dogaja na več mestih v Indiji. Indijci južni pol imenujejo Dramaza. Veletok Joman čez ozemlje Palibotrov teče v Ganges med mestoma Metora in Hrizobora. **70** Na ozemlju južno od Gangesa so ljudstva zagorela od sonca, in sicer je njihova polt že porjavela, kljub temu pa niso ožgani tako kot Etiopijci; čim bližje Inda so, toliko bolj so obarvani. Ind je takoj za plemenom Prazijcev in v njihovih gorskih predelih menda živijo Pigmajci. Artemidor poroča, da je razdalja med tema rekama 2100 milj.

23 71 Ind, ki ga domačini imenujejo Sind, izvira na vzhodni strani slemena gore Kavkaz, ki se imenuje Paropaniz, in sam sprejme 19 rek, od katerih so najslavnejše Hidas, ki prinaša s seboj štiri pritoke, in Kantabas, ki prinaša s seboj tri pritoke, ter Akezin in Hipazis, ki pa sta sama plovna; ker je kljub temu pretok Inda razmeroma skromen, nikjer ni širši kot 50 stadijev ali globlji kot 15 korakov, tvori pa zelo velik otok, imenovan Prazijana, in drugega, manjšega, imenovanega Patala. **72** Sam Ind je po najzmernejših navedbah piscev ploven 1240 milj in se, potem ko nekako pospremi sonce proti zahodu, izlije v Ocean. Izmero obale do Inda bom podal postopno, kot jo odkrivam, čeprav se meritve med seboj ne ujemajo. Od ustja Gangesa do rta Kalingon in mesta Dandaguda je 625 milj, do Tropine 1225, do rta Perimula, kjer je najznamenitejše trgovsko središče Indije, 750, do mesta Patala na otoku, ki smo ga omenili prej, 620.

73 Gorjanska plemena med Indom in Jomanom so Kajzi in gozdovniški Kajtriboni, nato Megali, katerih kralj ima 500 slonov ter nedoločno število pehotnih vojakov in konjenikov, Hrizejci, Parasangi in Asmagi, na ozemlju katerih kar mrgoli divjih tigrov; za boj imajo pripravljenih 30 000 pehotnih vojakov, 300 slonov in 800 konjenikov. Asmage obdaja Ind, obkroža pa jih tudi venec gorovij in puščav. Pod pustinjami so 625 milj <oddaljeni> Dari, Suri, nato znova v dolžini 187 milj puščave, ki jih večinoma obdajajo pešcevja, tako kot otoke obdaja morje. **74** Pod temi puščavami živijo Maltajkori, Singi, Maroji, Rarungi in Moruni. Ti prebivalci gora, raztezajočih se v sklenjeni verigi vzdolž obale Oceana, so svobodni, nimajo kraljev in s številnimi

mesti zasedajo gorske vzpetine. Nato sledijo Narejci, ki jih zapira Kapitalija, najvišja izmed indijskih gora; njeni prebivalci na drugi strani intenzivno izkoriščajo rudnike zlata in srebra. **75** Za njimi so Orati, katerih kralj ima sicer samo deset slonov, a izjemno številne pehotne enote, Svaratarati – tudi ti so pod oblastjo kralja; ker pa se zanašajo na konjenico in pehoto, ne redijo slonov –, Odonbajori, Sarabastri z lepim mestom Toraksom, obdanim z močvirnimi jarki, v katerih krokodili, nadvse požrešni na človeško meso, ne dovoljujejo drugega dostopa <do mesta> kot le po mostu. Pri Indijcih uživa veljavo še eno mesto, in sicer Avtomula, ki leži na obali sotočja petih rek, z znamenitim trgovskim središčem. Njihov kralj ima 1600 slonov, 150 000 pešakov in 5000 konjenikov. Kralj Harmov, ki je revnejši, ima <samo> 60 slonov in le peščico drugih vojaških sil. **76** Za njimi je plemo Pandi, edino indijsko plemo, ki mu vladajo ženske. Pravijo, da je imel Herakles samo eno hčer, ki mu je bila zato toliko bolj pri srcu, in tej je podaril prav posebno veliko kraljestvo; njene potomke obvladujejo 300 mest, 150 000 pehotnih vojakov in 500 slonov. Temu nizu 300 mest sledijo Derangi, Pozingi, Buti, Gogarajci, Umbri, Nerejci, Brangozi, Nobundi, Kokondi, Nesejci, Palatiti, Salobriazi in Orostri, ki mejijo na otok Patalo; od skrajne obale tega do Kaspijskih vrat je po navedbah baje 1925 milj.

77 Od tod naprej ob Indu živijo – predstavitev gre po njegovem toku navzgor – Matojci, Bolingi, Galitaluti, Dimuri, Megari, Ardabi, Mezi, Abisari in Sili; nato sledi 250 milj puščav, in ko te prečkamo, so tu Organagi, Aborti, Brazuerti ter za njimi pustinje, enako prostrane kot prejšnje. Sledijo Sorofagi, Arbi, Marogomatri, Umbriti in Kejci, ki jih sestavlja 12 plemen, in vsako posamezno plemo ima po dve mesti, ter Azini, ki naseljujejo tri mesta; njihovo glavno mesto je Bukefala, ustanovljeno na čast konju kralja Aleksandra, ki mu je bilo tako ime in je tam pokopan. **78** Prebivalci gora nad temi pod Kavkazom so Sosajadi, Sondri, in ko prečkamo Ind ter se skupaj z njim spustimo <po toku>, Samarabijci, Sambrakeni, Bizambriti, Orzi, Andizeni in Taksili z znamenitim mestom. Ko se pokrajina spusti <in preide> v ravnine pod skupnim imenom Amenda, so tu še štiri ljudstva: Pevkoliti, Arsa galiti, Gereti in Asi. Večina piscev namreč meje ne postavlja na veletok Ind, ampak dodajajo še štiri satrapije: Gedroze, Arahote, Arijce in Paropanizide z reko Kofet kot končno mejo; drugi menijo, da vse to <ozemlje> spada k Arijcem. **79** Tudi mesto Nizo večina <piscev> pripisuje Indiji ter goro Meros, posvečeno Očetu Libru, in od tod izvira mit, da se je <Liber> rodil iz Zevsovega stegna; prav tako <so Indiji pripisali> plemo Aspagani, katerih območje je

bogato z vinsko trto, lovorjem, pušpanom in vsemi vrstami plodov, ki rastejo <tudi> v Grčiji. Omembe vredni in skoraj bajni podatki o rodovitnosti dežele ter vrstah poljščin in dreves ali divjih živali in ptic ter drugih živih bitij bodo navedeni vsak na ustreznem mestu v preostanku dela, štiri satrapije pa kmalu v nadaljevanju, kajti v duhu že hitim k otoku Taprobani.

80 Toda pred njim so še drugi <otoki>: Patala, ki smo jo omenili prav na ustju Inda, trikotne oblike in široka 220 milj; zunaj Indovega ustja Hriza in Argira, ki sta po mojem mnenju bogati z rudniki, kajti poročilom nekaterih <piscev>, da je njuno površje iz zlata in srebra, bi le stežka verjel. Dvajset milj od njiju je Krokala in 12 milj od nje Bibaga, na kateri je vse polno ostrig in školjk, nato Koraliba, ki je od prej omenjene oddaljena osem milj, ter mnogi nepomembni otoki.

24 81 Taprobana je zaradi poimenovanja dežela Antihtonov dolgo veljala za drugi svet. Jasno dokazilo, da je otok, so priskrbeli v obdobju Aleksandra Velikega in njegovih podvigov. Poveljnik njegovega ladjevja Onezikrit je zapisal, da se tam kotijo večji in bojvitejši sloni kot v Indiji; Megasten <je napisal>, da jo deli reka, da se njeni prebivalci imenujejo Palajogoni ter da pridobijo več zlata in velikih biserov kot Indijci. Eratosten je podal tudi njeno razsežnost: dolga je 7000 stadijev in široka 5000 stadijev, na njej ni mest, je pa 750 vasi. **82** Začne se pri Eojskem morju in se v smeri od vzhoda proti zahodu razteza pred Indijo; nekoč so mislili, da je od plemena Prazijcev oddaljena 20 dni plovbe, pozneje pa, ker so poprej na Taprobano pluli z ladjami iz papirusa in ladijsko opremo, kakršno so uporabljali na Nilu, so razdaljo glede na hitrost naših ladij ocenili na sedem dni plovbe. Vmes je plitvo morje, saj globina ne presega šest korakov, v posameznih kanalih pa je tako globoko, da nobeno sidro ne doseže dna. Zato imajo ladje premce na obeh koncih, da jim na ozkih plovnih poteh ni treba obračati; njihova prostornina znaša do 3000 amfor. **83** Pri plovbi se ne ravna po zvezdah; Veliki medved ni viden. S seboj vozijo ptice in jih od časa do časa izpustijo ter spremljajo njihovo pot, ko letijo proti kopnemu. Na leto plujejo kvečjemu štiri mesece. Plovbi se izogibajo zlasti 100 dni po sončnem obratu, ker je tedaj tamkajšnje morje viharo.

84 Doslej smo navajali ugotovitve starih piscev. Natančnejše podatke <o Taprobani> smo dobili v času Klavdijevega principata, ko so tudi s tega otoka <v Rim> pripotovali poslanci. Okoliščine tega dogodka so take. Osvobojenca Anija Plokama, ki je od cesarske zakladnice zakupil pobiranje davščin na Rdečem morju, so na plovbi okoli Arabije severni vetrovi gnali

mimo Karmanije in petnajstega dne je priplul v taprobansko pristanišče Hipuri; tam ga je kralj prijazno sprejel, in ko se je Anij v šestih mesecih priučil pogovornega jezika, je odgovarjal na njegova vprašanja in mu pripovedoval o Rimljanih in cesarju. **85** Od tega, kar je slišal, je kralja še prav posebno navdala z občudovanjem rimska pravičnost, <ki se je kazala v tem,> da so bili denariji v zaplenjenem denarju enako težki, čeprav so različne podobe na njih kazale, da so jih dali kovati različni cesarji. To ga je najbolj spodbudilo k sklenitvi prijateljstva z nami in poslal je štiri odposlance, njihov vodja pa je bil Rahias. Od njih smo izvedeli, da je <na Taprobani> 500 mest in v smeri proti jugu pristanišče, ki leži ob mestu Palajsimundu; to je najslavnejše med vsemi mesti in kraljeva prestolnica, ima pa 200 000 prebivalcev; **86** da je v notranjosti močvirno jezero Megizba, ki v obsegu meri 375 milj, na njem pa so otoki, na katerih raste samo živinska krma; da iz jezera pritečeta dve reki: Palajsimund, ki pri mestu z istim imenom v treh strugah priteče v pristanišče in je na najožjem delu širok pet stadijev, na najširšem 15, ter druga reka, imenovana Kidara, ki teče na sever proti Indiji; da je Indiji najbližji rt, ki se imenuje Kolijak, do katerega je štiri dni plovbe, nanj pa naletimo na sredi poti do Helijevega otoka; **87** da je to morje izrazito zelene barve in polno grmičastega <vodnega> rastja, katerega vrhove trgajo krmila <plovil>. Poslanci so pri nas občudovali Velikega medveda in Vergilije, kakor da jih gledajo na čisto novem nebu, in priznali so, da pri njih niti lune ni mogoče videti nad horizontom, razen od osmega do šestnajstega dne <v mesecu>; da Kanop, ogromna in svetla zvezda, ponoči sije. Toda najbolj so se čudili temu, da njihove sence padajo proti našemu nebu, ne proti njihovemu, ter da sonce vzhaja na levi in zahaja na desni namesto obrnjeno. **88** Isti možje so tudi pripovedovali, da tista stran otoka, ki se razteza vzdolž Indije iz smeri zimskega vzhoda, meri 10 000 stadijev; da so onstran Hemodskih gora tudi sami videli Sere in da jih poznajo tudi zaradi trgovskih stikov; da je tja potoval Rahijev oče; da Seri pridejo tam prišlekom nasproti; da so višji kot običajni ljudje, rdečelasi, modrooki, imajo grozljiv glas in se <s tujci> jezikovno ne sporazumevajo. Sicer pa so pripovedovali isto kot naši trgovci: da blago, postavljeno na drugi breg reke ob stvari, ki so naprodaj, vzamejo, če jim je blagovna menjava všeč; in ni ga bolj upravičenega sovraštva do razkošja, kot če duh odpotuje tja do teh daljnih krajev in pomisli, za čim se stremi, za kakšno ceno in zakaj. **89** A niti Taprobana, čeprav jo je narava pregnala na območje zunaj <nam znanega> sveta, ni brez naših razvad. Zlato in srebro sta cenjena tudi tam; marmor je podoben želgovini, zelo čislajo bisere in

dragulje; cel kup luksuznih stvari je tam še dosti bolj imenitnih, kot so naše. Poslanci so pripovedovali, da je pri njih več bogastva, da pa mi svoje premoženje bolj izrabljamo. Da <pri njih> nihče nima sužnja; da ne spijo do belega dne ali čez dan; da so njihove zgradbe zmerno visoke; da se cene žita nikoli ne povišajo; da ni sodišč in tudi ne pravd; da častijo Herakla; da kralja izbira ljudstvo glede na njegovo starost in blagost, in sicer nekoga, ki nima otrok, če pa jih pozneje dobi, se oblasti odpove, da kraljevska oblast ne bi postala dedna; **90** da mu ljudstvo dodeli 30 usmerjevalcev in da brez večine glasov nikogar ne obsodijo na smrt; da tudi v tem primeru obstaja sklicevanje na ljudstvo in da <za razsojanje> nastavijo 70 sodnikov; če ti obtoženca oprosti, trideseterica <usmerjevalcev> ne uživa nobenega ugleda več, ampak si nakopljejo hudo sramoto. Kralj nosi opravo Očeta Libra, drugi pa oblačila Arabcev. **91** Da kralja, če zagreši kak prestop, kaznujejo s smrtjo, vendar pa ga nihče dejansko ne usmrti, ampak se vsi s prezirom obračajo stran od njega in nočejo niti govoriti z njim; da praznike preživljajo na lovu; da sta najbolj priljubljena lov na tigre in slone; da polja skrbno obdelujejo, trte ne uporabljajo, sadja pa imajo v izobilju; da uživajo tudi v ribolovu, zlasti na želve, njihove oklepe pa uporabljajo kot kritino za družinska bivališča: tako veliki želvi oklepi se najdejo; da življenjska doba 100 let velja za povprečno. To smo izvedeli o Taprobani.

25 92 Kar zadeva štiri satrapije, ki smo jih prenesli na to mesto, z njimi pa je takole.

Satrapija, ki leži za Indu najbližjimi plemeni, je gorata. Kapizena je imela mesto Kapizo, ki ga je uničil Kir. <Sledi> Arahozija z reko in istoimenskim mestom, ki so ga nekateri imenovali Kufis, ustanovila pa ga je Samiramida. Nato je reka Erimand, ki teče mimo Parabeste, mesta Arahozijcev. V neposredno bližino teh na jug k delu Arahotov <viri> postavljajo Deksendruze, na sever Paropanizide, pod Kavkazom je mesto Kartana, ki so ga pozneje poimenovali Tetragonida. Ta pokrajina leži nasproti Baktrije, nato pa sledi pokrajina Arijcev, katere mesto Aleksandrija je dobilo ime po ustanovitelju, <nadalje plemena> Sidraki, Dangali, Parapini, Kataki in Mazi; ob Kavkazu so Kadruzi in mesto, ki ga je ustanovil Aleksander. **93** Pod temi območji je vse bolj ravninski svet. Od Inda naprej leži pokrajina Arijana, vsa razbeljena od žgoče vročine in obdana s puščavami, kljub temu pa je vmes veliko senčnih predelov in kmečko prebivalstvo je nakopičeno zlasti ob obeh rekah, Tonberu in Arosapu. Tu sta mesto Artakoana in reka Arej; ta teče ob Aleksandriji, ki jo je ustanovil Aleksander. Mesto v obsegu meri 30 stadijev,

dosti lepše in tudi starejše pa je mesto Artakabena, ki ga je vnovič utrdil Antioh, z obsegom 50 stadijev. **94** Sledijo pleme Dorzigi; reki Farnakotis in Ofrad; Proftazija, mesto Zaraspad, <nadalje> Drangi, Evergeti, Zarangi, Gedruzi, mesta Pevkolida, Liforta in Metork; nato puščave; reka Manain, pleme Akutri, reka Eor, pleme Orbi, plovna reka Poman na ozemlju Pandov, prav tako Kabejr na ozemlju Suarov, ki ima ob ustju veliko pristanišč, mesto Kondigrama in reka Kofet. Vanjo pritekajo plovne reke Sadar, Parosp in Sodam. **95** Nekateri trdijo, da je Dareitida del Arijane, in navajajo, da je dolžina obeh 1850 milj, širina pa polovico manjša od dolžine Indije. Drugi so v pasu 138 milj postavili <sem> Gedruze in Sire, nato pa v 200 milj dolgem pasu oreitske Ihtiofage, ki govorijo svoj jezik, ne jezika Indijcev. Aleksander je vsem Ihtiofagom prepovedal prehranjevati se z ribami. Nato so <viri> na 200 milj dolgo območje postavili pleme Arbijcev. Onstran teh so puščave; nato sledijo Karmanija, Perzida in Arabija.

26 96 A preden podrobneje opišemo te dežele, se mi zdi primerno navesti dejstva, ki jih je podal Onezikrit, potem ko je z Aleksandrovim ladjevjem prejadral pot iz Indije v notranjost Perzide, pred kratkim pa jih je predstavil Juba, nato pa še to pomorsko pot, ki je bila odkrita v zadnjih letih in se po njej pluje še danes.

Opis Onezikritove in Nearhove plovbe ne vključuje niti vseh imen postajališč niti vseh razdalj; najprej sta omenila Ksilinepolo, ki jo je ustanovil Aleksander, kjer sta začela svojo pot, ni pa dovolj pojasnjeno, ob kateri reki ali kje je <mesto> bilo. **97** Kljub temu so omembe vredni podatki, ki jih navajata, tile: mesto, ki ga je na plovbi ustanovil Nearh, in plovna reka Arbis; nasproti je otok, oddaljen 70 stadijev; Aleksandrija, ki jo je po Aleksandrovem ukazu na ozemlju <tamkajšnjega> plemena ustanovil Leonat; Argenuos s pristanom, ki ima ugodno lego; plovna reka Tonber, ob kateri živijo Paziri; nato <sledijo> Ihtiofagi na tako dolgem odseku, da sta mimo plula kar 30 dni; otok, ki ga imenujejo Helijev otok in tudi Ležišče Nimf, ki je rdeč in na njem vsaka žival iz neznanega vzroka pogine; **98** pleme Ori, karmanijska reka Hiktanis s številnimi pristani in zlatonosna. Pripomnila sta, da se je za njo prvič pojavil Veliki medved in da Arkturja ni mogoče videti vsako noč in tudi nikoli ne vso noč; da je oblast Ahajmenidov segala vse do tja; da izkoriščajo rudnike brona, železa, arzena in cinobra. Sledi rt Karmanije, od katerega prehod čez morje na nasprotno obalo do arabskega plemena Maki meri 50 milj; <sledijo> trije otoki, od katerih je naseljena samo Orakta, ki ima zaloge pitne vode, od kopnega oddaljena 25 milj, in še štirje otoki, ki

so že v zalivu pred Perzido – v okolici teh otokov so ladjevje prestrašile 20 laktov dolge vodne kače, ki so plavale ob ladjah –; **99** otok Atotadros, prav tako Gavrati, na katerih živi plemo Gijani; reka Hiperis na sredi Perzijskega zaliva, plovna za tovarne ladje; reka Sitiogan, po kateri se v sedmih dneh pripelje v Pazargade; plovna reka Fristim; otok brez imena; reka Granis, plovna za ladje srednje velikosti – teče skozi Suzijano, njen desni breg pa naseljujejo gorjanski Deksi, ki pridobivajo bitumen –; reka Zarotis s težko dostopnim ustjem, razen seveda za poznavalce; dva majhna otoka; sledi plovba po plitvinah, podobna vožnji po močvirju, ki pa jih je kljub temu mogoče prepluti po nekaterih kanalih; **100** ustje Evfrata; jezero, ki ga tvorita Evlaj in Tigris ob Haraksu, nato Suza ob Tigrisu. Tam sta našla Aleksandra ravno sredi praznične proslave, in sicer sedmi mesec po tem, ko se je ta ločil od njiju v Patali, in tretji mesec <njune> plovbe. Tako je plulo Aleksandrovo ladjevje; pozneje je veljalo, da je od rta Siagra v Arabiji v Patalo najvarneje pluti s favónijem, ki ga tam imenujejo hípal; po ocenah razdalja znaša 1332 milj. **101** Naslednje poletje so odkrili še bližjo in varnejšo pot, od istega rta do indijskega pristanišča Ziger, in dolgo so pluli tako, dokler ni neki trgovec odkril bližnjice in dobičkolovstvo je Indijo primaknilo bližje: in to ni prav nič čudno, saj je bila plovba mogoča vse leto, na ladjah pa so bile vkrcane tudi kohorte lokostrelcev, kajti huda grožnja na poti so bili pirati. In ne bo napak opisati celotno pot od Egipta, kajti zdaj jo prvič zanesljivo poznamo; tematika si to zasluži, kajti Indija nobeno leto našemu imperiju ne vzame manj kot 50 000 000 sestercijev in <nam> v zameno pošilja blago, ki se za nas prodaja za stokratno ceno. **102** Dve milj stran od Aleksandrije je mesto Juliopolis; od tod plujejo 309 milj po Nilu do Koptosa in za to pot se, če pihajo etézije, porabi dvanajst dni. Od Koptosa se potuje na kamelah, ob poti pa so razporejena postajališča za oskrbo z vodo; prvo postajališče, ki je po 32 miljah, se imenuje Hidrevma, drugo je na <neki> gori <oddaljeni> en dan potovanja, tretje je v drugem kraju z imenom Hidrevma, od Koptosa oddaljenem 85 milj, naslednje nato <znova> na gori; kmalu <sledi> Apolonova Hidrevma, od Koptosa oddaljena 184 milj, pa znova <postajališče> na gori; **103** kmalu pridemo do Nove Hidrevme, ki je od Koptosa oddaljena 236 milj. Obstaja tudi druga, in sicer Stara Hidrevma – imenuje se Trogoditska –, kjer je v <karavanskem> prenočišču za 2000 ljudi stacionirana vojaška posadka; od Nove Hidrevme je oddaljena sedem milj. Nato sledi mesto Berenika, v katerem je pristanišče ob Rdečem morju, od Koptosa oddaljeno 257 milj. Toda ker pot zaradi vročine večinoma poteka ponoči, dneve pa <popotniki> preživljajo na

postajah, se celotno popotovanje od Koptosa do Berenike konča v dvanajstih dneh. **104** Pluti začnejo sredi poletja pred vzhodom Psa ali takoj po njem in približno trideseti dan prispejo v Okelis v Arabiji ali v Kano v pokrajini, kjer proizvajajo kadilo. Obstaja tudi tretje пристанище, imenovano Muza, v katerem pa razen trgovcev s kadilom in arabskimi dišavami popotniki, ki plujejo v Indijo, ne pristanejo. V notranjosti sta mesto, ki je kraljeva prestolnica te pokrajine, imenovano Sapfar, in še drugo mesto Sava. Za popotnike v Indijo je najkoristnejše, če odrinejo iz Okelis; nato z vetrom hípalom 40 dni plujejo do prvega trgovskega središča v Indiji, Muziris. Tam se ne smejo ustavljati, ker so v sosesčini pirati, ki živijo v kraju, imenovanem Nitrije, in ker tudi ne ponuja obilo trgovskega blaga. Vrh tega je sidrišče za ladje daleč stran od kopnega in tovore dovažajo in odvažajo s čolni. V času, ko sem to pisal, je tam vladal Kajlobotras. **105** Drugo, bolj pripravno пристанище je пристанище plemena Neakindi, imenovano Bekara. Tam je bil kralj Pandion v mestu, ki leži daleč stran od trgovskega središča v notranjosti, imenovanem Modura. Pokrajina, iz katere z drevaki dovažajo poper v Bekare, se imenuje Kotonara. Vseh teh imen ljudstev, пристаниšč ali mest ne najdemo pri nobenem od prejšnjih piscev, iz česar je jasno, da se razmere v teh krajih spreminjajo. **106** Iz Indije plujejo nazaj na začetku egiptovskega meseca tíbisa, našega decembra, ali vsaj pred šestim dnem egiptovskega <meseca> méhira, kar pade pred naše januarske ide; tako nanese, da se vrnejo še isto leto. Iz Indije pa jadrajo z vetrom voltúrnom, in ko vstopijo v Rdeče morje, z áfrikom ali ávstrom. Zdaj pa se vrnimo k zastavljeni témi.

27 107 Nearh je zapisal, da se obala Karmanije razteza 1250 milj daleč. Od njenega začetka do reke Sabis je 100 milj; od tam do reke Ananis v pasu 25 milj gojijo vinsko trto in žitarice; pokrajina se imenuje Armuzija. Karmanijski mesti sta Zetis in Aleksandrija.

28 Nato se tudi na tem delu v kopno zajeda dvojno morje, ki so ga naši rojaki poimenovali Rdeče, Grki pa Eritrejsko po kralju Eritrasu ali, kot navajajo drugi, zaradi prepričanja, da odboj sonca ustvarja tako barvo, tretji znova po pesku in prsti, četrti zaradi naravnih lastnosti vode. **108** Toda razdeljeno je na dva zaliva. Zaliv na vzhodu se imenuje Perzijski in v obsegu meri, kot navaja Eratosten, 2500 milj; nasproti leži Arabija, ki je dolga 1500 milj. Na drugi strani jo obdaja drugi, tako imenovani Arabski zaliv. Ocean, ki doteka, imenujejo Azanijski. Za širino Perzijskega zaliva ob vstopu vanj so eni navedli pet milj, drugi pa štiri. Znano je, da dolžina od vstopa v zaliv do njegove skrajne notranje točke znaša skoraj 1125 milj in da je njegova lega

podobna človeški glavi. **109** Onezikrit in Nearh sta zapisala, da razdalja od reke Ind do Perzijskega zaliva in od tam do Babilona čez močvirja Evfrata znaša 1700 milj.

V kotu Karmanije živijo Helonofagi, ki si kože prekrivajo z želvjimi oklepi, prehranjujejo pa se z njihovim mesom. Naseljujejo rt od reke Arabis, so pa kosmati po celem telesu razen po glavi in oblečeni v ribje kože. **110** Od njihovega ozemlja proti Indiji 50 milj v Oceanu baje ležita neposeljeni otok Kajkander in ob njem v vmesnim prelivom ločena in z biseri bogata Stoidis. Od rta naprej so s Karmani povezani Harmozajci. Nekateri <pisci> mednje postavljajo Arbijce po celotni 421 milj dolgi obali. Tam so pristanišče Makedoncev in na rtu Aleksandrovi oltarji. Reke so Sikanas, nato Dratin in Salzon. **111** Za Salzom je rt Temistear; otok Afrodiziada je poseljen. Nato sledi začetek Perzide pri reki Oratis, ki Perzido ločuje od Elimaide. Nasproti Perzide so otoki Psilos, Kasandra in Pozejdonu posvečena Araha z zelo visokim hribom. Sama Perzida, ki leži proti zahodu, zaseda 550 milj obale in je, prav tako bogata z luksuznimi dobrinami, že zdavnaj spremenila ime v dežela Partov. Zdaj pa <bomo> na kratko <spregovorili> o njihovem kraljestvu.

29 112 Partskih kraljestev je skupaj osemnajst; tako namreč delijo province okoli – kot smo povedali – dveh morij, Rdečega na jugu in Hirkanijskega na severu. Od teh <kraljestev> se jih enajst, ki se imenujejo zgornja, začena na meji z Armenijo in na obalah Kaspijskega morja, segajo pa do ozemlja Skitov in življenjske navade Partov so enake kot skitske; preostalih sedem kraljestev se imenuje spodnja. Kar zadeva Parte: vedno je obstajala <dežela> Partiaja ob vznožjih že večkrat omenjenih gora, ki obkrožajo vsa ta ljudstva. **113** Partiaja ima na vzhodu Arije, na jugu Karmanijo in Arijane, na zahodu medijske Pratite, na severu Hirkane in od vsepovsod je obdana s puščavami. Bolj oddaljeni Parti se imenujejo Nomadi. Na tej strani puščav sta na zahodu njihovi mesti Isatida in Kaliopa, ki smo ju že omenili, na severovzhodu Pirop, na jugovzhodu Marija, na sredi Hekatompilos, Arsaka in Niziaja, znamenita pokrajina Partiene, kjer je Aleksandropolis, <poimenovana> po ustanovitelju.

114 Na tem mestu je nujno opisati tudi lego Medijcev in slediti oblikovanosti dežel do Perzijskega morja, da bo nato drugo lažje razumljivo. Medija, ki teče prečno od zahoda in poševno zadene ob Partijo, obdaja oboja kraljestva. Sama ima torej na vzhodu Kaspijce in Parte, na jugu Sitakeno in Suzijano ter Perzido, na zahodu Adiabeno, na severu Armenijo. **115** Perzijci so vedno živeli ob Rdečem morju, zato se ta zaliv imenuje Perzijski. Tamkaj-

šnja obmorska pokrajina <se imenuje> Keribob; tam, kjer se dviguje proti Medijcem, pa se kraj imenuje Velika lestev, ker se stopničasto strmo dviga v hrib, in skozi ozek dohod se pride do Perzepole, glavnega mesta kraljestva, ki jo je porušil Aleksander. Poleg tega ima na svojih skrajnih mejah Laodikejo, ki jo je ustanovil Antioh. **116** Od tam proti vzhodu je trdnjava Frazargida, ki je v rokah magov, v njej pa je Kirov grob; njihovo je tudi mesto Ekbatana, ki ga je kralj Darej prestavil v gore. Med Parti in Arijani se razprostirajo Paraj-takeni. S temi ljudstvi in Evfratom so obkrožena spodnja kraljestva. Drugo bomo predstavili po opisu Mezopotamije, razen njene konice in arabskih ljudstev, o katerih smo spregovorili že v prejšnji knjigi.

30 117 Celotna Mezopotamija je bila <nekoč> v rokah Asircev, njeno prebivalstvo pa razpršeno po vaseh razen Babilona in Ninosa. Makedonci so jih zaradi rodovitnih tal zbrali v mesta. Mesta so poleg omenjenih še Selevkeja, Laodikeja in Artemita; prav tako je na ozemlju arabskega plemena, imenovanega Orojci in Mardani, Antiohija, ki jo je ustanovil upravitelj Mezopotamije Nikanor in se imenuje Arabis. **118** Na Orojce in Mardane v notranjosti mejijo eldamarski Arabci, nad katerimi so ob reki Palakonta mesto Bura, Salmani in arabski Masejci; na Gordiajce pa mejijo Azoni, čez ozemlje katerih teče reka Zerbis, ki se izliva v Tigris, na Azone mejijo gorjanski Siliki in Oronti in zahodno od njih je mesto Gavgamela, prav tako pa <mesto> Suje na pečinah. Nad Siliki so Sitri, čez ozemlje katerih teče Likos iz Armenije; za Sitri proti jugovzhodu je mesto Azohis, nato pa na ravninah mesta Diospega, Politelija, Stratonikeja in Antemunt. **119** Blizu Evfrata je Aleksander zaradi ugodne krajevine lege ukazal ustanoviti že omenjeni Nikeforij. Pri Zevgmi je bila omenjena tudi Apameja, in če gremo iz nje proti vzhodu, pridemo do utrjenega mesta Kafrena, katerega razsežnost je nekoč znašala 70 stadijev in so ga imenovali prestolnica satrápov; tja so se stekale dajatve, danes pa je zgolj še trdnjava. **120** V takem stanju kot nekoč še vedno ostajata Tebata in Orur, ki je bil v času poveljevanja Pompeja Velikega meja rimskega imperija, od Zevgme pa je oddaljen 50,2 milje. Nekateri poročajo, da so po zaslugi upravitelja Gobaresa Evfrat tam, kjer smo povedali, da se razdeli, preusmerili <v kanale>, da s svojim deročim tokom ne bi ogrožal Babilona; vsi Asirci pa Evfrat imenujejo Narmalha, kar pomeni kraljeva reka. Tam, kjer se preusmeri, je ležalo mesto Agranis, ki so ga uničili Perzijci.

121 Babilon, glavno mesto kaldejskih ljudstev, je dolgo užival največji sloves med mesti na vsem svetu, zaradi česar so tudi preostali del Mezopotamije in Asirije poimenovali Babilonija; njegov obseg znaša 60 milj, ob-

dajata ga dve 200 čevljev visoki in 50 čevljev široki obzidji, pri čemer vsak <babilonski> čevlj meri tri prste več kot naš, skozenj pa teče Evfrat in oba njegova bregova sta izjemen gradbeni dosežek. Še danes stoji tam svetišče Zeusa Belosa; ta je bil utemeljitelj zvezdoznanstva. **122** Sicer pa se je mesto spremenilo nazaj v puščavo, ker ga je izčrpala bližnja Selevkeja, ki jo je s tem namenom Nikator ustanovil manj kot 40 milj stran na sotočju skozi kanal speljanega Evfrata in Tigrisa. Kljub temu ima <Selevkeja> tudi ime Babilonija, danes je svobodna in samostojna in ohranja makedonske navade. Pravijo, da ima mesto 600 000 prebivalcev, da zasnova obzidja ponazarja orla z razprostrtimi krili in da je njegovo ozemlje najrodovitnejše na vsem vzhodu. Po drugi strani pa so Parti z namenom, da bi izčrpavali Selevkejo, tri milje stran od nje v pokrajini Halonitidi ustanovili <mesto> Ktezifont, ki je zdaj glavno mesto njihovega kraljestva; ker pa od tega ni bilo nobene koristi, je nedolgo tega kralj Vologez v soseščini ustanovil drugo mesto: Vologezokerto. **123** Še danes so v Mezopotamiji mesta: Hiparen, ki je prav tako kot Babilon središče kaldejske učenosti, ob reki, ki se izliva v Naraga, po katerem je dobila ime <tamkajšnja> skupnost. Obzidje Hiparenov so porušili Perzijci. <Tu so> tudi Orheni, tretje središče kaldejske učenosti, ki so postavljeni na isto lokacijo v smeri proti jugu. Za njimi <sledijo> Notiti, Orotofanti in Gnezioharti.

124 Nearh in Onezikrit poročata, da po Evfratu plujejo 412 milj od Perzijskega zaliva do Babilona; poznejši pisci so do Selevkeje naračunali 440 milj, Juba od Babilona do Haraksa 175,5 milje. Nekateri so zapisali, da <Evfrat> onstran Babilona teče 87 milj po enotni strugi, preden se razcepi v namakalne kanale, njegov celotni tok pa je dolg 1200 milj. Neenotni podatki o izmerah so posledica različnih navedb pri piscih, ker Perzijci tudi za shójnose in parazánge navajajo eni take, drugi pa znova druge mere. **125** Tam, kjer s svojo strugo ne daje več zaščite in se njegov tok približa mejnemu predelu Haraksa, ga takoj ogrožajo razbojniški Atali, arabsko pleme, za katerimi sledijo Skeniti, na vijugasti Evfratovi poti <živijo> arabski Nomadi vse tja do puščav Sirije, kjer se, kot smo povedali, usmeri proti jugu in zapusti palmirske puščave. **126** Selevkeja je, če plujemo po Evfratu, od začetka Mezopotamije oddaljena 1125 milj, od Rdečega morja, če plujemo po Tigrisu, 320 milj, od Zevgme 724 milj, Zevgma pa od Selevkeje v Siriji na naši obali 175 milj. Tolikšna je tam tudi zemeljska širina med morjema, širina partskega kraljestva pa znaša 944 milj.

31 127 Še danes v Mezopotamiji na bregu Tigrisa ob sotočju obstaja

mesto, ki ga imenujejo Digba. Se mi pa zdi primerno spregovoriti tudi o samem Tigrisu.

Izvira v pokrajini Velika Armenija in izvir je jasno viden na ravnici. Kraj se imenuje Elegozina; sam <Tigris> se na tistem delu, kjer teče počasnije, imenuje Diglito, od tam naprej, kjer teče hitreje, pa ga zaradi hitrosti začenjajo imenovati Tigris; tako Medijci rečejo puščici. Priteče v jezero Aretisa, v katerem vsi težki predmeti, ki jih vržemo vanj, plavajo na površini, iz njega pa izparevajo nátronske meglice. V njem živi samo ena vrsta rib in ta vrsta nikoli ne zaplava v strugo reke, ki teče skozi jezero, tako kot tudi ribe iz Tigrisa ne zaplavajo v jezero. **128** Tok Tigrisa je raznolik, prav tako tudi njegova barva; in ko se prebije do gore Tavros, ki se znajde na njegovi poti, ponikne v votlino, teče pod zemljo in znova na drugi strani prihrumi na plano. Kraj se imenuje Zoaranda; očitno je, da gre za isto reko, kajti predmete, ki jih vržemo vanj, ponese skozi. Nato teče skozi drugo jezero, imenovano Tospit, in znova ponikne v podzemne jame, nato pa po 22 miljah pri Nimfaju znova pride na dan. Cesar Klavdij poroča, da Tigris v pokrajini Areni teče tako blizu Arsanias, da <reki>, kadar narasteta, tečeta skupaj, a se kljub temu njuna voda ne meša, ter da Arsanias, ki je lažji, približno štiri milje teče na Tigrisu, nato pa se loči od njega in se izlije v Evfrat. **129** Tigris sprejme slavni reki, ki pritečeta iz Armenije, Partenij in Nikeforij, ločuje arabske Orojce in Adiabene in tvori Mezopotamijo, o kateri smo že spregovorili, in ko nato steče ob gorah Gordiajcev, se na območju Apameje, mesta v Meseni, 125 milj tostran babilonske Selevkeje razdeli na dve strugi; z eno strugo jo ubere proti jugu in Selevkeji, pri tem pa namaka Meseno, z drugo pa se obrne proti severu in za hrbtom tega istega plemena seka Kavhiške poljane. Tam, kjer se tokova znova združita, se <Tigris> imenuje Pazitigris, **130** nato sprejme iz Medije <reko> Hoasp, teče med Selevkejo in Ktezifontom ter se izlije v Kaldejska jezera in jih napolni do širine 62 milj; nato se v širokem koritu izlije iz njih in se desno od Haraksa v deset milj širokem ustju izlije v Perzijsko morje. Med ustjema teh dveh rek je bilo 25 milj, po poročilih drugih sedem milj in obe sta bili plovni. Vendar pa so Evfrat dolgo zajezovali Orheni in prebivalci ob njem, da so namakali svoja polja, tako da <njegovo vodovje> v morje priteče samo po Tigrisu.

131 Pokrajina neposredno ob Tigrisu se imenuje Parapotamija. V njej je Mesena, o kateri smo že govorili; mesto v Meseni je Dabita. Na Meseno meji Halonitida s Ktezifontom, ki je znana ne le po nasadih palm, ampak tudi oljk in sadnega drevja. Do Halonitide sega gora Zagros, ki se razteza iz

Armenije med ozemljema Medijcev in Adiabenov nad Parajtakeno in Perzido. Halonitida je od Perzide oddaljena 380 milj; po poročilih nekaterih je prav toliko oddaljena od Kaspijskega morja in od Sirije tam, kjer je pot najkrajša. **132** Med temi plemeni in Meseno je Sitakena, ki jo imenujejo tudi Arbelitida in Palestina. Njena mesta so Sitaka Grkov na vzhodu in prav tako Sabdata, na zahodu pa Antiohija med dvema rekama, Tigrisom in Tornado, prav tako Apameja, ki jo je Antioh poimenoval po svoji materi; ob njej teče Tigris, deli pa jo Arhoos. **133** Spodaj je Suzijana, v kateri je stara kraljeva prestolnica Perzijcev Suza, ki jo je ustanovil Histaspov sin Darej; od babilonske Selevkeje je oddaljena 450 milj, prav toliko tudi od medijskega mesta Ekbatane čez goro Karbant. Ob severni strugi Tigrisa je Barbitaka; od Suze je oddaljena 135 milj. Ljudje tam so edini, ki – in to je prav presetljivo – sovražijo zlato, ga zbirajo in nato zakopavajo, da bi ga nihče ne mogel uporabiti. Na vzhodu na Suzijane mejijo razbojniški Oksijci ter 40 svobodnih in divjih ljudstev Mizajcev. **134** Nad njimi so Partom podrejeni Mardi in tisti Saiti, ki se raztezajo nad Elimaido; to smo na obali povezali s Perzido. Suza je od Perzijskega morja oddaljena 250 milj. Tam, kjer je do nje po Pazitigrisu priplulo Aleksandrovo ladjeve, je pri Kaldejskem jezeru vas, imenovana Apla, od katere je Suza oddaljena 62,5 milje plovbe. Na vzhodu so Suzijanom najbližji Kosijajci, nad njimi pa v smeri proti severu leži Masabatena pod goro Kambalid, ki je odrastek Kavkaza; od tam je najlažji prehod na ozemlje Baktrov.

135 Suzijano od Elimaide ločuje reka Evlaj, ki izvira na ozemlju Medijcev, nato srednje dolgo razdaljo preteče skrita v podzemni jami, znova priteče na dan in teče skozi Masabateno. Teče okoli gradu v Suzah in okoli Artemidinega svetišča, ki pri tamkajšnjih ljudstvih velja za najsvetejše, in tudi sami reki izkazujejo veliko spoštovanje, kajti kralji ne pijejo vode iz druge reke in s tem namenom poskrbijo za njen transport na dolge razdalje. V Evlaj se izlivanja reki Hedif, ki priteče mimo perzijskega mesta Azil, in Aduna, ki priteče z ozemlja Suzijanov. Ob njem je mesto Magoa, ki je od Haraksa oddaljeno 15 milj; nekateri to mesto postavljajo na konec Suzijane tik ob pušča-ve. **136** Pod Evlajem je Elimaida, ki je na obali povezana s Perzido; od reke Oratis do Haraksa je 240 milj. Njeni mesti sta Selevkeja in Sostrata, ki leži ob gori Hazir. Za obalo, ki se odpira pred Elimaido, smo povedali, da je tako kot Male Sirte nedostopna zaradi blata, kajti reki Briksas in Ortakias nanašata veliko mulja, pa tudi sama Elimaida je tako zelo močvirnata, da do Perzide ni mogoče priti drugače, kot da okoli Elimaide naredimo ovinek. Elimaido

ogrožajo tudi kače, ki jih s seboj prinašajo reke. Njen najbolj neprehodni del se imenuje Harakena po mestu v Arabiji, ki zaključuje ta kraljestva; o tem mestu bomo spregovorili, potem ko bomo predstavili mnenje Marka Agripe. **137** Ta je namreč zapisal, da so meje Medije, Partije in Perzide na vzhodu Ind, na zahodu Tigris, na severu kavkaški Tavros in na jugu Rdeče morje ter da se raztezajo 1320 milj v dolžino in 840 milj v širino; da pa vrh tega Mezopotamijo zapirajo na vzhodu Tigris, na zahodu Evfrat, na severu Tavros in na jugu Perzijsko morje ter da v dolžino meri 800 milj in v širino 360.

138 Haraks, mesto na skrajnem notranjem delu Perzijskega zaliva, za katerim se razteza Arabija, imenovana Srečna, stoji na umetno narejenem griču med sotočjem na desni Tigrisa in na levi Evlaja, na dve milj široki površini. Ustanovil ga je Aleksander Veliki. Vanj so pripeljali naseljence iz kraljeve prestolnice Durine, ki je tedaj propadla, in tam pustili za boj nesposobne vojake. Aleksander je ukazal, naj ga poimenujejo Aleksandrija, okraj pa Pelaj po njegovem rodnem mestu; tega je dal v last izključno Makedoncem. **139** To mesto so uničile reke; pozneje ga je znova postavil Antioh, peti izmed kraljev, in ga poimenoval po sebi. Ko je potem znova pretrpelo škodo, je Sagdodonakov sin Spaozin, kralj sosednjih Arabcev, o katerem Juba napačno poroča, da je bil Antiohov satrap, pred njim dal postaviti nasipe, ga obnovil in poimenoval po sebi, pri tem pa je utrdil okoliški prostor šest milj v dolžino in nekoliko manj v širino. Prej je bilo od obale oddaljeno deset stadijev – kot obmorsko mesto se najde tudi <na zemljevidu> v Vipsanijevem stebrišču –, po Jubovih navedbah pa 50 milj; **140** da je od obale oddaljeno 120 milj, trdijo arabski poslanci in naši trgovci, ki so prišli od tam. V nobenem delu sveta se kopno zaradi rečnih nanosov zemlje ne širi bolj ali hitreje <kot tu>. Še bolj nenavadno pa je, da plima, ki seže daleč prek mesta, tega kopnega ne potisne nazaj. **141** Prav dobro vem, da se je tukaj rodil Izidor, najnovejši pisec o geografiji sveta, ki ga je božanski Avgust, ko se je njegov starejši sin namenil potovati v Armenijo, da bi uredil razmere v Partiji in Arabiji, poslal naprej na vzhod, da vse popiše; prav tako nisem pozabil na svojo domnevo iz uvoda v to delo, da vsak pisec najnatančneje popiše svojo deželo, kljub temu pa sem sklenil, da v tem delu sledim rimskim oboroženim silam in kralju Jubi, ki je Gaju Cezarju o tej isti odpravi v Arabijo napisal cele knjige.

32 142 Arabija, ki po svoji velikosti ne zaostaja za ozemljem nobenega ljudstva, se v izjemno dolgi razdalji spušča z gore Aman iz pokrajin Kilikija in Komagena, kot smo povedali, kajti tja je mnoga izmed arabskih plemen pripeljal Tigran Veliki, druga so se, kot smo pojasnili, prostovoljno naselila

ob našem morju in na obali Egipta, prav tako pa tudi v osrednje predele Sirije do gore Liban prodirajo Nubajci, s katerimi so povezani Ramizi, nato Teranejci in za njimi Patami. **143** Sama Arabija pa je polotok, ki se razteza med dvema morjema, Rdečim in Perzijskim; narava jo je v svoji umetnosti obdala z morjem tako, da je podobne oblike in velikosti kot Italija, pa tudi brez sleherne razlike je usmerjena v povsem isto stran neba, tako da je srečna tudi zaradi svoje lege. Njena ljudstva od našega morja do palmirskih puščav smo <pravkar> navedli; drugo bomo obravnavali v nadaljevanju. Okoli Nomadov in plemen, ki ogrožajo Kaldejce, živijo, kot smo povedali, Skeniti, ki so tudi sami nomadi, a so dobili ime po svojih šotorih, ki so izdelani iz pregrinjal iz kozje dlake in jih postavljajo, kjer se jim zahoče.

144 Sledijo Nabatajci; naseljujejo mesto po imenu Petra, ki leži v dolini, široki malo manj kot dve milj, in je obdano z neprehodnimi gorami, med katerimi teče reka. Od Gaze, mesta na naši obali, je oddaljena 600 milj, od Perzijskega zaliva pa 135. Tu se srečata dve poti, in sicer tistih, ki se podali iz Sirije v Palmiro, in tistih, ki so prišli iz Gaze. **145** Za Petro so tja do Haraksa živeli Omani z nekoč slavnima mestoma, ki ju je ustanovila Samiramida, Abajsamido in Soraktijo; danes so <tam> puščave. Sledi mesto na bregu Pazitigrisa, ki je podrejeno kralju Harakenov, po imenu Forat, kamor prihajajo <popotniki> iz Petre in ob ugodnem toku od tam plujejo 12 milj do Haraksa; za tiste, ki plujejo iz partskega kraljestva, pa je <izhodišče> vas Teredon. Pod sotočjem Evfrata in Tigrisa zasedajo levi breg reke Kaldejci, desnega pa nomadski Skeniti. **146** Nekateri navajajo, da se na poti po Tigrisu pluje mimo drugih dveh mest, ki sta daleč narazen, in sicer mimo Barbatije in nato mimo Dumate, ki je od Petre oddaljena deset dni plovbe. Naši trgovci pravijo, da je kralju Harakenov podrejena tudi Apameja, ki leži tam, kjer se Evfratovo poplavno območje steka s Tigrisom; tako Partom načrtovane vdore prepreči poplavno območje, ki nastane zaradi jezov, zgrajenih na reki.

147 Zdaj bomo govorili o obali od Haraksa naprej, ki jo je prvi raziskal Epifan. <Tu so> kraj, na katerem je bilo nekoč ustje Evfrata, reka Salzon, rt Kaldona, območje ustja, ki zavzema 50 milj obale in je bolj podobno vrtincu kot morju, reka Ahen, 100 milj puščav vse do otoka Ikar, zaliv Kapej, ob katerem živijo Gavlopi in Gatajci, Gerajski zaliv, mesto Gera z obsegom pet milj; ima stolpe <zgrajene> iz solnih kvadrov. **148** Petdeset milj od obale je pokrajina Atena, nasproti nje je prav toliko milj od obale otok Tilos, ki zelo slovi po številnih biserih, na njem pa je mesto z istim imenom; ob njem je drug, manjši otok, ki je od rta na Tilosu oddaljen 12,5 milje. Viri

navajajo, da je onstran <Tilosa> opaziti velike otoke, na katere človek še ni stopil; da obseg Tilosa znaša 112,5 milj, da je od Perzide še dlje in da je dostopen samo po ozkem kanalu. <Sledijo> otok Asklije, plemena Nohajti, Zurazi, Borgodi, Katarajci, Nomadi in reka Kiknos. **149** Juba navaja, da na tej strani <Arabije> še niso skušali pluti dlje zaradi čeri, ne omeni pa mesta Omanov Batrasavav in mesta Omana, o katerem so starejši viri zapisali, da je najslavnejše pristanišče Karmanije, prav tako pa tudi ne Homne in Atane, za kateri naši trgovci pravijo, da sta najbolj obiskani mesti v Perzijskem morju. Za reko Kanis – tako Juba – <sledijo> gora, ki je videti, kot bi bila ožgana, plemeni Epimaraniti in nato Ihtiofagi, zapuščen otok, plemena Batimi <***>, Eblitajske gore, otok Omojm, pristanišče Mohorbe, otoka Etaksal in Inho-briha, pleme Kadajci, **150** mnogi otoki brez imen, znani pa so Izura, Rinea in najbližji, na katerem so kamnite stele z napisi v neznani pisavi; pristanišče Koboja, zapuščeni otoki Brage, pleme Taludajci, pokrajina Dabanegoris, gora Orza s pristaniščem, zaliv Duatas, veliko otokov, gora Trikorif, pokrajina Hardaleont, otoki Solanade in Kahina, ki je prav tako v lasti Ihtiofagov. Nato Klari, Mamajska obala, na kateri so rudniki zlata, pokrajina Kanavna, plemena Apitami, Kazani, otok Devada, izvir Koralida, Karfati, otoka Alaja in Amnamet, pleme Dari, **151** otok Helonitida, številni otoki Ihtiofagov, zapuščeni <otok> Odanda, <otok> Baza in številni otoki Sabajcev. Reki Tannar in Amnon, Doriški otoki, izvira Davlot in Dora, otoki Pteros, Labatanis, Koboris in Sambrahata ter istoimensko mesto na kopnem. Na jugu je veliko otokov, največji je Kamari, reka Muzekros, pristanišče Lavpas, sabajski Skenniti, številni otoki, njihovo trgovsko središče Akila, izhodišče za plovbo v Indijo, **152** pokrajina Amitoskata, Damnija, Veliki in Mali Mizi, Drimatina in Maki; rt na njihovem ozemlju nasproti Karmanije je oddaljen 50 milj. Tam poročajo o nenavadnem dogodku: Numenij, ki ga je kralj Antioh postavil za upravitelja Mesene, je tam v boju proti Perzijcem istega dne zmagal v spopadu z ladjevjem, in potem ko se je plima umaknila, še enkrat v konjeniškem spopadu ter na istem mestu postavil dvojni tropaj: v čast Zevsu in Pozejdону. **153** Nasproti na odprtem morju leži otok Ogiris, ki slovi po tem, da je tam pokopan kralj Eritras; od kopnega je oddaljen 125 milj, v obsegu pa meri 112,5 milj. Nič manj slaven ni drugi otok v Azanijskem morju, in sicer Dioskuridov otok, ki je od skrajne točke polotoka Siagron oddaljen 280 milj. Sicer so na kopnem v smeri proti jugu še danes: Avtaridi, sedem dni trajajoči prehod čez gore, pleme Larendani in Katabani, Gebaniti z več mesti, a največji sta Nagija in Tomna, ki ima 65 svetišč, kar jasno kaže njeno veli-

kost. **154** <Sledijo> rt, od katerega je do kopnega Trogoditov 50 milj, Toani, Aktajci, Hatramotiti, Tonabajci, Antiadalajci, Leksijani, Agrajci, Kerbani in Sabajci, ki so najslavnejši med Arabci zaradi kadil; plemena se raztezajo ob obeh morjih. Njihova mesta na obali Rdečega morja so Merma, Marma, Korolija in Sabata; v notranjosti so mesta Naskos, Kardava, Karnos in Tomala, kamor prinašajo dišave za prodajo. **155** Del Sabajcev so Atramiti, njihovo glavno mesto pa je Sabota, ki ima znotraj obzidja 60 svetišč; kljub temu pa je kraljeva prestolnica vseh Marebata. V njihovi lasti je zaliv <z obsegom> 94 milj, poln dišavonosnih otokov. Na Atramite v notranjosti mejijo Minajci. Ob morju živijo tudi Ajlamiti z istoimenskim mestom, z njimi so povezani Hakulati, mesto Sibi, ki ga Grki imenujejo Apata, Arzi, Kodani, Vadajci z velikim mestom, Barasasajci, Lehieni, otok Sigar, na katerega psi ne stopijo, če pa jih tam izpostavijo, blodijo po obalah in poginejo. **156** Skrajno notranji zaliv, v katerem živijo Lajaniti, po katerih je dobil ime; njihova kraljeva prestolnica Agra in v zalivu Lajana ali, kot <navajajo> drugi, Ajlana; tudi za sam zaliv so namreč naši <pisci> zapisali, da je Lajanitski, drugi Ajlanitski, Artemidor <je zapisal> Alajnitski, Juba Lajanitski. Obseg Arabije od Haraksa do Lajane menda znaša 4765 milj; Juba meni, da znaša malo manj kot 4000 milj. Najširša je na severu med mestoma Heroon in Haraks. **157** Predstavimo tudi druge njene predele v notranjosti. Starejši pisci so z Nabatajci povezali Timanejce, danes pa tu živijo Taveni, Sveleni, Arakeni, Areni z mestom, ki je središče vse trgovske dejavnosti, Hemnati in Avaliti, mesti Domata in Hajgra, Tamudajci, mesto Baklanaza, Hariatajci, Toali, mesto Fodaka, Minajci, ki – tako menijo – izvirajo iz kretskega kralja Minosa, h katerim spadajo Karmejci; mesto Mariba z obsegom 14 milj, Paramalak, tudi samo nezane-marljivo, in prav tako Kanon. **158** Radamajci – tudi zanje obstaja domneva, da izvirajo iz Minosovega brata Radamantisa –, Homeriti z mestom Mezala, Hamirojci, Gedraniti, Amfrijaci, Lizaniti, Bahiliti, Samnajci, Amajtajci z mestoma Nesa in Henezeri, Zamareni z mestoma Sagiata in Kantaka, Bakashami z mestom Rifearina (to v njihovem jeziku pomeni ječmen), Avtajci, Etravi, Kirejci z mestom Elmataeida, Hodi, Ajaturi z mestom 25 milj v gorah, v katerem je studenec Ajnuskabal, kar pomeni kamelji studenec, **159** mesto Ampeloma, ki je naselbina Miletčanov, mesto Atrida, Kalingi z mestom Mariba, kar pomeni gospodarji vseh, mesti Palon in Muranimal ob reki, za katero menijo, da se skozi njo izliva Evfrat, plemeni Agrajci in Amoni, mesto Atene, Kavnaravi, kar pomeni zelo bogati z govedom, Horaniti, Kezani in

Hoani. Nekoč so bila tu tudi grška mesta Aretuza, Larisa in Halkida, ki so bila <pozneje> uničena v več vojnah.

160 Edini, ki je rimske vojaške enote pripeljal v to deželo, je bil pripadnik viteškega stanu Elij Gal, kajti Avgustov sin Gaj Cezar je Arabijo videl samo od daleč. Gal je uničil mesta, ki jih drugi, starejši pisci niso poimensko navedli: Negrano, Nestos, Nesko, Maguz, Kaminak, Labajtijo in že omenjeno Maribo z obsegom šest milj, prav tako pa tudi Karipeto, in to je najdlje, do koder je prodr. **161** Druga odkritja je navedel v poročilih: da se Nomadi prehranjujejo z mlekom in divjačino; da drugi vino tako kot Indijci stiskajo iz palm, olje pa iz sezama; da so najštevilnejši Homeriti; da imajo Minajci rodovitna polja zasajena s palmovimi nasadi in da je njihovo bogastvo drobna; da kot vojščaki slovijo Kerbani in Agrajci, najbolj pa Hatramotiti; da imajo Karejci najbolj prostrana in najrodovitnejša polja; da so Sabajci najbogatejši, ker njihovi gozdovi bogato obrodijo dišavnice, zaradi rudnikov zlata, zaradi namakanja obdelovalne zemlje ter pridelka medu in voska. O dišavah bomo govorili v knjigi, namenjeni tej tematiki. **162** Arabci nosijo oglavno povezo ali pa si las ne strižejo; brado si brijejo, le na zgornji ustnici ne; drugi si ne brijejo niti brade. Nenavadno, a od brezštevilnih ljudstev se jih enak del kot s trgovanjem preživlja tudi z razbojništvom. Na splošno so plemena zelo bogata, ker se pri njih kopiči ogromno bogastvo Rimljanov in Partov, saj prodajajo, kar pridobivajo iz morja ali gozdov, v zameno pa ne kupujejo ničesar.

33 163 Zdaj bomo sledili preostali obali nasproti Arabije. Timosten je dolžino celotnega zaliva ocenil na štiri dni plovbe, širino na dva dneva plovbe, morsko ožino pa na 7,5 milje; Eratosten je od ustja naračunal 1200 milj po obeh straneh; Artemidor na arabski strani 1750 milj, **164** na trogoditski pa 1187,5 milje tja do Ptolemaide; Agripa 1732 milj, kar velja brez razlike za obe strani. Večina <piscev> je navedla širino 475 milj, za ustje <zaliva>, ki leži v smeri proti jugovzhodu, pa so eni zapisali, da je široko štiri milje, drugi 7,5 in tretji 12.

165 Lega <krajev> je takšna: za Lajanitskim zalivom je drugi zaliv, ki ga Arabci imenujejo Ajas, ob njem pa je mesto Heroon. Včasih je bilo tu tudi Kambizovo mesto med Neli in Marhadi; tja je dal <Kambiz> odpeljati bolne pripadnike svoje vojske. <Sledita> plemo Tiro in pristanišče Daneon; načrt, da bi iz tega speljali plovni kanal v Nil na tistem delu, kjer odteka v že omenjeno Delto, in sicer na razdalji 62,5 milje, kolikor znaša razdalja med reko in Rdečim morjem, je prvi med vsemi zasnoval egiptovski kralj Sezostris, za

njim perzijski kralj Darej, nato pa Ptolemaj II., ki je dejansko tudi dal speljati jarek, širok 100 čevljev, globok 30 čevljev in dolg 37,5 milje do Grenkih izvirov; **166** od nadaljevanja dela ga je odvrnil strah, da bi povzročil poplavo, saj so ugotovili, da Rdeče morje leži tri lakte višje kot dežela Egipt. Nekateri ne navajajo tega razloga <za opustitev načrta>, ampak <je menda od njega odstopil zato>, da ne bi vdor morja onesnažil vode Nila, ki je edini vir pitne vode. Vendarle pa celotno popotovanje od Egiptovskega morja pogosto poteka po kopnem, in sicer v treh smereh; ena vodi od Peluzija čez peščene puščave, vendar tam poti ni mogoče najti, če <potnika> ne usmerjajo <v pesek> vstavljene trstne paličice, ker veter vedno znova prekrije sledi; **167** druga <se začne> onstran gore Kazij in se po 60 miljah pridruži poti iz Peluzija – ob njej živijo avtajski Arabci; tretja, ki vodi iz Gera – tega imenujejo tudi Agips – čez ozemlje istih Arabcev, je 60 milj krajša, vendar težavna zaradi goratih predelov in brez vodnih virov. Vse te poti vodijo v Arzinoo; to je v zalivu Karandra ustanovil in po svoji sestri poimenoval Ptolemaj Filadelf, ki je kot prvi raziskal Trogoditiko; reki, ki teče mimo Arzinoe, je dal ime Ptolemaj. **168** Kmalu sledi majhno mesto Ajnon – drugi namesto tega <imen> zapišejo Filoterias, nato so Asarajci, zaradi porok s Trogoditi divji Arabci, otoka Sapirina in Skitala, nato puščavski predeli do <kraja> Mios Hormos, kjer je studenec Tatnos, gora Ajas, otok Jamba, veliko pristanov, mesto Berenika, poimenovano po Filadelfovi materi, do katerega, kot smo omenili, vodi pot iz Koptosa, ter avtajski Arabci in Gebadajci. **34 169** Trogoditika, ki so jo starodavniki imenovali Midoia, drugi Midioia, gora Pentedaktil, nekaj otokov <imenovanih> Stene Dejre, <otoki> Halonezi, ki jih ni nič manj, Kardamina in Topaz, ki je dal svoje ime dragulju. Zaliv je poln otokov; tisti med njimi, ki se imenujejo Mareu, so vodnati, tisti, ki se imenujejo Eraton, pa so brez vode; ti otoki so bili pod oblastjo kraljevega upravitelja. V notranjosti so Kandajci, ki jih imenujejo Ofiofagi, ker so njihova običajna prehrana kače; in ni je pokrajine, v kateri bi se kače bolj razmnoževale kot tu. **170** Juba, ki je to očitno najnatančneje raziskal, je na tem območju izpustil – razen če gre za napako v prepisih – drugo Bereniko, imenovano tudi Panhriza, in tretjo Bereniko, imenovano Epi Dejres, ki zbuja pozornost zaradi svoje lege: leži namreč na daleč iztezajočem se vratu, kjer je ustje Rdečega morja 7,5 milje oddaljeno od Arabije. Tam je otok Kitis, ki je tudi sam najdišče topázov. **171** Onstran <tega> so gozdovi, v katerih je Ptolemaida, ki jo je Filadelf ustanovil za lov na slone, zato ima tudi ime Epi Teras, leži pa ob jezeru Monolej. To je območje, ki smo ga omenili v drugi knjigi, in na njem 45 dni pred poletnim

sončnim obratom in prav toliko dni po njem ob šesti uri sence izginjajo in v drugih urah <dneva> padajo proti jugu, druge dni <v letu> pa proti severu, medtem ko v Bereniki, ki smo je omenili kot prvo, ob šesti uri na dan sončnega obrata sence povsem izginejo, sicer pa ni opaziti česa drugega novega; <to območje> je od Ptolemaide oddaljeno 602 milj. Ta pojav je zelo pomemben in na tem kraju se je z znanstveno akribijo pristopilo k raziskavi, kajti tu so odkrili, kakšne oblike je svet, ker je Eratosten na podlagi tega <pojava> prišel na zamisel in z neizpodbitnim izračunom <razmerja> senc določil razsežnost zemlje. **172** Sledijo Azanijsko morje, rt, ki so ga nekateri <pisci> poimenovali Hipal, jezero Mandal, otok Kolokasitida in na odprtem morju še veliko drugih otokov, na katerih je zelo veliko želv. Mesto Saka, Dafnisov otok in mesto Adulitov; to so ustanovili egiptovski sužnji, ki so ubežali svojim gospodarjem. **173** Tukaj je največje trgovsko središče Trogoditov, pa tudi Etiopijcev; od Ptolemaide je oddaljeno pet dni plovbe. Sem dostavljajo zelo veliko slonovine, rogov nosorogov, kož povodnih konjev, želvjih oklepov, sfingijev in sužnjev. Nad aroterskimi Etiopijci ležijo otoki, imenovani Alijaju, prav tako Bakhiada in Antibakhiada ter Stratiot. Nato sledita na obali Etiopije še neznani zaliv, čemur se lahko čudimo, ker trgovci temeljito preiskujejo še bolj oddaljena območja, ter rt, na katerem je studenec Kukij, h kateremu se zatekajo pomorščaki; **174** nadalje Izidino pristanišče, od mesta Adulitov oddaljeno deset dni veslanja; tam je trogoditsko središče za zbiranje mire. Pred pristaniščem sta dva otoka, imenovana Pseudopile, bliže kopnemu pa tudi dva otoka <imenovana> Pile; na enem od njiju so kamniti stebri z neznanimi napisi. Onstran <Izidinega pristanišča> je zaliv Avalit, nato Diodorov otok in drugi zapuščeni otoki, pa tudi na kopnem so puščave, mesto Gaza, rt in pristanišče Mosilit, kamor dovažajo cimet. Vse do tod je Sezostris popeljal svojo vojsko. Nekateri <pisci> postavljajo eno od etiopskih mest na obalo onstran <Mosilita>, in sicer Baragazo.

175 Juba trdi, da se pri Mosilitskem rtu začenja Atlantsko morje, po katerem je mogoče s kórusom pluti mimo njegovih Mavretanij vse do Gadesa, in pri tem ne smemo popolnoma zamolčati njegovega mnenja. Navaja, da razdalja od rta Indijcev, imenovanega Lepta Akra, po drugih pa Drepan, v ravni liniji mimo Eksuste do otoka Malihu znaša 1500 milj, od tam do kraja, ki ga imenujejo Skenej, 225 milj in od tod do otočja Adanu 150 milj; tako nanesa do odprtega morja 1875 milj. **176** Vsi drugi <pisci> so menili, da plovba zaradi žgoče sončne pripeke ni mogoča. Da, trgovanje ogrožajo tudi Arabci z otokov, imenovani Askiti, ki na dva meha iz goveje kože položijo dešče-

no ploščo in gusarijo, pri tem pa uporabljajo zastrupljene puščice. Isti Juba omenja kot trogoditska plemena tudi Terotojce, ki so ime dobili po lovu in so neverjetno hitri, tako kot Ihtiofagi, ki plavajo tako kakor morske živali, <pa tudi> Bangene, Zangene, Talibe, Saksine, Sirehe, Dareme in Domazene. **177** Pravi celo, da prebivalci ob Nilu tja do Meroe niso etiopska ljudstva, ampak arabska, pa tudi, da so Helijevo mesto, za katero smo pri opisu lege Egipta povedali, da leži nedaleč od Memfisa, ustanovili Arabci. Nekateri tudi rečni breg na drugi strani ločujejo od Etiopije in ga priključujejo Afriki. Mi pa bomo vsakemu prepustili, naj stvari razume in se do njih opredeli, kakor hoče, in bomo našeli mesta po takem vrstnem redu, kot ga najdemo v poročilih, na obeh bregovih, začeli pa bomo pri Sieni.

35 178 Začnimo najprej na strani Arabije <in tu so>: pleme Katadupi, nato Sieniti, mesta Takomps, ki so ga nekateri imenovali Tatika, Aram, Sezam, Andura, Nazarduma, Aindoma Kome z Arabeto in Bogijo, Levpitorga, Tantarena, Emeje, Hindita, Noa, Goploa, Gistata, Megadala, Premni, Nups, Direa, Patiga, Bakata, Dumana, Radata, v kateri so kot boga častili zlato mačko, Boron in v notranjosti Malo, ki je v neposredni bližini Meroe. Tako <jih> je navedel Bion. **179** Juba drugače <omenja>: utrjeno mesto Megatejh med Egiptom in Etiopijo, ki so ga Arabci imenovali Mirzij, nato Takomps, Aram, Sezam, Pido, Mamudo, Orambis ob izviru bitúmnna, Amodato, Prozdo, Parento, Manijo, Tesato, Galas, Zotos, Grau Kome, Emej, Pidibote, Ajndondakomete, Nomade, ki živijo v kolibah, Kistajpo, Magadalo, Malo Primis, Nups, Direlis, Patingo, Breves, Magaznejce, Egazmalo, Kramdo, Deno, Kadej, Ateno, Bato, Alano, Makuo, Skamos, Goro na otoku, za njimi pa Abalo, Androgalis, Seres, Malo in Agoko.

180 Na strani Afrike so v poročilih omenjeni: istoimenski Takomps – gre ali za drugo mesto ali za del prej omenjenega –, Mogora, Saja, Ajdoza, Penarije, Primis, Magasa, Buma, Lintuma, Spintum, Sidop, Kenzi, Pindikitor, Akug, Orzum, Suara, Mavmar, Urbis, Mulon – to mesto so Grki poimenovali Hipaton –, Pagoarka, Zamnes – pri njem se začenja območje slonov –, Mambli, Beresa in Kojton. Nekoč je obstajalo tudi mesto Epis nasproti Meroe, ki pa je bilo uničeno, preden je Bion pisal svoje delo.

181 Te kraje navajajo poročila do Meroe, vendar pa od teh dandanes ne obstaja skoraj nobeden več, ne na enem ne na drugem bregu. Vsekakor pa so nedolgo tega cesarju Neronu, ko je med drugimi vojnam razmišljal tudi o vojni z Etiopijo, pretorijanci, ki jih je pod poveljstvom tribuna poslal poizvedovat, naznanili, da so tam <samo> puščave. Rimske vojaške enote so v

času božanskega Avgusta prodrle tudi tja pod poveljstvom Publija Petronija, ki je bil sam prefekt Egipta in pripadnik viteškega stanu. Ta je osvojil mesta, ki jih najdemo edina omenjena, in sicer po vrstnem redu, ki ga bomo navedli: Pselkis, Primi, Bokhis, Forum Kambuzida, Atena in Stadisis, pri kateri Nil, ki v slapu pada daleč v globino, s hrumenjem gluši okoliške prebivalce. Oplenil je tudi Napato. **182** Točka, do koder je prodril najdlje, je 870 milj od Siene. Vendar pa niso bile rimske oborožene sile tiste, ki so Etiopijo spremenile v puščavo. Izčrpale so jo vojne z Egipčani, v katerih so se izmenjevala obdobja njene prevlade in podrejanja, bila je slavna in mogočna dežela celo tja do časa trojanske vojne, ko je vladal kralj Memnon. Miti o Andromedi pa razkrivajo, da je Etiopija v času kralja Kefeja imela prevlado tudi nad Sirijo in našo obalo.

183 Podobno so <pisci> različno poročali tudi o njeni razsežnosti, in sicer kot prvi Dalion, ki je plul daleč onstran Meroe, nato Aristokreont, pa Bion in Bazilis ter Simonid mlajši, ki se je, ko je pisal o Etiopiji, celo pet let mudil v Meroi. Poveljnik Filadelfovega ladjevja Timosten je namreč za pot iz Siene do Meroe navedel, da traja 60 dni, ni pa navedel <natančne> razdalje, Eratosten <je navedel razdaljo> 625 <milj>, Artemidor 600 <milj>, Seboz od skrajnih koncev Egipta 1675 milj, na podlagi tega pa pravkar omenjeni <navajajo> 1250 <milj>. **184** Vsa razprava o tem vprašanju se je končala pred kratkim, ker so Neronovi poizvedovalci poročali, da je od Siene <do Meroe> 975 <milj>, in sicer takole: da je od Siene do Hiera Sikamin 54 milj, od tam do Tame 72 skozi pokrajino etiopskih Evonimitov, do Primi 120, do Akine 64, do Pitare 25 in do Tergeda 106; da otok Gagavda leži sredi tega območja; da so za Gagavdo prvič videli papige, za drugim <otokom>, imenovanim Artigula, <prvič> žival sfingij, za Tergedom pasjeglavce; da je od tam do Nabate 80 milj; da je to majhno mesto med prej omenjenimi edino <ki še obstaja>; da je od njega do otoka Meroa 360 <milj>; **185** da so se šele okoli Meroe pojavile bolj zelene rastline, nekaj gozdov ter sledi nosorogov in slonov; da je mesto Meroa od vstopne točke na otok oddaljeno 70 milj in da ob <Meroi>, če plujemo po reki navzgor po desni strugi, leži še drugi otok, Tadu, ki tvori пристanišče; da ima mesto zelo malo stavb; **186** da mu vlada kraljica Kandaka in da to ime že vrsto let prehaja s kraljice na kraljico; da je tudi tam spoštovano Hamonovo svetišče in da so po celotnem območju kapelice. Sicer pa je otok v času, ko so oblast prevzemali Etiopijci, zelo slovel. Poročajo, da je navadno zagotavljal 250 000 oboroženih mož in da je redil 3000 slonov. Menda je bilo do danes 45 etiopskih kraljev. **187** Celotno plemo

pa so poimenovali Ajterija, nato Atlantija in končno po Hefajstovem sinu Etiopu. Niti najmanj ni nenavadno, da ob mejah Etiopije nastajajo živali in ljudje nenavadnih podob, ker ogenj, ta urno gibljiva prвина, s svojo ustvarjalno zmožnostjo tvori telesa in oblikuje podobe. Vsekakor pa pravijo, da so plemena na skrajnem notranjem vzhodnem delu brez nosov, da je ves obraz popolnoma raven, da so druga brez zgornje ustnice, tretja pa brez jezikov. **188** Del jih zato, ker imajo usta zrasla in nimajo nosnic, diha skozi eno samo odprtino in pijačo srkajo po slamici iz ovsenega stebelca, prav tako pa tudi zrna tam samoraslega ovsas, da se prehranjujejo. Nekateri se namesto z govorom sporazumevajo s prikimavanjem in gibi udov. Za nekatere je bila pred vladavino egiptovskega kralja Ptolemaja Latira uporaba ognja neznanka. Nekateri so tudi poročali, da pleme Pigmajcev živi med močvirji, iz katerih izvira Nil. A na obali, tam, kjer bomo omenili, se razteza sklenjena gorska veriga rdečkaste barve, kakor da bi žarela.

189 Nad Trogoditi in Rdečim morjem se od Meroe razteza celo območje, od Napate tri dni poti do obale Rdečega morja; deževnico hranijo za uporabo na mnogih krajih, pokrajina, ki leži vmes, pa je zelo bogata z zlatom. Kraje onstran te naseljuje etiopsko pleme Atabuli. Nato nasproti Meroe živijo Megabari, ki so jih nekateri poimenovali Adiabari; imajo Apolonovo mesto. Del teh so Nomadi, ki se hranijo s slonjim mesom. **190** Nasproti, na afriški strani, živijo Makrobijci, znova za Megabari Memnoni in Dabeli in 20 dni potovanja oddaljeni Kritenzi. Onstran teh so Dohi, nato Gimneti, ki so vedno goli, nato Anderi, Matiti in Mesahi; ti si iz sramu pred svojo črno barvo cela telesa barvajo rdeče. A na afriški strani živijo Medimni, nato Nomadi, ki živijo od mleka pasjeglavcev, Alabi in Sirboti, ki so menda visoki osem laktov. **191** Aristokreont poroča, da je na libijski strani pet dni potovanja od Meroe mesto Tola; da je dvanajst dni poti od tam Esar, mesto Egipčanov, ki so zbežali pred Psametihom; da je v času, ko je pisal svoje delo, v njem živelo 300 000 <ljudi>; da je nasproti na arabski strani njihovo mesto Diaron. Bion pa mesto, ki ga <Aristokreont> imenuje Esar, imenuje Sapa; <navaja, da> že ime pomeni prišleki; da je njihovo glavno mesto Sembobitis, ki je na otoku, in <da imajo še> tretje mesto v Arabiji: Sinat. Med gorami in Nilom so Simbari in Faligi, v pogorju pa Asahi s številnimi plemeni. Ti so menda pet dni poti oddaljeni od morja; živijo od lova na slone. Otok Sembritov na Nilu je podrejen kraljici. **192** Osem dni poti od tega <otoka> so nubajski Etiopijci; njihovo mesto Tenupsis leži ob Nilu. <Sledijo> Sezambri, pri katerih so vse štirinožne živali brez ušes, tudi sloni. Na afriški strani pa so Ptonebari,

Ptoemfani, ki imajo za kralja psa in iz njegovih gibov sklepajo na njegove ukaze, Haruzbi z mestom, ki leži daleč stran od Nila, nato Arhizarmi, Faligi, Marigari in Hazamari. **193** Bion poroča tudi o drugih mestih na otokih: da je od Sembombitis skupaj 20 dni poti proti Meroi na najbližjem otoku mesto Seberitov pod oblastjo kraljice in drugo mesto Azara, na drugem <otoku pa> mesto Darda; tretji otok imenujejo Medoa, mesto na njem Asel, četrtega pa Garoa. Nato vzdolž bregov <Nila sledijo> mesta Navtis, Modon, Demadatis, Sekund, Kolokat, Sekanda, Navektaba z območjem Psegipta, Kandragori, Araba in Sumara. **194** Po poročanju nekaterih naj bi na ozemlju pod Sirbitom, kjer se konča pogorje, živeli obalni Etiopijci, Nizikati, Niziti, kar pomeni ljudje s tremi očesi in ljudje s štirimi očesi, ker s svojimi puščicami merijo izjemno natančno. Dalion pa pravi, da so na tistem delu Nila, ki se razteza nad velikimi Sirtami in južnim Oceanom, Vakati, ki uporabljajo samo deževnico, <nadalje> Kisori, od Ojhalikov pet dni poti oddaljeni so Logonpori, pa Uzibalhi, Izbeli, Peruzijci, Balijski in Kispijci. **195** Drugi predeli so opusteli, za njimi pa so bajeslovna območja: v smeri proti zahodu Nigri in njihov kralj, ki ima na čelu samo eno oko; Agriofagi, ki večinoma živijo od mesa panterjev in levov; Pamfagi, ki jedo vse; Antropofagi, ki se hranijo s človeškim mesom; Kinamolgi s pasjimi glavami; Artabatiti, ki imajo štiri noge in se klatijo naokoli kakor divje živali; nato Hesperijci, Perorzi in tisti, ki smo jih omenili na mejnem ozemlju z Mavretanijo. Del Etiopijcev živi samo od kobilic, posušenih v dimu in soljenih, da se z njimi prehranjujejo čez leto; ti ne živijo dlje kot do štiridesetega leta.

196 Oceno, da se celotna dežela Etiopijcev skupaj z Rdečim morjem razteza v dolžino 2170 milj, v širino skupaj z Zgornjim Egiptom pa 1296 milj, je dal Agripa. Nekateri so dolžino razdelili takole: od Meroe do Sirbita 12 dni plovbe; od Sirbita do Dabelov 15, od teh do Etiopskega oceana šest dni potovanja. Skoraj vsi pisci so enotni, da razdalja od Oceana do Meroe znaša skupaj 625 milj, od Meroe do Siene pa toliko, kolikor smo navedli. **197** Etiopija leži v smeri od jugovzhoda proti jugozahodu. V južnem predelu bujno uspevajo gozdovi, zlasti gozdovi ébenovca. Iz njenega osrednjega dela se neposredno nad morjem dviga visoka gora, ki žari od večnih ognjev; Grki so jo poimenovali Voz bogov. Štiri dni plovbe od nje je rt, imenovan Rog zahoda, na mejnem predelu Afrike pri hesperijskih Etiopijcih. Nekateri <pisci> navajajo, da so na tem območju srednje visoki, s prijetno senco prekriti griči Ajgipanov in Satirov.

36 198 Efor je poročal, da je na vsem tem morju precej otokov, prav

tako tudi Evdoks in Timosten, Klejtarh pa, da so kralju Aleksandru poročali o tako zelo bogatem <otoku>, da so njegovi prebivalci konje kupovali za talent zlata, ter o <nekem> drugem <otoku>, na katerem so odkrili sveto goro <pokrito> s senčnatim gozdom, z dreves pa se je širil čudovito dišeč vonj. Otok nasproti Perzijskega zaliva na drugi strani Etiopije se imenuje Kerna; ne poznamo ne njegove velikosti ne oddaljenosti od kopnega, baje pa ga naseljujejo samo etiopska ljudstva. **199** Efor piše, da ga tisti, ki plujejo k njemu iz Rdečega morja, ne morejo doseči zaradi hude vročine onstran nekih stebrov – tako imenujejo neke majhne otoke. Polibij poroča, da <leži> Kerna na skrajnih delih Mavretanije nasproti gore Atlas osem stadijev stran od kopnega; Kornelij Nepot <pravi>, da <leži> prav nasproti Kartagine eno miljo od kopnega in da njen obseg ne presega dveh milj. Poročila govorijo tudi o nekem drugem otoku nasproti gore Atlas, ki se tudi sam imenuje Atlantida. Za njo so, če plujemo pet dni ob obali, <le> puščave do ozemlja hesperijskih Etiopijcev in do rta, ki smo ga poimenovali Rog zahoda, od tod pa se sprednja stran dežel začenja obračati proti zahodu in Atlantskemu morju. **200** Nasproti tega rta tudi poročajo o otokih Gorgadah, ki so bili nekoč domovanje Gorgon in so po navedbah Ksenofonta iz Lampsaka dva dneva plovbe oddaljeni od celine. Punski vojskovodja Hanon je prodril do njih in poročal, da so <tamkajšnje> ženske po telesu kosmate, da pa so jim moški zaradi svoje urnosti ušli; koži dveh Gorgadk je kot dokaz <svojih besed> in čudežno znamenitost položil v Junoninem svetišču, kjer sta bili na ogled vse do zavzetja Kartagine. **201** Onstran teh otokov sta po pripovedovanju še danes dva otoka Hesperid, vendar pa je vse, povezano s to tematiko, tako nezanesljivo, da je Stacij Seboz navedel, da plovba od otokov Gorgon mimo Atlasa do otokov Hesperid traja 40 dni, od teh do Roga zahoda pa en dan. Nič bolj zanesljive niso govorice o otokih Mavretanije. Znano je, da jih je Juba peščico odkril nasproti Avtololov in da je na njih vpeljal barvarstvo z uporabo getulskega škrlata.

37 202 Nekateri tudi menijo, da onstran teh otokov ležijo Otoki blaženih in še neki drugi otoki, in isti Seboz, ki navaja tudi razdalje, poroča, da je med temi Junonija od Gadesa oddaljena 750 milj; da sta zahodno od nje prav toliko oddaljeni Pluvialija in Kaprarija; da na Kaprariji ni vode razen deževnice; da 250 milj stran od teh ležijo Otoki blaženih levo od Mavretanije v smeri, kjer je sonce ob osmi uri; da se Invalis tako imenuje zaradi vzbočenosti, Planazija pa zaradi oblike; da Invalis v obsegu meri 300 milj; da drevesa tam zrastejo do 140 čevljev visoko. **203** Juba je z raziskovanjem

prišel do teh ugotovitev o Otokih blaženih: da prav tako ležijo jugozahodno; da so od Purpurarij oddaljeni 625 milj, tako da se pluje 250 milj proti zahodu, nato pa 375 milj proti vzhodu. Da se prvi otok imenuje Ombrij in da na njem ni nobenih sledi zgradb; da ima v gorah močvirje in drevesa, podobna fêruli, iz katerih se da iztisniti tekočino, in sicer iz črnih grenko, iz svetlejših pa okusno pitno; **204** da se drugi otok imenuje Junonija; da je na njem samo majhno, iz kamna zgrajeno svetišče; da je v njegovi soseščini manjši otok z istim imenom, nato pa Kaprarija, na kateri mrgoli velikih kuščaric; da je na njenem obzorju Ningvarija, ki je dobila to ime zaradi večnega snega, je pa zavita v meglo; **205** da Kanarijo, ki je v neposredni bližini Ningvarije, tako imenujejo zaradi velikega števila izjemno velikih psov, in dva od teh so pripeljali Jubi; da so tam vidni ostanki stavb. Medtem ko je na vseh otokih obilo sadja in vsakovrstnih ptic, pa je na Kanariji tudi veliko palmovih nasadov, ki rojevajo datlje, ter obilo pinjol; da ima tudi obilico medu in da v rekah raste pápirus in se razmnožujejo silúri; da te otoke ogrožajo gnijoča trupla velikih živali, ki jih morje nenehno naplavlja na obalo.

38 Potem ko smo zemeljekrog navzven in navznoter izčrpno opisali, je treba zdaj – tako je videti – v zgoščenem orisu podati razsežnosti morij. **206** Polibij je navedel, da dolžina <Sredozemskega morja> od Gaditanske ožine naravnost do ustja Majotide znaša 3437,5 milje, da je od iste izhodiščne točke do Sicilije 1250 milj, do Krete 375, do Rodosa 187,5, do Helidonij prav toliko, do Cipra 325, od tam do Selevkeje Pierije v Siriji 115, in ta izračun skupaj nanes 2440 milj. **207** Agripa ocenjuje, da ta ista razdalja od Gaditanske ožine do Isoškega zaliva naravnost po dolžini znaša 3440 milj, pri čemer pa ne vem, ali se je zmotil v številkah, ker isti pisec navaja, da pot od Sicilske ožine do Aleksandrije znese 1350 milj. Celoten obseg po obalah omenjenih zalivov od iste izhodiščne točke do Majotskega jezera znaša 15 509 milj, Artemidor jih doda še 756, in isti pisec poroča, da <obseg obal> skupaj z Majotido znaša 17 390 milj.

208 To je izmera posameznikov, ki so neoboroženi in z umirjeno drznostjo izzivali usodo.

Zdaj bomo primerjali velikost delov <zemlje>, kakorkoli bo že to težko zaradi neenotnosti med pisci; kljub temu pa bo najbolj razvidna, če dolžini dodamo širino. Skladno s to smernico je torej velikost Evrope * * * dolžina 8714 milj. Dolžina Afrike – da ob vseh različnih navedbah vzamemo srednji izračun – znaša 3798 milj, širina pa na tistih delih, ki so obljudeni, nikjer ne preseže 250 milj; **209** toda ker je Agripa določil, da v njenem kirenajskem

predelu znaša 910 milj, pri tem pa je vključil njene puščave vse tja do ozemlja Garamantov, do koder so bile znane, celotna izmera, ki bo vključena v izračun, znese 4708 milj. Dolžina Azije je priznано 5013,75 milj; širina pa naj se vsekakor računa od Etiopskega morja do Aleksandrije, ki leži ob Nilu, da meritev poteka skozi Meroo in Sieno, <in znese> 1875 milj. **210** Jasno je torej, da je Evropa malo manj kot za polovico Azije večja od Azije in da je dvakrat toliko plus eno šestino Afrike večja od Afrike. Če namreč seštevke združimo, bo neizpodbitno jasno, da Evropa zajema tretjino plus malo več kot osmino celotne zemlje, Azija eno četrtno plus eno štirinajstino, Afrika pa eno petino plus eno šestdesetino.

39 211 Temu bomo dodali še eno znanstveno dognanje, ki je plod grške domiselnosti oziroma najodličnejše miselne pretanjenosti, tako da pri tem pregledu leg dežel ne bo nič manjkalo in da se zdaj, ko smo navedli pokrajine, seznanimo tudi s tem, s katero <od teh pokrajin> je povezana sleherna zvezda oziroma kateri je sorodna, kar zadeva dneve in noči, ter katere imajo enako dolžino sence in enako izbočenost. Obstaja pa več odsekov sveta, ki so jih naši <pisci> poimenovali krogi, Grki pa vzporedniki.

212 Na začetku je južni del Indije. Razteza se tja do Arabije in prebivalcev ob Rdečem morju. V ta <vzporedniški> krog so vključeni Gedrozi, Karmani, Perzijci, Elimajci, Partiena, Areja, Suzijana, Mezopotamija, Selevkeja, imenovana tudi babilonska, Arabija tja do Peter, Kojle Sirija, Peluzij, spodnji predeli Egipta, imenovani Hora, Aleksandrija, obalna območja Afrike, vsa mesta Kirenajke, Taps, Hadrumet, Klupea, Kartagina, Utika, oba Hipona, Numidija, obe Mavretaniji, Atlantsko morje in Heraklova stebra. V tem podnebnem pasu ob enakonočju opoldne sedem čevljev dolgi kazalec, ki ga imenujejo gnómon, meče senco, ki ni daljša kot štiri čevlje, najdaljša noč in najdaljši dan imata 14 enakonočnih ur, nasprotno pa najkrajša noč in dan deset.

213 Drugi <vzporedniški> krog se začne v zahodni Indiji, gre po sredi ozemlja Partov, čez Perzepolo, najbližje predele Perzide, tostransko Arabijo, Judejo, prebivalce ob gori Liban, zajema Babilon, Idumajo, Samarijo, Hierosolimo, Askalon, Jopo, Cezarejo, Fenicijo, Ptolemaido, Sidon, Tir, Berit, Botris, Tripolo, Biblos, Antiohijo, Laodikejo, Selevkejo, priobalna območja Kilikije, južni del Cipra, Kreto, Lilibej na Siciliji ter severne predele Afrike in Numidije. Ob enakonočju 35 čevljev dolgi kazalec meče 24 čevljev dolgo senco, najdaljši dan in najdaljša noč imata 14 enakonočnih ur in dve petini ene ure.

214 Tretji <vzporedniški> krog se začne pri Indijcih v neposredni bližini Imava. Razteza se čez Kaspijska vrata, najbližje predele Medije, Kataonijo, Kapadokijo, Tavros, Aman, Isos, Kilikijska vrata, Sole, Tarz, Ciper, Pizidijo, Pamfilijo, Sido, Likaonijo, Likijo, Pataro, Ksant, Kavnos, Rodos, Koos, Halikarnas, Knidos, Dorido, Hios, Delos, srednje Kiklade, Gitejon, Maleo, Arge, Lakoniko, Elido, Olimpijo, Mesanijo na Peloponezu, Sirakuze, Katino, po sredini Sicilije, čez južno Sardinijo, Kartejo in Gades. Sto úncij dolgi kazalec meče 74 úncij dolgo senco, najdaljši dan pa ima 14 enakonočnih ur plus polovico ure skupaj z eno tridesetino.

215 Pod četrtem <vzporedniškim> krogom ležijo pokrajine na drugi strani Imava, južni predeli Kapadokije, Galatija, Mizija, Sarde, Zmirna, Sipil, gora Tmolos, Lidija, Karija, Jonija, Trale, Kolofon, Efez, Milet, Hios, Samos, Ikarijsko morje, severni del Kikladov, Atene, Megara, Korint, Sikion, Ahaja, Patre, Istmos, Epir, severna Sicilija, vzhodni predeli Narbonske Galije, priobalna območja Hispanije od Nove Kartagine naprej in nato proti zahodu. Enaindvajset čevljev dolgemu kazalcu ustreza senca, dolga 16 čevljev. Najdaljši dan ima 14 enakonočnih ur plus dve tretjini ene ure.

216 V peti odsek, ki se začne pri vstopu v Kaspijsko morje, so vključeni Baktri, Hiberija, Armenija, Mizija, Frigija, Helespont, Troada, Tened, Abid, Skepsis, Ilion, gora Ida, Kizik, Lampsak, Sinopa, Amiz, Herakleja ob Pontu, Paflagonija, Lemnos, Imbros, Tazos, Kasandreja, Tesalija, Makedonija, Larisa, Amfipolis, Tesalonika, Pela, Edez, Beroja, Farzalija, Karist, Evboja v Bojotiji, Halkida, Delfi, Akarnanija, Ajtolija, Apolonija, Brundizij, Tarent, Turiji, Lokri, Regij, Lukani, Neapolis, Puteoli, Tuskovsko morje, Korzika, Baliari in srednja Hispanija. Sedem čevljev dolgi kazalec meče šest čevljev dolgo senco. Najdaljši dan ima 15 enakonočnih ur.

217 Šesti pas, v katerega je vključeno tudi mesto Rim, zajema kaspijska plemena, Kavkaz, severna območja Armenije, Apolonijo nad Rindakom, Nikomedijo, Nikajo, Kalhadon, Bizantij, Lizimahejo, Heronez, Črni zaliv, Abdero, Samotrakijo, Maronejo, Ajnos, Besiko, Trakijo, Majdiko, Pajonijo, Ilirije, Durahij, Kanuzij, obmejne predele Apulije, Kampanijo, Etrurijo, Pize, Luno, Luko, Genuo, Ligurijo, Antipolo, Masilijo, Narbon, Tarakono, sredino Tarakonske Hispanije in nato <teče> skozi Luzitanijo. Devet čevljev dolgi kazalec meče osem čevljev dolgo senco. Najdaljši dnevi imajo 15 enakonočnih ur in eno devetino ure ali, po Nigidijevih ugotovitvah, <15 enakonočnih ur in> eno petino ure.

218 Sedmi razdelek se začne na drugi obali Kaspijskega morja in teče

nad Kalatido, Bosporjem, Boristenom, Tomi, odmaknjenimi predeli Trakije, Tribali, preostalim območjem Ilirika, Hadrijatskim morjem, Akvilejo, Altinom, Venetijo, Vicetijo, Patavijem, Verono, Kremono, Raveno, Ankono, Piconom, Marsi, Peligni, Sabini, Umbrijo, Ariminom, Bononijo, Placentijo, Mediolanom in celotnim območjem od Apeninov naprej ter prek Alp <nad> Akvitansko Galijo, Vieno, Pireneji in Keltiberijo. Petintrideset čevljev dolgi kazalec meče 36 čevljev dolgo senco, vendar pa je v delu Venetije senca enako dolga kot kazalec. Najdaljši dan je dolg 15 enakonočnih ur in tri petine ure.

219 Doslej smo predstavljali dognanja starih <raziskovalcev>. Najnatčajnejši med poznejšimi so preostale dežele razdelili na dodatne odseke: prvi teče od Tanaisa čez Majotsko jezero in ozemlje Sarmatov do Boristena in tako čez ozemlje Dakov in del Germanije, zajeli pa so tudi Galije in obale Oceana; na tem odseku <ima najdaljši dan> 16 ur; drugi se razteza čez ozemlje Hiperborejcev in Britanijo; <najdaljši> dan ima 17 ur; zadnji je skitski, ki se razteza od Ripajskih gora do Tule, v njem pa se, kot smo povedali, izmenjujejo nepretrgani noči in dnevi. **220** Ti pisci so še pred <vzporedniškim> krogom, ki smo ga postavili na začetek, postavili dva kroga: prvega <ki teče> čez otok Meroo in Ptolemaido, ki so jo ustanovili ob Rdečem morju za lov na slone, kjer je najdaljši dan dolg 12,5 ure, in drugega <ki gre> čez Sieno v Egiptu, kjer je <najdaljši dan> dolg 13 ur; in isti pisci so posameznim krogom vse do zadnjega dodajali po pol ure več.

Toliko o deželah.

Zbirka HISTORIA SCIENTIAE

René Descartes

KOMPENDIJ O GLASBI / COMPENDIUM MUSICAE

Prevod, spremna študija in opombe Jurij Snoj

2001, 168 str., 13 x 20 cm, broširana, ISBN 961-6358-43-X.

Nikolaj Kopernik

O REVOLUCIJAH NEBESNIH SFER. Prva knjiga DE REVOLUTIONIBUS ORBIUM CAELESTIUM. Liber primus

Prevod, spremna študija in opombe Matjaž Vesel

2003, 154 str., 13 x 20 cm, broširana, ISBN 961-6500-20-1.

Aristotel

O NEBU / PERI OURANOU

Prevedel Pavel Češarek, spremna študija Matjaž Vesel

2004, 359 str., 13 x 20 cm, broširana, ISBN 961-6500-76-7.

Alexandre Koyré

ZNANSTVENA REVOLUCIJA

Izbrani spisi iz zgodovine znanstvene in filozofske misli

Spremna študija Matjaž Vesel

2006, 262 str., 13 x 20 cm, broširana, ISBN 961-6568-67-1.

Matjaž Vesel

NEBEŠKE NOVICE GALILEA GALILEIJA

Galileo Galilei: Sidereus nuncius / Zvezdni glasnik

Johannes Kepler: Razgovor z Zvezdnim glasnikom

Izbrana pisma

Prevedla Matej Hriberšek in Mojca Mihelič

2007, 328 str., 13 x 20 cm, broširana, ISBN 978-961-254-051-7.

Galileo Galilei

DIALOG O DVEH GLAVNIH SISTEMIH SVETA

Matjaž Vesel: Kopernikanski manifest Galilea Galileija

Prevedla Mojca Mihelič

2009, 454 + 191 str., 15 × 23 cm, broširana, ISBN 978-961-254-181-1.

Charles Darwin

O NASTANKU VRST

z delovanjem naravnega odbiranja ali ohranjanje prednostnih ras v boju za preživetje.

Prevedel Bogdan Gradišnik, spremna študija Matjaž Kuntner

2009, 421 str., 15 × 23 cm, broširana/trda, ISBN 978-961-254-165-1.

Aristotel

DRUGA ANALITIKA / ANALYTIKA HYSTERA

Prevedla Jera Marušič, spremna študija Boris Vezjak 2012, 262 str., 15 × 23 cm, trda vezava, ISBN 978-961-254-410-2

ISSN 2232-3414

9 789612 544256

47 € | komplet dveh knjig

HISTORIA
SCIENTIAE

[http:// zalozba.zrc-sazu.si](http://zalozba.zrc-sazu.si)